Colleccion Antòni Nogués
de versions en aranés

51

CONDES D'AMOR

Emilia Pardo Bazan

CONDES D’AMOR

Emilia Pardo Bazan

Prefaci

Padega-te, lector: que non se tracte d'un prològ grèu apegat a un libre d'entreteniment, lastra de plomb de quauquarren tan leugèr coma era ala d'ua parpalhòla: sonque traparàs aciu uns quants avertiments, totafèt innecessaris, plan, s'entà jo non regissen leis desparières des de d'auti autors, e s'en jo non se qualifiquèsse de delicte aquerò qu'en eri ei accion indiferenta, o mèslèu gràcia mereishedora d'aplaudiment.

Que ja deues saber qu'è escrit enquia aguest moment un gran nombre de condes, mès dilhèu t'estonaràs se te digui que depassen es quate cents, e lèu lèu ja s'aprèssen as cinc cents. Uns quant, abans d'èster recuelhudi en un volum, ja s'an revirat a diuèrses lengües en tèrres luenhanes, a maugrat deth descuet d'ua autora que non per indiferéncia ne mesprètz, senon per manca de temps, non sòl contestar as amables cartes des sòns bontosi traductors.

D'aguesti mès de quate cents condes n'a tres o quate que d'eri se mormolhèc; entà díder era vertat, de qui se mormolhèc non siguec d'eri, senon de jo, en tot remir-me era proprietat der ahèr. Degun des includidi en present volum a estat discutit, que jo sàpia, en tau concèpte; mès, m'auanci, lector, a avertir-te que tres des qu'aciu t'aufrisqui non son mèns per çò deth tèma, e cinc o sies tanpòc son patrimòni dera mia inventiva, senon narracions de cassi autentics e reaus, çò que Fernan Caballero cridaue *succedidi*. Jo les è vestit e apraiat ara mia manèra, uns còps per gust e caprici, d'auti, mès que mès quan se tracte d'eveniments recents, per respècte ara vida privada autrú.

En veir era lum en *El Imparcial* eth conde titolat *La sirena*, consignè en ua nòta qu'eth sòn ahèr ère cuelhut d'un brèu e polit apològ de Leopoldo Trenor, *La gata blanca*. Dempús quauquarrés m'assegurèc qu'er apològ, ath sòn torn, se base en ua poesia alemana. Non è pogut comprovar era qüestion, e quede rectificada per auança, se siguesse inexacta e s'eth senhor Trenor, en sòrta de hèr coma jo hi, auesse concebut era idèa prumèra der apològ.

La cabellera de Laura ei ua glòsa liura d'un *exemple* que referís eth franciscan Padre Juan Laguna enes sòns *Casos raros de vicios y virtudes para escarmiento de pecadores*. *Mi suicidio* y *Cuento soñado*, son pensaments que me suggeric en conversa er illustre e venerable Campoamor; e encara qu'eth, a truca d'opulent, non reclamarie jamès aguestes dues perletes, me compladi en agraïr-li eth don e en demanar-li desencuses per encadenament.

E donques que se tracte de pèrles, anem entara *Perla Rosa*. Reaument m'estone, lector intelligent, qu'es mèns susvelhants doanèrs e agents de proteccion non agen cridat *contrabanda*! quan insertè aguest en *El Liberal*. Que me denòncii jo, donques qu'eri s'an adormit. Pòqui mesi dempús d'aparéisher en *El Liberal*, *La perla rosa*, vedí en madeish jornau un *conde autrú*, signat per *Leon de Tinseau* e titolat *La perla negra*, que, ath delà dera semblança deth titol aufrie coïncidéncies en tèma. En andús condes, era pèrta d'ua pèrla descurbís era fauta d'ua hemna. Liejut eth conde de Tinseau, cuelhí esperances de qué siguesse posterior ena data ath mèn, e escriuí a Miguel Moya

en tot pregar-li que me didesse a on l'auie trapat. En saber qu'en un libre qu'amie coma epigraf *Mon oncle Alcide*, lo demanè a França, e vedí qu'ère imprimit hège tres o quate ans. Per tant, segontes aquerò, jo sò qui a profitat ua idèa de Tinseau. Aqueri que non se creiguen era mia afirmacion de qué jo non sospechaua era existéncia de *La perla negra* quan escriuí *La perla rosa*, son liuri d'afirmar ath sòn torn qu'aguesta ei hilha d'aquera. Sense faussa modéstia, me cau híger que *La perla rosa* a un milhor orient.

Damb era madeisha sinceritat declari que s'eth conde de Tinseau auesse estat escrit dempús deth mèn, non per aquerò creiria jo a uelhs vedents qu'ère imitacion o còpia. Quauque asenat escrivan espanhòu poirie testificar que non patisqui era obsession de tornar as coïncidéncies fortuites per atemptadi contra era mia proprietat; bèth francés poirie balhar fe de çò madeish. Idèes semblables se l'acodissen as escrivans contemporanèus subjèctes a influéncies semblables, e arrés aurà cap de dobte que coneishie era istòria literària. Non persuti, pr'amor qu'è prometut non cansar-te, lector, aumens de bon voler.

Supausi que non cau cap apologia deth hèt que diuèrsi condes mèns se basen en eveniments reaus. Es corrents van e vien; hè vint ans, dilhèu incorreria en censura des doctors dera glèisa critica, non per basar ena realitat quauqui condes, senon per inventar de cap a pès era majoritat des qu'escriui. Andús procediments, ena mia pensada, son madeish licits, dera madeisha manèra que n'ei tornar a basar ahèrs ja tractadi, o de cercar-les ena tradicion e ena sabença populara o *folklore*. Que non i a mès genre ample e liure qu'eth conde; non i a, entre es mès importants, un fecond condista que non espleite totes es cantères e filons, començant peth dera sua pròpria fantasia e acabant pes plan variadi que l'aufrisssen es literatures ancianes e modèrnes, escrites e oraus. De facècies que corrien de boca en boca se hec recentament un libre, redigit per escrivans illustri, e en Prològ que l'entèste, ua pluma plan famosa consignèc eth principi de qué ath condista l'ei pro era proprietat dera forma que sap revestir eth conde mès sudat, batut e vulgar. Eth principi qu'ère ja sancionat ena practica, e non calie eth nau exemple entà legitimar aquerò que de temps de memòria perduda ja s'auie practicat.

Ath delà, dilhèu jamès coma ara a abondat era invencion enes condistes. En passat ère normau apoderar-se d'ua colleccion d'apològs o fabules orientaus (pèrses o chineses, arabes o indianes) e, sense mès ceremònies, en tot revirar-les e adaptar-les ath lenguatge castís, se gradoaue un escrivan de condista e de moralista. Eth conde literari originau ei relativament nau enes literatures occidentaus: ven dera transformacion dera poesia epico-lirica, e a precedents non solet enes *flabiaux* e enes exemples de libres devòts (encara aué tuta inagotabla entath condista) senon en cèrtes composicions poetiques damb argument; per exemple, es *Cantigas* d'Alfonso el Sabio e es balades alemanes. Trapi ua analogia particulara entre era concepcion deth conde e era dera poesia lirica: ua e ua auta son rapides coma un bualh, e molt intenses, pr'amor qu'ad aquerò obligue era brevetat, condicion precisa deth *conde*. Conde originau que non se concebís de ressabuda, non calhe jamès. Que i a dies (desencusa-me, lector, aguestes confidéncies intimes e personaus) qu'en eri non se m'acodìs ne un mau ahèr de conde, e i a moments que se presenten a dotzenes ena mia imaginacion ahèrs possibles, e alavetz senti

impaciéncia de transcriuer-les en papèr. Passejant o liegent, en teatre o en ferrocarril, en iuèrn o en ostiu, sauten idèes de condes damb es sues linhes e colors, coma es estròfes ena ment deth poèta liric, que sòl concéber ath còp eth pensament e era sua forma metrica. Des idèes qu'en molon m'acodissen, non ne profiti qu'era mitat; ne dèishi enlà infinites, non solet per creder-les des deth prumèr moment indignes de víuer, senon perque quauques ues me semblen atrevides, perilhoses e capables d'orrificar-te, ò lector non tostemp benevòl!. S'aquerò se passe damb es idèes de cuelheta pròpria, mès se passe damb es que me suggerissen es libres vielhs, e sustot, aqueres que se basen en donades dera vida reau. Per fòrta e viua que supausem era fantasia d'un escrivan, jamès arribe ath limit dera realitat possibla. Tot aquerò que podem simular quede per dejós de çò vertadèr. Cridam inversemblant ad aquerò inusitat; mès que non i a eveniment estranh, monstruós, espantoriant e peregrin que non coneishéssem pera realitat. Ac saben es dera mia profession: jamès se pòt incorporar ara literatura tota era vertat observada, jos pena d'èster tachat d'extravagant, d'escrivan asenat e de barbar sense gust ne delicadesa; e ça que la, es gausardaries mès crues dera badinada, encara que sigue de hèr e la banhem damb acid sulfuric, son mofles entà çò qu'escriu en caractèrs de huec era realitat terribla.

Qu'è observat era estrementida deth public deuant de cèrts condes vertadèrs. Que son aciu, per exemple en present volum, *Los buenos tiempos* e *Sor Aparicion*. De Sor Aparicion s'espauric molta gent. Reliègi eth conde a plaser e non me posqui explicar tau orror, senon pera crudeutat de çò de reau que batègue en eth. Era narracion me pensi qu'ei hèta en tèrmes pro aunèsti, damb era màger cautèla possibla; ath delà, è modificat era istòria e presentat ara malerosa enamorada deth burlador Camargo quan hè era mès rigorosa e exemplara peniténcia. Tanti ans de mortificacion e de lèrmes l'impausè, que deuen èster pro entara tranquillitat deth mès pauruc. Era vertat estricta ei qu'ignòri eth parador dera victima d'aguesta trufaria infama, balhada per un des nòsti majors poètes romantics. Sabi pas s'entrèc en un convent, se s'autregèc ara dissipacion, o se vegetèc ena indiferéncia; mès m'a semblat que, laguens dera concepcion ideau deth conde, auie d'expiar era sua errada entà ennoblir era sua desaventura. E compde, qu'atau e tot, fòrça se senhèc, coma se senhèc quan liegec *Los buenos tiempos*, istòria tragica que d'era se sauven testimònis e rebrembes encara. Dilhèu eth public ei aué mès nerviós e mès impressionable qu'en d'autes epòques; sonque atau se compren que de libres de devocion classics e venerables non se posque trèir un conde sense tarrabastalh e sense que s'esbauce era vòuta celesta. D'aquerò ne tornaram a parlar, ò lector, quan publica es mèns *Cuentos sacro-profanos*.

Emilia Pardo Bazan.

Er amor assassinat

Jamès se poirà díder qu'era malerosa Eva ometec cap manèra licita d'escapar-se d'aqueth tafurèl Amor, que l'acaçaue sense deishar-li un solet moment de pòsa.

Comencèc en tot aluenhar-se, viatjant entà trincar er embelinament qu'estaque ara anma enes lòcs a on per prumèr viatge se mos apareish era Amor. Precaucion inutila, temps perdut; pr'amor qu'eth brigand rapaç pugèc darrèr deth coche, s'amaguèc jos es sètis deth tren, mès endauant s'esguitlèc ena borsa de man, e a tot darrèr, enes pòches dera viatjaira. En cada punt a on Eva s'arturaue, treiguie er Amor eth sòn capet maliciós e li didie damb un arridolet picaresc e confidenciau: "Non me separi de tu. Anem amassa".

Alavetz Eva, que non s'esclipsaue, ordenèc bastir ua nauta tor ben protegida damb cubs, bastions, trencades e contratrencades, defenuda per gardes veterans, e damb rascles e macisses pòrtes placades e clauetejades de hèr, barrades dia e net. Mès en daurir era hièstra, ena escurina que pistèc aclapada de tedi entà guardar eth camp e gaudir dera tranquilla e melancolica lum dera lua gessenta, eth rapaç se metec ena estança. E encara que lo hec enlà d'era e placèc rèishes dobles, damb punches agudentes, e s'embarrèc volontariament, sonque artenhec Eva qu'er Amor entrèsse pes henerecles dera paret, pes canaus dera teulada o peth horat dera clau.

Furiosa hec tapar es henerecles e calafatar es intersticis, en tot creder-se protegida d'atreviments e excèssi; mès non compdaue en çò d'escarrabilhat qu'ei en estratagèmes e astúcies er Amor. Eth plan maudit se dissolec en atòms der aire, e embolhat en eri se li metec ena boca enquias paumons, de sòrta qu'Eva se passèc eth dia en tot respirar-lo, exaltada, lhòca, damb ua fèbra plan semblabla ara que còste era atmosfèra saturada d'oxigèn.

Ja dehòra de se, pensant que non podie arturar ath maudit Amor, Eva comencèc a pensar ena manèra de desliurar-se d'eth definitivament, tu per tu, sense reparar en mejans ne arturar-se en escrupuls. Entre er Amor e Eva, era luta qu'ère a mòrt, e non importaue era manèra de vencer-lo, senon sonque era victòria.

Eva se coneishie plan ben, non perque siguesse molt reflexiua, senon perque possedie un instint sagaç e segur; e, en tot coneisher-se, sabie qu'ère capabla d'enganhar damb foteses e flataries ath madeish diable, mès non ar Amor, que per eth madeish ei inflamable e facil de sedusir. Se prepausèc, donc, espetar ar amor, e desembolhar-se d'eth de forma segura e traidora, en tot assassinar-lo.

Premanic es sòns hilats e èsques, e botant en eri cimbèls de flors e de mèu doça, atirèc ar Amor en tot hèr-li graciosi guinhades de uelh e dirigir-li arridolets d'embriagadora trendesa e paraules entre grèus e mimoses, en ua sòrta de votz velada pera emocion, de nòtes mès melodioses qu'es dera aigua quan què sus pèires o què alendant en morisca hònt.

Er Amor acodic volant, content, gentil, erós, aclapat e confiat coma un mainatge, impetuós e capinaut coma un joen, tranquil e seren coma un baron vigorós.

Eva l'acuelhec ena sua hauda; l'amorassèc damb trendesa, li mestrèc lecaries; lo brecèc entà que s'adormisse tranquil e d'aguesta manèra tanlèu lo vedec padegar-se emparant eth sòn cap en sòn pièch, se premanic a estofar-lo en tot sarrar-li era gòrja damb ràbia e fòrça.

Un sentiment de pena e de pietat la tenguec, ça que la, pendent brèus instants. S'estaue tan polit, tan divinament beròi eth maudit Amor aqueth! Sus es sues caròles de nacre, esblancossides pera felicitat, queiguie ua pluja de retortilhs d'aur, fini coma es madeishes fibres dera lum; e dera sua boca porporada, arridolenta encara, era dobla hilèra de pinhons montadi des sòns dents, gessie ua bohada aromatica, egala e pura. Es sòns blus vistons, miei dubèrti, umidi, sauvauen era languidura erosa des darrèrs instants; e plegades sus eth sòn còs d'eleniques proporcions, es sues ales color ròsa semblauen petals arringadi. Eva sentec talents de plorar…

Que non auie remèdi; l'auie d'assassinar se volie víuer digna, respectada e liura… e barrant es uelhs entà non veir ath gojat, sarrèc es mans energicament, pendent long, long temps, orrificada deth sarrangalh qu'entenie, deth planh sord e lugubre exalat per Amor agonizant.

A tot darrèr Eva deishèc anar ara victima e la guardèc… Er Amor ne alendaue ne se botjaue: qu'ère mòrt (tan mòrt coma era mia mairia).

Ath madeish temps que s'asseguraue d'aquerò, era criminau percebec un dolor terrible, estranh, inexplicable, quauquarren coma ua ondada de sang que pujaue entath sòn cervèth e coma un arc de hèr que sarraue graduaument eth sòn pièch, en tot asfixiar-lo. Comprenec çò que se passaue…

Er Amor ath quau se pensaue tier entre es sòns braci, ère mès entà laguens, en sòn madeish còr, e Eva, en assessinar-lo, s'auie suicidat.

Eth viatjaire

Hereda, glaciau ère era net. Eth vent bohaue pauruc e ventós, era pluja queiguie tenaça, ja en rajòus, ja en fòrtes aiguades; e es dus o tres còps que Marta s'auie atrevit a apressar-se ara sua hièstra entà veir se se padegaue era tempèsta, l'enludernèc era lum ròia d'un relampit e l'espauric eth resson d'un tron, tan apròp deth sòn cap, que semblaue que s'esbauçaue era casa.

En moment en que damb fòrça se desencadenauen es elements, entenec Marta clarament que picauen ena pòrta, e percebec un accent planhós e apressant que l'ahiscaue a daurir. Sense cap de dobte qu'era prudencia conselhaue a Marta non entener-lo, pr'amor qu'en ua net tan espaventosa, quan cap vesin aunèst s'atrevís a gésser en carrèr, solet es maufactors e perduts libertins son capables d'acarar ath vent e ara pluja ara cèrca d'aventures e de preses. Marta aurie auut de pensar qu'eth qu'a un larèr, huec en eth, ath costat ua mair, ua fraia, ua esposa que lo consòle, non ges en mes de Gèr e damb ua tormenta desliurada, ne cride as pòrtes des auti, ne trebòle era tranquillitat des puncèles aunèstes e recuelhudes. Mès era reflexion, plan digna persona mia, a eth maudit vici

d’arribar arreculada, e plan per aquerò solet servís entà amagar gusti e adobar remordiments. Era reflexion de Marta s’auie quedat arreculada coma tostemp, e er impuls dera pietat, eth prumèr que ges en còr dera hemna, hec qu’era puncèla dera hièstra preguntèsse compladuda: “Qui ei?” Ua votz de tenor doça e vibranta responec en ton persuasiu: “Un viatjaire”. E era benaurada de Marta, sense meter-se en mès escorcolhs, treiguèc era barra, passèc era barralha e virèc era clau, ahiscada per encantament d’aquera votz tan vibranta e tan doça.

Entrèc eth viatjaire, saludant educadament; e en tot trèir-se damb gentil desembolh eth chapèu, qu’es sues plumes gotejauen e desembolhant-se era capa, banhada pera pluja, l’agraïc era ospitalitat e cuelhec sèti apròp deth huec, ben alugat per Marta. Aguesta a penes s’atrevie a guardar-lo pr’amor qu’en aqueth moment era plan sabuda e tardiua reflexion començaue a hèr-ne des sues, e Marta comprenie qu’autrejar asil ath prumèr que pique, ei ua grana leugeresa. Totun aquerò, encara que sense decidir-se a lheuar es uelhs, vedec de reuelh qu’eth sòn òste ère mosso e de bona portadura, esblancossit, ròi, cara trista e polida, mina de senhor acostumat a manar e a ocupar un naut lòc. Se sentec Marta aclapada e plia de confusion encara qu’eth viatjaire se mostraue agraït e li didie causes amaganhadores, que per çò der encantament dera votz encara ne semblauen mès; e damb er in de dissimular eth sòn trebolament, hec lèu a mestrar eth sopar e a aufrir ath viatjaire eth milhor quarto dera casa, a on podesse retirar-se a dormir.

Espaurida dera sua pròpria indiscrèta conducta, Marta non podec agarrar eth saunei en tota era net, demorant damb impaciéncia que hesse dia entà que s’absentèsse er òste. E se passèc qu’aguest, quan baishèc, ja descansat e arridolent, entà préner er esdejoar, arren didec d’anar-se’n, ne tanpòc ara ora de dinar, ne mens encara pera tarde. E Marta, entretenguda e embelinada pera sua blagada e es sues convèrses, non auec pro fòrça entà dider-li qu’era non ère ostejaira de mestièr.

Passèren setmanes, passèren mesi, e ena casa de Marta non auie mès patron qu’aqueth viatjaire ath quau era en ua net tempestuosa auec era imprevision d’acuélher. Eth manaue, e Marta aubedie submissa, muda, veloça coma eth pensament.

Non vos pensetz per aquerò que Marta ère erosa. Ath contrari, viuie en contunha angoisha e pena. Qu’è qualificat de patron ath viatjaire, e auria de cridar-lo tiran, donques qu’es sòns capricis despotics e eth sòn umor inconstant alhocardien a Marta. Ara prumeria eth viatjaire semblaue aubedient, afectuós, amaganhaire, umil; mès s’anèc creishent e cuelhent enventida, enquia que non auec degun que lo podesse suportar. Çò pejor de tot ère que Marta jamès podie endonviar-li eth desir ne previer eth malèster: sense motiu, quan mens se podie demorar, se botaue frenetic o plan content, en tot passar, en mens de çò que se ditz, der anuèg ar amaganhada e dera arridalha ara ràbia. Patie cuelhudes de ràbia injustes e insentates, qu’en dues menutes se convertien en transpòrtaments d’afeccion e en delicadeses angelicaus; ja s’entestaue coma un mainatge, ja se desesperaue coma un òme, ja aumplie a Marta d’insults, ja li balhaue es nòms mès doci e es trendeses mès rendudes.

Es sues extravagàncies èren a viatges tan insuportables, que Marta, damb es nèrvis de punta, era anma de trauès e eth còr a dus dits dera boca, maudidie eth fatau moment qu'acuelhec ath sòn terrible òste. Çò que se passaue ère que quan Marta, sense ja paciéncia, anaue a sautar e a secodir-se eth jòu, semblaue qu'eth ac endonviaue, e demanaue perdon damb ua sinceritat e ua gràcia de mainatge pera quau causa Marta non solet desbrembaue es sòns grèuges, senon que, per çò der esquist gòi de perdonar, suportarie tres còps mès es passades inquietuds.

Quan les auie desbrembat… quan er òste, a mieges paraules e damb precaucions e marregades, anoncièc que ja auie arribat eth moment de partir!, Marta se quedèc de marme, e es lèrmes lentes que l'arringuèc era desesperacion queigueren sus es mans deth viatjaire, qu'arrie tristament e mormolhaue en votz baisha petites frases consoladores, promeses d'escríuer, de tornar, de rebrembar. E coma que Marta, en sòn amarum, gasulhaue repotecs, er òste, damb aquera votz de tenor doça e vibranta, alleguèc coma desencusa: "Ja te didí, mainada, que sò un viatjaire. M'arturi, mès non me quedi; me pòsi, mès non me fixi". E vos cau saber que solet quan entenec aguesta declaracion franca, solet en sénter que se trincauen es fibres mès intimes deth sòn èsser, coneishec era plan innocenta Marta qu'aqueth fatau viatjaire ère er Amor, e qu'auie dubèrt era pòrta, sense pensà'c, ath dictador mès crudèu deth mon.

Sense hèr-ne cabau des plors de Marta (entà lèrmes ère eth!), sense voler veir era pena que deishaue ath sòn darrèr, er Amor se n'anèc, embolhat ena sua capa, eth chapèu de costat, qu'es sues plumes, seques ja, se retortilhauen e flotauen ath vent generosament, ara cèrca de naus orizons, a picar en d'autes pòrtes milhor barrades e defenudes. E Marta quedèc tranquilla, patrona deth sòn larèr, liura d'espants, de temors, d'alarmes, e autrejada ara companhia dera grèu e excellenta reflexion que tan ben conselhe, encara que sigue un shinhau tard. Que non sabem çò qu'auran parlat; sonque auem notícies de qué pendent es nets de tempèsta furiosa, quan eth vent fiule e era pluja tume contra es cristaus, Marta, emparant era man sus eth sòn còr, que li hè mau a truca de bategar ara prèssa, non dèishe d'avedar era aurelha, per s'un cas pique ara pòrta er òste.

Eth còr perdut

En tot anar de passeg pendent ua tarde pes carrèrs der entorn, vedí en solèr un objècte ròi: m'ajoquè: qu'ère un sagnós e viu còr que recuelhí suenhosament. Que se l'aurà perdut a bèra hemna, pensè en veir era blancor e delicadesa dera trenda viscèra, que, ath contacte des mèns dits, bategaue coma se siguesse encara en interior deth pièch dera sua patrona. L'embolhè suenhosament en un blanc mocador, l'amaguè jos era mia ròba, e me tenguí a endonviar qui deuie èster era hemna qu'auie perdut eth còr en carrèr. Entà saber-me'n milhor, me crompè ues meravilhoses ulhères, que me permetessen veir, a trauès deth corsatge, dera ròba interiora, dera carn e des costelhes, coma per aguesti relicaris que son eth bust d'ua santa e an en pièch ua hiestreta de cristau, eth lòc qu'ocupe eth còr.

A penes m'auia botat es uelhères magiques, guardè ansiosament ara prumèra hemna que passaue, e macareu! era hemna non auie còr. Que deuie èster era, plan, era proprietària

dera mia trobalha. Çò d'estranh siguec que, quan li didí jo se com auia trapat eth sòn còr e me lo sauvaua jos es sues ordes per s'un cas volie recuelher-lo, era hemna indignada jurèc e perjurèc qu'era non auie perdut arren; qu'eth sòn còr ère a on auie d'èster e que l'entenie bategar perfèctament, recéber e impulsar era sdang. En veir era testudaria dera hemna, la deishè e me virè entà ua auta, joena, polida, seductora, alègra. Sant Diu! En sòn blanc pièch vedí ena madeisha cavitat eth madeish horat rosat sense arren ath laguens, arren, arren. Tanpòc aguesta auie còr! E quan l'aufrí respectuosament eth que jo amiaua sauvat, encara mens lo volec admèter, en tot allegar qu'ère ofensar-la de manèra grèu supausar que, o li mancaue eth còr, o ère tan descuedada que l'auie perdut atau ena via publica sense encuedar-se'n.

E passèren centenats de hemnes, vielhes e joenes, beròies e lèges, morenes e ròies, melancoliques e escarrabilhades; e a totes les lancè era guardada damb es uelhères e a totes notè que deth còr sonque n'auien eth lòc, mès non er organ, o non auie existit jamès, o s'auie perdut ans endarrèr. E totes, totes sense excepcion, en voler jo entornar-les eth còr que les calie, se remien a acceptar-lo, ja perque se pensauen que l'auien, ja perque sense eth se trapauen divinament, ja perque se credien injuriades pera ofèrta, ja perque non s'atrevien a acarar eth perilh d'auer un còr. Ja auia perdut era esperança d'entornar a un pièch de hemna eth praube còr abandonat, quan per edart, damb ajuda des mies prodigioses ulhères, vedí que passaue peth carrèr ua mainada esblancossida, e en sòn pièch, finaument! vedí un còr, un vertadèr còr de carn, que sautaue, bategaue e sentie. Sabi pas se per qué (donques qu'arreconeishi qu'ei un absurd brindar un còr a qui n'a un de tan viu e tan desvelhat) se m'acodic hèr era pròva de presentar-li eth qu'auien mespredat es autes; e vaquí qu'era mainada, en sòrta de refusar-lo coma es autes, dauric eth sòn sen e recebec eth còr que jo, ena mia fatiga, anaua a deishar un aute viatge entre es calhaus.

Enriquida damb dus còrs, era mainada esblancossida se botèc encara mès palla: es emocions, encara que siguessen insignificantes, l'auien estrementit enquiath medoth; es afeccions vibrauen en era damb crudèu intensitat; era amistat, era compassion, era tristesa, era alegria, er amor, era gelosia, tot qu'ère en era prigond e terrible; e era plan pèga, en sòrta de decidir-se a suprimir un des sòns dus còrs, o es dus ath còp, semblaue que se compladie en víuer ua dobla vida espirituau estimant, gaudint e patint doblament, somant impressions d'aguestes que son pro entà acabar damb era vida. Era creatura ère coma ua candèla alugada pes dus extrèms que se consumís en brèus instants. E, efectivament, se consumic. Estirada en sòn lhet de mòrt, livida e tan prima e demacrada que semblaue un audèth, vengueren es mètges e assegurèren que, aquerò que se la hège a vier d'aguest mon ère era trincadura d'un aneurisma. Degun d'eri (son tan pècs!) sabec endonviar era vertat; degun comprenec qu'era mainada s'auie mòrt per cométer era imprudéncia de balhar asil en sòn pièch a un còr perdut en carrèr.

Eth mèn suicidi

A Campoamor

Mòrta *era*; estirada, inèrta, en òrre taüt envernissat qu'encara me semblaue veir damb es sues daurades motladures d'antipatic lusor, qué me quedaue ja en mon? En era auia botat jo era mia lum, era mia alegria, era mia illusion, tota era mia felicitat… e desaparéisher atau, còp sec, agarrada ena flor dera sua joenessa e dera sua seductora beresa, ère tan coma dider-me damb votz melodiosa, era votz magica, era votz que vibraue en mèn interior produint acòrds divins: "Donques que m'estimes, seguís-me".

Seguir-la!; òc, qu'ère era soleta resolucion digna dera mia afeccion, ara nautada deth mèn dolor, e eth remèdi entar etèrn abandonament que me condemnaue era adorada creatura hugent entà regions luenhanes. Seguir-la, amassar-me damb era, susprener-la en aute costat der arriu funèbre…e sarrar-la delirant, en tot exclamar: "Que sò aciu. Te pensaues que viueria sense tu? Guarda se com è sabut cercar-te e trapar-te e evitar qu'a compdar d'aué mos separe quauque poder dera tèrra o deth cèu."

Decidit a amiar a tèrme eth mèn prepaus, lo volí verificar en aqueth madeish lòc a on s'esguitlèren insensiblament tantes ores de felicitat, mesurades peth suau ritme des nòsti còrs… Quan entrè, desbrembè era desgràcia, e me semblèc qu'*era*, viua e arridolenta, acodie coma d'auti viatges ath mèn encontre, lheuant era cortina entà veder-me mès lèu, e deishant irradiar enes sòns vistons era planvenguda, e enes sues caròles era rojor dera felicitat. Aquiu ère er ample fautuèlh a on mos seiguien tan amassa coma se siguesse molt estret; aquiu era humenèja qu'entara sua ahlama estiraue es pès, e ara quau jo, eth fautuèlh a on s'isolaue, pendent es cuerts instants de malicia mainadenca que duplicauen eth prètz des reconciliacions; aquiu eth monstre femenin der irisat veire de Salviati, damb es darrères flors, ja seques e palles, qu'era sua man auie dispausat artisticament entà hestejar era mia presencia...E aquiu, finaument, coma meravilhosa ressurreccion deth passat, en tot immortalizar era sua adorabla forma, era, era madeisha... ei a díder, eth sòn retrait, eth sòn gran retrait de còs sancer, òbra mèstra de celèbre artista, que la representaue seiguda, vestint un des mèns vestits favorits, era senzilha e candida blòda de blanca seda que l'embolhaue en ua broma d'esgluma. E era sua actitud ere familiar, e èren es sòns uelhs verds e ludents que me fascinauen, e ère era sua boca miei dubèrta, coma entà exclamar, entre vantaria e repotec, aquerò de "be n'arribes de tard!" dera impaciéncia afectiva; e èren es sòns braci redons, que se sarrauen ath mèn còth coma era ondada ath tronc deth naufrag, e ère, en resumit, eth plan fidèu ahèr de traits e de colors, des quaus m'auie captivat ua anma; imatge encantadora que significaue entà jo çò milhor dera existéncia… Aquiu, sustot quan me parlaue d'era e me rebrembaue era nòsta union; aquiu, ath pè der estimat retrait, en tot ajulhar-me en sofà, me calie a jo sarrar eth gisclet dera pistòla anglesa de dus canons, qu'amie en sòn sen era solucion de toti es maus e eth passatge entà arribar ath pòrt a on *era* me demoraue… D'aguesta manèra non s'esfaçaue des mèns uelhs ne un solet segon era sua figura: les barraria en tot guardar-la, e les tornaria a daurir, en veder-la, non ja en pintura senon en esperit.

Era tarde queiguie; e coma que desiraua contemplar ath mèn gust eth retrait en tot emparar era cara en canon dera pistòla, aluguè era lampa e totes es candèles des candelabres. Un de tres braci ère sus eth *secretèr* de pau de ròsa damb incrustacions e en

apressar ara candèla eth luquet, se m'acodic qu'aquiu laguens deuien èster es mies cartes, eth mèn retrait, es rebrembes dera nòsta dilatada e intima istòria. Un viu desir de reliéger aqueres pagines m'ahisquèc a daurir eth mòble.

Mos cau díder que jo non auia cartes d'era: es que recebia les entornaua un còp liejudes, per prudéncia, per respècte, per cavalerositat. Me pensè que dilhèu era non aurie auut valor entà destruir-les, e que des petits calaishi deth secretèr tornarie a lheuar-se era sua votz insinuanta e adorada, repetint es doces frases que non auien auut temps entà gravar-se ena mia memòria. Que non trantalhè (trantalhe aqueth que va a morir?) en daurir damb violéncia eth polit mòble. Sautèc a brigalhs era tapa, e metí era man arderosament enes calaishi, en tot remenar-les ansiosament.

Sonque en un i auie cartes. Es auti èren plei de cintes, jòies, pèrles, ventalhs e mocadors perhumadi. Eth paquet, embolhat en un tròç de rica seda brodada lo cuelhí pòc a pòc, lo paupè coma se paupe eth cap der èsser estimat abans de botar en eth un punet, e en apressar-me ara lum, me metí a liéger. Qu'ère era sua letra: èren es sues estimades cartes. E eth mèn còr agraïe ara defunta era delicada finesa d'auer-les sauvat aquiu, coma testimòni dera sua passion, coma testament qu'en eth me legaue era sua trendesa.

Desliguè, despleguè, comencè a letrejar… Ara prumeria credia rebrembar es arderoses frases, es apassionades protèstes e enquia e tot es allusions a detalhs intims, d'aguest que solet pòden conéisher pòques persones en mon. Ça que la, ara dusau pagina un indefinible malèster, un terror vague, passèren pera mia imaginacion, coma passe era bala per aire abans de herir. Refusè era idèa; la maudidí; mès tornèc, e tornèc…e tornèc emparada enes frases dera pagina tresau, a on ja hormiguejauen traits e detalhs impossibles de referir-se ara mia persona e ara istòria deth mèn amor… Ena quatau pagina, ja non me podec quedar ne ombra de dobte: era carta l'auie escrit entà un aute, e rebrembaue d'auti dies, d'autes ores, d'auti eveniments, entà jo desconeishudi…

Repassè era rèsta deth paquet, recorrí es cartes ua a ua, donques qu'encara era esperança temarduda me convidaue a agarrar-me d'un clau usclant…Dilhèu es autes cartes èren es mies, e solet aquera s'auie esguitlat en grop coma un moment isolat d'ua istòria vielha e oblidada… Mès en examinar es papèrs, en desnishar, en tot heregar-me es uelhs, ua frasa aciu e ua auta mès enlà, me calec convencer: deguna des epistòles que contenguie eth paquet auie estat dirigida a jo… Es que jo recebí e entornè damb religiositat, probablament se trapauen incorporades en cendre dera humenèja; e aqueres que, coma un tresòr, *era* auie sauvat entà tostemp, en amagat cornèr deth secretèr, ena cramba testimòni dera nòsta felicitat… senhalauen, tan exactament coma era bossòla senhale eth nòrd, era direccion vertadèra deth còr que jo me pensaua orientat ath mèn… Mès dolor, mès infàmia! Des terribles frases, des pagines solcades per linhes d'ua letra que jo auria arreconeishut entre totes es letres deth mon treiguí coma causa clara que *dilhèu*… ath *madeish temps o pòc abans*… E ua votz ironica cridaue ara mia aurelha: "Ara òc… ara òc que te cau suicidar, malerós!"

Lèrmes de ràbia escauhèren es mèns vistons; me placè, segontes auia decidit, deuant deth retrait; agarrè era pistòla, lheuè eth canon… e afustant heredament sense prèssa,

sense que me tremolèsse eth pos... damb es dus traits… crebè es dus verds e luminosi uelhs, que me fascinauen.

Era darrèra illusion de Don Juan

Era gent superficiau, que jamès s'a cuelhut eth trabalh d'observar ath microscòpi era complicada mecanica deth còr, se pense bravament que Don Juan, eth precòç libertin, eth burlador etèrn, n'a pro entara sua satisfaccion, damb es sensi, e coma molt damb era fantasia, e que non li cau ne tansevolh despéner er inutil luxe deth sentiment, ne daurís jamès era daurada hièstra a on piste er esperit entà guardar entath cèu quan eth pes dera tèrra lo sarre. E jo vos digui de vertat qu'aguesta gent superficiau s'enganhe totafèt e ei injusta damb eth praube don Juan, ath quau solet auem comprenut es poètes, es qu'auem era ama negada ena caritat e èm perspicaci… justament perque, encara qu'en aparença ingenús, credem en fòrça causes.

Entà botar era vertat en sòn punt, vos vau a condar era istòria de com alimentèc e sostenguec don Juan era sua darrèra illusion…e com l'arribèc a pèrder.

Entre era nombrosa parentèla de don Juan, que dit sigue de passa, ei gentilòme coma eth Rei, se compden ues cosies provincianes molt celebrades per çò de beròies. Era mès joena, Estela, se distinguie des sues fraies per çò dera doçor de caractèr, era exaltacion dera vertut e eth fervor dera religiositat, e plan per aquerò ena sua casa la cridauen *era beateta*. Eth sòn ròstre angelicau non desmentie es qualitats dera anma: se retiraue a ua Vèrge de Murillo, d'aqueres qu'alenden aunestetat e puretat (pr'amor que quauques ues, coma era morena *deth tovalhon*, cridada Refitolera, sonque alenden joenessa e vigor). Tostemp qu'er umor vagabond de don Juan lo possaue a hèr un torn pera region a on s'estauen es sues cosies, anaue a veder-les, freqüentaue eth sòn tracte, e passaue damb Estela estones inacabables. Se me preguntatz quin imant atiraue ath perdut entara santa, e mès encara ara santa entath perdut, vos diderè qu'ère dilhèu eth madeish contrast des sòns temperaments… e dempús d'aguesta explicacion, mos quedaram tan enteradi coma abans.

Çò de cèrt ei que mentre don Juan galantejaue sistematicament a totes es hemnes, damb Estela parlaue seriosament, sense permeter-se era mès minima insinuacion atrevida; e que mentre Estela refusaue eth tracte damb toti es òmes, cuelhie era man de don Juan coma ua moisheta paloma, confiada, segura de non tacar-se eth plumatge blanc. Es convèrses des cosins les podien enténer toti; dempús de ores de convèrsa inofensiua, tranquilla e doça, se lheuauen tan senhors d'eri madeishi, tan tranquils, tan ventorosi; e Estela volaue entara codina o entara recodina entà premanir damb suenh quauque plat que sabie que l'agradaue a don Juan. Que saborejaue aguest, mès qu'es lecaries, eth mim que l'ac presentaue, e era frescor dera sua sang e era anestesia des sòns sentits li hège ben, coma un refrigerant banh qu'entada eth caminèc pendent fòrça temps per usclaires arenes.

Quan don Juan lheuaue eth vòl, en tot anar-se'n entàs granes ciutats a on era vida ei fèbre e lhocaria, Estela l'escriuie longues cartes, e eth contestaue en quate linhes, coma

tostemp. Quan se retiraue entara sua casa en hèr-se de dia, trantalhant, aclapat per orgies o vibrants encara es sòns nèrvis per çò des violentes emocions dera cita profana; quan s'embarraue entà masculhar, entre arridolets ironics, eth hèu d'ua decebuda pr'amor que tanben don Juan n'auie; quan se premanie entar ahèr d'aunor templant era volontat pr'amor d'acarar tranquil era mòrt; quan arrie, renegant, quan degalhaue era sua joenessa e era sua salut coma un prodig insentat des milhors bens que mos aufrís eth cèu, don Juan reservaue e separaue, coma se separen es sòs entà ua ofrenda a Nòsta Senhora, dètz menutes que dedicar-li a Estela. Ena sua ambicion d'afeccion, aquera casta consagracion d'un èsser tan delicat e nòble representaue era gorjada d'aigua que se beu ath miei deth combat e li restituís ath combatent fòrces entà seguir pelejant. Traïsons, faussetats, perfidies e viletats de d'autes hemnes se podien tier pacientament, mentre en un cornèr deth mon alendèsse era leiau afeccion d'Estela, era beateta. A cada carta ingenua e encantadora que recebie don Juan, soniaue eth madeish sòmi; se vedie caminant dificilament per entre tenèbres molts denses, molt heredes, lèu paupables, qu'esquinçauen a intervaus era lum sulfurosa deth relampit, e eth serpentejament der arrai; mès aquiu luenh, molt luenh, a on ja eth cèu s'aclarie un shinhau, aubiraue don Juan, blanca figura velada, a ua hemna damb es uelhs baishi, tient damb era dèstra ua lampeta alugada e protegint-la damb era quèrra. Aquera lum non s'amortaue jamès.

Efectivament, corrien es ans; don Juan se precipitaue mès, arrossegat peth penent deth sòn delèri, e es cartes contunhauen damb regularitat inalterabla, impregnades dera madeisha trendesa latenta e serena. Que l'èren tan agradiues aguestes cartes a don Juan, qu'auie decidit non tornar a veir ara sua cosia jamès, cranhent trapar-la desmilhorada e cambiada peth temps, e non auer dempús pro illusion entà sostier era correspondéncia. Tu per tu, desiraue eternizar eth sòn sòmi, veir tostemp a Estela damb ròstre de Murillo, de santeta vèrge de vint ans. Es epistòles de don Juan, en realitat, exprimien un viu desir de hèr-li ara sua cosia ua visita, de renauir era convèrsa saboroda; mès coma qu'arrés l'empedie a don Juan realizar aguest prepaus, mos cau pensar, donques que non lo realizaue, que non deuie pressar-lo massa.

Auien passat dus lustres, quan un dia recebec don Juan, en sòrta der ample plec acostumat, escrit pes quate cares e crosat dempús, ua carteta sense crosar, grèu e reservada en sòn estil, e qu'en era enquia e tot era letra ère mancada d'aquerò qu'imprimís era efusion der esperit guidant era man e hènt-la amorassar, entà didè'c ata, eth papèr. Ò hemna, ò aigua correnta, ò ahlama fugaça, ò bohada d'aire! Estela li demanaue a don Juan que ne s'estonèsse ne s'anugèsse, e li cohessaue que s'anaue a maridar lèu… Que se l'auie presentat un nòvi molt agradiu, un cavalièr excellent, ric, ath quau eth pair d'Estela li hège atencions sense limit. E es conselhs e es exortacions de *toti* auien hèt decidir ara santeta, que demoraue, damb era ajuda de Diu, èster erosa en sòn nau estat e guanhar-se eth cèu.

Quedèc don Juan estonat pendent brèus instants; dempús arropic eth papèr e lo lancèc damb mesprètz ara alugada humenèja. Pensar que se quauquarrés l'auesse dit dues ores abans que podie maridar-se Estela, l'aurie tractat de brigand calomniador! E l'ac didie

era madeisha, sense vergonha, coma aqueth que conde era causa mès naturau e licita deth mon!

A compdar d'aqueth dia, don Juan, er alègre libertin, auie perdut era sua darrèra illusion; era sua anma anaue ja peregrinant pes ombres, sense veir ja mès eth resplendor dera lampa suau qu'ua vèrge protegís damb era sua man; e aqueth qu'auie quauquarren d'òme, qu'ei solet ua fèra, damb dents entà mossegar e garres entà destroçar sense misericòrdia. Era sua profession de fe ei ua arridalhada cinica, eth sòn amor ua foetada qu'uscle e arringue era pèth en tot hèr brotar sang…

Me dideratz qu'era santeta auie tot eth dret a cercar felicitats reaus e gòis tostemp mès purs qu'es que li balhaue sense pòsa era sua desenfrenada idòla. E dilhèu auetz rason, segontes eth vulgar sen comun e era nana rasoneta practica. Qu'aguesta engamassida rason vos profite! Ena forma de sénter des poètes, qu'ei mens dolent èster galiòt deth vici, que desertor der ideau. Era santeta pequèc contra era poesia e contra es sòmis divins der amor irrealisable. Don Juan, credent ena sua abnegacion etèrna, ère, des dus, eth vertadèr soniaire.

Resvenja

Trifon Liliosa neishec raquitic e esgarrat, e auec era desgràcia de non morir-se pendent era mainadesa. Damb es ans creishec era lejor mès qu'eth còs e se desvolopèc era sua imaginacion combustibla, eth sòn exaltat amor pròpri e eth sòn nerviós temperament d'artista e d'ambiciós. Tàs quinze ans, Trifon, orfanèl de mair des deth neishement, non auie escotat ua soleta paraula afectiva; ça que la, auie passat innombrables revèrsi, patit contunhes burles e mesprètzi, e recebut eth fausnòm de *Fenomèn*; tàs dètz-e-sèt s'escapaue dera sua casa, e, en tot profitar çò de pòc que sabie de musica, s'empleguèc en un grop de musica e dempús en ua orquèstra. Es sòns rapìds auançaments li dauriren eth paradís; demorèc arribar a èster un compositor geniau, un Weber, un Listz. Endonviaue complètament era magnificéncia dera glòria, e ja se vedie hestejat, aplaudit, desbrembada era sua deformitat, dissimulada e caperada per un axe de balsamics laurèrs. Era edat virila, (se pòden cridar atau es trenta ans d'un grapaud?) dissipèc aguestes quimères dera joenessa.Trifon Liliosa li calec convencer-se de qué ère un des molti cridats e non escuelhuts; d'aqueri que ven apròp era tèrra prometuda mès que non arriben jamès a cauishigar es sues florides vals. Era pèrta d'illusions coma aguestes dèishe era anma molt nera, molt nafrada, molt verinosa. Quan Trifon se resignèc a non passar jamès de mèstre de musica a domicili, cuelhec un atac d'icterícia, tan crudèu qu'era bila li rebossaue enquia e tot pes auriolencs uelhs.

De leçons n'i gessien a dotzenes, non solet perque ère de vertat un excellent professor, senon perque padegaue as pairs eth sòn ridicul aspècte e era sua giba. Quina senhoreta, enquia e tot era mès impressionabla, anaue a córrer cap perilh damb aqueth monard, qu'eth sòn aspècte coma un veire, qu'es sues mans desproporcionades semblauen, en botjar-se sus es tecles, aranhes palles miei esclafades? E l'ac deishèc anar ena madeisha cara, sense cap compliment (en cridar-lo entà ensenhar ara sua sua hilha cant e piano), era mair dera polida Maria Vega. Sonque a un individú coma aguest li permeteria

apressar-se a ua mainada tan innocenta e tan sentimentau. Coma mès innocéncia enes creatures, mès prudéncia e precaucions enes mairs!

Totun aquerò, non ère prudenta, e mens encara delicada e caritatiua, era franquesa dera senhora. Arrés a d'èster era gota d'aigua que hè desbordar eth veire d'amarum, e per mès convençut que sigue dera sua misèria ei ua causa ruda lançar-l'ac ara sua cara. Pensèc solide era descondiderada senhora, que Trifon, en auer-se guardat en miralh, saberie, plan que òc, qu'ère un monstre e cèrtament, Trifon s'auie guardat e coneishie era sua trista aparença; e ça que la, lo heric, coma herís er insult covard, era frasa que lo treiguie deth nombre des òmes; e aquera madeisha net, en tot rebotjar-se en sòn hered lhet, mossegant damb ràbia es linçòs, decidic entada eth: "Aguesta pagarà per totes; aguesta serà era mia resvenja!. Era pèga dera mair, que solet a guardat eth mèn còs, non sap que damb er esperit se pòt sedusir as hemnes!".

A londeman comencèren es leçons de Maria, qu'ère, plan, ua mainada celestiau, fina e doça coma ua ròsa blanca, d'aguestes que entà shamostar-les ei pro ua bohada d'aire. Acostumat Trifon a qu'es sues alumnes se tenguessen era arridalhada, quan lo vedien per prumèr viatge, se n'encuedèc de qué Maria, contrariament, lo guardaue damb pietat infinita, e era pietat dera mainada, en sòrta d'esmover-lo, ahisquèc era sua decision implacabla. Que li siguec aisit observar qu'era naua alumna auie ua anma delicada, sensibilitat, e era musica costaue en era ua impression prigonda, en tot umitejar-li es sòns blaus uelhs enes pagines melancoliques, mentre es melodies apassionades accelerauen eth sòn alend. Era solitud e retirada que se veirie enquia que se vestisse de long e reculhesse eth sòn abondós peu en un beròi pientat, la hègen mès inclinada a exaltar-se e soniar. Per experiéncia sabie Trifon aguesta manèra d'èster, e guaire predispause ara credulitat e as aspiracions novelesques. Damb cautèla, coma un criminau reflexiu que premanís er atemptat, observaue es costums de Maria, es ores que baishaue ath jardin, es lòcs a on preferie sèir-se, es macetes que suenhaue era soleta, e en tot alongar era leçon sense cap tipe d'estranhesa ne de maufidança des sòn pairs, alistant era musica mès perturbadora, suenhaue es sòmis malautissi as quaus Maria s'anaue a autrejar.

Dus o tres mesi hège qu'era mainada estudiaue musica, quan un maitin, ath pè de cèrta maceta qu'adaiguaue cada dia, trapèc un petit papèr plegat. Estonada lo dauric e liegec. Mès qu'ua declaracion amorosa ère un suau preludi d'era: non amiaue signatura, e er autor anonciaue que non volie èster coneishut, ne demanaue cap responsa: se contentaue en tot exprimir es sòns sentiments, molt tranquils e d'ua puretat ideau. Maria, cogitosa, trinquèc eth bilhet; mès a londeman, en adaiguar era maceta eth sòn còr volie gésser deth sòn pièch e li tremolaue era man, en tot esposcar de petites gotes d'aigua eth sòn vestit. Auie passat ua setmana, un nau papèr, trende, doç, devòt, poetic; passada ua auta setmana,dus plecs de papèr mès, encara que mès insinuants e usclaires. Era mainada non se separaue deth jardin, e a cada bronit deth vent enes huelhes pensaue qu'apareisherie eth desconeishut, elegant, galant, dident meravilhosament damb paraules aquerò qu'escriuie. Mès er autor des nòtes non se mostraue, e es papèrs seguien, eloqüents, usclaires, plaçadi aquiu per ua man invisibla, demanant responses e esperances.

Dempús de non pòqui trantalhaments, e damb molta vergonha, acabèc era mainada en tot traçar ues linhes, que botèc ena maceta, punant-la. Qu'ère era ingenua confession deth sòn amor virginau. Cambièc dempús eth ton des cartes: de respectuoses se heren arrogantes e trionfaus; que semblauen un imne; mès eth desconeishut non volie presentar-se; cranhie pèrder aquerò qu'auie conquistat; qué auie a veir er embolh fisic d'ua anma? qué l'importaue a Maria era hanga qu'en era s'agitaue un còr? E Maria, autrejada ja complètament era voluntat ath sòn enamorat misteriós, desiraue contemplar-lo, minjar-se-lo damb es uelhs, segura de qué serie un arràs de perfeccions, er èsser mès beròi de guairi cauishiguen era tèrra. E de vertat deuie èster qu'aqueth que s'exprimie de tan expressiua manèra e damb tan de calor, Maria, sonque reliegent es papèrs, se sentie morir de trebolament e de gòi. Fin finau, dempús de moltes e molt regalades trendeses que se crosèren er invisible e era presoèra, Maria recebec ua carta, que didie en resumit: "Que voi que vengues damb jo". E dempús d'ua net de desvelhament, aclapament, plors e remordiment, era mainada botaue ena maceta era terrible responsa: "I anarè quan e coma volgues".

Ò! Quina tremoladera d'alegria maudida assautèc a Trifon, eth monstre, eth ridicul *Fenomèn*, en moment que, laguens deth carro sense fanaus a on la demoraue, recebec a Maria enes sòns braci! Era complèta escurina dera net, de boca de lop, non li permetie ara prauba enamorada ne tansevolh aubirar es faccions deth seductor… Mès, gasulhant, aclapada, damb ua explossion d'afeccion enòrma, entre aqueres tenèbres, Maria prononcièc en votz baisha, ara aurelha der èsser defòrme e contrahèt, es paraules qu'aguest non auie escotat jamès, es trincades frases divines qu'arringue ara hemna era vencedora passion de çò mès secret deth sòn pièch… e ua gota d'umiditat deliciosa, refrigeranta coma ua hònt que ges jos es palmeres e refresque era arena deth Sahara, banhèc es caròles estequides deth gibós… Er efècte d'aqueres paraules, d'aquera sagrada lèrma mainadenca, siguec que Trifon, en tot trèir eth cap pera hiestreta, balhèc damb votz raucosa ua orde, e eth coche arreculèc, e pòques menutes dempús, Maria, estonada, tornaue a entrar ena sua casa pera madeisha pòrta deth jardin qu'auie favorit era sua hujuda.

Gran estonament des pairs de Maria quan se'n saberen de qué Trifon non volie mès leçons en aquera casa; mès encara màger ère era incredulitat des comptadi amics de Trifon, quan l'enteneren díder bèth còp, esquiu, alendant e ajocant eth cap:

- Tanben a jo m'a estimat, e molt! e desinteresadament!, ua hemna preciosa…

Eth dominò verd

Que semblèc impossible que me deishèsse en patz aquera hemna, que ja non sagèsse de veder-me, que non m'escriuesse cap auta carta, que non acodisse a toti es mejans imaginables entà apressar-se a jo! En trincar era cadia d'ua aclapanta afeccion, alendè coma se m'auessen trèt deth dessús un òdi jurat e mortau.

Aqueth que non age estudiat es complicacions deth nòste esperit, se pensarà que non ei vertat que desirem desligar laci qu'arrés mos obliguèc a ligar, e enquia e tot se planherà

de qué mentre es fères e es animaus sauvatges arregaïssen ara sua manèra era afeccion que se les mòstre, er òme, mès dur e insensible, s'emmalície perque lo vanten, e aborrisque a viatges ara hemna que l'aufrís eth sòn amor. Mès eth tòrt non ei nòste, donques que d'aguesta hanga mos bastiren, s'eth sentiment que non compartim mos shòrde e dilhèu mos repugne, s'es senhaus dera passion que non trape resson en nosati mos ahisquen ara burla e ath mesprètz, e se non gaudim en cauishigar un còr, pera madeisha causa que sabem qu'a de bategar e vessar sang jos es nòsti crudèus pès.

Çò de cèrt ei que jo, quan vedí que fin finau sauvaue silenci Maria, quan se passèc un mes sense recéber encargues ne cartes delirantes e umides de lèrmes, me sentí tan ben, tan content, que me lancè en mon damb era fòrça d'un collegiau pendent es vacances, damb aguest desir e instint miserable, d'umoristica resvenja, que se traduic en desir d'autrejar a quinsevolh hemna, ara prumèra qu'estramunquèsse damb jo, es moments de fugaça embriaguesa que remia a Maria (a Maria trista e esblancossida, miei alhocardida per çò deth mèn abandonament), a Maria malauta, desesperada, herida en çò mès intim peth mèn implacable mesprètz.

Qu'ei er edart tan capriciós en aquerò d'autrejar aventures, que s'a viatges presente ocasions en ramèls, d'auti non n'aufrís ua de soleta per un uelh dera cara. Pendent molti dies de dissipacion e diversion, de rodar per diuèrsi encastres sociaus demanant guèrra, non trapè arren que me temptèsse; e ja eth mèn caprici s'exaltaue, quan eth dimenge de Magràs, engüejat, e entà passar eth temps, entrè en insipid balh de masques deth Teatre Reiau.

Passada mès d'ua ora, sentí que ja me començaua a engüejar, e pensaua ena convenença de cuélher era pòrta e calar-me entre es linçòs, talhant es huelhes d'un libre nau de favorit autor, quan passèc entre eth revolum de gent ua masca embolhada en un ample dominò de rica seda verda. Qu'ère era masca de fina portadura e tralhes senhoriaus, causa ja estranha en aqueth balh en era madeisha, e notè que damb singulara insisténcia tachaue en jo es uelhs coma se se volesse apressar e non gausèsse, a maugrat des libertats dera masca. Eth bualh des vistons ardents dera masca costèc en jo un sobtat interès, ua sòrta d'emocion que d'era me'n arrí ath mèn laguens, mès que me possèc a calar-me entre era multitud e apressar-me ara desguisada. Quan ac anaua artenhent, me convencí mès e mès de qué era deth verd dominò ère ua dauna, e dauna molt importanta, e que solet eth curiosèr o bèth impuls mès hons, l'auie hèt a vier en un balh de tan mau sòrta. "Que deu èster gran er interès que l'amièc aciu, pensè, e molt visibla era sua posicion ena societat entà que vengue atau, sense era companhia d'ua amiga, sense eth braç protector d'un òme. Tu per tu deu voler que non se sàpie er ahèr; qu'arrés la posque delatar". E en encuedar-men'n que seguie en tot guardar-me, qu'es sòns uelhs me cercauen entre era gentada, se m'acodic qu'aqueth interès decisiu podie èster jo.

Damb aguesta pensada fotec un saut eth mèn còr, e jogant damb es codes e es jolhs çò milhor que podí, sagè d'arténher ara gentila desguisada. Era multitud, malerosament, s'apileraue compacta e densa, en tot formar ua muralha viua que m'ère impossible trincar. De luenh vedia pistar eth cap deth dominò e flotar es laci complicadi dera

capucha, que dissimulaue era forma, sense cap de dobte envelinaira, dera tèsta jovenila; mès, insensiblament, s'anaue esguitlant enquia perder-se, e era pòur de qué s'escapèsse m'esperonaue. Anaua jo guanhant terren, mès era desguisada m'amiaue auantatge sense cap de dobte, e comencè a pensar que hugie de jo, e que dempús de vessar ena mia anma eth podom des sòns usclants uelhs, ara m'evitaue, s'esguitlaue, se tornaue gnòm entà esbugassar-se coma ua vision… Aguest temor que senti siguec un arderós incentiu deth desir d'amassar-me ara masca. Damb un esfòrç suberuman trinquè era tanca que me sarraue, e en tot profitar ua henerecla, me trapè a pòca distància deth dominò verd. Mès aguest, ath sòn torn, pressèc eth pas e despareishec per ua des pòrtes deth salon.

Comencè ua persecucion en tota regla alavez: persecucion franca, arderosa, mèslèu ua caça. Desirós, aclapat, coma se reaument era hemna que sajaue d'anar-se'n m'importèsse fòrça, recorrí rapidament es correders, es escales, es galaries, eth *foyer*. cercant pertot ara incitanta masca. Solide era auie endonviat damb sagacitat eth mèn violent desir, donques que semblaue complader-se en tot desesperar-me, e s'en hèt de tier-me luenh se deishaue enrodar per un grop d'òmes o s'arturaue en actitud negligenta, tanlèu vedie que m'apressaua fotie eth camp damb era leugeresa d'ua *silfide* e me desorientaue mejançant impensables manòbres. De ressabuda alegraue ua lotja eth fresc color verd deth dominò; se jo me preciptauae quan arribaua alendant ara pòrta dera lotja, era desconeishuda ja non ère aquiu senon en ua auta de mès entà naut, qu'entà pujar en era auia de tardar cinc menutes, pro temps entà qu'era masca se filèsse peth corredèr, gessent deuant de jo a molta distància. Desalat, lhòco, damb era imaginacion enventida e seques es maishères per çò dera afogadura, me pressaua, baishaua, pujaua, botaua en tension totes es parts deth mèn còs e deth mèn esperit sense arténher ara misteriosa beresa que (ja ère evident) se compladie en burlar-me.

Alavetz era astúcia me servic milhor qu'era gilitat. En tot compréner que tan aristocratic dominò non volie estar-se en balh passades es prumères ores dera net, e evitarie eth torment des sopars e des caps caudi; segur de qué solet auie vengut aciu entà marejar-me, e un còp artenhut aguest objèctiu desapareisherie, endonviè que tota era sua estratègia ère lutar en retirada enquiara pòrta, e per tant talhant-li era gessuda l'agarraua solide. Tanben supausè que gesserie peth lòc mès solitari, pera pòrta mens alugada, peth carrèr a on ei mès aisit sautar furtivament laguens d'un coche que demoraue e hùger sense deishar tralha. Es mens calculs resultèren plan exacti. Me placè ara demora damb tau fortuna, qu'ath cap d'un quart d'ora de demora vedí pistar ara encapuchada deth verd dominò, era quau, guardant entà un costat e entar autre, coma maufidada, exploraue eth terren. Me lancè a barrar-li eth pas, e as mies prumères paraules suplicantes e rendudes contestèc damb eth fiulet abituau des masques, en tot pregar-me, per Diu, que la deishèssa, que non l'empedissa era sua marcha e que non persutèssa en assetjar-la d'aguesta manèra.

La credí sincèra, mès coma mès ansia mostraue d'evitar-me, mès creishie en jo era volontat d'arturar-la, de qué m'escotèsse, de qué me guardèsse un aute còp, de qué m'estimèsse sustot. Era veeméncia d'aqueth sobtat desir ere tau, que se non auesse estat perque passaue gent, me pensi que m'auria deishat quèir de jolhs as pès deth dominò.

Enquia e tot me sentí eloqüent e inspirat, e notè qu'es frases acodien as mèns pòts usclantes e dominadores damb er accent e era expression que balhe un sentiment reau, encara que solet se tarde ues menutes.

- Se volies hùger de jo, li didí ara masca en tot sarrar-la d'apròp, per qué me guardères damb aguesti uelhs que m'aluguèren eth còr? Per qué me clauères era flècha, tè, se volies remir-te a guarir era mia herida? Non ves se com as remoigut, damb aguesta guardada, tot eth mès èsser? Non entenes era mia votz alterada pera emocion?, non ves eth capvirament des mèns sensi?, non me vès hèt un lhòco? Non ves qu'è fèbre? Non sabes que jo te presentia, qu'endonviaua era tua aparicion, que vengui en aguest balh segur de qué era tua preséncia l'aumplirie de lum e d'encantament? E te penses que te vau a deishar escapar atau, qu'ac consentirè, que non te seguirè enquiath lunfèrn? Que non poiràs anar-te'n. Ena tua guardada se delatèc er amor, e seguís delatant-se ena tua actitud, ena tua agitacion, masca mia.

Qu'ère vertat. Era masca, coma fascinada, s'emparaue ena paret. Eth sòn còs s'estrementie, eth sòn sen se lheuaue e baishaue precipitadament, e a trauès des redusidi horats dera masca, vedí tremolar sus eth nere velot des sòns vistons dues ardentes lèrmes. Damb votz qu'a penes s'entenie, e ena quau tanben se trincauen es somics, gasulhèc lentament, coma se desirèsse gravar es sues paraules ena mia memòria entà tostemp:

- Qu'ei vertat: sonque entà apressar-me a tu, entà gaudir dera tua vista, è cuelhut aguest desguisament, è cometut era lhocaria de vier en aguest balh. E guarda guaire estranha ei era causa: estimant-te atau, plori…pr'amor que me dides paraules d'amor. Entà entener-les damb era cara descuberta balharia era mia sang. Mès tu, que vies de jurar que m'adòres, ara que me ves embolhada damb aguesta ròba verda… tu, hugiries de jo se me presentèssa sense masca. M'as perseguit, m'às caçat, sonque perque non vedies eth mèn ròstre. E ne sò vielha ne lèja… Arren d'aquerò! Guarda-me e compreneràs! Guarda-me e dempús…ja non te calerà tornar a guardar-me jamès!

E en tot lheuar-se era masca, eth dominò verd me mostrèc era cara dera mia abandonada, dera mia refusada, dera mia mespredada Maria… En tot profitar eth mèn estupor, correc, sautèc en coche que la demoraue, e quan me volí precipitar darrèr d'era entení eth tarrabastalh des ròdes sus er empeirat.

Des d'aguest tan trist episòdi de carnavau sai qu'era soleta causa que mos capvire ei un liròt verd (era Esperança, era masca etèrna, era encubertada, que tostemp hugís, era que tot ac promet…) era que jos eth sòn alègre desguisament amague eth descolorit ròstre deth vielh Desenganh.

Era aventura der àngel

Per ua fauta mens grèu qu'era de Luzbel, que non artenhec proporcions de *queiguda*, un àngel siguec condemnat a pena de despatriament pendent un an, era quau causa supause ua immensa pèrta de felicitat: un an de beatitud qu'ei er infinit de gòis e de bens, que non pòden aubirar ne remotament es nòsti sensi grossièrs e era nòsta mesquina imaginacion. Ça que la, er àngel, submís e empenaït dera sua errança, non badèc boca: baishèc es uelhs, dauric es ales, e damb vòl tranquil e segur baishèc en nòste planèta.

Çò prumèr que sentec en tot botar es pès en tèrra, siguec era dolorosa impression de solitud e isolament. Non coneishie ad arrés, e arrés lo coneishie ada eth, jos era forma umana que s'auie vist obligat a cuélher. E se li hège pesant e intolerable, pr'amor qu'es angels ne son esquius ne bronqui, senon sociables ar arràs, donques que lèu jamès van solets, e s'amassen e s'acompanhen entà cantar imnes de glòria a Diu, entà agropar-se ath pè deth tron, e enquia e tot entà recórrer es causes agradiues deth Paradís: ath delà, son organizadi en milicies e les estaque era estreta solidaritat des frairs d'armes.

Engüejat de veir passar cares desconeishudes e gent indiferenta, er àngel, era tarde deth prumèr dia deth sòn castig, gessec d'ua gran ciutat, se seiguec ath costat deth camin, sus ua pèira milenària, e lheuèc es uelhs entath firmament que l'amagaue era sua pàtria, e qu'ère en aqueth moment tintat de verd luminós, leugèrament enrodat d'iranja pera part de Ponent. Eth despatrriat gemeguèc, pensant se com poirie tornar ena deliciosa casa des sòns frairs: mès sabie qu'ua orde divina non se revòque aisidament, e entre era melancolia deth crepuscul emparèc eth cap enes sues mans, e plorèc beròies lèrmes de contricion, donques qu'a despart deth dolor deth castig, li pesaue auer ofensat a Diu per èster qui ei, e per çò de molt que l'estimaue. Ja è auut compde d'avertir que, a maugrat dera sua fauta, aguest àngel ère un àngel pro brave.

A penes se padeguèc era sua afliccion, se l'acodic guardar entath cèu e vedec qu'a on auien queigut es gotes des sòns plors neishien e creishien e daurien es sòns calicis damb incredibla rapiditat moltes flors blanques, d'aqueres que criden margarides, mès qu'auien es petals de fines pèrles e eth petit còr d'aur. Er àngel s'inclinèc, recuelhec ua a ua totes es flors, e se les sauvèc suenhosament en un plèc deth sòn mantèl. Quan baishèc entara recoleccion, vedec en solèr un objècte blanc, un tròç de papèr, un tròç de jornau. Lo cuelhec tanben e comencèc a lieger-lo, pr'amor qu'er àngel deth mèn conde non ère cap ignorant ath quau lo shordèsse eth nere sus eth blanc; e damb prigond gòi, vedec qu'acupauen ua colomna de jornau cèrtes linhes desparières, jos aguest epigraf:

A UN ÀNGEL!

A un àngel! Quina coïncidéncia! Liegec damb vams, e, per çò deth contèxt dera poesia, deduic qu'er àngel s'estaue ena tèrra e abitaue ua casa ena ciutat, qu'es sues senhes balhaue peth menut eth poèta, en tot descriuer era rèisha dera hièstra tamisada de gensemin, era tàpia deth jardin d'a on se desbordauen es arrominguères e es rosèrs, e enquia e tot era cantoada deth carrèr, damb era tor dera glèisa ath costat. "Quauqu'un des mèns frairs, pensèc eth despatriat, aurà cometut, sense cap de dobte, bèth delicte

parièr ath mèn, e l'an aplicat era madeisha pena qu'a jo. Quin consolament mès gran receberà era sua anma quan me veigue! Quina felicitat era sua e tanben era mia, en trapar un companh! e non posqui dobtar de qué ne sigue: era poesia ac ditz pro clar: qu'a baishat deth cèu, qu'ei aciu, en mon, per edart, e cranh eth poèta que torne eth dia mens pensat ena sua pàtria… Ò felicitat! Vau a cercar-lo de seguit!"

Atau dit atau hèt. Er àngel se filèc entara ciutat. Non sabie en quin barri poirie víuer eth sòn frair, mès n'ère segur que lèu lo traparie. Enquia e tot supausaue que dera casa abitada per àngel s'exalarie un perhum particular que delatèsse era sua celestiau preséncia. Comencec, donc, a recórrer es carrèrs e es carrerons. Era lua ludie, e ara sua plan clara lum er àngel podie examinar es rèishes e es tàpies, e veir per quina d'eres s'enramaue eth gensemin e se desbordauen es ròses.

Fin finau, en un carrèr solitari, ua flaira que se hège a vier era brisa li hec bategar fòrtament eth còr der àngel; que non flairaue a glòria, mès òc que flairaue a gensemin; e eth perhum ère embriagador e subtil coma un pensament amorós. Ath còp que percebie era flaira, vedec darrèr des hèrs d'ua rèisha ua cara molt polida, molt polida, enrodada d'ua aureòla de peu escur…Non i aue cap de dobte; aqueth ère er aute àngel despatriat, eth que l'alegrarie era pena dera solitud. S'apressèc ara rèisha tremolant d'emocion.

Non conden es istòries era traduccion fidèu de çò que parlèren a trauès des hèrs er àngel vertadèr e eth supausat àngel, qu'amagaue era sua cara entre huelhatge menut e es palles flors deth flagrant gensemin. Solide des deth prumèr moment, sense cap explicacion, acordèc que, efectivament, ère un àngel era creatura amagada darrèr dera rèisha; acostumat a enténer que l'ac didien enes vèrsi, non s'estonec de qué un còp mès se l'atribuïsse en pròsa era natura angelicau. Atau ei se com es vèrsi faussen eth sen, e es poètes hèn mès mau qu'era sautarèla.

Çò que tanben comprenec er àngel despatriat, siguec qu'er aute àngel ère doblament mès malerós qu'eth, pr'amor que se planhie de non poder gésser d'aquiu, de qué lo sauvauen e lo susvelhauen fòrça, de qué l'auien metut entre quate parets, e de qué eth sòn solet divertiment ère pistar per aquera rèisha entà alendar er aire nueitiu e deishar anar un shinhau de charradissa. Eth despatriat prometec acodir fidèument cada net a balhar aguest consolament ath presoèr, e tan a gust complic era sua promesa que des d'alavetz era soleta causa que li semblèc longa siguec eth dia, mentre non arribaue era agradiua ora deth collòqui.

Cada net s'alongaue mès, e finaument, sonque quan hège dia e s'amortauen es lums des esteles, se retiraue dera rèisha er àngel, tan erós e negat en benèster sense limits, coma s'encara nadèsse ena lum der Empirèu e l'assistisse era perfècta benaurança. Ça que la, eth presoèr s'anaue mostrant maucontent e exigent. Treiguent es dits pera rèisha e cuelhent es deth sòn amic, li preguntaue, damb un shinhau de mala encolia, quan pensaue desliurar-lo d'aqueth captivèri.

Er àngel, entà entretier-lo, l'anaue regalant margarides de còr d'aur e petals de pèrles; enquia que, molt comprometut ja, l'auec de díder que solide er embarrament ère ua

disposicion de Diu, e que non s'auien de contrariar es sòns sants decrets. Ua arridalhada burlesca siguec era responsa der embarrat, e ara net a vier, quan acodic ara rèisha, er àngel vedec damb estonament que dera porteta deth jardin gessie ua figura velada e caperada, qu'un braç se cuelhie deth sòn braç, e ua votz doça, apassionada e melodiosa li didie ara aurelha: "Que ja èm liures… Amia-me damb tu… escapem-mos rapidament, non se passe que me trapen mens".

Er àngel, espaurit, non sabec se qué contestar: pressèc eth pas e hugeren, non solet deth carrèr, senon dera ciutat, en tot refugiar-se en mont. Era net ère deliciosa, deth mes de Mai; se meteren ath recès d'un arbe huelhós, eth saborejant placidament, coma àngel qu'ère, era felicitat d'èster es dus amassa; era (perque ja auràn sospechat es lectors que se tractaue d'ua hemna) nerviosa, sardonica, deishant anar lèrmes e hènt desplantaments.

Que non podie explicar-se, ara que ja non s'interpausaue entre eri cap rèisha, com eth sòn companh de hujuda non se mostraue mès veement, com non formaue plans de vida; com non parlaue de matrimòni e d'autes tèmes d'indiscutibla actualitat. Arren: aquiu s'estaue seren, semble que plan content, extasiat, arrint, en tot abrigar-la damb eth sòn mantèl e guardant ath cèu, madeish que se dera lua l'anèsse a quèir ena boca quauque pastís. Era hemna, que comencèc en tot estranhar-se, acabèc indignant-se e enforismant-se. S'aluenhèc quauqui passi, e coma qu'er àngel li preguntèsse afectuosament era causa deth desviament, lheuèc era man còp sec, e li fotec ena beròia caròla angelicau un solemne e sonor boet… dempús d'aquerò se metec a córrer coma ua hòla en direccion ara ciutat. E er abandonat, sense sénter eth dolor ne era ofensa, mormolhaue tristament:

- Eth poèta mentie! Que non ère un àngel! Non ere un àngel!

Quan didec aquerò vedec daurir-se es bromes e baishar ua legion d'angels, mès d'angels reaus e efectius, que l'enrodèren contents. Qu'ère ja perdonat: auie vençut era màger temptacion, qu'ei era dera hemna, e Diu lo desliuraue deth despatriament. Barrejant-se ath cor luminós, pugèc er àngel entath cèu, entre resplendors de glòria; mès quan pujaue, viraue eth cap entà darrèr pr'amor de guardar ara tèrra d'amagat, e ua alendada holaue e sarraue eth sòn còr. Aquiu se quedaue un sòmi… e flairaue tan ben eth gensemin dera rèisha!

Eth hantauma

Quan estudiaua era carrèra en Madrid, toti es dijaus minjaua ena casa des mèns parents luenhants, es senhors de Cardona, que des deth prumèr dia m'acuelheren e me tractèren damb grana afeccion. Marit e hemna formauen un evident contrast; eth ère robust, actiu, franc, alègre, partidari des solucions practiques; era, esblancossida, nerviosa, romantica, perseguidora der ideau. Eth se cridaue Ramon; era amiaue er antiquat nòm de Leonor. Entara mia imaginacion jovenila, representauen aqueri dus èssers era pròsa e era poesia.

S'esdegaue Leonor en presentar-me es plats que m'agradauen, es mies lecaries predilèctes, e damb es sues pròpries mans me premanie en ludenta cafetèra eth cafè mès

fòrt e aromatic qu'un afeccionat pòt desirar. Es sòns longui e fini dits m'aufrien era tassa de porcelana *clòsca de ueu*, e mentre jo saborejaua era deliciosa infusion, es uelhs de Leonor, deth madeish ton escur e caud, ath còp qu'eth cafè, se tachauen en jo d'ua forma magnetica. Semblaue que desirauen meter-se en contacte estret damb era mia anma.

Es senhors de Cardona èren rics e estimadi. Arren les mancaue de guaire contribuís ara proporcionar era màger felicitat possibla en aguest mon. Ça que la, jo pensè qu'aqueth matrimòni entre persones de tan desparièra complexion morau e fisica, non podie èster erós.

Encara que toti afirmauen qu'a Dòn Ramon Cardona li sobraue era bontat e ara sua hemna era elegància, entà jo, que i auie en sòn larèr un mistèri. M'ac demostrarien es vistons de color cafè?

De man en man, dijaus darrèr de dijaus, anè cuelhent un interès egoïsta ena solucion deth problèma. Que non ei aisit tàs vint ans estar-se insensible deuant d'uns uelhs tan expressius, e ja era mia tranquillitat comencèc a trebolar-se e a aflaquir-se era mia volontat. Dempús de dinar, eth senhor Cardona gessie; anaue entath casino en bèra tertólia, donques qu'ère plan sociable, e mos demoràuem Leonor e jo pendent eth temps dempús de minjar, tocant eth piano, hènt lectures, jogant as escacs o conversant. A viatges, es vesies deth dusau baishauen a passar ua estona; d'auti còps mos demoràuem solets enquias onze, ora qu'acostumaua a retirar-me, abans de qué barrèssen era pòrta. E damb era pegaria de gojat, pensaua qu'ère ridicul que non auesse eth senhor Cardona gelosia de jo.

Ua des nets que non baishèren es vesies, net de Mai, tèba e estelada, en èster eth balcon dubèrt e entrar eth perhum des càcies entà embriagar-me eth còr, me temptèc eth diable mès fòrtament, e decidí declarar-me. Ja gasulhaua entrebracades paraules non precisament de passion, senon d'adesión, autrejament e trendes, quan Leonor me talhèc en tot dider-me que n'ère tan segura dera mia leiau amistat, que desiraue confiar-me quauquarren molt grèu, eth terrible secret dera sua vida. Arturè es mies confessions entà escotar es dera dauna, e non me siguec guaire agradiu escotar des sòns pòts, tremolant de vergonha, era narracion d'un episòdi amorós. "Eth mèn solet racacòr, era mia soleta errança (gasulhèc aclapada Leonor) se cride eth marqués de Cazalla. Qu'ei coma toti saben, un perdut e un espadassin. Qu'a en sòn poder es mies cartes, escrites en moments de delèri. Entà recuelher-les, sabi pas se qué balharia". E vedí, ara lum des astres ludents, que s'esguitlaue des sòns vistons escurs ua lèrma lenta…

Quan me separè de Leonor, auia format eth prepaus de veir ath marqués de Cazalla eth dia a vier. Era mia arrogància jovenila me dictaue tau resolucion. Eth Marqués, ath quau li hi passar era mia targeta, me recebec de seguit en artistic *fumoir*, e as prumères paraules restacades ar ahèr que motivaue era mia visita, arroncilhèc es espatles e didec amablament:

- Que non m'estone eth pas que vos auetz balhat, mès vos prègui que me creigatz, e vos balhi era mia paraula d'aunor de qué ei era pura vertat tot çò que vos vau a díder. Considèri eth cas dera senhora Cardona, eth mès estranh qu'ena mia vida m'a arribat. Non sonque non possedisqui ne è possedit jamès es documents que se referís era senhora, senon que non è auut jamès eth gust… pr'amor que serie un gust, de tractar-la… Torni a díder qu'ac afirmi jos era mia paraula d'aunor!

Qu'ère tan inverosimila era responsa, qu'a maugrat eth ton de sinceritat absoluda deth Marqués, jo botè cara d'escèptic, dilhèu enquia e tot d'insolent.

- Veigui que non me credetz, higec eth Marqués alavetz. Que non ei cap ofensa entà jo. Ja m'ac pensaua. Poiratz vos dobtar dera mia paraula, mès ne vos ne arrés a eth dret a supausar que sò òme que refuse, mejançant subterfugis, ua aventura personau. Se çò que vos cercatz ei batossa, que sò ara vòsta disposicion. Sonque vos demani qu'abans de resòlver aguesta qüestion d'ua manèra o de ua auta, consultetz… ath senhor Cardona. Qu'è dit *ath senhor*. Non me guardetz damb aguesti uelhs espauridi… escotatz-me enquia qu'acaba. Era senhora Leonor Cardona, que segontes opinion generau ei ua senhora plan aunèsta, a degut patir ua malajadilha e soniar qu'auíem relacions, que mos vedíem, que m'auie escrit, etc etc… Jos era influéncia de illusòris remordiments, l'ac a condat *tot* ath sòn marit…ei a díder, *arren*… mès *tot* entada era. E eth marit a vengut aciu, coma vos, encara que mes anujat, plan que òc, a demanar-me compdes, a voler béuer era mia sang. Se jo non l'auessa tan hereda, en aguesti moments pesarie sus era mia consciéncia er assassinat de Cardona…o eth m'aurie aucit a jo (non digui que non podesse passar). Erosament non m'aclapè, e en tot preguntar a Cardona es epòques qu'era sua esposa afirmaue qu'auie auut es nòstes relacions criminaus, li podí demostrar d'ua manèra clara qu'alavetz me trapaua jo en París, en Sevilla o en Londres. Dera madeisha manèra li demostrè era inexactitud des donades balhades pera senhora Leonor. Atau, donc, eth senhor Cardona, plan confonut e estonat, se retirèc en tot demanar-me desencuses. Se vos me preguntatz se com me posqui explicar tau eveniment extraordinari, vos diderè que creigui qu'aguesta senhora, ara quau dempús è sajat de conéisher (pera memòria dera mia mair vos juri qu'abans, ne de vista…), patís bèra malautia morau…e a auut ua vision…, tè, que se l'a apareishut un espèctre d'amor… e aguest espèctre, vè-te'n a saber per qué! a cuelhut era mia forma. E non i a arren mès… Non vos admiretz tan. Laguens de dètz ans, se vos tractatz a moltes hemnes, vos acostumaratz a non admirar-vos de lèu arren.

Gessí dera casa deth marqués en un estat d'animositat indefinibla. Que non i auie manèra de desmentir-lo, e ath madeish temps era incredulitat persistie. Impressionat, totun, pes fèrmes e categoriques declaracions deth *dandy*, me dediqué a compdar d'aguest moment, non a hestejar a Leonor senon a observar a Cardona. Sagè de parlar-li molt, de hèr-lo parlar, e anè treiguent, hiu a hiu, convèrses referentes ara fidelitat conjugau, as aventures que pòden costar un error, as allucinacions qu'a viatges patim, as

estralhs que còste era fantasia… Fin finau, un dia, coma per descuet, deishè esguitlar en dialòg eth nòm deth marqués de Cazalla e ua allusion as sues conquistes… e alavetz Cardona, en tot guardar-me cara a cara, damb gèst entre burlesc e grèu, preguntèc:

- Qué? Ja t'an enviat aquiu a tu tanben? Praubeta Leonor, per çò que semble non a remèdi!

Non me calec arren mès que cohessar clarament es mies gestions, e Cardona, arrint, encara qu'un shinhau alterada era sua votz, me didec:

- Te cau saber que quan jo anè ena casa deth marqués de Cazalla, ja auia jo quauqui senhaus e sospeches d'allucinacion de Leonor, que d'aquerò me convencí complètament dempús. Encara que non sembla gelós, e enquia e tot se poirie dìder que me pèrdi per innocent, è susvelhat a Leonor tostemp, pr'amor que l'estimi fòrça, e en cap moment aurie pogut comèter era, sense que jo me'n sabessa, es delictes que se l'acusaue. comprení que se tractaue d'ua fantasmagoria, d'un saunei, e me resignè ara ipotèsi d'ua fauta imaginària… Qui sap s'aguest hantauma de passion e empenaïment li servís d'escut contra era realitat! Çò que te posqui assegurar ei que Leonor, viuent jo, jamès gesserà dera region des hantaumes… E non tornem a parlar d'aquerò ena vida!

Profitè er avertiment e en avier evitè demorar-me solet damb Leonor, e enquia e tot tachar era guardada enes sòns escurs uelhs, embromadi pera quimèra.

Era pèrla ròsa

Sonque er òme que de dia s'embarre e velhe moltes ores dera net entà saber era manèra de satisfèr es capricis d'ua hemna estimada (me didec damb votz trincada eth mèn malerós amic), comprenerà eth plaser d'amassar d'amagat ua soma importanta, e tanlèu l'age, gésser a convertir-la en eth mès quimeric, mès extravagant e inutil des capricis d'aguesta hemna. Aquerò qu'era contemplèc a grana distància coma sòmi irrealizable, aquerò qu'a penes heric era sua imaginacion damb era punchada d'un desir hòl, ei aquerò qu'era mia iniciativa, era mia laboriositat e era mia afeccion l'auien de balhar en un instant…e ja creigui veder-li era admiracion enes sòns uelhs, e ja me semble que senti es sòns braci sarradi ath mèn còth, entà abraçar-me damb delèris de gratitud.

Eth mèn solet temor, en lançar-me en carrèr damb era pòcha ben avitalhada e era anma negada de gòi, ère qu'eth joièr auesse venut ja es dues encantadores pèrles de color ròsa que tan entosiasmèren a Lucila era tarde que s'arturèc, penjada deth mèn braç, a pachacar damb es uelhs era veirina. Ei tan dificil amassar dues pèrles d'aguest estranh e peregrin matís, d'aguest beròi orient, d'aguesta perfècta forma globulosa, d'aguesta egalitat absoluda, que pensè qu'ère impossible que quauqua senhora capriciosa coma era mia hemna, e mès rica, non les embarrèsse ja en sòn joièr. E me dolerie tan qu'atau s'auesse passat, qu'enquia e tot me bateguèc et còr quan vedí sus eth net cristau, entre un colar magnnific e ua cascada de braçalets d'aur, eth fin estug de velot blanc a on ludien misteriosament es dues pèrles ròsa ornades de brilhants.

Encara qu'anaua preparat entà que me hessen pagar eth caprici, me desconcertèc eth naut prètz qu'eth joièr tassaue es pèrles. Tota era mia economia e mès, s'anauen a invertir en aqueth parelh de bastonets, non mès gròssi qu'un cede petit. M'assautèc eth dobte (sò tan pòc expèrt en crompes de luxe!) de s'eth joièr sajaue explorar era mia ignorància en tot demanar-me, sonque per demanar, ua asenada, en creir dilhèu qu'eth mèn peu non ère eth d'un òme capable de crompar pèrles de ròsa. Mentre pensaua atau, observè a trauès deth naut e diafan cristau dera botiga, que passaue peth trepadèr eth mèn ancian condiscipol e e milhor amic, Gonzaga Llorente.Veir era sua eleganta figura e gésser a cridar-lo, que siguec ua soleta causa. Qui milhor entà illustrar-me e conselhar-me qu'er elegant Gonzaga, tan ath pas dera mòda, tan lançat en mon, ta ben relacionat, que cada visita que hège ara nòsta modèsta e borgesa casa, e hège fòrça temps d'aquerò, jo la consideraua coma ua pròva molt especiau d'afeccion?

En tot manifestar ua corau suspresa, Gonzaga se virèc e entrèc damb jo ena joieria, en tot saber-se'n der ahèr. Immediatament se declarèc admirador des pèrles ròsa, e higec que i auie senhores que desirauen aquerir-les, entre es quaus mentèc a dues o tres de nauti titols. En un discrèt parentèsi m'assegurèc qu'eth prètz qu'exigie eth joièr non ère bric excessiu, per çò dera singularitat des pèrles. E coma que jo encara dobtaua, shordat peth petit pic qu'en aqueth moment jo non podia abonar, Gonzaga, damb era sua simpatica sinceritat, dauric era borsa e m'autregèc quauqui bilhets, badinant e jurant que se jo non admetessa tan petit servici non me tornarie a guardar en toti es dies dera sua vida. Be n'èm de miserables! Que non deuí acceptar eth prèst, non deuí hèr-me a vier ena mia casa senon aquerò que podia pagar ath comptat…era passion me dominaue, e auria punat de jolhs era man que m'aufrie era manèra de satisfèr-la. Acordèrem que Gonzaga dinarie damb nosati eth dia a vier, en tot celebrar er aninòs des pèrles ròsa, e damb er estug ena pòcha, me filè entara mia casa ath mès córrer: qu'auria volgut auer ales.

Lucila trastejaue quan jo entrè, e en veder-me plantat deuant d'era, en tot dider-li damb cara de beatitud "Escorcolha-me", comprenec e gasulhèc "qu'auem un present". Esdegada e inquieta (eth sòn anament!) escorcolhèc es mies pòches en tot hèr-me gatalhèues delicioses, enquia trapar er estug. Eth crit que deishèc anar en veir es pèrles ei ua causa que non se desbrembe jamès. Ena efusion deth sòn agraïment, me hereguèc era cara e enquia e tot me punèc… Que pòt èster qu'en aqueth moment m'estimèsse un shinhau! Non endonviaua creir que jòia tan estimada e esplendida siguesse sua; non podie convencer-se de qué la poirie lúder. E jo madeish, desligant-li es senzilhes anères d'aur que Lucila amiaue botades, l'aganchèc es pèrles ròsa enes petites aurelhes, alugades de plaser. Que me hè fòrça mau rebrembar-me'n d'aguestes pegaries, mès tostemp m'en brembi.

A londeman, qu'ère dimenge, dinèc Gonzaga en casa e siguérem toti rambalhosi e charraires. Lucila s'auie botat eth vestit de seda gris, que l'estaue molt ben, e ua ròsa en pièch, (ua ròsa deth madeish color qu'es pèrles). Gonzaga mos convidec ath teatre e mos amièc entar Apolo, a ua foncion divertida, qu'en era arrírem sense pòsa. Eth dia a vier tornè damb afogadura ath mèn trabalh, donques que desiraua saldar çò mès lèu

possible eth còp, eth prètz de crompa des perles. Tornè ena mia casa ara ora de costum e quan me seiguí ena taula, era mia prumèra guardada siguec entàs aurelhes de Lucila. Fotí un saut e deishè anar ua interjeccion en veir que mancaue eth diminut cèrcle de brilhants en ua des pèrles ròsa.

- As perdut ua pèrla! exclamè.
- Com ua pèrla? gasulhèc era mia hemna metent man as aurelhes e paupant es anères. En veir qu'ère vertat, se quedèc tan espaurida, que m'alarmè, non ja pera pèrla, senon per espant de Lucila.
- Tranquilla, li didí. Cerquem-la que ja apareisherà.

Que non me cau díder que comencèrem a escorcolhar pertot, repassant eth tapís, secodint es cortines, lheuant es mòbles, revirant enquia e tot es calaishi que Lucila afirmaue que non les auie daurit hège un mes. A cada cèrca inutila, es uelhs de Lucila s'aumplien de lèrmes. Mentre escorcolhàuem se m'acodic preguntar-li:

- As gessut aguesta tarde?
- Òc… me pensi que òc… responec trantalhant.
- A on?
- A diuèrsi lòcs…ei a díder… anè… per aquiu… a crompar…
- Mès, a quines botigues?
- Qué me sai! Ath carrèr de Postas… ara placeta der Angel…ara Carrèra…
- A pè o en coche?
- A pè… Dempús cuelhí un petit coche.
- Non t'en brembes deth lòc… deth numèro?
- Com vòs que m'en bremba? Valguem Diu! S'ère un coche que passaue, didec nerviosament Lucila que s'estarnèc en somics d'amarum.
- Mès es botigues plan que les deues de rebrembar… Ditz-me-les, que i anarè ua per ua, entà veir s'en solèr o en mostrador… Meteram anóncies…
- Qu'ei que non m'en brembi! Per Diu, dèisha-me en patz, exclamèc tan aclapada que non gausè pèrsutar, e m'estimè mès demorar a que se padeguèsse.

Passèrem ua net d'inquietut, de desvelhament; entení a Lucila alendar e hèr virades en lhet, coma se non podesse dormir. Jo, mentretant, pensaua manères de recuperar era pèrla ròsa. Me lheuè d'ora, me vestí, e tàs ueit picaua ena pòrta de Gonzaga Llorente. Qu'auia entenut a díder qu'era policia, en cassi especiaus, descurbís rapidament eth parador des causes perdudes o panades, e demoraua que Gonzaga, damb era sua influéncia e es sues nautes relacions, m'ajudarie a tier aguest recors suprèm.

- Eth senhoret ei en tot dormir, mès passatz en gabinet, qu'en dètz menutes li servirè eth chicolate e li preguntàrè se podetz vos veder-lo, didec eth sirvent, en veir era mia persisténcia e era mia prèssa.

M'avenguí a demorar. Eth sirvent dauric es pòrtes deth gabinet qu'en sòn ambient flotauen essències e flaira de cigar. Quan pensi en çò de desparièra qu'aurie estat era mia sòrt s'aqueth sirvent m'auesse hèt passar de seguit ara cramba…!

Çò de cèrt ei que… ath prumèr arrai de solei que crosèc es cristaus e abans de qué eth sirvent me didesse "cuelhetz sèti" jo ja auia vist lùder sus era cimossa de tela blaua dera pèth d'os blanc, estirada ath pè deth mofle fautuélh turc, era pèrla, era pèrla ròsa!

S'aquerò que m'arribèc a jo vos arribe a vos, e vos me preguntatz qué s'a de hèr en taus circonstàncies, jo responi de segur damb gran energia: "Cuélher ua espada dera armadura que ges en fautuèlh, e trauessar-se-la peth pièch ath que dormís aquiu ath costat, entà que jamès ja se desvelhe".

Sabetz se qué hi jo? M'ajoquè, cuelhí era pèrla, me la sauvè ena pòcha, gessí d'aquera casa, pugè ena mia, trapè ara mia hemna lheuada e molt aclapada; la guardè, e non l'estofè; damb votz tranquilla l'ordenè que se botèsse es plendengues; treiguí era pèrla dera pòcha… e agarrant-la entre dus dits, li didí: "Vaquí aquerò qu'as perdut. Qué!, ac trapè lèu, non?"

Qu'ei cèrt qu' en acabar me cuelhec ua sabi pas quina luada o vertige de lhocaria, agarrè aqueres aurelhes petites, arringuè d'eres es plendengues, e ac cauishiguè tot. Erosament, me podí domirar de seguit… e baishar era escala e refugiar-me en cafè mès proxim, a on demanè *conhac*…

Que s'è tornat a veir a Lucila?... Un còp…Anaue de bracet d'un *aute*, que ja non ère Gonzaga. Per cèrt, que me fixè qu'eth lobul dera aurelha quèrra l'amiaue partit. Solide lo deuí partir jo… sense voler.

Ua retirada

Que non i a discusion mès inutila qu'era dera beresa. Mil còps ac hérem, en aquera sòrta de senat de gent ath còp decebuda e curiosa, a on s'agitauen tanti problèmes atractius e insolubles ath madeish temps; e tostemp, encara que non escassejauen es disertacions quedàuem en màger confusion. Un tenguie qu'era beresa ère era de linhes; un aute, era armonia deth color; aguest era fusion des dus elements; aqueth, joenessa; eth de mès enlà, era salut e era fòrça o era gràcia, o er art deth tocador, o era melodia dera votz, e enquia e tot n'auec qu'identifiquèren era beresa damb era bontat e damb era intelligéncia…E er originau de Donato Abreu, que solie escotar carant, se deishèc anar dident:

- Era beresa non ei arren.

Acostumadi as sues gessudes, carèrem entà veir se com se desembolhaue, e siguec atau:

- Que non ei arren, absoludament arren. Se mos ataque as presents ua oftalmia, s'acabèren es linhes, es colors, era salut, era joenessa, er ornament… Tot aquerò qu'ère ena nòsta retina…. e en cap aute lòc mès.
- Vai, quina gràcia! exclamèrem. Se començatz vos en tot deishar-mos cècs…
- Qu'ei que ja n'ètz quan auetz coma realitat aquerò que non existís dehòra de nosati. Deishatz-me contunhar! Vos meterè exemples. Prumèr de tot, supausi que se tracte dera beresa femenina?

- A, tafurèl! protestèc er escultor. Vos refugiatz aquiu…Vos refugiatz aquiu…perque ei a on mens refutacion an es vòstes eretgies! As escultors non ei licit avuglar-mos: brembatz-vo'n d'aqueth que, privat dera vista, admiraue damb era palpuda des dits era esquia d'ua estatua grèga…
- Bè! Tanpòc vosati reconeishetz era lei fixa, inalterabla… Era *Venus adormida ena sua clòsca*, que presentèretz vos hè dus ans e se hec a vier era medalha, non se retire ara Venus classica, e non per aquerò dèishe d'èster beròia…ei a díder, de semblà'c… Mès non gescam deth terren generau, pr'amor qu'er art ei patrimòni de pòqui. Parlàuem de hemnes, òc o non?
- De hemnes? Tostemp! afirmèc eth vescomde de Tresmes, que, segontes es males lengües, auie un passat fòrça rambalhós. Quina auta causa se merite mès èster discutida en aguest mon?
- Alavetz, qu'ei guanhat eth plaid, persutèc Donato en tot assegurar-se en fautuèlh. Afirmatz vosati qu'era beresa de determinada hemna ei era causa des sentiments especiaus qu'aguesta hemna mos inspire?
- Donques qué auie d'èster? repliquèc Tresmes, era sua lejor? O ei beròia, o beròia la credem e d'aguesta beresa mos encamardam mès o mens…pr'amor qu'en aquerò i pòt auer ua escala infinita de gradons e de matissi!
- Escotatz, repliquec Donato, non es mies rasons, senon era istòria molt vertadèra d'un amic mèn que s'a mòrt en estrangèr, pr'amor qu'en non arténher aleugerir-se d'un delèri amorós, se tenguec a viatjar, e en Roma ua fèbre paludica, era qu'aquiu coneishen coma *malaria*, lo guaric dera malautia de víuer…

  Eth mèn amic ère hilh en dusaus nòces d'un senhor pro ric; es auti, frut deth prumèr maridatge, l'adorauen, e l'ajudèren coma pairs, quan toti quedèren orfanèls. Se maridèc eth màger des sòns frairs damb ua senhoreta cridada Jacinta, e eth mèn amic (Marcelo lo vam a cridar, entà non desnishar eth sòn vertadèr nom) se n'anèc a víuer en Madrid damb eth nau matrimòni, pr'amor d'acabar era carrèra d'arquitècte. Qu'ère *molt beròia* era cunhadeta Jacinta, (ja vedetz que tengui eth lenguatge normau), e Marcelo, un dia darrèr der aute, amorassa e vantaria que va e ven, s'enamorèc de Jacinta damb era passion mès tirana. Quan comprenec eth sòn estat, quan interpretèc era sua afogadura, s'orrifiquèc d'ua inclinacion tan colpabla e decidic amagar-la coma s'amague era taca e era vergonha, e non deishar pistar per cap henerecla ne reflèxi de hoguèra que li consumie eth medoth des uassi. E aurie complit eth sòn prepaus, se non auesse arribat ua causa tan terribla: qu'era senhora, objècte dera sua reprovabla afeccion (o perque ac endonvièc o perque se contagièc damb era, sense endonviar-la), a tot darrèr acabèc patint era madeisha malautia, e, mens cauta, damb senhaus tan clars, que Marcelo, en tot senter-se fèble e vençut abans de pelejar, decidic botar tèrra peth miei… Li didec ath sòn frair que se trapaue malaut (e aquerò non ère senon ua mentida relativa) e que necessitaue alendar, per prescripcion deth mètge, aires purs, aires deth camp; e eth frair, sollicit e pietós, l'envièc a ua bòrda qu'auie eretat deth sòn soèr e que per çò de trapar-se ena part mès florida e frondosa dera serrania de Cordoba e èster alavetz eth mes d'Abriu, deuie èster convertit en un jardin deliciós.

- Que i aurà ua comoditat sufisenta entà tu, avertic, pr'amor qu'eth pair dera mia Jacinta auie afeccion ad aguest lòc e lo visitaue de quan en quan, encara que Jacinta jamès a botat es pès aquiu, ne jo tanpòc. Qu'è entenut gasulhar sabi pas qué dera hemna deth capatàs… mès s'auéssem de creir tot çò que se ditz! En fin, çò important ei que non te mancarà ròba ne mòbles. E se manque bèra causa, demana-la de seguit.

Se n'anèc Marcelo molt desesperat entara sua Tebaida, e eth capatàs lo recebec damb cortesia, en tot encargar-li ara sua hilha, gojateta coma de vint ans d'edat, que lo servisse e l'atenguesse. Imaginatz-vos era conmocion que patirie aguest, quan, en tachar es uelhs en ròstre dera hilha deth capatàs, vedec en eth ua còpia plan perfècta, un acabat perfècte deth de Jacinta! Aguesta retirada, non solec enes faccions, senon ena expression, fòrmes e gèsti, e (aquerò que mès lo trebolèc) enquia e tot eth metau dera sua votz, damb un blejadís andalús que hège encantador eth dera Manuelita era bordèra. Arreconeishec er enamorat es neri uelhs qu'amiaue clauadi en sòn còr, er anament qu'es sues ondulacions li costauen vertige, eth color trincat deth suau ròstre, que l'alhocardie, e en tot brembar-se'n des indicacions deth sòn frair sus era hemna deth capatàs, non s'estranhèc de trapar ua naua Jacinta ena sèrra. Ath cap d'uns dies anèc notant qu'era serrana possedie mil qualitats precioses: neta, fina ara sua manèra, viua e escarrabilhada coma arrés; ja alègra, ja melancolica; oportuna en replicar, agudenta en compréner, sensibla a estones e morruda en d'autes; sabie, ath delà, tocar era guitarra e entonar eth cant damb ua gràcia que treiguie eth sen. Marcelo, embadoquit, pensèc qu'era madeisha Providéncia li deparaue tan saborós remèdi as sues malauties moraus, e se tenguec ara serrana, en tot hèr-li era aleta e perseguint-la sense pòsa, consequént damb aquera libertat que balhe eth camp e des moltes ocasións qu'aufrís eth hèt de víuer jos un madeish tet. Manuelita se defenec; mès de man en man s'anèc amoflant e consentic en acodir a ua rèisha baisha, a on sense perilh entath sòn pudor podie conversar longament damb Marcelo. Mès aquerò que sòl costar mès trabalh en aguesti ahèrs ei eth prumèr trionf, tot çò d'aute arribe fataument ara sua ora. E Manuelita, encara que se hec pregar fòrça, acabèc en tot autrejar-li a Marcelo, qu'ua net, en sòrta de parlar ena rèisha, parlèssen laguens dera abitacion qu'era rèisha defenie.

Eth narrador s'arturèc un instant, coma premanint er efècte d'aquerò que li mancaue de condar.

- Marcelo entrèc en quarto tremolant de gòi, saborejant damb era imaginacion eth ben que demoraue. Que non s'auie atrevit Manuelita a alugar era lum, mès era dera lua entraue a ondades pera rèisha (ena quau s'emparaue era gojata tota rogida e dilhèu ja miei empenaïda) e alugaue perfèctament eth sòn ròstre en tot her-lo semblar mès descolorit deth ton des gensemins que ludie apìleradi en nere rodet. Marcelo s'auancèc coma aqueth que camine en sòmis, e en apressar-se a Manuelita, en enrodar damb es sòns braci era centura que se plegaue, en alendar damb es pòts eth perhum des blanques flors tan pròches as sues caròles, e ara sua gòrja, era sua boca exalèc, entre ua prigonda alendada, un nòm… eth nòm de *Jacinta*! E en entener-se, en repetir sense voler tau nòm, espaurit, coma se

vedesse a ua sèrp, la deishèc, arreculèc, trantalhèc e fin finau hugec, pujant era escala a paupes e embarrant-se en sòn dormitòri…passèc era net entre remordiments e lèrmes, entà gèsser peth maitin, camin de Cordoba. E desde Cordoba entà París… Comprenetz eth motiu dera conducta de Marcelo?

- Qu'entada eth solet existie Jacinta; Manuelita non auie existit jamès, senon sonque pera passatgèra realitat que li comuniquèc era sua retirada damb era *auta*… Responèrem un shinhau impresionadi, en tot reflexionar a maugrat nòste.
- Exactament!.. veigui qu'ètz perspicaci… En pensar Marcelo que se desliuraue dera sua criminau passion, çò que hège ère tornar a quèir en era completament, satisfèr-la, autrejar-se…E era beresa? Tan beròia ère Manuela coma era dauna Jacinta…dilhèu mès!
- Marcelo ei entà jo massa idealista, indiquèc Tresmes en ton mespredós.
- Toti n'èm!... declarèc Donato. E era beresa, ua idèa, ues gotes d'illusion, entà usatge *intèrn*…

Memento

Eth rebrembe mès viu des mèns tempsi d'estudiant, didec eth doctor arrint ara evocacion, non ei eth de diuèrsi amorets e aventures semblables as que pòden condar toti, ne eth de cèrtes caròles polides qu'es sues ròses embaumèren es mèns sòmis. Çò que non desbrembi, çò que qu'a cada pas veigui milhor, ei… ei…era tertólia dera mia tanta Gabriela, puncèla auançada en ans, ara quau acompanhauen totes es tardes autrestantes vielhes ràncies, madeish aspirantes ara pauma sus eth taüt.

S'amassauen es quate, coma ja è dit, pera tarde (pr'amor que pes nets auien pòurs, malèsters e devocions) en petit gabinet, que des sues hièstres s'aubirauen es riques hièstres gotiques e es nauti murs dera Catedrau; solia abandonar eth passeg (en aguestes ores plen de gojates desiroses d'escotar galantaries) entà embarrar-me entre aqueres quate parets vestides d'un papèr ramejat que siguec verd e ja ère blancós, sèir-me en fautuélh de fatigadi ressòrts, ample e mofle, a tot darrèr vielh tanben, e recéber d'ua man diminuta, seca, caperada pera petita rèisha d'un gant nere, un copet de man suau ena espatla, mentre ua cascada votz mormolhaue: "Ola, ja as arribat, calamitat? Aué ei en tot morir-se de gòi Candideta".

Des fradines, Candideta ère era mès joena, donques qu'encara non auie complit es seishanta tres. Segontes es croniques des remòts dies que Candideta gaudie dera joenessa, jamès destaquèc pera sua beresa. Tostemp auec eth uelh quèr un shinhau queigut e es espatles acorbaishades en grana manèra. Aquerò qu'en era podec agradar siguec era sua serafica condicion. Possedie Candideta, restacat ath sòn nòm d'aiguasénher, ua nauta dòsi de credulitat e bona fe, Quinsevolh bajanada inverosimila que se m'acodisse endonviar, se l'avalaue Candideta sense cap esfòrç; ça que la, non i auie qui la convencesse dera realitat de cap astúcia. Era sua anma refusaue era maudidença coma se refuse un element estranh, d'impossibla assimilacion. Jo me divertia fòrça discutint damb Candideta quan se remie a creir notòries mauvestats… e en hè'c, sentia germiar en mèn còr ua sòrta de trendesa, un misteriós respècte per çò

dera innocenta, que, sense treir-se eth sòn vestit de merinòs nere e es sues sabates d'aurelha, pujadi entath cèu en moment mens pensat.

Era mia tanta Gabriela, peth contrari, ère sagaça, escarrabilhada coma un pèbe. Era sua vida retirada, en ua somnolenta ciutat de província, l'empedie conéisher ath hons eth mon, e dilhèu exageraue es trastades e trecimaci qu'en eth se cometen, mès apressant-se ara realitat e jutjant mil còps damb maligna capitada. Se vantaue deth sòn linhatge, damb pergamins e sense sacs, era tanta Gabriela ère ua senhora ath còp modèsta e imponenta, escultada ara antiga, d'anma mès dreta qu'ua lança, es autes tres fradines semblauen es sues daunes d'aunor, abans qu'es sues amigues.

Era senhora Aparicion ère eth curiosèr d'aqueth musèu arqueologic. Beròia e mondana ena sua joenessa, conservaue, tàs setanta sies, còps de coquetaria e manies d'ornament que hège arroncilhar es pòts ara mia tanta Gabriela, tan majestuosa damb eth sòn lis abit deth Carmen. Era perruca dera senhora Aparicion, damb retortilhs e anèth d'un ròi angelicau, eth sòn cauçat estret, es sòns gants clars de ueit botons, es sòns vestits de seda de linhes verdes e sòns ventalhs de gasa blaua, e eth grop de flors artificiaus que penjaue graciosament dera sua mantilha, mos hègen arrir fòrça.

Coma qu'ère semicèga e lèu sorda e la vestie era sua sirventa, a viatges amiaue era perruca ath revés o en nas eth tòc de carmin des caròles, o es gants un de color lila e er aute de color de palha; e coma que patie gota, eth cep des botetes sarrades l'arribaue a mortificar tant que, era mia tanta li prestaue ues comòdes simbosses. Alavetz exclamaue infaliblament era senhora Aparicion: "Jesús! Jamès m'auie arribat ua causa semblabla. Un plèc dera mija me nafrèc eth talon… Qu'ei un hàstic auer eth cutis tan fin".

Que non serie era senhora Peregrina, era quatau fradina, era que s'impausèsse tortures entà presumir de pè. Ath contrari: se declaraue *sans façon*. Redusida a mesquina orfanesa, crompaue enes botigues de causes vielhes es sues mantilhes de color d'ala de mosca. Per çò d'aute, ère hemna de possada e de fòrça, nauta, gròssa, d'ua frescor rància (s'ei qu'ei licit exprimir-se atau) viua de uelhs e plia de color, amiga dera badinada, encara que beata a estones, tostemps laguens dera nòta deth bon umor e dera marcialitat.

Com me hestejauen aqueres quate senhores! Que i a lòcs a on vam atiradi, non peth nòste gust, senon peth qu'autrejam as auti. Dètz ans deuie hèr qu'es fradines non vedien d'apròp un ròstre juvenil. Era mia preséncia e era mia assiduitat èren un trait de galantaria d'incalculable prètz, que vantaue era jamès amortada vanitat sentimentau dera hemna. Eth mosso que volgue hèr-se un bon nòm, que sigue amable damb es vielhetes, damb es refusades, damb es retirades deth jòc. Es gojates arren agraïssen. Aqueres quate invalides, damb era sua tranquilla charradissa, me creèren ua reputacion fabulosa de discrèt, de galan, de simpatic, d'estudiós. Ara sua manèra, m'aplanauen eth camin d'ua lucida posicion e d'ua nòça brilhanta. Enes examens jo podia contestar mau o ben, mès auia segura era nòta: tau labor sosterranha hègen es mies fradines damb es catedratics. Ena mia salut non deishauen de pensar: "Que vies descolorit, Gabriel… Qué te cau? Compde damb es brigantes!" E me manauen remèdis casolans, e vins cordiaus, e

reliquies miraculoses e enquia e tot linçòs per s'un cas es der ostau non èren "de confiança" e "ben nets".

Damb er in d'animar era tertólia, se m'acodic liéger en votz nauta vèrsi e novèles romantiques. Un auditòri semblable non l'a soniat cap lector. Semblaue que, entà escotar, suspenien enquia e tot era respiracion. Segontes anaue era lectura, aumentaue er interès. Ua indignacion, comica a truca d'èster ingenua, contra es traïdors, un terror plan viu quan es bravi anauen a quèir en emboscades des dolents, un gòi mainadenc quan era vertut gessie trionfant… Es exclamacions m'interrompien. "Aguest brigand s'enganhe e pren eth podom? Castig de Diu!" "Ai, que se Gondran entre en bòsc traparà ar aute damb eth punhau! Que non entre, que non entre!! "Jesús, finaument fot era punhalada!" "Infame!" "Vedetz se com eth mainatge que panèc eth pipotaire ère hilh dera princessa?", etc etc… enes episòdis veements, quan es aimants se diden trendeses ara claror dera lua, es fradines se des.heiguien. Un leugèr color rosat animaue es caròles auriolenques; s'umitejauen es arids uelhs; es arropìdi pièchs alendauen; apareishie eth vielh hantauma dera luenhana joenessa, e ua aureòla doça e teba agitaue pendent un moment aqueri esperits resignadi, coma er aire primauerau agite eth povàs d'ua tèrra seca e estèrla.

Arribèc eth temps que jo auia d'entamenar eth men viatge ara cort, pr'amor de corsar eth doctorat. Balhè era naua as fradines, e encara que non podia susprener-les, non siguec mendre er efècte que costèc. Era mia tanta Gabriela, sense pèrder eth compàs dera dignitat, se botèc tremolosa, e m'avertic, en frases que revelauen vertadèra trendesa, que calie desencusar as vielhs se s'afectauen per çò des adius, pr'amor que non n'èren segurs de qué les poirien tornar a veir as que se n'anauen. Era senhora Peregrina agitèc es mans, protestèc, bohèc, m'insultèc, e a tot darrèr se metec a plorar coma ua hònt. Era senhora Aparicion alendèc, lheuèc era vista entath cèu e didec en tot hèr mimaròtes: "Un joen d'aguestes qualitats… naturaument, luderà ena cort! Deman receberatz ua agulha d'esmeraudes…que siguec deth mèn pair". Dera sua part, Candideta sauvèc silenci, e ath cap d'ua estona se lheuèc, en tot assegurar que li calie hèr ua visita urgenta. Profitè era desencusa entà abreujar era scèna; gessí damb era, l'ajudè a botar-se eth mantèl, e l'aufrí eth braç pera escala de gradons rosigadi.

De ressabuda, en prumèr soleret, escotè un estofat somic, uns braci aflaquidi m'enrodèren eth còth, e ua cara hereda coma era nhèu s'apeguèc as mies barbes. Comprení còp sec… e, credetz-me, me quedè mès volat e mès planhut que se vedessa ara mia pròpria mair de jolhs deuant de jo! Notè que Candideta pesaue coma pèsen es còssi inèrts; me pensè que s'auie estavanit e l'apressè ara colomna, quequejant plen de pietat. "Adishatz, adishatz, ja sabetz que se vos estime". Mès coma que non me deishaue, me trapè ridicul e la refusè… Quan ac hi, me semblèc qu'èra en tot esgorjar a ua oelheta malauta, e era compassion m'obliguèc a hèr repè e a correspóner ara abraçada de Candideta damb ua amorassa rapida e fòrta filiau e santa ena intencion. Dempús me metí a córrer, e gessí en carrèr decidit a non tornar ena tertólia. A, aquerò oc! Era caritat qu'a es sòns limits… E ara, que tanben sò vielh jo, me'n brembi soent de Candideta…. Prauba hemna!

Era caisha d'aur

Tostemp l'auia vist sus era sua taula, a posita dera sua polida man, qu'a viatges s'entrenguie en amorassar era tapa doçament; mès que no m'ère possible endonviar aquerò qu'embarraue aquera caisha de filigrana d'aur, damb esmalts plan fini, pr'amor qu'a penes sajaua de cuélher era jogalha, era sua patrona l'amagaue precipitada enes sues pòches dera blòda, o en lòcs encara mès amagadi, laguens deth sen, en tot hèr-la d'aguesta manèra inaccessibla.

E coma mès l'amagaue era sua patrona, màger ère era mia afogadura de saber-me'n deth contengut dera caisha. Mistèri irritant e temptador! Qué sauvaue er artistic trasto? Bombons? Povàs d'arròs? Esséncies? S'embarraue quauqu'ua d'aguestes causes inofensiues, entà qué amagar-les? Amagaue un retrait, ua flor seca, un peu? Impossible. Taus objèctes, o s'amien molt mes apròp o s'amaguen molt mès luenh: o descansen sus eth còr, o se sauven en un secretèr, ben barrat, ben segur… que non èren despolhes d'amorosa istòria es que dormien en aquera caisha d'aur, esmaltada de blaues quimères, fantastiques ròses e volutes verdes.

Qualifiquen coma volguen era mia cnducta es incapables de seguir era pista a ua istòria, dilhèu a ua novèla. Que me criden indiscrèt en bona ora, capriciós, o contrariament, endrabat e pachocaire impertinent. Çò de cèrt ei qu'era caisheta me tornaue lhòco, e agotadi es mejans legaus, metí en jòc es illicits e eroïcs… Me mostrè perdudament enamorat dera patrona, quan en realitat sonque n'èra dera caisheta d'aur; hestegè en aparença a ua hemna quan en realitat hestejaua a un secret; hi coma se perseguissa era felicitat quan solet perseguia satisfèr un curiosèr. E era sòrt, que dilhèu me remirie era victòria s'era victòria reaument m'importèsse, me l'autregèc…ath madeish temps qu'en tot autrejar-me-la, me fotie ath dessús un remordiment.

Ça que la, dempús dera mia capitada, aquera que m'autrejaue tot aquerò qu'autrege era volontat renduda, defenie encara, damb invencibla obstinacion, eth mistèri dera caisheta d'aur. Desplegant adulacion e flataries o repentines e melancoliques resèrves, discutint o hènt badinades, apurant es estratagèmes dera trendesa, es menaces deth desamor, suplicant o anujat, arren artenhí. Era patrona dera caisha persutèc en remir-se a que m'en sabessa deth sòn contengut, coma se laguens deth polit objècte i auesse era pròva d'un crim.

Me repugnaue tier era fòrça e actuar coma actuarie un pòcvau, e ath delà, exaltat ja eth mèn amor pròpri (a manca d'auta exaltacion mès doça e prigonda), decidí hèr servir solet era afeccion e solet ara afeccion dera beròia hemna era clau der enigma. Persutè, me superè a jo madeish, despleguè toti es mèns recorsi e dera madeisha manèra qu'er artista que cultive mejançant es regles dera inspiracion, arribè a tau grad de mestria ena comèdia deth sentiment, qu'artenhi entosiasmar ar auditòri. Un dia que quauques simulades lèrmes acreditèren era mia gelosia, era mia conviccion de qué era caisheta embarraue era imatge d'un rivau, de quauquarrés qu'encara me disputaue era anma d'aquera hemna; la vedí esblancossir-se, tremolar, pèrder era sang dera cara, lançar-se

ath mèn còth damb es braci, e exclamar, fin finau, damb ua sinceritat que m'avergonhèc:

- Qué non haria jo per tu! Ac as volgut…donques que sigue atau. Ara madeish veiràs se qué i a ena caisha.

Sarrèc un ressòrt, era tapa dera caisha se lheuèc, e vedí ath hons ues quantes boletes dera mida d'un cède, blanques, seques. Guardè sense compréner arren, e era, tient-se un gemiment, didec solemnament:

- Aguestes pilules me les venèc un medecinaire que hège garisons lèu miraculoses entre era gent deth mèn pòble. Les paguè a naut prètz, e m'assegurèc qu'en prener-me'n ua quan siguessa malauta, auria era vida assegurada. Sonque m'avertic que se les separaua de jo o les mostraua a quauqu'un, perderien era sua vertut. Que serà supersticion o çò que tu volgues, mès çò de cèrt ei qu'è seguit era prescripcion deth medecinaire, e non solet se n'anèren es malauties que patia (donques que sò plan fèbla) senon qu'è gaudit d'ua salut envejabla. T'entestères en saber… Ac artenheres… entà jo que vaus mès tu qu'era salut e qu'era vida. Ja non è era panacèa, ja eth mèn remèdi a perdut era sua eficàcia; servís-me de remèdi tu, estima-me molt, e viuerè.

Me demorè hered. Artenhut eth mèn desir, non trapaua laguens dera caisheta qu'eth desencantament d'ua supersticion e eth cargue de consciéncia deth mau costat ara persona qu'a tot darrèr m'estimaue. Eth mèn curiosèr, coma toti es curiosèrs, des deth fatau deth Paradís enquia eth non mens funèst dera sciéncia contemporanèa, amiaue en eth madeish eth sòn castig e era sua malediccion. Qu'auria balhat alavetz quauquarren bon per non auer botat era caisheta deuant des mèns uelhs. E tan empenaït èra que me credí enamorat, e queiguent de jolhs as pès dera hemna que somicaue, quequegè:

- Non te cau pòur, tot aquerò ei ua enganha, ua indigna mentida… Eth medecinaire mentic…Viueràs, viueràs mil ans… e encara qu'auessen perdut era sua vertut es pilules, qué? Anem ath pòble e ne crompam d'autes… Tot eth mèn capitau li balharè ath medecinaire per eres.

M'abracèc, e arrint ath miei dera sua angonia, gasulhèc ara mia aurelha:

- Eth medecinaire s'a mòrt.

Des d'alavetz era patrona dera caisheta, que ja non la guardaue e la deishaue curbir de povàs en un cornèr dera estatgèra folrada de tèla blua, comencèc a dequèir, a aflaquir-se, en tot presentar toti es simptòmes d'ua malautia de languison, refractària as remèdis. Quinsevolh que non m'age per un monstre supausarà que me botè ath sòn cabeçau e que la suenhè damb caritat e abnegacion. Caritat e abnegacion digui, pr'amor que cap auta causa i auie en jo entad aquera creatura dera quau auia estat borrèu sense voler. Era se morie, dilhèu de passion d'animositat, dilhèu d'aprension, mès peth mèn tòrt; e jo non li podia aufrir, coma pagament dera vida que l'auia panat, aquerò que tot ac compense: er autrejament de jo madeish, incondicionau, absolut. Sagè d'enganhar-la santament

entà hèr-la erosa, e era, damb tardiua lucidesa, endonvièc era mia indiferéncia e era mia dissimulada pena, e cada còp s'inclinèc mès entath sepulcre.

E fin finau queiguec en eth, sense qu'es recorsi dera sciéncia ne es mèns suenhs artenhessen sauvar-la. De totes es memòries que me volec legar era sua afeccion, sonque recuelhí era caisha d'aur. Encara contenguie es famoses pilules, e un dia se m'acodic hèr-les analizar per un quimic amic mèn, donques qu'eth mèn curiosèr encara non se trapaue satisfèt deth tot. Quan preguntè eth resultat dera analisi, eth quimic se metec a arrir.

- Que ja vos podíetz imaginar, didec, qu'es pilules èren mores de pan. Eth medecinaire (be ne serie d'escarrabilhat!) ordenèc que non les vedesse arrés… entà qu'arrés se l'acodisse analizar-les. Era maudida analisi ac seque tot!

Era sirena

Que non ei possible pintar eth suenh e eth desvelhament qu'era arrata mair atenguec ara sua vrentada d'arratonhs. Les elevèc gròssi e ludents, e alègres e escarrabilhadi e damb un pelatge gris tan brilhant que hège gòi; e non volent deishar çò divin per çò uman, prodiguèc as sòns hilhs avisi moraus sabents e drets, e les botèc ath pas des menaces e perilhs deth perilhós mon.

"Que seràn uns arratonhs de sen e de bon judici", didie entada era era arrata, en veir guaire atentiuament l'escotauen, e com arroncilhauen placidament eth morret en senhau de gustosa aprovacion.

Mès jo vos vau a condar aciu, molt en secret, qu'es arratonhs se mostrauen tan formaus perque encara non auien pistat eth cap dehòra deth horat a on les amorassaue era sua mair. Hèta era tuta en tronc d'un arbe, les protegie de meravilha, e ère cauda en iuèrn e fresca en ostiu, mofla tostemp, e tan amagada, qu'es mainatges dera escòla non sospechauen qu'aquiu i auesse ua familha d'arrats.

Ça que la, des tres dera nidada, un ja començaue a voler trèir eth morret, a soniar damb jogadisses, espòrts e corses peth verd prat, que s'estenie ath pè der arbe alègre e ahiscant, esmaltat de diuèrses flors e borint d'insèctes, parpalhòles e reptils. "M'agradarie provar de baishar aquiu", pensaue eth joen arrat, sense gausar didè'c en votz nauta, per pòur ara sua mair. Un dia que se l'escapèc un senhau deth sòn desir, era mair exclamèc tremolant d'espant: ". Ne peth mau de morir, creatura. Se non vòs que me desenguste molt, non tornes a parlar de gésser ath prat".

Vos pensatz qu'era proïbicion li treiguec ar arrat es talents? Bè! Ja sabetz qu'es proïbicions son er esperon deth caprici. En non gausar baishar encara eth capriciós, se passaue es ores mòrtes guardant eth prat deleitable. Be ne serie de bon trotar entre aquera èrba suau e perhumada! Be ne serie de simpatic banhar-se en arriuet que negaue es arraïcs des saücs e des arrominguères! Be ne serie de divertit caçar as petites cernalhes que s'esguitlauen estrementint eth huelhatge e hènt reludir ath solei es tons

metallics deth sòn elegant còs! Per qué, donc, per qué enebie tan innocentes diversions era mair arrata?

Un dia qu'era mair auie gessut, segontes costum, ara cèrca de minjar entàra vrentada, eth hilh pistèc peth horat en tot deishar anar mès dera mitat deth còs dehòra. De pic sentec coma un còp electric e vedec crosar peth prat un èsser encantador. Qu'ère ne mès ne mens qu'ua gateta blanca coma era nhèu, que tachaue en arratonh es sòns ampli vistons d'esmeralda.

Se quedèc er arratonh fascinat, absorbut. Jamès auie vist ua causa tan polida coma aquera gata blanca. Quina gràcia e quina gentilesa enes sòns movements, quina facilitat ena manèra de caminar, quina beresa ena sua cara picaresca, e quina virginau blancor ena sua ròba d'armina! E qué díder d'aqueri uelhs verds damb reflèxi dauradi, aqueri uelhs qu'era sua guardada delie, alugaue eth còr!

Se non auesse estat tan pròcha era ora de tornada dera sua mair, er arratonh s'aurie lançat sense cap de dobte deth sòn nin entà apressar-se ara preciosa gata. La tengueren eth temor e er abit d'aubedir, que tostemp reprimissen un shinhau, ara prumeria, es impulsi rebèls; mès aquerò que non podec tier siguec era sua lengua, e lhòco d'entosiasme, li referic ara sua mair se com l'auie metut dehòra de se era aparicion dera gata celèsta.

- Qué, as vist ad aguest monstre?, exclamèc era mair.
- Monstre ua creatura tan encantadora!, alendèc er arratonh.
- Monstre òrre, eth mès funèst, eth mès sanguinari, eth mès atròç que, pera tua nera sòrt, poderes trapar. Hug d'eth, hilh mèn, coma deth huec; guarda que se non, te i va era vida; guarda qu'eth tòn pair peric enes garres d'aguesta maudida fèra, e que totes es mies lèrmes son òbra sua.
- Mair, repliquèc estonat er arratonh, a penes posqui creir aquerò que me dides. Era aigua que cor neta e clara entre es flors deth prat non a es matissi d'aqueri innocents uelhs ja verds, ja blaus, tostemp doci, a on tostemp jògue misteriosament era lum. Es petals des liris dera val cedissen en blancor ara sua nheuada pèth, que deu èster mes suau qu'eth velot, mès flexibla qu'era seda. Com vòs que veiga un monstre sanguinari e òrre ena gata? Ai, mair! des de qué la contemplè, sonque pensi en era. Quan era non i é, me semble indigne víuer. Abans m'agradauen eth prat e eth cèu e es arbes. Ara tot me canse e tot ac mesprèdi. Mair, guaris-me d'aguest mau, pr'amor que me senti tan trist que me pensi que se me va a acabar era vida.

Ja deuetz supausar qu'era prauba arrata hège tot çò que sabie entà distrèir ath sòn hilh. Damb er in de cambiar-li es pensaments en d'auti mès licits, l'amièc entath horat d'ues arrates parentes sues, joenes, riques e aunèstes, que viuien rosigant eth horment deth granèr; mès er arratonh s'engüejaue entre es molons de gran, ena escurina dera gòlfa, e trapaue mens eth prat, qu'illuminaue, abans qu'eth solei, era preséncia dera gata blanca. Pr'amor que ja diuèrsi viatges l'auie vist passejar jogaira e leugèra, tachant es sues radiants pupilles enes inaccessibles nautades der arbe, e tostemp que campaue era gata,

er arratonh sentie que se l'agranie era vida e que se l'escapaue era anma (òc, era anma, pr'amor qu'er amor enquia e tot enes bèsties l'infudís) darrèr d'aquera maga des verds uelhs.

Que non aurie volut era arrata en tan critiques circonstàncies separar-se ua menuta deth sòn hilh, mès li calie gésser a caçar, a procurar era subsisténcia entara sua familha, e arribèc un maitin en quau en auer maitiat era arrata entà deishar eth nin abans de qué hesse dia, eth joen arratonh, cogitós e melancolic, pistèc peth horat entà veir néisher eth dia. Ua dreta faisha daurada apareishec en orizon; de man en man era broma baisha s'esbugassèc e s'anec absorbint ena clara puretat deth cèu per a on eth solei pujaue coma ua ròsa d'aur palle; es auderets saludèren era sua gloriosa lum damb un imne d'alegria alègra e trionfau, e sus era èrba, caperada encara d'arrosada, coma sus un hilat de diamants se mostrèc passant damb aristocratica delicadesa e lanfiosa precaucion, era beròia gata blanca.

Exalèc er arratonh un crit de gòi; era gata lo guardaue, semblaue que lo cridaue, que lo convidaue a baishar.

- Vòs jogar damb jo? li preguntèc eth, sense reflexionar, sense brembar-se'n bric des conselhs mairaus.
- Baisha, semblèc contestar damb es sòns uelhs misteriosi era gateta.

Er er arratonh baishèc ara prèssa, disparat, embriag de felicitat, e comencèc eth jòc, damb sauts e corses. Simulaue húger era gata; s'amagaue entre saücs e arrominguères e quan er arrat se cansaue de perseguir-la, era se deishaue quèir sus eth mofle tapís deth prat, e amagant es sues ungles recebie damb es pautetes de velot ar arratonh, e ja li didie adiu en broma, ja lo sarraue, heregant, en delitosa barreja e indeschifrabla confusion de tractaments aspres e doci.

Jamès sabie er arratonh, en aqueth jòc de velleidats, se l'anaue a acuèlher damb demostracion trenda o damb fèra e mespredosa arpada; e enes estimadi uelhs dera esfinx tan lèu vedie mars de voluptuositat e relampits d'arridolet, coma bualhs e purnes ombrius e crudèus. Mès d'un còp li semblèc notar qu'es pautetes mofles e mòrtes se crispauen còp sec, que jos era pèth de velot gessien ungles d'acèr. E causa estranha! tan lèu vedie simptòmes tan alarmants, er arratonh barraue es paupetes e tornaue a divertir-se, content e tremolant, damb era gata blanca.

Duraue encara eth jòc, quan pera tarde arribèc era arrata e vedec de luenh era scèna e ath sòn hilh man a man damb eth monstre. Plorant e desesperada li didec de luenh estant:

- Hilh mèn!, que te pèrdes.

Er arratonh, plan, non li hec cabau. Entà escotar conselhs s'estaue! Pujat ath cincau cèu, jamès eth jòc l'auie encantat tan. Era gata, contrariament, començaue a fatigar-se e a

sospechar qu'auie perdut massa temps damb un arratonh de mala mòrt; e en veir que s'anaue a acogar eth solei, que se hège tard (sense cambiar a penes era sua actitud, tostemp graciosa e jogaira, coma aqueth que non hè arren), virèc eth cap, agarrèc damb era boca ar arratonh, li clauèc es sòns agudents dents…e lo lancèc ar aire palpitant e moribond, entà receber-lo damb es ungles, estirades damb herotja violéncia…

En moment qu'aua broma de sang caperaue ja es uelhs deth malerós, e eth delèri dera agonia escurie es sòns sensi, encara se podec enténer com mormolhaue fèblament:

- Vòs jogar damb jo, gateta blanca?

Plan per aquerò era sua mair hec mau de plorar amarament ar candid arratonh. Eth expirèc tan satisfèt, tan a gust!

Totun aquerò…

Era sancion penau entara hemna, ditz damb votz incissiua Carmona, afeccionat a condar cassi d'aguesti que còsten caudheireds, ei non trapar òme prèst a aufrir-li era man d'espós. Ua imperceptibla ombra, un pecadet de vantaria, o de leugeresa, quinsevolh genialitat, era mès leugèra impremeditacion, son pro entà enlordir eth nòm d'ua puncèla, que poirà èster plan aunèsta, mès que, cargada damb era mala fama, ja se quede soleta enquiara consumacion des sègles, sense remèdi uman. Se se passen atau es causes, com se pòt explicar qu'infinites hemnes clarament infames, e damb motiu difamades, se cent viatges enveuden cent viatges se tornen a maridar? Entà demostrar-vos aguest curiós fenomèn, vos condarè un eveniment presenciat aquiu ena mia joenessa, que me costèc ua impression tan indelibla, que jamès ena mia vida se m'acodic era idèa de maridar-me. Òc, per tòrt d'aquera istòria morirè fradin, e non me hè dò, pro qu'ac sap Diu.

Er eveniment se passèc en M***, a on èra de garnison un des regiments mès lucids dera armada espanhòla, qu'era sua valentia e decision en atacar s'auie meritat eth gloriós subernòm de *La Adelantada*. Qu'èra jo un amic intim deth lòctenent Ramiro Quesada, mosso d'arroganta figura e arderós cap, un d'aguesti embaugits simpatics, as quaus estimam coma s'estime as mainatges. Que non gessie Romero sense jo; amassa anàuem ath teatre, as hèstes, as diversions, que ja existien alavetz encara que les cridauen de ua auta manèra; amassa hègem longui passegi a shivau, e amassa hègem encabrar as nòstes cavaladures dauant des florides rèishes. Mos condàuem es nòsti amorets, es nòsti moments d'escassi sòs, es nòsti ganhs en jòc, es nòsti sòmis e es nòstes esperances de vinti-e-cinc ans. Que non èrem ne eth ne jo precisament uns anacorètes, encara que tanpòc uns perdudi: gojats alègri e arren mès.

De ressabuda notè que Ramiro se tornaue esquèr, en tot evitar eth mèn tracte e era mia companhia, e se n'anaue solet, coma s'auesse quauquarren que l'importèsse amagar. En vaganaut, pr'amor qu'en M*** non i caben embuts. Non mos tardèrem guaire a saber era rason deth cambiament de caractèr deth lòctenent. Era clau der enigma non ère senon era esposa deth capitan Ortiz, ua d'aguestes hemnes que non qualificarè de molt

beròies, mès qu'èren pejor que se ne siguessen: morena, menuda, graciosa en caminar, descolorida, de uelhs que semblauen candèles deth lunfèrn e ua centura redona des que se pòden enrodar damb ua camaliga. Ortiz, per çò que semble (e damb motiu, encara que sense frut), ère extremadament gelós, e Ramiro, entà veder-se damb eth sòn torment li calie tie desencuses de presoèr o de sauvatge. Eth dia que fracassaue ua cita o se l'empedie eth furtiu collòqui ena rèisha que daue entà un carreron escur e solitari, se trapaue eth praube gojat coma dement: ne tansevolh contestaue se li parlàuem. Encara que jo non me vantèssa de moralista, ne auessa autoritat entà conselhar, e mens en taus matèries, declari qu'es relacions illicites deth mèn amic me preocupauen fòrça, e ua presentida (la cridi atau, pr'amor que sabi pas se com definir eth desengust e era inquietud que sentia) m'anonciaue que quauquarren grèu, quauquarren penible li deuie costar a Ramiro aqueri maus passi. Totun, èra luenh, a mil lègues de çò que l'arribèc.

Un maitin s'escampilhèc per M*** era notícia de qué eth capitan Ortiz s'auie trapat mòrt, damb un trait en pièch e un aute en cap, lèu as pòrtes deth sòn domicili, apròp dera cantoada que se daurie eth carreron escur. Enes prumèrs moments non m'assautèc era terribla sospecha: me pensaua que Ramiro ère nòble e leiau, e solet quan eth rumor public lo senhalèc, comprení que sonque eth, possedit peth dimòni, podie auer realizat era òbra de tenèbres…

As pòques ores de descurbir-se eth cadavre, Ramiro siguec empresoat. S'amassèc eth Conselh de guèrra, e era causa anèc damb era rapiditat fulminanta que caracterize ara justícia militara, ahiscada pera volontat exprèssa deth Capitan Generau, que desiraue que se complissen complètament es prescripcions legaus, e s'enterrèssen ara victima e ar assassin ath madeish temps. Ara prumeria Ramiro sagèc de remir es acusacions; mès dues o tres frases d'indignacion deth Fiscau costèren en eth un arrancament d'orgulh, e cohessèc clarament qu'a traïson auie disparat dus traits era net anteriora, ath capitan Ortiz. Per çò des mobils deth crim, jurèc e perjurèc que non èren d'auti qu'es ofenses deth cap ath subaltèrn, rancures per qüestion de servici. Cridada a declarar era esposa d'Ortiz, de nere, impavida, assegurèc qu'a penes coneishie ar assassin de vista. Aguest, sense parpalhejar, confirmèc era declaracion dera senhora; e trapant-se er acusat convicte e cohessat, e non auent ja temps ne besonh de naues investigacions, se prononcièc era sentència de mòrt; e Ramiro entrèc en capèra tàs tres dera tarde, entà èster fusilhat ara auba deth dia a vier, just quan hège vint-e-quate ores deth crim.

Non me cau dìder qu'ena capèra me presentè ath costat deth mèn amic, que demostraue ua gran tranquillitat. En tot saber guaire pòt aleugerir ua confidéncia, ua distraccion, li dirigí preguntes afectuoses plies d'interès; mès er acusat s'embarrèc en un silenci ombriu, e notè qu'auie es uelhs tenaçament tachadi ena pòrta dera capèra coma demorant que balhèsse pas a *quauquarrés*… Aquerò que demoraue sense capitada, (non me calec massa perspicàcia entà endonvià'c) ère era arribada dera hemna que per era anaue a béuer tan amarganta glopassada! Solide qu'*era* non podie mancar; non podie remir-li eth suprèm consolament der adiu; sense cap de dobte, eth sord bronit de passi que ressonaue ena avantcambra èren es d'era, que hègen trantalhants era pòur e eth dolor… Mès correc era tarde, comencèren a passar es ores lentes dera darrèra net, e era

esperança abandonèc ath sentenciat. Eth prèire que l'atenguie e l'auie d'absòlver e dar-li era sagrada comunion abans que pistèsse eth solei en orizon, se retirèc un moment a descansar, e solet jo damb Ramiro, comprení que fin finau se daurien es sòns livids pòts.

- Hè un moment me hège dò qu'*era* non venguesse, gasulhèc en tot cuelher-me es mans entre es sues, plan usclaires. Ara me n'alègri. Donques ja que me còste era vida, que non me còste tanben era anma. Que com hi era atrocitat, eth covard assassinat d'Ortiz? Guarda, lèu ja non ac sai. Me semble qu'eth que cometec aguesta accion vilana non siguec Ramiro Quesada, senon ua auta persona, un òme desparièr de jo, que m'entrèc en còs. Te'n brembes de çò d'alègre e divertit qu'èra? Des de qué m'apressè…ad aguesta hemna…me tornè lhòco. Qu'èra coma embelinat… Eth sòn marit, ath quau ofensàuem, me semblaue eth mèn enemic personau, er obstacle ara nòsta felicitat; l'auia en òdi…me pensi que mès de çò qu'estimaua ada era. Tanlèu, donc, era ac notèc… sauva-me tostemp eth secret! non l'ac digues ara tua mair! comencèc a insinuar-me, damb mieges paraules, era possibilitat deth crim. Que non parlàuem clar d'aguest ahèr, mès mos compreníem perfèctament; hègem plans de retirar-mos ath camp *dempús*, e enquia (guarda quin detalh) era se crompèc un vestit nere nau, dident qu'aquerò *tostemp servís*. Coma un clau se tachèc en mèn cervèth eth prepaus deth crim. E tanlèu èra me vedec convençut, se dauric, me vantèc mès, m'aufric que compartirie eth mèn destin, siguesse quin siguesse…

Aciu s'arturèc Ramiro, e vedí que s'alteraue mès prigondament eth sòn ròstre. Damb votz umida, gasulhèc:

Jo non volia arribar a tan… Compartir eth mèn destin! Ja ves que deuant deth Conselh è artenhut sauvar-la… Que m'estimi mès morir solet… Mès veder-la aciu, un moment… abans de… A tot darrèr, se siguí assassin, ne siguí per era, sonque per era… Maudida sigue era mia sòrt! Se non auessa coneishut ad aguesta hemna auria estat tostemp aunèst, e dilhèu m'aurien aucit defenent ara Patria. Qu'ei eth destin der òme!

****

- E lo fusilhèren? preguntèrem ansiosi.
- Non, se te semble! Segontes desiraue eth Generau, ath madeish temps se hotgèc era hòssa deth marit e der aimant. Jo, dempús der òrre dia me n'anè de M***, a on me consumia d'engüeg. Quan tornè, dempùs de cinc ans, auí eth curiosèr de saber qué s'auie passat damb era esposa deth capitan Ortiz… e ei çò que didíem: m'en sabí que viuie tranquilla, maridada en dusaus nòces damb un ric cavalièr. Ça que la, en M*** ère publica era causa deth trist finau de Ramiro…

Acabèc atau era sua narracion Carmona, e vedérem qu'inclinaue eth cap, aclapat per memòries crudèus.

Era cabelhadura de Laura

Mair e hilha viuien, se se pòt díder víuer ad aquerò, ena umida gòlfa, ara quau se baishaue pes rosigats gradons d'ua escala dubèrta ena tèrra madeisha: era claror a penes entraue a trauès d'un hiestron enreishat; e era soleta abitacion les servie de codina, dormitòri e cramba.

Embarrada aquiu se passaue Laura es sòns dies, en tot trabalhar durament enes sues dentèles e pics d'encaish, sense gésser jamès a veir era lum deth solei, suenhant ara sua mair malautissa, e consolant-la tostemp que renegaue dera sua advèrsa fortuna. Trapar-se redusides a tau extrèm dues hemnes de naut linhatge, abans patrones de proprietats, devesas e jòies a pilòts! Ajaçar-se ara lum d'ua candèla, eres, que les auien alugat sirvents damb candèles de cera en candelèrs de plata! Que non ac podie suportar era aué necessitada senhora, era quau, quan era sua hilha, damb er accent tranquil dera resignacion, la conselhaue someter-se ara divina volontat, es sòns pòts exalauen mormolhs d'impaciéncia e coleriques malediccions.

Coma qu'es maus pòden aumentar-se tostemp, arribèc un iuèrn des mès rigorosi, e manquèc Laura ath trabalh que damb eth se guanhaue eth manteniment. Ara decenta praubetat la substituic era nera misèria, ara escassetat, era hame de concaves maishères e dents auriòs e longui.

Alavetz, damb acèrba ironia, era mair se burlèc de Laura, que pensaue, era molt timida e era molt pèga, assegurar eth pan mejançant eth trabalh e es constantes vesilhes. Bon pan se menjarie tanlèu se quedèsse cèga! Gesserie damb un gosset a demanar aumòina… A!.. se non siguesse era tan mala hilha, en tot auer aquera elegància, aqueth ròstre e aquera mata de peu coma aur pur, que l'arribaue enquias pès, non deisharie qu'era sua mair s'estavanisse per manca d'aliment! En enténer aguestes insinuacions, Laura s'estrementic de vergonha e volec contestar anujada; mès en brembar-se'n de qué era sua mair ere en dejun des de hège moltes ores, se tapèc eth ròstre damb es mans e s'estarnèc en somics. En un virament de uelhs, coma aqueth que cuelh ua resolucion sobta e fèrma, se metec de pès, s'embolhèc en un ample mantèl de lan escura, e gessec en carrèr, que pòqui viatges cauishigaue, convençuda de qué era retirada ei era garantia dera aunestetat. Sense trantalhàr se filèc de cap a ua botigòta qu'auie vist e a on se pensaue poder aufrir eth solet tresòr que d'eth ère secretament ensuperbida e orgulhosa. Qu'ère patrona dera botiga era astuta vielha Brasilda, gran dominadora de volontats mejançant era sua bruisheria, e, molt caperat eth ròstre, entrèc Laura ena ambigua casa.

Coma Brasilda preguntèsse maliciosament qué se hège a vier entà véner era caperada e galharda mossa, Laura, sense deishar d'amagar era cara entre es plecs deth mantèl, se virèc d'esquia e mostrèc desplegada era esplendida cabelhadura ròia, brilhanta e mès suau qu'era seda, e que, damb magnifica ostentacion deth garniment dera hauda, escampaue eth solèr. "Aquerò veni per dètz escuts, esclamèc, e s'a de talhar ara madeish". L'agradèc era prepausa ara vielha, pr'amor qu'era mata de peu podie servir entà hè moltes perruques e postissi, e agarrant uns scisèus seguèc e

tonsurèc era abondosa cabelhadura. En veir qu'era gojata seguie amagant eth ròstre, e credent avertir que ploraue molt baish, li fiulèc ara sua aurelha: "S'ès puncèla e tan beròia coma hè veir eth tòn peu, aciu te demoren, non dètz escuts, senon cent o dus cents, quan volgues".

Recuelhec Laura es sòs e s'aluenhèc sense badar boca; ena pòrta se crosèc damb un cavalièr, de bona portadura, que non reparèc en era. Laura òc que lo guardèc d'amagat e sense voler lo trapèc galant. Eth cavalièr qu'entraue ena casa dera bruisha ère Don Luis de Meneses, eth mosso mès ric, liure e desbocat de tota era ciutat, eth quau non visitaue per arren ara mair Brasilda, senon qu'acodie aquiu coma eth caçador entà que li mostrèssen a on ei era caça, e que l'ac esquiven e assetgen entà assegurar-la e aucir-la ath sòn gust.

Dempús d'ua estona de convèrsa, don Luis vedec era sobeirana cabelhadura ròia, que sus ua tela blanca auie estenut era vielha, e ena quau es bualhs deth velot, tostemp alugat enes escurines dera botiga, brilhauen coma en lac d'aur. "De quina hemna ei aguest peu?" preguntèc estonat eth galant. "A fe de Diu que non ac sai, hilh", contestèc era vielha. "Ua gojata ven d'èster aciu, molt eleganta de còs, mès molt tapada dera cara, que non artenhí veder-la; me venec aguesta mata, crubèc e damb estranh mistèri se n'anèc ua menuta abans de qué entrèsses…"

- Per qué non la seguires, bona pèça!
- Pr'amor que solide era ei mès prauba qu'es arrats e tornarà a guanhar es cent escuts que l'aufrí…
- Bruisha condemnada! Aguest peu ei mèn, e era hemna tanben, se torne a vier.

E don Luis destibèc era borsa, cuelhec delicadament era tela e eth tresòr que contenguie e amagant-lo dejós dera capa, tornèc ena sua casa.

Des d'aqueth dia se hec en don Luis un cambiament susprenent. En tot renonciar as sòns galantejaments e aventures, desbrembant eth jòc, es burles e es desfisaments, semblaue un aute òme. Se lo vedie, aquerò plan, en carrèr, en passeg, ena glèisa; es sòns uelhs avidi revirauen e escorcolhauen sense pòsa, cercant quauquarren que l'interessaue molt; mès en escurir se retiraue, e en vida aunèsta e ordenada non les calie as vielhs devòts repotegar-lo de cap malahèta. No manquèc qui didesse qu'eth mosso, tocat dera gràcia, pensaue meter-se a fraire capuchin; e ei que, ne sabien, ne podien sospechar que don Luís ère enamorat, cegament enamorat, dera cabelhadura ròia.

En auer-la botat respectuosament sus un coishin de teishut de plata, se passaue deuant d'era es ores mòrtes, ja punant-la en ideau extasi de devocion, coma se siguesse ua reliquia, ja sarrant-la damb frenesía d'aimant que volesse esbauçar e mossegar aquerò madeish qu'adòre. Exaltada era imaginacion de don Luis pera vista d'aquera cascada d'aur, d'aqueth crin qu'en eth Febo semblaue auer deishat presoèrs es sòns arrais jogaires, e dera quau se flairaue un aròma viu, ua flaira de joenessa e de puretat, s'imaginaue eth tronc ath quau pertanhie aqueth huelhatge e endonviaue era mata plan longa, abondosa, perhumada, queiguent en regues e flòcs sus ues espatles de nhèu, sus

ues formes virginaus de ròsa e nacre, o rodejant, coma aureòla de santa imatge, un ròstre d'angelicau expression qu'en eth se daurien es flors blaues des luminosi uelhs. Que i auie idèes e mesfidances qu'alhocardien ath soniaire aimant. Qui pòt saber s'era malerosa beròia, dempús de véner era sua cabelhadura entà conservar era aunestetat, auie auut de pèrder era aunestetat entà conservar era vida?

Damb era fatiga de tau pensament, don Luis aborrie eth minjar, se consumie de ràbia, e s'usclaue en estranhes gelosies. Hèt un rodaire, non deishaue d'investigar, sajant de veir a trauès de toti es contravents, rèishes e gelosies. Trabalh perdut! Cap tèsta juvenila caperada de anèths daurades e cuertes d'aquesta soleta sòrta, incomparabla, s'aufrie as sòns uelhs. Don Luis s'aflaquie, se desmilhoraue, ère a man de desvariar, cada còp qu'era astuta bruisha Brasilda, estabordida e desconsolada, repetie lheuant es mans seques:

- Que deu èster bruisha tanben era deth peu d'aur, e s'aurà onhut e hujut pera humenèja… Que non apareish, hilh, non apareish per mès que me des.heiga en tot cercar-la…

Perdut ja d'amor don Luis, coma un òme ath quau l'an metut bèra causa estranha ena beuenda, arribèc enquiath punt de crànher que se morie de passion e ràbia gelosa, e sarrant eth còr ara cabelhadura, qu'es sòns retortilhs l'amorassauen es mans febriles, hec un vòt. "Que trapa ara tua patrona, e sigue rica o prauba, brava o dolenta, nòbla o de plebèu linhatge, damb era me maridarè. Boti coma testimòni ad aguest Crucifix que m'escote". Dempús deth vòt, plen d'esperança e d'illusion, gessec don Luis en carrèr, e en escurir, coma qu'anaue molt embolhat, l'arturèc apròp dera sua pòrta ua prauba, embolhada e caperada damb un plan vielh mantèl de lan.

- Senhor cavalièr, didie damb votz planhosa e umila, auetz besonh ena casa de vòsta mercè d'ua lauradora brava e diligenta? Que non trapi a on trabalhar, e era mia mair non a arren entà minjar.
- Aguesta ei era mia casa, responec distrètament don Luis, qu'ère en tot pensar enes sòns fantastics amors. Vene deman, qu'auràs fòrça trabalh… Cuelh aquerò a compde, e li deishèc ena sua man estirada un escut.

A londeman, Laura, seiguda en uet d'ua rèisha dera casa de don Luis, damb un tistèr de ròba blanca deuant, cosie en silenci, sense cuélher partida ena convèrsa des majordòmes; patie per deishar era sua casa, era sua malauta, eth sòn refugi; era fatiga alugaue es sues caròles abans esblancossides. Entrauen pera rèisha es arrais deth solei, e se calauen enes retortilhs, cuerts e sedosi coma un plumalh d'auderet nau, dera cara descubèrta que non tapaue eth mantèl. E, per edart, passèc don Luis tan concentrat que ne tansevolh guardèc ara joena lauradora. Mès era, en arreconéisher en don Luis ath cavalièr galan que d'eth non auie deishat de brembar-se'n, eth que vedec quan gessec de véner era sua cabelhadura ena casa dera bruisha, deishèc anar un crit involontari… En entener-lo, se virèc don Luis, e crosant es mans, credec que quauqua aparicion deth cèu lo visitaue, donques qu'arreconeishec eth matís unenc dera cabelhadura ròia ena

entortilhada tèsta que banhaue eth solei… E en tot dirigir-se as majordòmes e as mosses de servici damb orgulh e ufana, didec solemnament:

- Non lauretz mès; aué ei dia de hèsta; saludatz ara vòsta senhora…

Delinquent aunèst

De toti es condemnats a mòrt qu'è assistit enes sòns darrèrs instants, (mos didec eth Pair Téllez, qu'aqueth dia ère animat e charraire) eth que me hec mès pena siguec un sabatèr vielh, assassin dera sua soleta hilha. Eth crim ère orrible. Eth tau sabatèr, dempús d'auer auut ara prauba gojata rigorosament embarrada entre quate parets, dempús de repotegar-la per çò d'auer pistat pera hièstra, dempús de mautractar-la en tot picar-la per quinsevolh causa, acabèc en tot vier ua net en sòn lhet e clauar-li ena gòrja un guinhauet de talhar sòles. Era praubeta semble que non auec temps ne de deishar anar un solet crit, donques qu'eth còp li seguèc era carotida. Es guinhauets son ua arma atròça, e ath pair non li tremolèc era man, de sòrta qu'era gojata passèc, sense transicion, deth saunei ara eternitat.

Era indignacion des comaires deth barri e de guairi vederen eth cadavre d'ua creatura preciosa de dètz-e-sèt ans, tan astutament sacrificada, pesèc sus eth Jurat; e coma qu'er assassin non se defenie e semblaue miei empeguit, lo condemnèren ara darrèra pena. Quan me calec exercir eth mèn sagrat ministèrei damb eth, de vertat, cranhí trapar, darrèr d'un ròstre de fèra, un còr de siure, o uns sentiments monstruosi e sauvatges. Aquerò que vedí siguec a un ancian de blancs peus, cara aflaquida e uelhs rogidi, per çò deth contunh rajar des lèrmes, que de man en man s'esguitlauen pes caròles consumides, e a viatges passauen pes pòts tremolosi, a on eth criminau, sense voler, se les avalaue e saborejaue eth sòn amarum.

Luenh de trapar-lo rebèl ara divina paraula, a penes entrè ena sua cèla s'abracèc as mèns jolhs e me demanèc que l'escotèssa en confession, en tot demanar-me tanben que, dempús de complir era senténcia hessa publiques es sues revelacions enes jornaus, entà que reabilitèssen era sua memòria e quedèsse eth sòn aunor coma corresponie. Non me pensè que siguesse convenent accedir as sòns desirs; mes aué les invòqui e m'autorizen a condar-vos a vosati era istòria. Sajarè de rebrembar eth madeish lenguatge qu'eth tenguec, e non deisharè de cornèr es paraules repetides, que demòstren eth capvirament dera sua miserabla tèsta:

"Pair confessor, comencèc dident, prumèr de tot vos cau saber que jo sò un òme decent, tot un cavalièr. Aguesta mainada…qu'aucí… neishec…ar an d'auer-me maridat. Ère polida e era sua mair tanben… plan que òc!, preciosa, que hège gòi guardar-la. Jo auia ja quauqui ans… e era, ua gojata de rumb, mes fresca qu'es ròses. Digui era mair, senhor, digui era sua mair, pr'amor que mos cau començar pera mair. Es hilhs, atau coma ereten es sòs deth que les tie…ereten d'autes causes… Vos, que deuetz saber molt, me compreneratz. Jo non sai arren, mès… a cavalier non m'a guanhat era net!

Era mair…jo me guardaua enes sòns uelhs, donques que l'estimaua damb tota era mia anma, segontes li cau a un marit brave. Li hèja presents, trabalhaua dia e net entà qu'auesse era sua ròba polida, es sòns mantèls e es sòns pendolins, e sustot…donques qu'aquerò ère çò mès important! eth sòn topin san, e quan amainadèc, eth sòn quartet de vin e era sua garia… Non è cap remordiment per auer-li remit un solet sò. Era ère alègra e cantaue coma ua calandra e a jo se me treiguien es penes sonque d'entener-la. Çò de mau siguec que, coma se celebrèren era sua votz e es cançons, e comencèren a apilerar-se entà entener-la, e er un que va e er aute qu'arribe, e aguest que cante ua fissal, e er aute que dèishe anar ua galantaria…en fin, vedi que se botaue tot aquerò fòrça mau, e li didí çò que convenguie ath cas. Sabetz se qué me contestèc? Que non ac podie remediar, que l'agradaue era gent e enténer com l'aplaudien, que cada un ei coma ei e que non li trinquèssa eth cap damb sermons… Ath cap d'un mes, (non me'n desbrembi dera data, eth dia dera Candelaria) desapareishec dera casa, sense punar ne tansevolh ara mainada…qu'auie es sòns cinc ans e ère coma un solei."

- Aciu, intercalèc eth Pair Tellez, auec ua crisi de somics, e lèu jo madeish m'atrendí, a maugrat deth costum d'assistir as condemnats enduríts e curtíts. Lo consolè tot çò que podí, li balhè a béuer ua gorjada d'anís, e eth malerós seguic:

"Me'n sabí dempús qu'anaue pes cors des teatres, e Diu sap com… e aquerò que mès m'alugaue eth cervèth, (perque era aunestetat trabalhe molt) ère que me didien es mèns amics, quan passauen per deuant deth mèn obrador: que non as vergonha… jo se siguessa tu, l'aucisqui. De tant entenè'c, se m'apeguèc er estriuet, e mentre batia sòla, tan, tan, catan! repetia en votz nauta: Que non è vergonha… Cau aucir-la! Sonque que ne la trapè jamès, ne auí vams entà meter-me a cercar-la. E atau se passèren tres ans, mès ja arrés venguie a dider-me que l'aucissa, pr'amor qu'era rondaue per Andalucia enquia que se la heren a vier entà America… qué me sai a on! Se viu e lieg es jornaus e ve se com moric era sua hilha…!" Er acusat auec un atac d'arrir convulsiu, e lo padeguè un aute còp a truca d'exortacions e conselhs.

"Tanlèu se me treiguec dera imaginacion era mair, comencè a suenhar ara hilha. Que non auia cap auta causa enta guardar en mon. Me prepausè que non s'auie de pèrder, ne apressar-me a cap aute tison, e non la deishè gésser ne en lumedan. Encara que me didesse (ei un exemple): "Pair, qu'è talents de córrer" o "Pair eth còs me demane anar ara plaça" arren, jo tient-la, que se divertisse damb eth sòn canari, o damb es plècs des aleluies, o damb era maceta d'alfabrega, mès sense trèir un solet dit dehòra! E atau anèc creishent e me n'encuedè de qué ère molt polida, tan polida coma era sua mair, e se retiraue ada era coma ua gota d'aigua a ua gota d'aigua… e damb ua votz d'àngel tanben, se me dauriren es uelhs, e didí: Non, aumens tu non me foteràs era taca… E me convertí en espion e la velhè enquia e tot en saunei, e non content damb tier-la laguens de casa, me passejaua peth carrèr jos era sua hièstra, entà veir se per aquiu rondaue bèth pòcvau; de tau manèra qu'era castanhèra dera cantonada me didec: Pairin, qu'ètz hòl. A qui se l'acodis rondar ara sua pròpria hilha? Quini vielhs mès maufidadi! Mès non ac podia remediar. Tota era confiança e bona fe qu'auia auut damb era sua mair, ara se me tornaue maufidança; se m'auie clauat aciu, entre es celhes, qu'era mia hilha se perderie,

qu'ère evident que se perderie, sustot se li daue per cantar; e me metí de jolhs deuant d'era, e l'obliguè a que me jurèsse que non cantarie jamès, encara que s'en.honsèsse eth mon. E m'ac jurèc: sonque que, coma que ja non èra jo aqueth d'abans, ath cap de pòqui maitins, espiant des dera cantoada, la vedí que daurie era hièstra, que se metie a adaiguar es plantes, e qu'ath madeish temps, competint damb eth canari, se metie a cantar… Me rogí tot e se me quedèren es mans heredes. Tornè en casa, entrè en quarto dera gojata, l'agarrè peth peu e li deuí picar fòrça, donques que cridèc e s'estèc ua setmana damb ua benda. Crederatz, Pair, que se corregic? Tas quinze dies tornè a rondar e tornèc era a pistar, e un aute viatge a cantar, e deuant d'un grop de gojats que s'arturèren e li dideren molti *olès*… Carè; non entrè entà castigar-la; e pera tarde, mentre picaua era mia sòla, me semblaue qu'ua votz estranha, coma era de quauque pòcavergonha que se n'arrie de jo, me didie çò madeish que dotze ans abans. Que non as vergonha… Calie aucir-la. Sopè molt trist, e dempús d'ajaçar-me, era madeisha votz, tu per tu: aucir-la, aucir-la… Alavetz me lheuè pòc a pòc, cuelhí eth guinhauet è de puntetes, m'apressè ath lhet, e d'un solet còp… Ara que hèsquen de jo çò que volguen, donques que ja è era mia aunestetat desengatjada".

- Crederatz, didec eth Pair Téllez, que no li podí trèir eth tèma der aunor? S'empenaie…mès tàs dètz menutes tornaue a repetir qu'ère un cavalièr, e era sua conducta, mès que colpabla, exemplara… En aguest terren lèu moric impenitent…
- Qu'estarie hòl, didérem, pr'amor de consolar ath prèire, que s'auie quedat molt aclapat en acabar era sua narracion.

Prumèr amor

Quina edat deuia auer jo alavetz? Onze o dotze ans? mèslèu serien tretze, pr'amor qu'abans ei massa aviat entà enamorar-se tan de vertat. Mès non gausi assegurar arren, en tot considerar qu'enes païsi meridionaus maitie fòrça eth còr, pr'amor qu'aguesta viscèra n'age eth tòrt de semblables parrabastatges.

Se non m'en brembi ben deth *quan*, aumens posqui dìder damb complèta exactitud eth *com* comencèc era mia passion a manifestar-se. M'agradue molt, dempús qu'era mia tanta se n'anaue entara glèisa a hèr es sues devocions vespertines, calar-me en sòn dormitòri e escorcolhar-li es calaishi dera comòda, que les auie en un orde admirable. Aqueri calaishi èren entà jo un musèu; tostemp trapaua en eri bèra causa estranha, anciana, qu'exalaue ua flaira arcaica e discrèta, era flaira des ventalhs de santal qu'èren per aquiu perhumant era ròba blanca. Boiracs de setin ja descoloridi, gants de malha, molt plegats entre papèr de seda; estampetes de sants; materiau de costura; un *ridicul* de velot brodat de canonet, un rosari d'ambre e plata, anèren apareishent pes cornèrs. Jo les oishinaua e les entornaua ath sòn lòc. Mès un dia (me'n brembi coma se siguesse ager) en cant deth calaish superior e a trauès d'uns còthi de ranci assemblatge, vedí lúder un objècte daurat… Metí es mans, arropí sense voler es puntetes, e treiguí un retrait, ua miniatura sus evòri, que mesurarie sies poces de naut, damb un marc d'aur.

Me quedè coma embelinat en guardar-la. Un arrai de solei se filtraue pes cristaus e herie era seductora imatge, que semblaue voler gésser deth hons escur e vier entà jo. Qu'ère ua creatura plan beròia, coma jo non l'auia vist jamès senon en sòmis d'adolescent quan es prumères estrementides dera pubertat me costauen, en quèir era tarde, vagues tristeses e desirs indefinibles. Que poirie era dauna deth retrat èster entre es vint ans; que non ère ua vergeta innocenta, capuret a miei daurir, senon ua hemna qu'en era ja ludie tot eth treslús dera beresa. Auie era cara ovau, mès non massa alongada, es pòts carnosi miei dubèrts e alègri; es uelhs nostalgicament barradi, e un uelhet ena barba que semblaue dubèrt pera gemma deth dit jogaire de Cupido. Eth sòn pientat ère estranh e graciós: un grop compacte, a manèra de pinha de retortilhs ath cosat des possi e un tistèr de trenes naut de tot deth cap. Aguest pientat ancian, que revertegaue ena nuca, descurbie tota era morbiditat dera fresca gòrja, a on eth clòt dera barbeta se repetie mès delicadament e suaument. Per çò deth vestit…ja non sai s'es nòstes mairies ère eres mès aunèstes de çò que son es nòstes esposes, o s'es confessors d'abans tenguien manja mès ampla qu'es d'ara; e m'inclini a pensar aquerò darrèr, donques que harà uns setanta ans es hemnes se vantauen de cristianes e devòtes, e non desaubedirien ath sòn director de consciéncia en causa tan grèu e patenta. Çò d'indobtable ei que se pendent es nòsti dies se presente ua senhora damb vestit dera dauna deth retrait, còste ua revòuta; pr'amor que des des formes (que neishien lèu ena eishèra) solet la tapauen leugères ondades de gasa transparenta, senhalant, mès qu'amagant, dus escandals de nhèu per entre es quaus serpentejaue un hiu de pèrles, non sense descansar abans ena lisa superficia deth satinat escòt. Damb eth pròpri impudor se manifestauen es braci redons, digni de Juno, acabadi per mans esculturaus… En díder *mans* non sò exacte, pr'amor qu'en rigor, sonque se vedie ua man, e aguesta sarraue un mocador ric.

Enquia e tot aué m'estoni deth fulminant efècte qu'era contemplacion d'aquera miniatura me costèc, e de com me quedè aclapat, suspenuda, suspenuda era respiracion, en tot avalar-me eth retrait damb es uelhs. Que ja auia jo vist aciu e enlà estampes que representauen hemnes beròies; soent, enes *Illustracions*, enes gravats mitologics deth minjador, enes veirines des botigues, se passaue qu'ua linha galharda, un entorn armoniós e elegant, captivaue era mia guardada precoçament artistica; mès era miniatura trapada en calaish dera mia tanta, a despart dera sua grana gentilesa, me semblaue coma animada de subtila aureòla vitau; se vedie en era que non ère caprici deth pintor, senon imatge de persona reau, efectiva, de carn e uas. Eth ric e chucós ton der empastament, hège endonviar, jos era nacreada epidermis, era sang tèba; es pòts se desviauen entà lúder er esmalt des dents; e, era illusion, corrie ar entorn deth marc ua òrla de peus naturaus, castanhi, ondejadi e sedosi, qu'auien creishut enes possi der originau. Qu'ei aquerò: mès que còpia, ère reflèx de persona viua, dera quau sonque me separaue un mur de cristau…Botè era man en eth, l'escauhè damb eth mèn alend, e se m'acodic qu'eth calor dera misteriosa divinitat se comunicaue as mèns pòts e circulaue pes mies venes. Pensant en aquerò, sentí cauishigades en corredèr. Qu'ère era mia tanta que tornaue des sòns prècs. Entení era sua tos asmatica e er arrossegar des sòns pès gotosi. Sonque auí temps de deishar era miniatura en calaish, barrar-lo, e arrimar-me ara veirièra, entà cuélher ua actitud indiferenta e bric sospechosa.

Entrèc era mia tanta mocant-se fòrtament, pr'amor qu'eth hered dera glèisa l'auie hèt aumentar eth raumàs ja cronic. En veder-me s'alegrèren es sòn cimossats uelhets, e, en tot hèr-me un delicat bohetet damb eth sec paumet dera man, me preguntèc s'auia escorcolhat es calaishi, coma de costum.

Dempús, arrint damb astúcia:

- Demora, demora, higec, te vau a balhar quauquarren, que te lecaràs es dits.

E treiguec dera sua basta pòcha un cornet, e deth cornet tres o quate boletes de goma apegades entre eres, coma chaupides, que me costèren hàstic.

Era mina dera mia tanta non convidaue a que non daurissa era boca e m'avalèssa eth confit: molti ans, era dentadura tocada, es uelhs atrendits mès de çò de just, uns començaments de mostacha o crins sus era en.honsada boca, era linha de tres dits d'amplada, uns peusblanqui lords volatejant sus es possi auriolencs, un cogòt mòfle e livid coma eth moc deth gat indi quan ei de bona encolia… Tè!, que jo non me prenia es boletes, au! Un sentiment d'indignacion: ua protèsta varonila se lheuèc en jo, e declarè damb energia:

- Que non voi, non voi.
- Non vòs? Gran miracle! Tu qu'ès mès gorjut qu'era gata!
- Que ja non sò un mainatge, exclamè, creishent, e emparant-me ena punta des pès, e non voi lecaries.

Era tanta me guardèc entre bontadosa e ironica, e fin finau, cedint ara gràcia que li hí, deishèc anar er ahèr, damb era quau causa se descaperèc era espaventosa anatomia des sues maishères. Arrie de tan boni talents, que se punauen barba e nas, amagant es pòts, e se li vedien dues rufes, o mihor, dues trencades prigondes, e mès d'ua dotzena de plecs enes maishères e paupetes. Ath madeish temps, eth cap e eth vrente se li balancejauen damb es secodides dera arridalha, enquia qu'a tot darrèr arribèc era tos qu'amortèren es arridalhades, e entre arridalhes e tos, sense voler, era vielha m'adaiguèc era cara damb ua arrosada de saliua… Umiliat e plen de repugnància, hugí ara prèssa e non parè enquiath quarto dera mia mair, a o me laué damb aigua e sabon, e me meti a pensar ena dauna deth retrait. E des d'aqueth moment ja non artenhí separar eth mèn pensament d'era. Gésser era tanta e calar-me jo ena sua cramba, daurir eth calaish, trèir era miniatura e empeguir-me en tot contemplar-la, tot qu'ère ua causa. A truca de guardar-la m'imaginaua qu'es sòns uelhs miei barradi a trauès dera voloptuosa penombra des sues cilhes, se tachauen enes mèns, e qu'eth sòn blanc pièch alendaue afanairament. M'arribèc a hèr vergonha punar-la, pensant que s'anujarie peth mèn atreviment, e solet la sarraua contra eth mèn còr, e apressaua en era eth ròstre. Totes es mies accions e pensaments se referien ara dauna; auia damb era estranhs rafinaments e delicadeses excessives. Abans d'entrar en quarto dera mia tanta e daurir eth cobejat calaish, me lauaua, me pientaua, m'apraiaua, coma vedí dempús que se sòl hèr entà acodir as cites amoroses.

M’arribaue soent trapar en carrèr a d’auti mainatges dera mia edat, molt armadi ja deth sòn casco de nòvia, que ufanosi me mostrauen cartetes, retraits e flors, en tot preguntar-me se jo non alistaria tanben ara mia mainada que damb era me cartegèssa. Un sentiment de pudor inexplicable m’estacaue era lengua, e sonque les contestaua damb ua enigmatica e orgulhosa arridalha. Quan me demanauen era opinion sus era beresa des sues gojates, arroncilhaua es espatles e les qualificaua mespredosament de *lèges e gaunhes*. Se passèc un dimenge qu’anè a jogar ena casa de dues cosies mies, molt gracioses de vertat, e qu’era màger non arribaue as quinze. Èrem fòrça entretengudi en veir un esterioscòpi, e de ressabuda ua des mainades, era mendre, dotze primauères coma molt, dissimuladament me cuelhec era man, e plan emocionada, rogida coma ua brasa, me didec ara aurelha:

- Cuelh.

Ath madeish termps sentí en paumet dera man ua causa mofla e fresca, e vedí qu’ère un capuret de ròsa,damb eth sòn verd huelhatge. Era mainada se separaue arrint e lançant-me ua guardada d’amagat; mès jo, damb un puritanisme digne deth cast José, cridè ath mèn torn:

- Cuelh!

E li lancè eth capuret en nas, mesprètz que la tenguec tota era tarde plorosa e de morre damb jo, e qu’enquia e tot aué, que ja s’a maridat e a tres hilhs, probablament encara non m’a perdonat.

En èster entà jo molt cuertes es tres ores qu’entre maitin e tarde se passaue era mia tanta ena glèisa, decidí, fin finau, sauvar-me era miniatura ena pòcha e tot eth dia siguí en tot amagar-me dera gent, madeish que s’auessa cometut un crim. M’imaginaua qu’eth retrait, des deth hons dera preson de tèla, vedie totes es mies accions, e arribèc ath ridicul extrèm de qué se volia gratar-me ua picada, estacar-me eth michon o quinsevolh auta causa mens avienta, damb er idealisme deth mèn amor plan pur, treiguia prumèr era miniatura, la botaua en un lòc segur e dempús ja me tenguia, liure, a hèr aquerò que mès me convenguesse. En fin, des deth moment que realizè eth panatòri, non cabia en jo, de nets l’amagaua jos eth coishin e m’adormia en actitud de defener-la; eth retrait quedaue virat entara paret, jo entara part de dehòra, e me desvelhaua mil còps damb eth temor de qué venguessen a panar-me eth mèn tresòr. Fin finau lo treiguí de dejós deth coishin e l’esguitlè entre era camisa e era carn, sus era popeta quèrra, a on a londeman se podien veir estampadi es ciseladi arcs deth marc.

Et contacte dera cara miniatura me costèc sòmis deliciosi. Era dauna deth retrait, non en efigie, senon ena sua naturau mesura e proporcions, viua, afabla, galharda, venguie entà jo entà amiar-me ath sòn palai en ua veitura de mofles coishins. Damb doça autoritat me hège sèir as sòn pès e me passaue era torçada man peth cap, amorassant-me eth front, es uelhs e eth revoutat peu. Jo li liegia en un gran missal, o tocaua eth laüt, e era se dignaue arrir, en tot agraïr-me eth plaser que li costauen es mies cançons e

lectures. En fin, es reminiscéncies romantiques borien en mèn cervèth, e ja èra page, ja trobador.

Damb totes aguestes imaginacions, se passèc qu'anè aflaquint-me d'ua manèra notabla, e se n'encuedèren damb grana inquietud es mèns pairs e era mia tanta.

- En aguesta dificila e critica fasa deth desvolopament, tot ei alarmant, didec eth mèn pair, que solie liéger libres de medecina e estudiaue es uelhères escures, es uelhs amortadi, era boca contrahèta e palla, e sustot, era complèta manca d'apetís que s'apoderaue de jo.
- Jòga, gojat, jòga, solien dider-me.

E jo les contestaua damb aclapament:

- Que non n'è talents.

Comencèren a pensar diversions entà jo, m'aufriren amiar-me ath teatre, me suspeneren es estudis, e me balhèren lèit escumosa e recent molhuda entà béuer. Dempús me meteren peth cogòt e pera esquia doches d'aigua hereda, entà arrefortir es nèrvis; e notè qu'eth mèn pair, ena taula o pes maitins quan anaua ara sua cramba a balhar-li eth bondia, me guardaue fixament pendent ua estona e a viatges es sues mans s'esguitlauen pera mia esquia entà baish, en tot paupar e temptar es mèns uassi rodet. Jo baishaua ipocritament es uelhs, decidit a deishar-me morir abans que cohessar eth delicte. Tanlèu me desliuraua dera afectiva fiscalizacion dera familha, ja èra jo damb era dauna deth retrait. Fin finau, entà apressar-me milhor ada era, decidí suprimir eth hered cristau; trantalhè quan anè a hè'c, mès ara fin podec mès er amor qu'era vaga pòur que semblabla profanacion m'inspiraue, e damb grana adretia artenhí arringar eth cristau e deishar manifèsta era plancha d'evòri.

Quan emparè ena pintura enes mèns pòts e percebí era doça fragància dera òrla de peus, m'ìmaginè damb mès evidéncia qu'ère ua persona viuenta era que sarrauen es mies mans tremoloses. Un estavaniment s'apoderèc de jo, e quedè en fautuèlh coma privat de sens, sarrant era miniatura.

Quan me remetí vedí ath mèn pair, ara mia mair, ara mia tanta, toti inclinadi entà jo damb gran interès; liegí enes sues cares er estonament e er espant; eth mèn pair me tocaue, botjaue eth cap e mormolhaue:

- Aguest pos semble un petit hiu, que no va.

Era mia tanta, damb es sòns dits torçats, s'esforçaue en trèir-me eth retrait, e jo, maquinaument, l'amagaua e l'asseguraua milhor.

- Mès mainatge… dèisha, que l'espatraques! exclamaue era. Non ves qu'ès en tot esfaçar-lo? Que non te repotegui, òme… jo te lo mostrarè toti es còps que lo volgues veir; mès non l'espatraques, dèisha, que li hès mau.
- Dèisha-l'ac, suplicaue era mia mair, eth mainatge qu'està malautet.

- Non mancarie arren mès!, contestec era fradinota. Deishar-se-lo! e qui ne pòt hèr un aute coma aguest… e qui m'entorne a jo es tempsi aqueri? Aué en dia arrés pinte miniatures… aquerò s'acabèc…e jo tanben m'acabè e non sò aquerò qu'aciu apareish!

Es mèns uelhs se dilatauen d'orror, es mies mans destibauen era pintura. Sabi pas se com podí articular:

- Vos… eth retrait… ètz vos…

- Non te sembli tan beròia, mainatge? Bè! vint-e-tres ans son mès polits que… que…que non sai guairi, pr'amor qu'è perdut eth compde; arrés me les va a panar!

Inclinè eth cap, e dilhèu m'estavaní un aute viatge; çò de cèrt ei qu'eth mèn pair m'amièc en braça entath lhet, e me hec avalar ua culherada d'Oporto.

Me remetí e ja non volí entrar mès en quarto dera mia tanta.

Era inspiracion

Ua temporada fatau ere en tot passar er illustre Fausto, eth gran poèta. Per ua sòrta de circonstàncies aganchades damb ua persisténcia incredibla, tot li gessie mau, tot frustrat, raquitic, coma s'ath sòn entorn se sequèssen es semes e era tèrra s'esterilisèsse. Sense èster vielh de còs, envielhie rapidament era sua anma, en tot des.huelhar-se en trista tardoada es sues jaunasses illusions. Çò que l'aclapaue non ère eth dolor, senon era apatia dera sua arderosa sensibilitat e dera sa imaginacion feconda.

Venguie de trincar relacions damb ua hemna ara quau non estimaue; aquerò auie començat per ua comèdia sentimentau, e durèc ua eternitat d'engüeg, eth cansament insofrible der actor que represente un papèr antipatic, que ja l'a desbrembat de massa sabut, en un drama sense cap interès e sense literatura. E, ça que la, quan era hemna guardada damb tanta indiferéncia lo substituic descaradament e lo hec blanc de durs atacs que se repetien enes salons, Fausto sentec ua d'aguestes amareses seques, irritantes, qu'ulcèren era anma, e quedèc, sense voler cohessar-s'ac, maucontent d'eth madeish, rebaishat deuant des sòns pròpris uelhs, saturat d'un escepticisme vulgar e prosaic, negat ena ingrata conviccion de qué era sua ment ja non tornarie a crear òbra d'art, ne eth sòn còr a destillar sentiment.

Òc, Fausto s'imaginaue que ja non ère poèta. Dera madeisha manèra qu'as mistics les arriben ores qu'era heredor que senten le ahisque a dobtar dera sua pròpria fe, es artistes s'aflaquissen en moments determinadi, en tot creder-se impotents, paralitics, mòrts. Embarrat ena sua cramba, Fausto cridaue ara musa; mès en bades ludie era lampa, usclaue era humenèja, exalauen perhum es gensemins e es violetes, gasulhaue era seda des cortinatges: era infidèu non acodie ara cita, e Fausto, damb eth front caud emparat en paumet dera man (actitud familiara entà toti es qu'an lutat solets damb er àngel rebèl)

non sentie fluir ne ua soleta gota dera hònt deliciosa; sonque vedie ròques neres, arids arenaus escauhadi peth solei deth desèrt.

En aqueri moments d'angonia, era sua consciéncia l'acusaue, en tot dider-li qu'era decadéncia der artista s'estaue en indiferentisme der òme; qu'era poesia non acodís as èrms, senon as oasis, e que se no podie tornar a estimar tanpòc poirie tornar a acoblar vèrsi, coma aqueth que junh parelhes de cabiròls blancs ath madeish carro d'aur. Es hemnes que l'auien mespredat e abandonat èren, solide, indignes deth sòn amor, mès tanpòc eth, Fausto, eth poèta, eth soniador, er audeth, s'auie cuelhut eth trabalh de voler-lo inspirar, ne mens de sentir-lo. Eth desèrt non ère era anma autrú, ère era sua anma; aqueth que sonque aufrís planhères caudes e rocassuts èrms, non s'a d'estranhar de qué eth viatjaire cansat non se seigue a repausar, ne tansevoh a dormir ua longa e doça meddiada, coma era que se dormís ara ombra des palmères verdes, ath costat deth fresc potz…

Se passejaue Fausto pendent ua tarde de Seteme, a pè e sense cap objectiu, per ua des solitàries rondes de Madrid, e ath costat d'un solar enrodat de taules vedec grops de gent qu'examinauen damb mòstres de gran interès, quauquarren qu'auie queigut en soler. Es caps s'inclinauen, e deth rondèu gessien exclamacions de pietat e d'admiracion. Fausto anaue a passar sense hèr-ne cabau; mès ua sensacion indefinibla de curiosèr crudèu lo possèc entath remolin de gent. Pensèc qu'era realitat ei mair dera poesia, e qu'a viatges der incident mes vulgar saute eth bualh generador. Non sense trabalh artenhèc daurir-se camin, e ja en prumèra fila, podec veir aquerò que costaue er estonament d'aquera gent umila.

Sus era èrba seca e miserabla qu'a penes brotaue deth terren argilós, jadie estirada ua hemna joena, d'estonanta beresa. Eth pallitge dera mòrt, e aguesta sòrta de misteriosa dignitat e cauma qu'imprimís as faccions, li balhauen ua retirada a un plan perfècte bust de marme, e eth leugèr enveirat des arabics uelhs non amendrie era sua doçor. Eth pèu, deishat d'anar, enrodaue coma un coishin de velot mat eth ròstre, e era boca, miei dubèrta, deishaue veir es dents de nacre entre es descoloridi e purs pòts. Non se vedie cap herida en cos dera joena, e era sua ròba sauvaue ua decenta compostura. Ère estirada de costat. Ua faisha de lan amassaue era sua centura ara d'un gojatot lèg e ruste, mòrt tanben, d'un trait que, entrant pera aurelha l'auie trincat eth crani. Sense cap de dobte pendent era agonia des dus enamorats era faisha se deuec destibar, donques qu'era hemna semblaue un shinhau virada entara dreta, e eth mosso entara quèrra, coma separant-se dera sua amiga en hèt de morir.

Damb barreja de pietat e d'anuèg, es paredèrs, es bugadères e es gardes d'orde public comentauen eth tragic eveniment. Que se tractaue d'un doble suicidi, acordat per auança, e enquia e tot anonciat peth ruste mosso, en ua tauèrna, era net anteriora… Era oposicion des pairs d'era, es maus costums d'eth, e eth hèt d'auer-li tocat anar de soldat, n'èren era causa. Era non podie resignar-se ara separacion: era madeisha, era hemna apassionada, auie lançat era terribla idèa, acuelhuda damb interès estupid per òme gelós e herotge: morir, partir abraçadi entà on Diu volguesse; non separar-se ja jamès;

maridar-se en taüt… Sense pòsa aqueric era pistòla e dempús d'un maitin que passèren amassa esdejoant en un ostalòt, es dus aimants se'n auien anat ar apartat solar, a on, ne en moment de sénter sus eth còr eth canon dera arma, se delisse des sòns pòts aqueth arridolet qu'encara sauvaue ena boca, aqueth arridolet que ludie es dents de nacre e es descoloridi e purs pòts!

Pendent era net, en retirar-se Fausto ena sua casa, sentec ua fèbra singulara que coneishie per auança, donques que la solie experimentar cada còp se renauie eth sòn èsser damb afeccions jamès sentudes. Aguesta excitación nerviosa senhalaue, coma era maneta deth relòtge, es etapes successiues dera sua vida morau. Era alegria extremada, e pena veementa e inconsolabla s'anonciauen madeish entà Fausto damb un intranquillitat estranha, ua inquietud de còr que, ja acceleraue es sòns batecs, ja s'adocie e s'estavanie enquiara sincòpa. Es ores nueitiues les compdèc desvelhat en lhet; non podie hèr enlà deth pensament deth pensament era imatge dera gojata mòrta; e mentre tornaue a veir eth solar, eth rondeu de curiosi, eth grop tragic des aimants qu'abraçadi comencen eth viatge sense tornada, un borir confús de rimes, un sorgir d'estròfes incompletes, un rodar oceanic de vèrsi sonors pujaue deth sòn còr bategant ath sòn cervèth, e baishaue dempús, a manèra de corrent impetuós, entara sua man impacienta ja de cuélher era pluma…

Çò mes estranh de tot ère que Fausto, damb era fantasia, corregie era plana ath cèc Destin. Era beròia mainada qu'auie recebut en sen quèr era bala, non ère enamorada deth barbar e plebèu embriac, deth pòcvau grossièr que jadie ath sòn costat, e que l'estaquèc damb era faisha abans de balhar-li mòrt. Non: eth predilècte d'aquera hemna, que sabie estimar e sabie morir, eth qu'abans d'assassinar-la auie aspirat es alends dera sua boca de vèrge, ère Fausto, eth poèta; Fausto, que fin finau trapaue eth sòn ideau, e qu'en trapar-lo s'estimaue mès deishar era tèrra, sagerant damb eth sagèth de çò irrreparable, tan magnifica passion.

Qui pòt dobtar que solet Fausto, capable de compréner eth valor dera accion sublima, se meritaue auer-la inspirat? Corregint era inaptitud des hèts, mespredant era vana aparença de çò reau, Fausto recuelhie entada eth era arderosa flor amorosa, era flor de sang semiada en èrm dera ronda madrilenha. Eth ère eth companh d'aquera mòrta qu'arrie; eth ère eth qu'auie sarrat eth gisclet dera pistòla sus er impavid sen dera eroïna, non solet tranquilla deuant dera mòrt, senon enamorada dera mòrt que junh etèrnament, sense separacion possibla, as que s'estimèren damb delèri… E era suggestion siguec tan fòrta, que Fausto lancèc es linçòs, aluguèc era lum, e comencèc a escríuer en papèr…

Tau siguec era origina deth poèma *Amassa*, eth milhor timbre de glòria de Fausto, aquerò que consagrarà deuant dera posteritat eth sòn nòm, pr'amor que *Amassa* ei (aquerò ditz era critica) ua meravilha de sentiment vertadèr, e se compren qu'ei escrit damb lèrmes viues deth poèta, que corresponen a penes e gòis non simiuladi, a quauquarren que non s'invente pr'amor que non se pòt inventar.

Champagne

Quan se destapèc era botelha deth daurat casco, s'escuriren es uelhs dera companha momentanèa de Raimundo Valdés, e aquera ombra de dolor o eth rebrembe desvelhèc eth curiosèr deth joen, que se metec a investigar se per qué ua hemna que se vantaue de galadesa se permetie mostrar sentiments tristi, luxe solet reservat as hemnes aunèstes, patrones e senhores deth sòn esperit e deth sòn còr.

Sollicitèc ua confidéncia e, solide, era *individua* se trapaue en un d'aguesti instants qu'en eri li cau expansion, e se li ditz ath prumèr qu'arribe aquero que mès prigondament mos pòt afectar, donques que sense cap dificultat ne desencuses contestèc, en tot passar-se es mans pes uelhs:

- M'esmò tostemp veir daurir ua botelha de Champagne, pr'amor qu'aguest vin me costèc molt car… eth dia dera mia nòça.
- Mès, t'as maridat bèth còp… deuant d'un prèire? preguntèc Raimundo damb alègra insoléncia.
- Pro que non ne siguessa, repliquèc era damb er accent dera vertat, damb ua sinceritat impetuosa. Per çò d'auer-me maridat me van es causes coma me van.
- Tè, qu'eth tòn marit deu èster un trichaire, un viciós?
- Arren d'aquerò. Administre fòrça ben aquerò que possedís, e possedís milèrs de sòs… milèrs, òc, centenats de milèrs.
- Gojata! guairi sòs! Alavetz… te daue mala vida? Auie embolhs? Te picaue?
- Ne me balhèc mala vida, ne me piquèc, ne auec embolhs, que jo m'en sàpia… Dempús òc que m'an picat! Aquerò que se passe ei que li manquèc temps entà balhar-me vida dolenta ne bona, pr'amor que siguérem amassa, ja maridadi, un parelh d'ores solet.
- Vai!, mormolhècValdés,en tot auer era presentida d'ua aventura interessanta.
- Ja veiràs se qúé se passèc, estimat. Es mèns pairs sigueren persones molt regulars, mès sense un sò horadat. Papa auie un emplèc, e damb era baisha sodada s'ac apraiauen. Moric era mia mair; ath mèn pair li treigueren eth destin… e coma que non podie mantier-mos ath mèn frair e a jo, e ère pro beròi, se deishèc conquistar per ua hemnasa molt rica, e se maridèc damb era en dusaus nòces. Ara prumeria era mia mairastra se comportèc… tè, ben: non mos guardaue as hilhastres damb maus uelhs. Mès quan anè jo creishent e hènt-me ua hemna, e es òmes comencèren a dider-me causes peth carrèr, vedí qu'en casa me cuehien rancura. Tot çò que jo hèja ère mau hèt, e auia tostemp ath darrèr ath jutge e ar ussièr…ara mairastra. Eth pair se botèc molt cogitós, e comprení que li hège fòrça dò que me tractèsse mau. E çò qu'arribèc d'aguestes peleges, siguec que se meteren a cercar-me marit entà hèr-me enlà. Per edart lo trapèren lèu, un individú molt acomodat, quadragenari, formau, recomanable, seriós… En fin, eth madeish pair l'auec coma volie e convenguec qu'ère ua excellenta ocasión aquerò que m'arribaue. Atau, donc, eri, en confiança, tractèren e apraièren era nòça, e un dia, en tot trapar-me jo molt descuedada,… a maridar-se! e non podia replicar.

- E quin efècte te costèc era noticia? Dolent, non?
- Fòrça dolent…pr'amor que jo auia era sòrt d'èster enamorada enquia çò mès prigond, coma s'enamore ua mainada, encara que mainada folrada de hemna… d'*un* d'infantaria, un lòctenent, praube coma es arrats… e se m'auia metut en cap qu'aqueth auie d'èster eth mèn marit tanlèu arribèsse a capitan. Es supliques deth mèn pair; es conselhs des mies amigues; es ordes e enquia es pecics dera mia mairastra, que non me deishaue respirar, m'aclapèren de tau sòrta, que non podi resistir. E fvaquí presents, e fòrça vestits enviadi de Madrid, e garnidures blanques, e tara glèisa, e aciu va era mia benediccion, e de seguit ua gran taulejada, es amics dera familha e es parents deth nòvi que brinden e me boten eth cap coma ua ola, a jo qu'auia mès talents de plorar que de provar ua bocada…
- Hilha, de moment non trapi era vòsta istòria massa especiau. Maridar-se atau, rabiant e maquinaument, ei molt freqüent.
- Demora, demora, avertic en tot menaçar-me damb era man. Qu'ara arribe aquerò de ridicul, era peripècia… Plan, donc, jo ena mia vida auia provat eth tau Champagne… Me mestrèren era prumèra copa entà que responessa as brindis, e dempús de uedar-la me semblèc que me sentia damb fòrces, que se m'aleugerie eth malèster, era nera tristesa. Beuí era dusau, e er efècte s'aumentèc. Era alegria vessaue peth mèn còs… Alavetz m'esguitlè entà prener-ne tres o quate, cinc o dilhèu mieja dotzena…

  Es convidadi badinauen celebrant era gràcia de qué beuessa atau, e jo beuia en tot cercar ena sòrta de vertigen que còste eth Champagne un desbrembe complèt d'aquerò qu'anaue a arribar e que ja ère en tot arribar-me. Ça que la, me tenguí abans d'arribar a capvirar-me complètament, e sonque podia notar ena taula qu'arria molt fòrt, que me ludien es uelhs, e qu'èra plan sufocada.

  Mos demoraue un coche ath mèn marit e a jo, un coche que mos auie d'amiar a ua casa de camp d'eth, entà passar era prumèra setmana dempús dera nòça.

  Gojat, sabi pas se siguec eth movement deth coche o siguec eth hèt de gésser ar aire liure, o que dilhèu èra jo coma ua bota, mès çò de cèrt ei que, a penes me vedí soleta damb eth tau òme e eth sagèc d'amorassar-me, se me desliguèc era lengua, se revoutèc era sang, e li deishè anar peth menut aquerò deth lòctenent e que sonque estimaua ath lòctenent, e lòctenent va e lòctenent vie, e que m'auien maridat contra eth mèn desir, e que jo me resvenjaria e l'auciria a còps… Asenades, causes qu'inspire eth vin ad aqueri que non i son acostumadi…E eth mèn espós, era sang dera cara perduda, ordenèc hèr repè ath coche, e en un virament de uelhs m'entornèc ara mia casa. Ei a díder, aquerò m'ac dideren dempús, pr'amor que jo, de tan embriaga… non me n'encuedè d'arren.

- E jamès te volec recéber eth tòn marit?
- Jamès. Semble que li deishè anar atrocitats tremendes. Ja ves, aqueth que parlaue pera mia boca ère eth maudit escumós…

- E… ena tua casa? T'admeteren contents?
- Ne peth mau de morir! Era mia mairastra m'insultaue orriblament, eth mèn pair ploraue pes cornèrs… M'estimé mès foter eth camp, tè!
- E… eth lòctenent?
- Òc, trè ath lòctenent! En saber-se'n dera mia nòça s'auie cuelhut ua auta nòvia e se maridèc damb era pòc dempús.
- Sabes qu'as auut mala sòrt?
- Mala sòrt, plan…Mès me pensi que se totes es hemnes didessen aquerò que pensen, coma hi jo per tòrt deth Champagne, mès de quate e mès de ueit se veirien pejor que jo.
- E non t'autrege eth tòn marit aliments? Era lei l'obligue.
- Au! Aquerò ja m'ac didec un avocat qu'auí… Que se mete a plaidejar eth diable! Li vau a demanar que me mantengue ad aguest, dempús dera decepcion que li costè? Tè, bota-me mès Champanhe. Ara ja posqui béuer tot çò que volga. Non se m'escaparà cap secret.

Sor Aparicion

En convent des Clarisses de S… a trauès dera dobla rèisha baisha, vedí a ua monja prostrada, adorant. Ère deuant der autar major, mès auie eth ròstre apegat en solèr, es braci estenudi en crotz, e totafèt immobila. Non semblaue mes viua qu'es jadentes siloètes d'ua reina e ua infanta, qu'es sòns mausolèus d'alabastre ornauen eth cor. De pic era monja prostrada se lheuèc, solide entà respirar, e podí veir es sues faccions. Se notaue qu'auie estat ua hemna molt beròia ena sua joenessa, dera madeisha manèra que se sap qu'ues parets esbauçades sigueren palais esplendidi. Madeish podie auer era monja ueitanta ans coma nauanta; era sua cara, esblancossida, eth sòn tremolós cap, era sua boca consumida, es sues celhes blanques, revelauen aguest grad elevat de vielhesa qu'en eth ei insensible eth pas deth temps.

Aquerò d'especiau d'aquera cara espectrau, que ja pertanhie ar aute mon, èren es uelhs. Desfisant ara edat, sauvauen, causa estranha, eth sòn huec, eth sòn intens color nere, e ua violenta expression apassionada e dramatica. Era guardada de taus uelhs non podie desbrembar-se jamès. Semblables uelhs volcanics serien inexplicables en ua moja qu'auesse ingressat en claustre aufrint-li a Diu un còr innocent, e denonciauen un passat auratjós; deishauen anar era lum sinistra de bèth terrible rebrembe. Senti arderós curiosèr, sense demorar qu'era sòrt me balhèsse a quauquarrés coneishedor deth secret dera religiosa.

Me servic er edart ara mesura deth desir. Era madeisha net, ena taula redona der ostau, auí ua convèrsa damb un cavalièr vielhòt, molt comunicatiu e mès que mejanament perspicaç, d'aguesti que gaudissen quan parlen damb un forastèr. Vantat peth mèn interès, me dauric de land en land er archiu dera sua erosa memòria. Tanlèu nomentè eth convent des Clares e li senhalè era especiau impression que me costaue era guardada dera monja, eth mèn guida exclamèc:

- A!, Sor Aparicion! Plan, plan!... qu'a un *sabi pas qué* enes uelhs… Qu'amie escrita aquiu era sua istòria. Tau coma la vedetz, es dus soquèrs des caròles, que d'apròp semblen canaus, les dauriren es lèrmes. Plorar pendent mès de quaranta ans! Que ja cor aigua salada damb tanti dies…Eth cas ei qu'era aigua non l'a amortat eth huec dera guardada… Prauba Sor Aparicion! Vos posqui desnishar eth *quid* dera sua vida milhor qu'arrés, pr'amor qu'eth mèn pair la coneishec de gojata, e enquia e tot me pensi que li hec ues miques d'amor… Qu'ei qu'ère d'ua divinitat!

  Sor aparicion se cridec en mon Irene. Es sòns pairs èren gent importanta, ricòts de pòble; aueren diuèrsi hilhs, mès les perderen, e concentrèren en Irene tota era sua afeccion e eth mim de soleta hilha. Eth pòble a on neishec se cride A… E eth destin, que damb es linçòs deth breç comence a téisher era còrda que mos a de penjar, hec qu'en aguest madeish pòble vedesse era lum, quauqui ans abans qu'Irene, eth famós poèta…

Deishè anar ua exclamacion e prononciè, en tot auançar-me ath narrador, eth gloriós nòm der *Arcàngel maudit*, dilhèu eth mès autentic representant dera fèbre romantica; nòm qu'amie enes sues sillabes un resson d'arrogància mespredosa, de burlaire mesprètz, de grana ironia e de nostàlgia desesperada e blasfemaira. Aqueth nòm e era guardada dera religiosa se confoneren ena mia imaginacion, sense qu'encara un me dèsse era clau der aute, mès anonciant ja, en campar amassa, un drama de còr d'aguesti que ragen sang viua.

- Eth madeish, repetic er interlocutor, eth celèbre Juan de Comargo, orgulh deth poble de A… que non a ne aigües mineraus, ne sant miraculós, ne catedrau, ne lauses romanes, ne arren important que mostrar as que lo visiten, mès repetís capinaut: "En aguesta casa dera plaça neishec Comargo".
- Tè, repetí, ja compreni; Sor Aparicion… voi díder, Irene, s'enamorèc de Camargo; eth la mespredèc e era entà desbrembar, entrèc en claustre…
- Shissss! exclamèc eth narrador arrint; demoratz, demoratz, que dilhèu siguec mès! Causes coma aguesta s'en ve cada dia e non valerie era pena de condar-les. Non; eth cas de Sor Aparicion qu'a mica. Paciéncia, que ja arribaram ath finau.

  De mainada, Irene auie vist mil còps a Juan de Camargo, sense parlar-li jamès, donques qu'eth ère ja un gojat e molt esquiu e retreigut: ne tansevolh s'amassaue damb es auti gojats deth pòble. Quan trinquèc Irene eth sòn capuret, Camargo, orfanèl, ja estudiaue leis en Salamanca, e solet venguie en casa deth sòn tutor pendent es vacances. Un ostiu, en entrar en A…er estudiant lheuèc per edart es uelhs entara hièstra d'Irene e vedec ara gojata, que tachaue es sòns en eth… uns uelhs extraordinaris, dus soleis neri, donques que ja vedetz qu'encara ne son. Refrenèc Camargo eth shivau de loguèr, entà recrear-se en aquera sobeirana beresa; Irene qu'ère un estonament de beresa. Mès era gojata, rogida coma un peberòt, se retirèc dera hièstra en tot barrar-la de còp. Aquera madeisha net,

Camargo, que ja començaue a publicar vèrsi enes jornaus, n'escriuec uns de preciosi, en tot pintar er efècte que l'auie costat era vision d'Irene en moment de vier en sòn pòble… e en tot embolhar damb es vèrsi ua pèira, en escurir la disparèc contra era hièstra d'Irene. Se trinquèc eth cristau, e era gojata recuelhec eth papèr e liegec es vèrsi, non un còp, senon cent, mil…Les beuèc e s'amarèc en eri. Ça que la, aqueri vèrsi, que non figuren ena colleccion des poesies de Camargo, non èren declaracions amoroses, senon quauquarren estranh, pilho-malho de quèisha e d'imprecacion. Eth poèta se dolie de qué era puretat e era beresa dera mainada dera hièstra non s'auesse hèt entada eth, qu'ère un marrit. S'eth s'apressèsse tacarie aquera floreta… Dempús der episòdi des vèrsi, Camargo non dèc senhaus de brembar-se'n de qué existie Irene en mon, e en Octobre se filèc entà Madrid. Começaue ja eth periòde agitat dera sua vida, es aventures politiques e era activitat literària.

Des de qué Camargo se n'anèc, Irene se botèc trista, en tot emmalautir de passion d'animositat. Es sòns pairs sagèren de distrèir-la; l'amièren pendent cèrt temps entà Badajoz, li heren conèisher joeni, assistir a balhs; qu'auec adoradors, entenec adulacions… mès non milhorèc er sòn umor ne era sua salut.

Sonque podie pensar en Camargo, ath quau se podie aplicar aquerò que didec Byron de *Lara*: qu'es que lo vedien non lo vedien en bades; qu'eth sòn rebrembe acodie tostemp ara memòria, donques que taus òmes lancen un desfisament ath mesprètz e ath desbrembe. Non credie era madeisha Irene qu'ère encamardada; se pensaue qu'ère victima d'un malefici gessut d'aqueri vèrsi tan ombrius, tan estranhs. Çò de cèrt ei qu'Irene auie aquerò qu'ara se cride obsession, e a totes ores vedie *apareisher-se* a Camargo, palle, seriós, damb eth peu crespat tapant eth pensatiu front… Es pairs d'Irene, en veir qu'era sua hilha se morie minada per un patiment misteriós, decidiren amiar-la ara cort, a on i a grani mètges entà consultar e tanben granes distraccions.

Quan Irene arribèc a Madrid, ère ja celèbre Camargo. Es sòns vèrsi arderosi, capinauts, de sentiment fòrt e nerviós, hègen escòla. Es sues aventures e genialitats se comentauen. I auie associat ada eth un grop de perduts, de boèmis desenferonadi e engenhosi, que cada net inventauen naues coquinaries, e ja trebolauen eth saunei des aunèsti vesins, ja realizauen es orgasmiques proèses que hèn referéncia cèrtes poesies blasfèmes e obscènes, que quauqui critics asseguren qu'en realitat non son de Camargo. Damb es pètes e libertinatges alternauen es sessions enes lòtges masssoniques e enes comitès; Camargo se premanie ja eth camin dera emigracion. Que non sabie tot aquerò era provinciana e candida familha d'Irene; e coma que se trapèren en carrèr ath poèta, lo saludèren contents, qu'a tot darrèr ère d'*aquiu*.

Camargo, estonat un aute còp damb era beresa d'Irene, notant qu'en veder-lo se li tintauen de ròi es descolorides caròles d'au mainada tan preciosa, les acompanhèc, e prometec visitar as sòns vesins deth pòble. Quedèren vantadi es

praubi plebèus, e creishec era sua satisfaccion en notar qu'ath cap de pòqui dies, en auer complit Camargo era sua promesa, Irene se remetie. Desconeishedors dera cronica, les semblaue Camargo un gendre possible, e consentiren que soentegèsse es visites.

Veigui ena vòsta cara que credetz endonviar eth finau… Que non l'endonviatz! Irene, fascinada, capvirada coma s'auesse begut chuc d'èrbes, se tardèc sies mesi en accedir a ua entrevista solets, ena madeisha casa de Camargo. Era aunèsta resisténcia dera gojata siguec era causa de qué es perduts amics deth poèta se burlèssen d'eth, e er orgulh qu'ei era arraïc verinosa de cèrts romanticismes, coma eth de Byron e eth de Camargo, inspirèc ad aguest ua apòsta, ua resvenja satanica, infernau. Demanèc, preguèc, s'aluenhèc, tornèc, balhec gelosia, simulèc plans de suicidi, e hec tantes causes, qu'Irene, butassant-ac tot, consentic en acodir ara perilhosa cita. Gràcies a un miracle de valor e aunestetat, gessec d'era pura e sense taca, e Camargo patic ua burla que l'alhocardic de despièit.

Ara dusau cita, s'agotèren es fòrces d'Irene, s'escuric era sua rason e siguec vençuda. E quan , confonuda e tremolosa, jadie, barrant es paupetes enes braci der infame, aguest deishèc anar ua tarrabastosa arridalhada, descorrec ues cortines, e Irene vedec que se l'avalauen es impurs uelhs de ueit o dètz òmes joeni, que tanben arrien e picauen de mans ironicament…

Irene se lheuèc, hec un bot, e sense caperar-se, damb eth peu deishat d'anar e es espatles nudes, se lancèc entara escala e entath carrèr. Arribèc ena sua casa seguida per un revolum de tafurèls que li lançauen hanga e pèires. Jamès consentic díder d'a on venguie, ne qué l'auie arribat. Eth mèn pair se'n sabec, pr'amor que, per edart, ère amic d'un des dera apòsta de Camargo. Irene patic ua fèbre de septenaris qu'en era ja l'auien desengatjat; tanlèu se remetec, entrèc en un convent, eth mès luenh possible d'A… Era sua peniténcia espauric as monges: dejuns incredibles; barrejar pan damb cendre, estar-se tres dies sense béuer; es nets d'iuèrn descauça e de jolhs, en oracion: disciplinar-se, amiar ua anèla en còth, ua corona d'espies jos era tòca, un trenchet ena centura…

Aquerò que mès exemple balhèc as sues amigues, que l'an coma santa, siguec eth plorar de contunh. Conden, mès seràn messorgues, qu'un còp, aumplic de lèrmes un veire d'aigua. E qui vos ditz a vos que de ressabuda se li queden es uelhs secs, sense ua lèrma, e brilhant d'aguesta manèra qu'auetz notat! Aquerò se passèc hè mès de vint ans; era gent pietosa se pense que siguec eth perdon de Diu. Ça que la, Sor Aparicion, sense cap de dobte, non se cre perdonada, pr'amor que, hèta ja ua momia, seguís dejunant e prostrant-se e tient eth cilici d'arams…

- Qu'ei que deu hèr peniténcia per dus, responí, admirat de qué en aguest punt manquèsse era penetracion deth mèn cronista. Pensatz vos que Sor Aparicion non se'n brembe dera anma malerosa de Camargo?

Justícia?

Sense èster filosòf ne sabent; sonque damb era vivacitat deth naturau discors, Pablo Roldan auie arribat a formar-se en moltes qüestions un critèri estranh e independent; non digui que superior, pr'amor que non creigui que ne sigue, mès aumens desparièr dera rèsta de mortaus. Tostemp auràn existit aguestes divergéncies entre era manèra de pensar collectiua e era de quauqui individús innovadors e retrograds en excès, pr'amor qu'autant mos separam dera nòsta epòca peth hèt d'auançar-mos coma peth hèt d'arrecular-mos.

Un des problèmes que Pablo Roldan consideraue de manèra originau e enquia e tot estonanta, ère eth dera infidelitat dera esposa. Mos cau díder que Pablo Roldan ère maridat, e damb ua dauna tan importanta, joena, bèroia e eleganta, que se hège a vier es uelhs e dilhèu eth còr de toti es que la vedien. Un tresòr atau auie de hèr susvelhant ath sòn garda; mès Pablo Roldan non solet se vantaue d'ua confiança cèga, tocant eth descuet, senon que didie qu'era vigilància li semblaue inutila, pr'amor que en non creder-se *proprietari* dera sua beròria mitat, non se credie ena obligacion de susvelhar-la coma se susvelhe ua vinha, un uart o ua caisha de valors. Ua hemna, didie arrint Pablo, ei desparièra d'ua fruita e d'un paquet de bilhets de Banc, en qu'a consciéncia e lengua. Ad arrés se l'a acodit hèr responsable ara pàvia s'un panaire la pane e se la minge. Era hemna ei capabla e responsabla, e vedetz se com reaument en tot semblar tan bravàs, sò mès rigid que vosati, es gelosi extremenhs. Era hemna ei responsabla, colpabla… a veir: quan enganhe. Plan que òc, qu'era mia, moraument, non artenherà jamès enganhar-me, donques que seria jo era flor des pècs s'en apressar-me ada era non comprenessa era impression que jo li còsti; se m'estime o li sò indiferent, o non me pòt suportar. Der estat dera sua anma non aurà besonh era mia esposa de balhar-me compdes; jo ac endonviarè… Mancarie mès! E en endonviar (tan cèrt coma que me cridi Pablo Roldan e sò òme d'aunor) considerarè trincat eth laç que l'estaque a jo, e non li harè ar autor des anmes era ofensa de violentar a ua anma semblabla ara mia… A compdar deth dia que non m'estime, era mia hemna serà *interiorament* liura coma er aire. Ça que la, donques qu'eth nud legau ei indissoluble e era equivocacion mutuau, l'avertirè de qué quede obligada a sauvar es aparencces, a tier molt en compde era formalitat exteriora, a non hèr-me objècte de burla; e jo, dera mia part, me crederè en déuer de seguir protegint-la, de defener-la contra eth mesprètz. Bè! amic mèn, aquerò ei parlar per parlar; Felicia semble qu'encara non m'a perdut era afeccion… Que son teories, e ja sabetz vos que, arribat eth cas practic, pòqui son es òmes que l'apliquen rigorosament.

Non parlaue d'aguesta fòrma Roldan senon damb es pòqui qu'auie coma vertadèrs amics e òmes de còr e d'enteniment; damb es auti credie eth que non se deuien conferir punts tan delicadi. Per çò que semble, eth sistèma ample e generós de Pablo daue excellents resultats: eth matrimòni viuie junhut, respectat, content. Ça que la, jo que l'observaua de contunh, tirat per aqueth experiment curiós, comencè a notar, passadi quauqui ans (pòc dempús de qué era hemna de Pablo entrèc en periòde d'esplendor dera beresa femenina, es trenta) cèrti simptòmes que me preocupèren un shinhau. Pablo ère a

viatges trist e cogitós; qu'auie dies de marriment, moments de distraccion e abséncia, encara que se remetie lèu e tornaue ara sua acostumada imparcialitat. Ça que la, era sua hemna mostraue ua alegria e ua animacion exagerades e febriles, e s'autrejaue mès que jamès ath mon e as hèstes. Seguien anant tostemp amassa; es boni costums conjugaus non s'auien alterat bric; mès jo, que tanpòc sò era flor des pècs, non podia dobtar de qué existie en aquera parelha, abans erosa, bèth desajustament, bèra henerècla amagada, quauquarren qu'alteraue era sua contextura intima. Entara gent, eth matrimòni Roldan se mantenguie inalterable; entà jo, eth matrimòni Roldan s'auie dissolut.

Alavetz s'anoncièc era nòça de cèrta opulenta senhoreta, e es pairs convidèren as sues relacions a examinar es *vistes* e rics presents que formauen eth tistèr dera nòvia. Me trapaua entretengut en tot admirar un long hiu de pèrles, present deth nòvi, quan vedí entrar a Pablo Roldan e ara sua hemna. S'apressèren ara taula cargada de jòies magnifiques, e era gent apilerada les dauric pas damb dificultat. Era senhora de Roldan s'extassièc damb eth hiu de pèrles; bè n'èren de semblables, de gròsses! Quin orient tan nacrat e tan pur! Mentre expressaue era sua admiracion ara jòia, notè…(qui poirie díder eth per qué me fixaua ansiosament enes movements dera hemna de Pablo?) notè, digui, que s'esguitlaue entada era, coma entà compartir era sua admiracion, Damaso Vargas Padilla, mosso mès coneishut pes sues campissades e degalhades que pes sues òbres de caritat, e vedí que sus eth color d'aueràs deth gant de Suecia dera dauna ludie un objècte blanc, de seguit transferit entàs domènis d'un gant ròi deth Tirol… e sentí era madeisha estrementida que se se tractèsse de causa pròpria, en encuedar-me'n de qué Pablo Roldan, era sang dera cara perdua, auie vist coma jo, e susprenut coma jo, eth pas deth bilhet de mans dera sua hemna a mans de Vargas…

Cranhí que se lancèsse contra es qu'atau l'acarnissauen en public. Non se lancèc, non balhèc era mès leugèra mòstra de colèra o de pena. Ath contrari, seguic curiosejant e laudant es gales polides, remenant e barrejant es objèctes plaçadi mès apròp, arturant-se e obligant ara sua hemna a que s'arturèsse e reparèsse eth merit de cada un. Tan pòc a pòc se hec aguest examen qu'era gent s'anèc retirant de man en man, e ja non quedèrem en gabinet senon mieja dotzena de persones. E quan me dispausaua a passar era pòrta, en ua guardada que lancè descuedadament, tornè a veir quauquarren que me costèc er efècte dera espaventosa tèsta de Medusa, en tot paralizar-me d'orror, deishant-me sense votz, sense discors, sense alend… Pablo Roldan auie metut rapidament ena pòcha deth sòn justet eth hiu de pèrles, e gessie tranquil, eth front naut, badinant damb era sua esposa, laudant un quadre qu'en eth artenhèc concentrar tota era atencion des circonstants.

A compdar de londeman se comencèc a mormolhar sus eth tèma deth panatòri. Prumèr damb votz baisha, dempús damb escandalosa publicitat. I auec jornaus qu'ac insinuèren; eth *tole tole* siguec orrible. Es moltes persones importantes qu'auien admirat es gales dera nòvia clamauen ath cèu e mostrauen, naturaument, un desir furiós de qué se descurbisse ath lairon. Se calomnièc a diuèrsi innocents, e era rancura cerquèc manères de herir, entornant era flècha. Toti alendèren, fin finau, quan saberen qu'eth jutge, avisat

per ua delacion anonima, acabaue d'escorcolhar era casa de Pablo, en tot trapar eth hiu de pèrles en un armari deth tocador dera senhora de Roldan…

Sonque jo comprení era terribla resvenja. Sonque jo artenhí penetrar eth terrible enigma, sense clau entara pròpria senhora, que non ère luenh de pagar damb ans de preson eth delicte que non cometec. E un dia que trapè a Pablo e li daurí era anma e li cohessè es mies perplexitats, es mèns dobtes de se me calie revelar o non era vertat, donques que la coneishia, Pablo me responec damb lèrmes de ràbia enes uelhs:

- Non intervengues! balha pas ara justícia, balha-li pas!... Deishèc d'estimar-me, e jo non me credí damb dret a cap quèisha; estimèc a un aute, e solet li preguè que non m'autregèsse ara arridalha deth mon… Que ja sabes se com atenguec eth mèn prèc… que ja ac sabes! Abans qu'arribèsse a ridiculizar-me, la difamè… Es mieis sigueren dolents, mès… ja l'auia avisat! Se tu cres qu'era resvenja pertanh a Diu, hè-te enlà de jo, pr'amor que non mos comprenem. Amor, òdi e resvenja… A on i pòt auer arren mès uman?

Me separè de Pablo Roldan e non voi tornar-lo a veir. Non sai jutjar-lo; autant lo planhi coma m'inspire orror.

Mès enlà

Qu'ère un balneari elegant, mès non d'aguesti qu'era gent rica, capriciosa e maniaca suenhe imaginàries malauties, senon des que receben toti es ans, des de començaments de Junh, cordelades de vertadèrs malauts palles e fèbles, e a on, ara ora dera consulta, se ven ena pòrta deth consultòri gèsti ansiosi, paupetes rogides, e senhores de peu gris, que balhen eth braç e sostien a senhoretes estequides, de dificultós caminar. En resumit: aqueres aigües èren convenentes as tisics.

Damb ua paret ath miei se trapauen es dus. *Era*, era mainada apassionada e romantica, era interessanta malauteta (indiferenta ara mòrt per anequeliment der èsser fisic) non l'acceptaue coma abdicacion dera gràcia e dera beresa; que, ath sòn pas pes salons, quan les crosaue damb portadura capinauta de ninfa joena, solie lheuar un rumor vantariós, un mormolh perfid de mar qu'amorasse e avale; e defenent enquiath darrèr instant era sua corona d'encantaments, que s'anaue a marcir en sepulcre, s'enrodaue de flors e perhums, arrie doçament, embolhaue eth sòn còs aflaquit en uns crespons de China e delicadi ornaments, e cauçaue eth sòn pè menut de blanc marroquin, era madeisha elegància que s'anèsse a dirigir un alègre e rapid balh. *Eth*, eth mosso galan qu'auie degalhat es sues fòrces vitaus damb prodigalitat reiau, mespredant es avertiments dera trenda e inquieta mair e era indicacion ereditària des dus oncles mairaus mòrts en çò milhor dera sua vida enquia qu'un dia sentec, ath sòn torn, eth còp sord que li herie eth pièch e li dissolie lentament eth paumon, ahiscat, en sòrta d'extinguir-lo, er incendi que tostemp auie consumit era sua anma.

Paret peth miei èren es dus, sense coneisher-se, sense saber qu'existien, e ça que la, eth mau que les amiaue ena hòssa auie ua madeisha origina; eth madeish desir insadorable

auie atacat en eri es hònts dera vida. Era e eth, fascinadi peth sòn pròpri sòmi, heren dera passion eth solet ideau dera existéncia, e aspirèren a un amor gran, prigondament estetic, arderós e ressolvut coma se siguesse criminau, nòble e capinaut coma se siguesse legitim, pur a truca d'intensitat, usclaire a truca de puretat. E coma aqueth que cèrque er audèth fenix o eth talisman poderós, auien cercat es dus era encantada isla des sòns sòmis, era entre es insipids deth fin *flirt*, eth entre es episòdis non mens vulgars dera accions orgiaques; enquia qu'ua sèria de decepcions tristes, comiques o indignes les arroïnèc era salut, en tot deishar intacte eth tresòr d'illusions e aspiracions jamès satisfètes, era set d'estimar intacta, mèslèu aumentada pera fèbre e era nauta tension nerviosa, fruit deth patiment.

Qui les aurie dit qu'aquiu darrèr deth paredau qu'en sòn papèr de capriciosi diboishi trapauen maquinau entreteniment es engüejadi uelhs, se trapaue aquerò qu'auien cercat en vaganaut pendent tant de temps, çò que les calie entà apegar-se un aute viatge ara existéncia!

Pr'amor que ja ne eth ne era podien gésser deth quarto, ne baishar es escales, ne minjar en mnjador. Prostradi e aflaquidi, les hègen a vier era aigua minerau en un veire botat de bocadents sus un platet; darrèrament, enquia e tot non gausèren béuer, e eth mètge, en auer era presentida d'un fatau finau, avertic que serie convenent atier era anma, senhau lèu tostemp plan funèst entath praube còs.

Eth e era se premaniren entà recéber a Jesucrist damb tota era deferéncia qu'era visita se merite. Que non auec fòrça umana que les empedisse vestir-se e ornar-se coma entà un hestau. Era se lauèc damb esséncies fragantes e sabons esquisti, se hec pientar suenhosament era mata de peu, se botèc un vestit de seda blanc, e damb arridolenta vantaria aganchèc ena mantilha es sues agulhes de turqueses; eth s'apraièc era ben retalhada barba, alistèc era camisa mès ludenta e neta, eth justet que milhor l'anaue, e de frac e damb corbata blanca, demorèc ath sòn Diu. E eth e era, en sènter enes pòts era sagrada particula, gaudiren un moment d'emocion deliciosa: les semblèc qu'era efusion demorada en bades, eth suprèm encantament der extasi, arribarie dempús de trèta era vestimenta carnau, quan era anma, liura e erosa, volèsse entat sen deth sòn Creador…

Atau, donc, aueren ues darrères ores edificantes, exemplares, d'un ardor mistic sublim, que hège vessar lèrmes as que enrodauen eth lhet. Es sues paraules d'esperança sonauen esmoventes e misterioses, prononciades des deth cant dera hòssa. Parlauen deth cèu, e se diderie qu'en nomentar-lo ja lo vedien; de tau sòrta s'illuminauen es sòns uelhs e reludie enes sòn ròstres era beatitud e era fe que transfigure.

Moriren ara madeisha ora, e es sòns esperits se trapèren en camin der aute mon, abans de cuélher rumbs desparièrs, donques qu'eth se filaue entath purgatòri en forma d'ahlama ròienca, e era entath cèu, convertida en leugèr huec blau. Alavetz se vederen per prumèr viatge, e estonadi, s'arturèren entà contemplar-se. Coma qu'en aqueres nautades tot se sap, immediatament se'n saberen per qué auien mòrt e dera semblança des sòns destins pendent era vida terrenau. E dera madeisha manèra que compreneren clarament qu'es dus auien mòrt d'excès de passion non satisfèta ne comprenuda,

avertiren tanben damb estonament, qu'eth ère era anma neishuda entada era, e era eth còr capable d'embarrar aqueth amor infinit deth quau eth se sentie minat e consumit, coma er arbe que tot se delís en gomes. E tanlèu aquerò siguec avertit, s'amassèren impetuosament es dus esperits, en tot barrejar-se era ahlama roienca damb eth huec blau tan estretament, que se heren un soleta lum.

E se passèc que, amassa ja, eth non podec entrar en purgatòri pera part qu'anaue ath cèu, e era tanpòc podec ingressar en cèu pera part qu'amiaue ath purgatòri. Eth, generós, li prepausèc que se separèssen, en tot anar-se'n era a gaudir dera felicitat der Empireo; mès era s'estimèc mès seguir junhuda ada eth, enquia e tot a truca dera etèrna benaurança; e d'alavetz ençà era lum va erranta, e es dus esperits non trapen un aute nin entàs sòns amors postums, qu'era extremitat deth pau de quauque vaishèth, a on es marins les confonen damb eth huec de Sant Telmo.

Era colpabla

Elisa siguec ua hemna plan malerosa pendent tota era sua vida conjugau, e moric, joena encara, minada pes penes. Qu'ei vertat qu'auie cometut ua fauta molt grèu, tan grèu qu'entada era ja non auie perdon: escapar-se damb eth sòn marit abans de qu'aguest siguesse maridat e passar ena sua companhia vint-e-quate ores de tren. Dempús, se passèc çò de tostemp; la recuelhec era autoritat, la meteren en un convent, e tàs quinze dies se maridèc, sense qu'es sòns pairs assistissen ara nòça; actitud molt digna segontes era opinion des persones senades.

Eri non s'auien opausat massa as relacions d'Elisa damb Adolfo; mès coma qu'er aspirant non les agradaue bric, e credien coneisher-lo, e sospechauen era sua condicion morau, meteren mil dificultats petites e artenheren aplaçar er ahèr e entretier-lo pendent cinc ans. Consentiren, plan, qu'Adolfo *entrèsse en casa,* pr'amor qu'auie pòca capacitat de seductor e ère enquia e tot antipatic e demorauen qu'Elisa perdesse tota era illusion en veder-lo d'apròp. Se passèc tot çò de contrari; enes inacabables collòquis ath cant dera humenèja, en diadèra charradissa, er aimant còr d'Elisa se deishèc captivar entà tostemp, e Adolfo s'assegurèc era presa dera rica gojata. Dempús de meditades e estrategiques manòbres per part deth nòvi, arribèc eth moment dera fuga, preliminara ath maridatge.

Era familia d'Elisia se'n hec fòrça der escandal, pr'amor qu'èren gent coneishuda, ben relacionada, apreciada coma corrècta, intransigenta en qüestions de moralitat exteriora. Que i auec en casa un d'aguesti periòdes de desengust, barradi, seriosi, prigonds, qu'en eri enquia e tot es sirvents anauen tristi; periòdes qu'as persones auançades en edat les hotgen ua part dera sepultura. Es dues fraies dera hujutiua s'avergonhèren e correren de sòrta qu'en molti mesi non s'atreviren a gésser en carrèr. Ua, especiaument, s'en hec tan, que siguec de besonh trèir-la de Madrid entà que non s'alterèsse era sua salut. Era mair jamès prononcièc eth nòm d'Elisa sense alendar, dera madeisha manèra que quan se nomente as que moriren. Eth pair actuèc encara mès fòrt: s'embarrèc complètament e non nomentèc a Elisa jamès. Se li preguntauen guaires hilhes auie, contestaue que dues. "Era auta la perdí", higie crispant es pòts.

Junhuda ja Elisa damb eth qu'auie alistat, se prepausèc èster irreprensibla e perfècta en tot, entà padegar era fauta. Que non auie esposa mès trenda e sollicita qu'Elisa, ne casa milhor governada qu'era sua, ne senhora que damb major abnegacion prescindisse d'era madeisha e s'esclipsèsse mès modèstament ena ombra deth larèr. Coma qu'a tot darrèr auie pòqui ans e a viatges era sang li borie enes venes damb fòrça juvenila, quan vedie a d'autes maridades que s'ornauen, se caperauen de jòies, e se n'anauen as balhs e hèstes e arrien deuant deth miralh, e era se quedaue embarrada e damb blòda casolana, didie entada era : "Plan ben; mès aguestes non s'escapèren damb eth sòn marit abans dera nòça". E encara que sabie que s'escapauen dempús… o causa semblabla… damb d'auti, tostemp persistie en auer-les en milhor condicion qu'era sua.

Enquia tau punt se considerèc obligada a demostrar ua bona conducta, que jamès gessec soleta, ne consentic recéber ua visita quan ère absent eth marit. As òmes, siguessen vielhs o joeni, les parlaue hereda e desagradiuament, talhant de seguit era convèrsa. Eth sòn vestit ere escur, pujat enquias aurelhes, e eth sòn pientat estudiadament senzilh e sense elegància. Afeccionada as essències e aigües de tocador, les suprimic complètament des de qu'entenec díder que "era hemna de ben, ne a de flairar mau, ne a de flairar ben". Èster considerada coma hemna de ben, siguec era sua ambicion e eth sòn sòmi; mès non demoraue artenhè'c jamès, per *aquerò* dera escapatòria…

Passada era cuerta lua de mèu, Adolfo comencèc a distrèir-se, e jos era desencusa de politica, s'acostumèc a retirar tard, a passar dies dehòra, sense vier ne tansevolh a minjar. Elisa plorèc en silenci: plorèc molt, perque l'estimaue, l'estimaue damb tota era sua anma e non podie víuer erosa senon damb eth e per eth, ath quau l'ac auie sacrificat tot.

Un dia, escorcolhant er armari deth sòn marit entà netejar e apraiar era ròba, trapèc perduda en ua jaqueta d'ostiu ua carta sospechosa…Eth dolor siguec tan agudent qu'Elisa se metec en lhet e siguec diuèrsi dies sense minjar e damb gran desir de morir-se. Quan se remetec un shinhau, se lheuèc e seguic viuent. Non deishèc anar ua soleta quèisha, quin dret n'auie?. Que li poirien tapar era boca as prumères paraules se gessie a relúder aquerò dera hujuda!

Arribèren hilhs, un mainatge e ua mainada; mès Elisa, que patic tot eth pes der elevatge, non intervenguec ena sua educacion, ne exercic jamès aguesta autoritat dera mair digna e capinauta, qu'amie era maternitat coma ua corona. Es sòns hilhs s'acostumèren a que "non manaue mama".

Per çò des sòs, ja se pòt dedusir que les governaue solet e exclusivament Adolfo, e Elisa non s'aurie lançat a despéner cinquanta pessetes en arren extraordinari, sense eth permís de besonh. Mòrt eth pair d'Elisa e reculhuda era legitima, encara abondosa, mès amendrida per çò der anuèg pairau, Adolfo se hec cargue de tot e dediquèc era màger part entàs sues diversions, non sense qu'enquia e tot fòrça viatges entenesse Elisa repotecs durs e allusions amargantes, basades en qu'eth sòn pair l'auie deseretat o pòc mens.

Era salut d'Elisa se resentic: es mètges parlèren de lesions en còr, que degenerauen en idropesia. Coma qu'era malauta s'agreugèsse, demanèc un confessor, e per centenats de viatges s'acusèc deth sòn delicte, dera hujuda fatau. Eth confessor li manèc que se cohessèsse des pecats dera vida presenta, pr'amor que Diu non acostume a recompdar es ja perdonadi e absolvudi. Mès era absolucion deth cèu non ère pro entà Elisa: que ja sabem que Diu ei molt brave; mès, peth contrari, es òmes jamès desbremben cèrtes causes, e era taca de vergonha ei aquiu sus eth front enquiara darrèra ora dera vida!

Damb es uelhs banhadi de lèrmes, Elisa demanèc que venguesse Adolfo, e tanlèu lo vedec en cabeçau, en tot lançar-li es braci en còth, mormolhèc ara sua aurelha: "Anma mia, eth mèn ben, ja sai que non è cap dret a demanar-te que… que non te tornes a maridar…mès aumens… guarda, en aguesta ora solemna…perdona-me de vertat *aquerò*… e non me desbrembes atau…tan lèu…tan lèu!"

Adolfo non contestèc; ça que la, li semblèc normau inclinar-se e punar-la. E era colpabla, en tot deishar quèir eth cap sus eth coishin, expirèc contenta.

Era nòvia fidèu

Que siguec ua grana suspresa entà tota Marineda eth hèt de qué se trinquèssen es relacions entre German Riaza e Amelia Sirvian. Ne era separacion d'un matrimòni balhe in entà tanti comentaris. Era gent s'auie acostumat a creir que German e Amelia non podien hèr mens que maridar-se. Arrés s'expliquèc er eveniment, ne tansevolh eth madeish nòvi. Sonque eth confessor d'Amelia auec era clau der enigma.

Çò de cèrt ei qu'aqueres relacions compdauen ja tan longa durada, que lèu auien pujat ja a èster ua institucion. Dètz ans de noviatge que non son un gran d'anís. Amelia ère nòvia de German des deth prumèr balh qu'assistic quan la botèren de long.

Be n'estaue de beròia en tau balh! Vestida de blanc crespon, a penes escotada, sonque pro entà ensenhar eth començament des virginaus espatles e deth sen que bategaue d'emocion e de plaser, empovassat eth ròi pèu, a on se marcien capurets de ròsa, Amelia ère, segontes se didie en quauque grop de senhores, ja vielhòtes, "un pegasolet", "un gravat de *La Illustracion*". German la treiguec a balhar, e quan sarrèc aquera centura que vibraue, e sentec era frescor d'aquera respiracion mainadenca, perdec eth cap, e en votz tremolosa, capvirat, sense escuélher frases, hec ua declaracion plan sincèra, e recebec un *òc* espontanèu, miei involontari, doblament deliciós. S'escriueren a compdar de londeman, e arribèc aguesta epòca d'alada e seguiment en carrèr, qu'ei coma era auba de semblables amorets. Ne es pairs d'Amelia, modèsti proprietaris, ne es de German, comerciants de regular cabal, mès de nombrosa progenitura, s'opausèren ara inclinacion des gojats, en tot pensar qu'aquerò naturaument acabarie en justes nòces, tanlèu German acabèsse era carrèra de Dret e podesse sostier era carga d'ua familha.

Es sies prumèrs ans sigueren encantadors. German passaue es iuèrns en Compostela, estudiant ena Universitat e escriuent longues e trendes cartes; entre lieger-les, relieger-les, contestar-les e desirar qu'arribèssen es vacances, eth temps s'esguitlaue insensible

entà Amelia. Es vacances qu'èren un agradiu parentèsi, e tot eth temps que durauen ja sabie Amelia que lo dedicarie ath sòn nòvi. Aguest non entraue encara ena casa, mès acompanhaue a Amelia en passeg, e de nets se parlauen, ara lum dera lua, per ua galaria damb vistes ath mar. Era abséncia, interrompuda per frequentes tornades, ère lèu ua estimulacion, un encantament mès, un interès seguit, quauquarren qu'aumplie era existéncia d'Amelia, sense deishar cabuda ara tristesa ne ar engüeg.

Tanlèu coma German auec ena pòcha eth titol de licenciat en Dret, decidic anar a Madrid entà estudiar es assignatures deth doctorat. Un an de pròva entara nòvia! German a penes escruiue: cartes escrites ara prèssa, dilhèu sus era taula d'un cafè, cuertes, insipides, sense chuc de trendesa. E es amiguetes caritatives, que vedien a Amelia uelhimacada, preocupada, aluenhada des diversions, li didien damb perfida burla: Au, pegonha, divertis-te… Vè-te'n a saber se qué deu hèr eth per aquiu! Massa innocenta series se non pensèsses que te la fot…! A jo m'escriu eth mèn cosin Lorenzo que vedec a German molt encoratjat en teatre damb *ues*…

Era alegria dera tornada de German acabèc damb totes aguestes penes. En dus dies s'en desbrembèc Amelia de tot aquerò qu'auie patit, des sòns dobtes, des sues sospeches. Autorizat a entrar ena casa dera nòvia, German assistie cada net ara tertolia familiara, e ena ombra d'un cornèr deth piano, luenh deth quinquet velat pera sedosa pantalha, es nòvis tenguien un dialòg interminable, en tot cercar-se de quan en quan es mans entà sarrar-se-les fòrt, e tostemps es uelhs entà beuer-se era guardada enquiath hons des vistons.

Jamès auie estat tan erosa Amelia. Qué podie desirar? German ère aquiu, e era nòça ère ja un ahèr acordat, decidit, ajornat solet peth besonh de qué German trapèsse ua posicion, ua basa entà establir-se, ua fiscalia, per exemple. Coma que se passèsse un an mès e era posicion encara non s'auie trapat, German decidic daurir un bufet e calar-se ena politica locau, a veir s'atau anaue aquerint coneishença e artehie eth desirat lòc. Es naui trabalhs l'obliguèren a non veir a Amelia pendent tan de temps ne tan soent. Quan era gojata se planhie d'aquerò, German se justificaue complètament: qu'auie de pensar en avier; ja sabie Amelia qu'un dia o un aute se maridarien, e non s'auie de calar enes menudalhes pròpries des que comencen a estimar-se. Efectivament, German seguie damb eth fèrm prepaus de maridar-se tanlèu l'ac permetessen es circonstàncies.

Tath nauau an de relacions notèren es pairs d'Amelia (e acabèren en tot notà'c toti), qu'eth caractèr dera gojata auie cambiat complètament. En sòrta dera sana alegria e der umor que l'ornauen, se mostraue plia de raretats e de capricis, ja arrint a arridalhades, ja embarrada en morrut silenci. Era sua salut tanben s'alterèc: auie manca d'apetís, insòmis crudèus, que l'obligauen a passar-se es nets lheuada, perque didie qu'eth lhet, damb eth desvelhament, li semblaue eth sòn sepulcre; ath delà, patie aclapaments ath còr e atacs nerviosi. Quan li preguntauen en qué s'estaue eth sòn mau, contestaue laconicament: "Sabi pas". E ère cèrt, mès a tot darrèr s'en sabec, e eth hèt de saber-se'n li hec mès mau.

Qué minims indicis; qué insensibles, encara qu'encadenadi, hets; qué inexplicables revelacions gessudes de tot aquerò que l'enrodaue, hèn que sense descurbir arren nau ne concret, sense qu'arrés se'n sapie damb precision impudica, era ager ignoranta puncèla arribe a compréner de pic e s'esquince deuant des sòns uelhs eth vel d'Isis? Amelia, còp sec, comprenec. Eth sòn mau non ère senon desir, ansia, prèssa, necessitat de maridar-se. Quina vergonha, quin enrogiment, quin dolor e quina decepcion se German arribaue sonque a sospechà'c! A! Abans morir! Dissimular, dissimular tu per tu, e que ne eth nòvi, ne es pairs, ne era tèrra se'n sabessen!

En veir a German tan pacific, tan tranquil, tan armat de paciéncia; engreishant-se mentre era s'aflaquie; galejaire mentre era amaraue eth coshin damb es lèrmes. Amelia s'acusaue ada era madeisha, en tot admirar era serenitat, eth sen, era vertut deth sòn nòvi. E entà tier-se e non lançar-se somicant enes braci de German; entà non cométer era lhocaria indigna de gésser ua tarde soleta e anar-se'n ara casa de German, li calec a Amelia tot eth sòn valor, tota era sua aunestetat, tot eth fren de nocions der aunor e aunestetat que l'inculquèren pendent era mainadesa.

Un dia…sense saber com; sense que cap eveniment extraordinari, cap convèrsa susprenuda l'illustrèsse, acabèren d'esquinçar-se es darrères gases deth vel…Amelia vedie era lum; ena sua anma brilhaue era terribla nocion dera realitat; e en tot brembar-se'n de qué pòc abans admiraue era resignacion de German e envejaue era sua paciéncia, e en explicar-se ara era vertadèra causa d'aguesta paciéncia e d'aguesta resignacion incomparabla, ua arridalhada sardonica crispèc es sòns pòts, mentre ena sua gòrja sentie un nud corredís, que se sarraue pòc a pòc e l'estofaue. Era convulsion siguec terribla, longa, tenaça, e miei destroçada Amelia, podec formar frases, e preguèc as sòn consternadi pairs que li didessen a German qu'es relacions èren ja trincades. Cartes deth nòvi, supliques, conselhs pairaus, que siguec tot en bades. Amelia s'estaquèc ara sua resolucion, e en era persutèc, sense balhar cap rason ne desencusa.

- Hilha, ena mia pensada, actuéretz molt mau, li didie eth Pair Incienso, en veder-la banhada de lèrmes ath pè deth confessionari. Un gojat formau, trabalhador, dispausat a maridar-se, non se trape per aquiu aisidament. Enquia e tot eth hèt de demorar a auer ua posicion entà fondar ua familha, ac trapi laudable en eth. Per çò d'aute…aguestes imaginacions que vos formatz vos… Es òmes… malauradament… Mentre ei fradin, aurà auut aguesti entreteniments… Mès vos…
- Pair, exclamèc era joena, credetz-me, pr'amor qu'aciu sò en tot parlar damb Diu! L'estimaua… l'estimi…e plan per aquerò…plan per aquerò, pair! Se non lo dèishi… l'imitarè! Tanben jo!...

Afra

Eth prumèr còp qu'assistí ath teatre de Marineda (quan me destinèren ath regiment d'aguesta polida capitau de província) me'n brembi qu'afustè eth mèn alongavistes ara tripla hilèra de balcons, enta saber-me'n ben des hemnes e des esperances qu'en eth podie aspirar un gojat de vint-e-cinc ans.

Qu'an es marinedines fama de beròies, e vedí que non enganhauen. Observè tanben qu'era sua beresa s'està principaument en color. Blanques (per òbra dera Natura, non deth perhumista), de ròis pòts, de florides caròles e morbidas carns, es marinedines me semblèren un manat de ròses penjat sus un baranda de velot escur. De ressabuda, en cristau der alongavistes que jo passejaua lentament entath manat, apareishec un ròstre que me tachèc er alongavistes ena direccion qu'auie alavetz. E non ei qu'aguest ròstre depassèsse en beresa as auti, senon que se diferenciaue de toti per çò dera expression e eth caractèr.

En sòrta d'un fresc encarnament e d'un placid e picaresc gèst, vedí un ròstre descolorit, de linhes energiques, de uehs verds, coronadi per celhes plan neres, lèu amassades, que les autrejauen ua severitat singulara; de nas delicat e ben dessenhat, encara que d'ales mobiles, reveladores dera passion veementa; ua cara de mina sevèra, lèu virila, que coronaue un casco de rigòts d'un nere de tinta; pesada cabeladura que deuie absorbir es chucs vitaus e costar mau ara sua possedidora… Aquera fesomia, sense deishar de tirassar, alarmaue, pr'amor qu'ère d'aqueres que diden clarament des deth prumèr moment ad aqueth que les contemple: "Que sò ua volontat. Me posqui tòrcer, mès non trincar-me. Dejós der elegant manequín femenin, amagui er acerat ressòrt d'ua anma".

È dit qu'eth mèn alongavistes s'arturèc, en tot calar-se avidament ena senhoreta palla de peu abondós. En tot profitar es movements que hège entà parlar damb ues senhores que l'acompanhauen, vedí eth sòn perfil, era sua accentuada barbeta, eth sòn còch prim e long, que semblaue inclinar-se jos eth pes deth voluminós molinet e era sua aurelha menuda e sarrada, coma entà non deishar pèrder cap son. Quan auí estat atau pendent ua estona, cridant sense cap de dobte era atencion per çò dera persisténcia en guardar ad aquera hemna, sentí que me dauen un copet ena espatla, e entení que me didie un companh d'armes, Alberto Castro:

- Compde!
- Compde per qué?, responí baishant er alongavistes.
- Pr'amor que te veigui en perilh d'enamorar-te d'Afra Reyes, e se Diu vò que s'age de passar, aumens non serà perque jo non t'aja avisat e te hèsca saber era sua istòria. Qu'ei un servici qu'es hilhs de Marineda les deuem as forastèrs.
- Mès i a istòria? gasulhè en tot hèr un movement de repugnància; pr'amor que, enquia e tot sense estimar a ua hemna, m'agrade era sua puretat, dera madeisha manèra que m'agrade era neteja des cases a on non pensam víuer jamès.
- En sens que se sòl balhar ara paraula istòria, Afra que non l'a… Ath contrari, ei des gojates mès formaus e mens cocarèles que se trapen per aquiu. Arrés se pòt vantar de qué Afra l'age entornat era guardada, o li digue ua paraula d'aguestes qu'encoratgen. E se non, hè era pròva: tè-te ada era; guarda-la mès; ne tansevolh se dignarà virar eth cap. T'asseguri que n'è vist a molti qu'èren lhòcos e non poderen arténher ne ua soleta guardada d'Afra Reyes.
- Alavetz, donc…qué?... A bèra causa… en secret? Bèra causa que taque eth sòn aunor?

- Eth sòn aunor, o se vòs, era sua puretat… te torni a díder que ne n'auec ne n'a d'istòria. Afra, per çò d'aguestes causes… ei coma eth cristau. Aquerò que i a t'ac diderè…mès non aciu. Quan s'acabe eth teatre gesseram amassa, e aquiu per Espolon, a on arrés se'n sàpie… Pr'amor que se tracte de causes grèus… molt importantes.

Demorè damb era mendre impaciéncia possibla a qu'acabèssen de cantar *La bruja*, e tanlèu baishèc eth telon, Alberto e jo mos filèrem entàs cais. Era solitud ère complèta, a maugrat de qué era net teba convidaue a passejar, e era lua platejaue es aigües dera baia, tranquilla alavetz coma ua bassa d'òli e misteriosament blanca ara luenhor.

- Non te penses, didec Alberto, que t'è hèt a vier aciu sonque entà que m'entenesses condar era istòria d'Afra. Tanben se passe que me semblèc polit condar-la en madeish scenari deth drama qu'era istòria embarre. Ves aguest mar tan tranquil, tan adormit, que còste aguest rumor trende e sedós contra era paret deth cai? Donques solet aguest mar… e Diu, que l'a hèt, pòden vantar-se de conéisher era vertat complèta sus era hemna que t'a tirat era atencion en teatre! Es auti la jutjam per simples conjectures… e dilhèu calomniant en tot conjecturar! Mès i a tan fataus coïncidéncies, i a aparences tan acusadores en mon…que non poirie dissipar-les senon era votz deth madeish Diu que ve es còrs e sap distinguir ar innocent der acusat.

"Afra Reyes ère hilha d'un ric comerciant; s'elevèc pendent bèth temps en un collègi anglés, mès eth sòn pair auec pèrtes, e entà amendrir despenes recuelhec ara mainada, en tot interrómper era sua educacion. Ça que la, era influéncia d'Anglatèrra se li notaue: auie cèrts gusti d'independéncia e molta aficion as exercicis corporaus. Quan arribèc era epòca des banhs non se parlèc en pòble de cap auta causa que dera sua adretia e fòrça entà nadar; ua causa estonanta.

Afra ere amiga intima, inseparabla, de ua auta senhoreta d'aciu, Flora Castillo; era intimitat des dues gojates seguie ara des sues familhes. Se passauen es dies amassa, non gessie ua se non l'acompanhaue era auta; vestien parièr e s'ensenhauen, arrint, es cartes amoroses que les escriuien. Non auien nòvi, ne tansevolh mostrauen cap predileccion per arrés. Venguec deth departament cèrt marinèr molt simpatic, de beròia preséncia, cosin de Flora, e comencèc a dider-se qu'eth marinèr hège era aleta a Afra, e qu'Afra li corresponie damb entosiasme. E ac notèrem toti: es uelhs d'Afra non se separauen deth galan, e en parlar-li, era emocion prigonda se vedie enquia e tot en alend dera respiracion e en çò de velat dera votz. Quan ath cap de pòqui mesi se sabec qu'eth mentat marinèr reaument venguie entà maridar-se damb Flora, se formèc un rambalh de mormoracions e de petòfies e se presumic qu'es dues amigues se pelejarien entà tostemp. Que non siguec atau, encara que desmilhorada e trista, Afra apareishie resignada, e acompanhaue a Flora de botiga en botiga entà escuélher ròba e ornaments entara nòça. Aquerò se passaue en mes d'Agost.

En Seteme, pòc abans dera data senhalada entar eveniment, es dues amigues anèren, coma de costum, a banhar-se amassa aquiu…non ves? ena petita plaja de Sant Wintila a

on sòl auer mar agitada. Normaument les acompanhaue eth nòvi, mès que deuie auer causes entà hèr, donques que non les acompanhèc.

Menaçaue tronada, era mar ère plan agitada, es gavetes cridauen lugubrament, e era sirventa que susvelhaue era ròba e ajudaue a vestir-se as senhoretes, condèc dempús que Flora, era ròia e timida Flora, sentec pòur en veir er aspècte menaçador des granes ondades verdes que se trincauen contra era arenièra. Mès Afra, intrepida, sarrat ja eth sòn vestit marinèr, de sause blau escur, encoratgèc damb burles ara sua amiga. Se meteren mar laguens, cuelhudes dera man, e lèu se les vedec nadar, agarrades tanben, embolhades ena esgluma des ondades.

Pòc mès d'un quart d'ora dempús gessec ara plaja Afra soleta, despientada, raucosa, esblancossida, cridant, demanant ajuda, somicant qu'a Flora l'auie arrossegat eth mar…

E tan de vertat l'auie arrossegat que dera polida gojata solet apareishec, a londeman, un cadavre desfigurat, herit en front…Eth relat que deth malastre ne hec Afra entre gemiments e estavaniments, siguec que Flora, cansada de nadar e sense fòrces, cridèc: "M'estofi"; e era, Afra, en entener-la, se lancèc a sostier-la e sauvar-la; que Flora en forcejar entà non anar-se'n ath hons, se hège a vier a Afra entar abisme; mès que, enquia e tot atau, aurien artenhut dilhèu gésser a tèrra, s'era fatalitat non les auesse possat entà un transatlantic ancorat ena baia des deth maitin. En tumar contra era quilha, Flora se hec era orribla herida, e Afra recebec tanben es escarraunhades e còps que se notauen enes sues mans e ròstre…

Que se creigui qu'Afra…?

Sonque higerè qu'eth marinèr, nòvi de Flora, non tornèc a campar per aciu; e Afra, des d'alavetz, non a arrit jamès…

Per çò d'aute, bremba-te'n de çò que ditz era Sabença: eth còr der òme… seuva escura. Imagina't, donc, eth dera hemna!"

Conde soniat

I auie ua princessa ara quau eth sòn pair, un rei molt morrut, cogitós e celhut l'obligaue a víuer embarrada en ua ombriua fortalesa, sense deishar-la gésser dera mès nauta tor, qu'ath sòn pè susvelhauen dia e net sentinèles armats, molt ben vestits e prèsti a disparar es sues lances o a trauessar damb es sues flèches agudentes a qui gausèsse apressar-se. Era princessa ère molt beròia; auie eth ròstre color de lum de lua, eth peu de hius d'aur, es uelhs coma es ondades deth mar tranquil, e era sua siloèta alongada e graciosa rebrembaue era des liris blancs quan era frescor dera aigua les banhe. En parçan non se parlaue que dera princessa captiva e dera sua estranha beresa, e de çò de molt que s'engüejarie entre es quate fòrtes parets dera tor, sense veir des hièstres estant mès anma viuenta, qu'es gardes immobils, semblables a estatues de hèr.

Es campanhards se senhauen de terror se per edart auien de passar pera tor, encara que siguesse a ua respectuosa distància. Ena centenària seuva qu'enrodaue era fortalesa, ne

es caçadors gausauen calar-se-i, cranhent èster caçadi. Silenci e solitud ar entorn dera tor, silenci e solitud laguens d'era: Tau ère era sòrta dera prauba punceleta, condemnada ara etèrna contemplacion deth cèu e deth bòsc, e der arriu cabalós que serpentejaue lecant es murs deth recinte.

Damb es pièchs sus eth tendolet dera estreta hièstra, era princessa solie autrejar-se a vagues sòmis, aspirant a alegries que non coneishie, des quaus n'auie idèa per çò des referéncies des sues daunes e pes convèrses escotades, susprenudes (pr'amor qu'ère proïbit parlar deuant dera princessa deth mon e des sues alegries). Totun aquerò, arremassant donades dispèrses e acordant-les damb era ajuda dera sua fantasia, era sequestrada s'imaginaue hèstes magnifiques, illuminacions magiques suspenudes entre eth huelhatge d'arbilhons plei de flors e que deishauen anar flaires embriagadores; entenie es acòrds des esturments des musics, alades melodies que volauen coma cignes sus era superfícia des lacs, e vedie es parelhes que, cuelhudes pera centura, ludent sedes, ornaments e jòies, dançauen damb incansable ardor, deishant anar es galants paraules de mèu ara aurelha des domaisèles, rogides de pudor e felicitat, deishadi d'anar es recauquilhs e er ardent sen. Mentre era princessa se representaue aguesti quadres, es bromes se tintauen de carmin entà Cogant, un mormolh grèu e prigond pujaue der arriu e deth bòsc, e era captiva, estofada peth vam de libertat, gasulhaue entada era: "Com deu èster er amor?"

Aquiu a on era montanha pelada dominaue er arriu e eth bòsc, ua cabaneta molt miserabla, de tet de palha, servie de viuenda a cèrt pastoret que per costum baishaue a péisher dètz o dotze oelhes blanques en madeish limit dera seuva. Mès decidit qu'es auti plebèus, eth gojatet non auie pòur d'apressar-se ath castèth e esguitlar-se pera malesa damb agilitat e dissimulacion, pr'amor de guardar entara tor. Dempús de trapar ua corsèra lèu esfaçada, que morie en lhet der arriu, artenhec eth pastor desnishar tanben qu'ath finau dera corsèra se daurie ua boca de tuta; e metent-se en era intrepidament, podec assegurar-se de qué, passant per dejós der arriu, era tuta auie ua auta gessuda qu'amiaue entar interior deth recinte fortificat. Eth descurbiment hec bategar eth còr deth pastoret, pr'amor qu'ère enamorat dera princessa (encara que non l'auie vist jamès). Supausèc qu'en tot profitar eth passatge dera tuta artenherie veder-la a gust, sense que l'ac empedissen es armadi, es quaus, autrús a que degun podesse entrar en recinte, lèu ath pè dera tor, non susvelhauen mès qu'era arriba der aute costat der arriu. Qu'ei cert qu'entre era tor dera captiva e eth pastor, i auie entre miei extensi patis amples, trencades e fòrts baloards; totun aquerò, eth gojat se credie erós; ère laguens dera fortalesa, e lèu veirie ara sua estimada.

Pòc se tardèc en arténher tanta felicitat. Era princessa pistèc, e eth pastoret quedèc enludernat per aqueth ròstre color de lua e aqueth peu de sideraus hius. Non sabie se com exprimir era sua admiracion e manar-li ua salutacion ara puncèla encantadora; se l'acodic cantar, tocar era sua flaüta… mès l'entenerien; amassar e lançar un flòc de blavets, margarides e passauècs…mès era nautada ere inaccessibla e tanben era hièstra. Alavetz auec ua idèa extraordnària.Agarrèc un tròç de cristaue e tanlèu coma se podec tornar a esguitlar en recinte a trauès dera tuta, afustèc eth cristau de sòrta que,

recuelhent un arrai de solei en eth, lo dirigic entara princessa. Aguesta, meravilhada, cluquèc es uelhs, e quan les tornèc a daurir entà veir se qui enviaue un arrai de solei ara sua cramba, aubirèc ath pastoret que la contemplaue extatic. Era captiva arric, er enamorat comprenec qu'acceptauen eth sòn present… e des d'alavetz, cada dia, ara madeisha ora, era lum der arc de Sant Martin emetut per un cristau, alegrèc era solitud dera princesseta e li cantèc un amorós imne, que se confonie damb era votz prigonda dera seuva aquiu ena luenhor…

De ressabuda, l'arribèc un cambiament radicau ara vida dera princessa: Moriren en ua batalha eth sòn pair e eth sòn frair, e requeiguec en era era succession deth tron. Ua ludenta acompanhada de senhors, guerrèrs, bisbes, pages e daunes, venguec a cercar-la solemnament e a escortar-la enquiara capitau des sòns Estats. E era que pòqui dies abans solet parlaue damb es auderets, e solet demoraue er arrai de solei deth pastoret, se trapèc aclamada per milèrs de votzes, aclapada peth tarrabastalh d'esplendids hestaus, e admirèc era illuminacion entre eth huelhatge, e entenec es musiques amagades en jardin, e se calec entre es parelhes que dançauen, e se'n sabec de se qué ère era glòria, era riquesa, eth plaser, era passion deliranta e era alegria hòla…

S'auien passat molti ans, molti ans, quan era princessa, reina ja (e lèu vielha ja) auec eth caprici de visitar aquera tor a on eth sòn pair, per precaucion e tiranica maufidança, la tenguec embarrada pendent es moments mès beròis dera joenessa. Quan entrèc ena cramba, ua nostalgia dolorosa, ua sòrta de romantica melancolia s'apoderèc dera reina e l'obliguèc a inclinar-se ena hièstra, en sénter plei de lèrmes es uelhs. Era tarde queiguie en tot alugar er orizon; eth bòsc exalaue eth sòn melodiós e prigond mormolh…e era reina, caperant-se era cara damb es mans, sentie qu'es gotes des plors baishauen lentament a trauès des dits miei dubèrti. Ploraue dilhèu rebrembant aquerò qu'auie patit ena torrasssa; eth long captivèri, era solitud, er isolament, er engüeg? Pòc coneishetz eth còr des hemnes es qu'ad aquerò atribuitz es plors de tan nauta senhora!

Vos cau saber que, des deth moment que cauishiguèc era tor, era reina trapaue mens er arrai de solei, que cada dia, ara madeisha ora, li manaue eth pastoret enamorat mejançant un tròç de cristau. Per aqueth tròç de cristau balharie ara era sobeirana es mès rics diamants dera sua corona reiau. Sonque aqueth arrai podie illuminar eth sòn còr, fatigat, herit, trincat, marcit. E en deishar baishar es lèrmes, sense cap suenh de reprimir-les ne de secar-les damb eth blasonat mocador, ploraue era joenessa, era illusion, era misteriosa energia vitau des ans primaueraus… Jamès tornarie eth pastoret a manar-li eth divin arrai.

Es boni tempsi

Tostemp qu'entràuem en burèu deth Comde de Lobeira, atiraue es mies guardades (mès qu'es armes autentiques, es lauses ispano-morisques e es tròci de cuer estampat que curbien era paret) un retrait de hemna, de molt bona man, que per çò deth vestit deuie auer, apruprètz, un sègle d'antiquitat. "Qu'ei era mia besàvia, era senhora Magdalena Varela de Tobar, vintadusau Comdessa de Lobeira", auie dit eth Comde, contestant ara mia curiosa interrogacion, en ton deth que non vò explicar-se milhor o non sap cap auta

causa. E de moment me calec contentar-me, acodint ara mia fantasia entà desvolopar es idèes inspirades peth retrait.

Aguest representaue a ua senhora coma de trenta cinc ans, de ròstre alongat e prim, de linhes austères, qu'indicauen era existéncia senzilha e pura, consagrada ath compliment de nòbles dèuers e ath trabalh domestic, lei dera fòrta matrona des edats passades. Era modéstia deth vestir, en tan importanta senhora, me semblaue exemplara, aqueth corset sarrat de tela nera, aqueth mocadoret blanc aganchat ara gòrja per un escut des Dolors, aqueth pientat lis e recuelhut darrèr dera aurelha, èren indicacions inestimables entà senhalar era fesomia morau dera aristocratica dauna. Que non i auie cap de dobte: era senhora Magdalena auie encarnat eth tipe dera esposa leiau, casta e submisa, fidèu sauvadora deth huec des larèrs; dera mair digna e venerada, qu'ath sòn deuant es sòns hilhs s'inclinen coma deuant d'ua reina; dera majordòma infatigabla, vigilanta e propícia, qu'era sua preséncia impause respècte e era sua man vèsse era abondor e eth benèster. Atau, donc, m'estonèc eth hèt de qué un dia, en preguntar-li ath Comde en quina epòca auien estat alienades es milhores finques, es grani estats dera sua casa, me contestèsse ombriuament, senhalant eth retrait que parlam.

- En temps dera senhora Magdalena.

Eth detalh inesperat aumentèc et mèn curiosèr. A truca de fixar-me en retrait observè qu'aquera pintura aufrie ua particularitat estranha e tostemp suggestiva: en quinsevolh lòc dera cramba que me placèssa entà guardar-la, me seguien es uelhs dera senhora Magdalena damb ua expression arderosa e imperiosa. Dilhèu ua casuau capitada deth pincèu, o ua mòstra d'adretia deth pintor, es vistons deth retrait èren tocadi per tau art que pagauen damb aviditat e energia era guardada deth que la contemplèsse de luenh. Quauqui viatges, sense voler, lheuaua jo era vista coma se m'atirèsse era tau singularitat e es uelhs me cridèssen. Era severitat deth hons escur qu'en eth se destacaue eth cap, era soleta nota clara deth ròstre e deth mocadoret, aumentauen era fòrça der estranh guardar.

Encara qu'eth Comde de Lobeira ei de caractèr reservat e hered, i a moments qu'eth còr mès barrat se daurís e dèishe gésser er opressor secret. Un d'aguesti moments, tostemp transitòris en quauques organizacions, l'arribèc ath Comde eth dia que, ahiscada pera mia imaginacion, traïdora autan coma feconda, me lancè a traçar era siloeta dera senhora Magdalena, modèu de cristianes vertuts, emblèma de d'auti tempsi e d'autes edats qu'en eres eth larèr flairaue a encens coma eth sagrari, e era familha auie era solida estructura deh granit.

- Per Diu, non contunhetz! exclamèc eth mèn interlocutor, deishant de péisher eth huec e virant-se entath retrait dera madeisha manèra que mos viram entà un enemic. Er error mès gran des que se pòden cométer ei jutjar eth passat pera impression que mos còsten es sues reliquies. Clòsca ueda, tralha de fòssil ena pèira, quina vertat mos a de condar un retrait, un mòble o un edifici roïnós? Es soniaires coma vos son es qu'an faussat era istòria, poetizat aquerò mès prosaic e emberit aquerò mès orrible. En cap epòca siguec era umanitat milhor qu'ara;

mès es iniquitats passades se desbremben e un liròt lord e plen de traucs ei pro entà que mos aclape eth descontent deth present. E donques que vos queiguetz en aguesta plan vulgara e temibla procupacion de qué se mos an perdut granes vertuts, vos meritatz entà desilusionar-la que vos conde era istòria dera senhora Magdalena tau coma l'è trèta der archiu nòste e de d'auti documents… que son enes archius judiciaus!

Aguesta senhora qu'ètz en tot veir, retratada damb es sòn gipon de tela fina e eth sòn aunèst mocadoret, en maridar-se damb eth mèn besavi, amiant-li ua rica dòt e eth comdat de Lobeira, se mostrèc apassionada ar arràs, despotica e furiosa. Eth besavi passaue coma eth mosso mès elegant de tota era província, e era senhora Magdalena coma ua senhoreta fanaticament devòta: se mormolhaue que hège servir eth cilici e que se desciplinaue cada net. Siguesse o non vertat, aumens ath sòn marit plan que li botèc un cilici era senhora Magdalena, e enquia e tot cadies, entà que non se separèsse d'era ne un solet moment. Pòc dempús dera nòça, es que vederen ath Comde palle, aflaquit e aclapat, escampilhèren eth rumor absurd de qué era sua esposa li balhaue èrbes e begudes magiques entà dominar-lo e entà qu'usclèsse mès viuament era tèda der amor conjugau.

Se tardèc aguesta situacion, sense modificar-la eth neishement de diuèrsi hilhs. Ça que la, tàs dètz o dotze ans de matrimòni, se vedec qu'eth Comde, en auer-se afeccionat ara caça e hèr frequentes excursions pera montanha, pr'amor que passauen longues tempsades en camp, en palai d'ostiu de Loberia, segontes eth costum des senhors d'alavetz, recuperaue cèrta alegria e semblaue rejovenit.

Coma que jo non sò en tot aumentar er interès dera mia istòria, senon que vo'la condi a vos descarnada e sense ornaments (avertic en arribar aciu eth narrador), diderè de seguit aquerò que costèc era milhoria deth Comde. Siguec que, un shinhau padegada aquera passion de vampir dera sua hemna, podec alendar e víuer coma es autes persones. Vos objectaratz que tot eth delicte dera senhora Magdalena s'estaue en estimar excessiuament ath sòn marit, e qu'aquerò merite era desencusa e enquia e tot es laudances. Se jo discutissa un punt tan delicat, cranheria oféner es vòstes aurelhes damb bèth concèpte grossièr. Indicarè que i a cent manères d'estimar, e qu'eth sant nòm der amor tape a viatges es nòsti barbars egoïsmes o es nòste morboses aberracions. E qu'ei pro… donques qu'a bon entenedor…Ja seguisqui.

Aquerò istoric ei que, ua net d'iuèrn molt escura e molt longa, era pòrta deth Pazo se dauric sense bronit enta deishar entrar a un òme robust, fòrt, vestit damb eth classic vestit deth país, qu'aué ei totafèt en desús. Era Comdessa lo demoraue en vestibul: lo cuelhec dera man, e per un correder escur l'amièc entà ua cramba interiora, qu'illuminaue damb ua candèla de cera plaçada en un candelèr de plata. Qu'ère er oratòri. Darrèr des cortines de damasc que l'ornauen, e que repleguèc era dauna, er òme vedec dubèrta ua entrada, a manèra de tuta; un horat ombriu. Torni a díder aquerò d'abans: non cèrqui *efèctes*; mès encara que les cerquèssa, me pensi que cap de tan terrible coma díder sense embuts qu'er òme (un *casolan*, enes costums d'alavetz lèu un sirvent dera Comdessa) ère eth madeish pair dera gojata, ara quau eth Comde solie visitar; e

qu'era senhora Margarida mostrant-li eth nere horat, avertic ath laurador qu'aquiu amagarien eth cadavre deth Comde. Ara seguida l'autregèc ua destrau naua, ahilada e talhanta.
Cranhèc aqueth òme pera vida dera sua hilha e pera sua pròpria? Lo possèc era covardia o eth respècte tradicionau ara casa de Lobeira? Siguec era suggestion qu'exercís sus un cervèth inculte e ua volontat irresoluta e fèbla, era femèla decidida, de granes passions? Siguec cobesença, temptacion d'onzes e de rics joièrs qu'era esposa otratjada l'aufrie coma prètz dera sang? Eth cas ei que, se i auec resisténcia per part deth campanhard, durèc molt pòc. Segontes era sua declaracion, hec eth senhau dera crotz (atròç detalh!) se descaucèc, cuelhec era destrau, e seguic ara Comdessa enquiara abitacion que dormie eth Comde. E mentre era senhora illuminaue damb era candèla de cera er oratòri, eth campanhard fotec un còp, un aute, dètz, en front, ena cara, en pièch… Eth dormeire non badèc boca: semble qu'ath prumèr còp dauric uns uelhs espauridi… e dempús, arren. Linçòs, matalassi, era destraue e eth mòrt, tot siguec lançat en amagader; era Comdessa lauèc es taques deth solèr, barrèc era tuta, e en tot auplir-li d'aur era pòcha der assassin, li didec adiu damb era orde de crosar er arriu Minho e meter-se en Portugal.
Un rumor, vague ath començament, e dempús molt persistent, se lheuèc damb motiu dera desaparicion deth Comde de Lobeira. Era sua esposa parlaue de viatges costadi peth plaid; e en oratòri, que dejós deth sòn estatge jadie eth mèn besavi assassinat, se celebraue cada dia eth sant sacrifici dera missa en tot assistir ada eth era senhora Magdalena, madeish que la vedetz vos, ara, retratada aquiu: palla, grèu, modèsta, enrodada des sons hilhs, que li punauen era man doçament. Pendent aqueri tempsi non i auie premsa qu'escorcolhèsse es mistèris, e era coïncidéncia dera desaparicion deth Comde e deth casolan e era sua hilha, era polida gojata, dèc pè a que se sospechèsse qu'er espós dera senhora Magdalena viuie molt a gust en bèth cornèr d'aguesti que saben cercar es enamoradi. Non manquèc qui planhèsse ara abandonada senhora, ath entorn dera quau eth respècte pugèc, coma puge era marèa. En veder-la passar, dreta, esblancossida, tostemp de nere, era gent se descurbie.
E atau passèc un an sancer.
En complir-se, dia per dia, a pòca distància deth Pazo de Lobeira, apareishec un òme prigondament adormit; qu'ère eth casolan dera Comdessa; e es auti campanhards que l'enrodauen en tot demorar que se desvelhèsse, quedèren estonadi quan, en remeter-se, a crits, cohessèc eth sòn crim, se denoncièc ada eth madeish e demanèc que l'amièssen deuant dera justicia. Que i a fenomèns moraus que non explique satisfactòriament cap rasonament: era mitat dera nòsta anma ei negada en ombres, e arrés ei capable de saber quines bestiòtes gesseràn dera tuta, se mos entestam en escorcolhar-la. Eth plebèu, quan li preguntèren sus eth mobil dera sua accion, afirmèc damb rustiques rasons que non ac sabie, qu'un vam irresistible (un *volunto*, coma diden ara) l'obliguèc a gésser de Portugal e veir de nauèth eth Pazo; e en aubirar-lo, l'ataquèc un sòmi letargic, invencible tanben, e ja desvelhat, uns talents de cohessar, de díder era vertat,

d'èster castigat, pr'amor que solide, me pensi jo, era sua fèbla anma non podie tier eth pes deth secret qu'impenetrabla e tranquilla sauvaue era anma varonila dera senhora Magdalena.
L'agarrèren, plan, e encara se mòstre ena preson eth nere croton a on era Comdessa de Lobeira se poiric pendent molti mesi… Eth casolan siguec penjat; e entà desliurar ara mia besàvia deth patibul, s'empenhèc era isenda dera mia casa. Era justícia s'avalèc damb boni talents tan saborós agland, e era nòsta decadéncia ven d'aquiu.

Sara e Agar

Explicatz-me vos, li didí ath senhor de Bernardez, ua causa que tostemp ahisquèc eth mèn curiosèr. Per qué, ena vòsta sala, auetz, jos marcs bessons, es retraits dera vòsta defunta esposa e era d'un mainatge desconeishut, que segontes vos asseguratz, ne ei hilh, ne nebot, ne arren d'era? De qui ei ua auta fotografia d'ua hemna, plaçada deuant, sus et piano…? sabetz vos? ua hemna joena, beròia, damb flòcs de retortilhs en front?

Eth sexagenari parpelhegèc, s'arturèc, e un matis ròsa crosèc pes sues tristes maishères. Coma qu'èrem en tot pujar un petit penent dera carretèra, ac atribuí a cansament e l'aufrí eth braç, en tot encoratjar-lo a seguir eth passeg, tan important entara sua salut; pr'amor que, se non passejaue, se solie ajaçar sense sopar e dormie mau e pòc. Hec un senhau damb era man de qué podie seguir eth camin, e caminèrem uns cent passi mès, en silenci. Quan arribèrem ath pè dera glèisa, un banc, tèbe encara de solei e ben plaçat entà dominar eth paisatge, mos temptèc, e ath madeish temps mos filèrem es dus entada eth. A penes auec repausat e alendat un sinhau Bernardez, se tenguec ara mia pregunta.

- M'estranhe que non conescatz era istòria d'aguesti retraits: en poblacions coma Goyan, cada individú met eth nas ena vida deth vesin, e ditz çò que se passe e çò que non se passe, e aquerò que non sap s'ac invente!

Comprení qu'ath brave senhor l'auien shordat fòrça es curiositats e es petòfies deth lòc, e carè, en tot hèr un movement d'aprobacion damb eth cap. Dues menutes dempús podí convencer-me de qué, coma lèu toti, es qu'an auut penes e alegries de cèrta classa, Bernardez gaudie puerilament en condar-les; pr'amor que non son moltes es anmes capinautes que s'estimen mès èster eri madeishi, ath còp, Crist e Cirinèu e meter-se ath dessús era sua istòria. Vaquí era de Bernardez, tau quau me la referic mentre eth solei se cogaue darrèr deth verd mont qu'en eth se sè Goyan.

"Era mia hemna e jo mos maridèrem fòrça joeni: dus mainatges, damb era lèit enes pòts. Era auie quinze ans, jo dètz-e-ueit. Ua gojatada, qu'ei clar. Çò que se passèc damb tan maitiar siguec, qu'en tot estimar-mos e amiar-mos coma dus angels, de tan ben avengudi qu'èrem, en entrar jo enes trenta cinc, era mia hemna comencèc a semblar-me atau… tè, coma era mia fraia. L'auia ua afeccion sense limits; non hèja arren sense consultar-la, non balhaua un solet pas sense qu'era non me conselhèsse, non vedia senon a trauès des sòns uelhs… mès tot frairau, tot molt tranquil.

Non auíem succession, e non la trapàuem mens. Jamès hérem cap pregària ne ofèrta a cap sant entà que mos envièsse tau mau de cap. Era casa anaue coma un relòtge: era mia notaria prosperaue, s'aumentaue era nòsta isenda. Aquerírem tèrres, gaudiem de mil comoditats, non mos didíem ua paraula mès nauta qu'era auta, e vedíem amassa apressar-se era vielhesa sense cap tipe de preocupacion, dera madeisha manèra qu'eth marinèr que s'aprèsse ath finau deth sòn viatge erós, començat per pròpia iniciativa, per gust e per déuer.

Un dia, era mia hemna me hec a vier era noticia de qué s'auie mòrt era logatària d'ua casòta dera nòsta pertenéncia. Qu'ère aguesta logatària ua praubeta, veuda d'un garda civil, e quedaue soleta en mon era orfanèla, creatura de cinc ans. Poiriem acuelher-la, Hipolito, higec Romana. Esbauce era anma veder-la atau. L'ensenharíem a alisar, a cóser, a codinar, e auríem, quan siguesse màger, ua sirventa fidèu e umila. "Ditz que haríem ua òbra de misericòrdia e que tu as eth còr de bodèr". Aquerò siguec çò que jo responí, badinant. Ai!, s'er òme podesse preveir a on saute eth sòn destin!

Acuelherem, donc, ara creatura, que se cridaue Mercedes, e tanlèu coma la lauèrem e l'apraièrem, apareishec ua divinitat, damb un peu retortilhat coma limalhes d'aur, e uns uelhs que semblauen violetes, e ua gràcia e ua amanhagada… Des de qué la vedérem… adishatz as plans d'ensenhar-li a alisar e a codinar! Comencèrem a elevar-la dera manèra que s'eleven es senhoretes…coma se siguesse ua hilha nòsta. Plan que òc qu'en Goyan non la podiem afinar massa, mès se hec tot aquerò que permet aguest cornèr. E aquerò de mimar-la…Senhor! Mès que mès Romana… un desastre! Imaginatz-vos qu'era prauba Romana, tan modèsta entada era que james la vedí amorosida d'un cerfuélh… encargaue es vestits e es abriguets de Mercedes ara milhor modista de Marineda. Qué vos semble?

Quan arribèc era mainada a presumir de hemna, comencèren tanben a hèr-li era aleta es senhorets enes dies de hèires e hèstes. E jo a rabiar quan vedia que li hègen cocarèles. Era se n'arrie, e me didie tostemp, en tot guardar-me fixament era cara: Pairin (me cridaue atau), anem a burlar-mo'n d'aguesti pècs; a vos vos estimi mès qu'ad arrés. Me compladie tan que m'ac didesse (causes deth dimòni) que la pelejaua jo sonque entà entener-la repetir: vos estimi a vos mès qu'ad arrés… Enquia qu'un viatge, molt baishet, me didec ara aurelha: Vos estimi mès, e me shautatz mès… e non me maridarè jamès, pairin! De vertat, que d'aguesta manèra parlèc era gojata.

Me capvirè. Que hi mau, molt mau, e ça que la, sabi pas, ena mia pèth, se qué harien mès de cent santons. En fin, torni a díder que me botè coma lunatic, e sense voler, sense pensar enes conseqüéncies (donques que torni a díder que perdí eth sen complètament), jo, qu'auia viscut mès de vint ans coma un òme de ben e marit leiau, ac lancè a rodar tot en un solet dia…en un quart d'ora…

Tot a rodar, non; pr'amor que, tan cèrt coma que Diu mos enten, jo seguia consagrant ua afeccion prigonda, inalterabla, ara mia hemna e se me prepausèssen que la deisshèssa e me n'anèssa damb Mercedes per aguesti mons, (l'ac didí ara madeisha Mercedes, non vos pensetz, e plorèc a mars) abans me separi de cent Mercedes que dera mia esposa.

Dempús de tanti ans de vida en comun, m'imaginaua que Romana e jo auíem neishut ath madeish temps, e amassadi e cuelhudi des mans mos calie morir. Sonque que Mercedes me minjaue eth sen e quan la sentia apressar-se a jo, era sang me balhaue un solet torn de naut en baish e se m'usclaue eth cèu dera boca, e enes aurelhes me semblaue que ressonaue galaup de chivaus, un tarrabastalh m'aclapaue".

- Ei de Mercedes eth retrait qu'ei sus eth piano?, li preguntè ath vielh.
- Qu'ei de Mercedes. Veiratz, donc: Romana se'n hec un shinhau, e es pachocaires intrigants s'encargueren de tot çò d'aute. Alavetz, entà evitar desengusti, condè ua istòria: didí qu'uns senhors de Marineda, qu'anauen a passar ua longa tempsada en Madrid, volien hèr-se a vier a Mercedes, e aquerò que hi siguec moblar en Marineda un apartament, a on Mercedes s'establic decorosament, coma ua sirventeta. Damb era desencusa d'ahèrs, jo vedia ara gojata un còp per setmana aumens. Atau, era situacion anèc milhor…plan, mès tolerabla que se siguessen es dues jos eth madeish tet, e jo entre eres.
  Romana caraue, ère molt prudenta, mès estaue inquieta, cogitosa, alterada; e jo didia: per a on crebarà era bomba? E crebèc…per a on pensaratz vos que crebèc? Ua tarde quan jo tornè de Marineda, era mia hemna, sense balhar-me temps a trèir-me era capa, s'embarrèc damb jo en quarto e me didec que non ignoraue er estat de Mercedes… Ja supausaratz vos quin serie er estat de Mercedes!... e que, donques qu'auie patit tan e damb tanta paciéncia, aquerò que neishesse, auie d'èster entada era, entà Romana, auie d'èster dera sua proprietat, coma se l'auesse amainadat Romana madeisha.
  Me quedè pèc e eth cas ei qu'era mia hemna s'explicaue de tau manèra, damb un ton e ues paraules! e auie ath delà tanta rason e tanti motius entà manar e exigir, qu'a penes neishec eth mainatge e lo vedí en borrassa, l'embolhè en un chal de tèla que me balhèc Romana entad aquerò e en coche de Marineda a Goyan hec eth sòn prumèr viatge d'aguest mon".
- Aguest mainatge ei eth qu'ei retratat ath costat dera vòsta esposa, laguens des marcs bessons?
- Atau ei. Precisament. Guardatz. Non me pensi que cap mainatge, ne enquia e tot Alfonso XIII, s'age vist milhor suenhat e mès estimat! Romana, des de que s'apoderèc deth mainatge, non ne hec cabau de jo, ne d'arrés, senon solet d'eth. Eth mainatge dormie en sòn quarto; era lo vestie, era lo despolhaue, era l'amiaue en braça, era l'ensenhaue a amassar es letres e era l'ensenhaue a pregar. Enquia e tot cuelhec era decision de hèr eth testament a favor deth mainatge… Solet qu'eth moric abans que Romana, pr'amor qu'eth mainatge cuelhec era veròla eth 20 de Mars, e ua setmana dempús volèc entara glòria… e Romana, eth 7 d'Abriu siguec quan la descasèc eth mètge e la perdí a londeman".
- Cuelhec tanben era veròla?, li preguntè ath senhor Bernardez, que se botaue eth mocador sense desplegar enes cimossadi e amortidi uelhs.
- Plan que òc!... Qu'ei que non se separèc un solet moment deth mainatge!
- E vos, com ei que non vos maridéretz damb Mercedes?

- Perque sò dolent, mès non tan coma aquerò, contestèc damb votz tremolosa, mentre ua aigüeta que non acabèc en lèrma pistaue pes sòn arids lagremèrs.

Malediccion gitana

Tostemp que se tracte, entre gent damb pretensions d'instruida, de maus presagis e supersticions, non i a arrés que non se declare liure de pòur mainadenca, e pòc mens desinteressat que Don Juan, deuant des estatues des sues victimes. Ça que la, passadi es dètz menutes consagradi a vantar-se d'esperit fòrt, cada un se'n sap de bèra istòria estranha, bèth eveniment inexplicable, ua "coïncidéncia". (Es coïncidéncies hèn era despena).

Era ocasión mès frequenta de parlar de supersticions l'aufrissen es convits. Des catorze o quinze convidadi s'en desencusen un o dus: en sèir-se ena taula, quauquarrés se n'encuede que son tretze es convidadi, e de seguit dequè era animacion, s'entenen arridolets forçats e badinades pòc sincères, e es patrons dera casa se ven obligadi a cercar, encara que sigue en madeish lunfèrn, eth nombre catorze. Conjurat ja eth mau destin, reneish era alegria; es arridalhes des senhores an un son franc, se ve qu'es sòns paumons alenden a gust. Qui non s'a trapat damb un episòdi coma aguest?

En darrèr que presenciè podí onservar que Gustavo Lizana, gojat molt tranquil, ère eth mès aclapat en compdar eth tretze, e eth que mès que se tranquillizaue quan siguérem catorze. Que non lo hèja jo tan supersticiós ad aguest infatigable caçador e *sportsman*, e en tot estranhar-me de veder-lo enquia e tot capvirat pendent es prumèrs moments, ara ora deth cafè l'amiè entà un cornèr deth petit salon japonés, e l'interroguè dirèctament.

- Ua coïncidéncia, responec, coma ère de supausar; e en veir que jo arria, m'aufric damb un gèst eth fautuélh brodat, se seiguec eth en ua cagira de bambó, e ara prèssa, retalhant era narracion damb movements agitats, me referic era sua *coïncidéncia* deth nombre fatidic.
- Es mèns dus amics intims, es de còr, èren es dus gojats de Majorau, d'ua familha extremenha anciana e poderosa. Qu'auíem estat amassa en collègi des jesuites e quan gessérem en mon, era amistat se sarrèc encara mès. Se cridaue eth major, Leoncio e er aute, Santiago; e pòques figures mès beròies auratz vos vist, pòqui gojats mès simpatics e pòqui frairs que mès prigondament s'estimèssen. Orfanèls de pair e mair, e patrons dera sua isenda, non diferenciauen entre tòn e mèn: borsa comuna, confiança complèta, e a maugrat dera diferéncia de caractèrs (Leoncio nerviós e veement ar arràs, e Santiago de'un caractèr parièr e pacific) inalterabla armonia. A jo me cridauen, en broma, eth sòn aute frair, e era gent, a truca de veder-mos amassa, auie arribat a pensar qu'èrem, aumens, parents proxims es Majorau e jo.

Apassionadi caçadors es tres, mo n'anàuem setmanes sanceres entàs deveses e vedats qu'es Majorau auien ena Mancha e en Extremadura a on i son totes es bèsties que Diu a creat: perditzes e conilhs, ramats de cervi, singlars, genetes e gats sauvatgi.

Damb un bon refòrç d'escopètes neres e ua canhada de gossets, hègem cada batuda, qu'èren er estonament de tot eth parçan. D'aguestes excursions ne decidirem ua eth dia de Sant Leoncio; non s'a de desbrembar era data. Mos auie convidat amassa ua tanta des Majorau, senhora molt discrèta e mair d'ua gojata encantadora, pera quau Santiago beuie vents; en tot subtilizar fòrça, me pensi qu'aguesta passion de Santiago n'auec eth tòrt dera desgràcia que l'arribèc: ja diderè se per qué.

Eth cas ei que mos amassèrem ena casa, a on, damb motiu dera hèsta, i auie d'auti convidadi: amiguetes dera mainada, senhors formaus, intims dera mama… E jo, que jamès compdaua es convidats, en passar en minjador, sense voler, me fixè enes siètes… Qu'èrem tretze, tretze amassa!

Ne se m'acodic badar bocar: ath delà, jo non sentia cap aprension. Deuíem èster ara mitat deth dinar quan se n'encuedèc era patrona dera casa, e didec arrint: "Macareu! Per çò deth constipat de Julia, que l'empedic vier, mos auem quedat ena dotzena deth fraire! Non vos espaurigatz, senhor, pr'amor qu'aciu arrés a complit es setanta senon jo, e en tot cas, era escuelhuda seria jo". Qué auíem de hèr? Ac cuelhérem de badinada tanben, e brindèrem alègrament entà que se desmentisse er auguri. E i auie aquiu un senhor que, presumint de graciós, didec damb burla: "Que non està ben minjar tretze quan sonque i a minjar entà dotze".

A londeman cuelhérem eth tren e gessérem entath lòc de caça. Era expedicion se presentaue magnifica, era temperatura ère, coma era de mejans de Seteme, templada, deliciosa; cada tarde es sarrons arribauen plei de pèces, e entà màger satisfaccion, mos auien anonciat que i auie bestiar peth mont, e qu'era prumèra batuda mos prometie un ric butin. Decidírem qu'aguesta batuda comencèsse un dimèrcles peth maitin e a penes despachades es mores e era chicolata gessérem a cabaucar damb es nòsti shivaus, que mos demorauen ena pòrta, entre eth molon d'escopetes neres e eth rambalh e alegria des gossets. Coma qu'è tan presents es mendre detalhs d'aqueth dia, me'n brembi que m'estonèc fòrça era fúria que lairauen es animaus, e en pistar entà dehòra, vedí, emparada en un des paus dera arrominguèra que i auie ena pòrta, a ua gitana bronzejada, aflaquida, mau vestida.

Que poirie auer uns vint ans e s'era lordèra, eth hèt d'anar descauça e es peus non l'auessen enlaidit, non li mancarie un cèrt atractiu, pr'amor qu'es sòns uelhs brilhauen ena sua cara coma neri diamants, es dents èren pinhons peladi e era centura un jonc elegant. Es pelhòts dera sua hauda a penes caperauen es sòns nudi e aflaquidi cauilhàs e ath còth amiaue ua cordada de veire, barrejada damb sabi pas quini amulets. Didí qu'es sòns uelhs brilhauen, e ère vertat; brilhauen d'ua manèra estranha, que non sabí definir; les auie tachadi en Santiago que, ac torni a díder, ère un gojat elegant, ròi e blanc e en aqueth moment, montat en shivau damb eth sòn chapèu d'ales amples, era sua eleganta capa hèta d'ua manta samorana, de còth plegat de velot verd, e es sues nautes bòtes de caça, que mercauen era dretesa dera cama, encara semblaue mes elegant e galhard. E a Santiago siguec ath que li dirigic es sues letanies era egipcia, en tot deishar anar galantaries estranhes que tien eres, e aufrir-se a dider-li era bona aventura. En aqueth

moment, segurament, pensaue en doç ròstre dera sua nòvia e eth contrast damb eth dera gitana li deuec costar ua impression de repugnància entad aguesta; pr'amor qu'ère galant damb totes es hemnes, e ça que la, deishèc anar ua frasa dura e enquia e tot crudèu, ua frasa fatau…jo atau m'ac pensi…

- Quina bona aventura me vas a balhar tu?, exclamèc Santiago. Entà tu la voleries! S'auesses bona aventura, non series tan lèja e tan nera, gojata!

Era gitana non se'n hèc aparentament, mès jo notè qu'enes sòns uelhs apareishie era ombra d'un abisme; e tachant-les de nauèth en Santiago, qu'ère a shivau, didec pòc a pòc, damb ua indiferéncia atròça e en votz raucosa:

- Non vòs bones aventures, beròi? Donques cuelh malediccions… Que permete Diu…. que permete Diu que vages montat e tornes estirat!

Sabi pas en quin ton ac deuec díder era marrida, mès mos quedérem de gèu. Leoncio, mès que mès, coma qu'adoraue ath sòn frair, s'esblancossic un shinhau e auancèc entara gitana damb actitud menaçaira; es gossets, que sabien perfèctament es intencions des patrons, se lancèren lairant damb fúria; un d'eri li clauèc es dents ena cama nuda dera hemna que deishèc anar unn sorriscle. Aquerò siguec pro entà que Leoncio e jo, e toti, autanplan Santiago, mos distreiguéssem dera malediccion e pensèssem solet en sauvar ara bruisha gojata, qu'ère en risc imminent d'èster destroçada pera canhada. Dominadi es gossets, quan virèrem eth cap, era gitana ja non ère aquiu; solide auie fotut eth camp, encara qu'arrés sabie entà on.

Quan arribèc aciu era narracion de Gustavo, me heric de ressabuda un rebrembe.

- Demoratz, demoratz… gasulhè, recapacitant. Me pensi que coneishi eth finau dera istòria… Quan vos nomentéretz as Majorau comencèc a trabalhar eth mèn cap… Eth nòm *me sonaue*… Me pensi que coneishi as dus frairs e ja sò en tot reconsitituir era sua figura…Leoncio, escarrabilhat, moren, prim; Santiago ròi e un shinhau mès gròs… A on siguec aguesta caça?...
- Don Leoncio, en tot creir disparar a un cèrvi, aucic a Santiago d'un trait en cap, responec lentament Gustavo, crosant es mans damb involuntària angónia. Santiago *tornèc estirat*… Perdí alavetz as mèns dus amors; pr'amor qu'er aucidor, se non se capvirèc de seguit, coma se passe enes novèles e enes comèdies, quedèc en un estat de perturbacion e d'empeguiment qu'anèc creishent cada dia; e dilhèu entà desbrembar cèrts instants cuerts dera òrra scèna, s'autregèc (eth ère un serioset qu'enquia e tot li hègem badinades) a mil excèssi, en tot acabar d'aguesta sòrta a empeguir-se. Dempús de saber aguesta *coïncidéncia*, vos estranharatz de qué non m'agrade sèir-me en ua taula de tretze? Per mès que volga dominar-me, se me ve era pòur… Era pòur, òc; mos cau cridar es causes peth sòn nòm!
- E tornèc a campar era gitana?, preguntè damb curiosèr.
- Era gitana! qui sap a on son aguestes cornères endevinaires!, exclamèc Gustavo ombriuament. Es d'aguesta casta non an casa ne destinacion coma ditz

Cervantes, ara sua leugeresa non li servissen cadies, ne l'arturen barrancs ne li hèn front es parets… Quan velhàuem ath praube Santiago e sajàuem d'empedir que se suicidèssee eth desesperat Leoncio, ja era bruisha deuie èster entre garrausses, camin de Huelva o de Portugal.

Era bestiòla

Auetz liejut a Selgas?, preguntèc era discrèta veuda, barrant eth sòn ventalh ancian de *vernis Martin*, ua d'aguestes jòies que servissen entà tot, exceptat entà ventar-se. Auetz liejut a Selgas?

Aqueri que formauem *gropets* ena estofa, hugent des sufocadi e plei salons, botgèrem eth cap. Selgas? Un autor que, coma se sòl díder, "l'an het passar eth solei pera pòrta"… Nòm ja lèu esfaçat…

- Donques qu'ère engenhós, declarèc era veudeta, e a jo me divertie fòrça… En sabi pas quin libre sòn (es cites exactes que son entàs saberuts) exprèsse ua teoria substanciosa, non vos pensetz. A prepaus deth sistèma parlamentari, que lo shordaue molt, ditz que mentre arrés se quèishe d'aquerò que non escuelh, toti ràbien damb aquerò qu'escuelheren, que pòqui viatges mos mostram descontents des nòsti pairs e des nòsti hilhs, mès que des conjonchs e des sirvents tostemp i a bèra causa dolenta que condar. Vertat qu'ei graciós? Sonque qu'en aguest capitol dera eleccion conjugau li manquèc distinguir… Se'n desbrembèc de díder que solet es òmes escuelhen, mentre qu'es hemnes les cau cuélher aquerò que se les presente…E eth cas ei qu'era eleccion conjugau confirme era teoria de Selgas: es òmes qu'escuelhen liurament son es qu'escuelhen pejor.

Aguesta afirmacion dera veuda lheuèc un molon d'umoristiques protèstes entre er element masculin deth gropet.

- Que non mos cau amolonar, exclamèc era senhora intrepidament. Es òmes qu'acèrten, acèrten coma *eth dera sabuda* dera fabulacion… E se non…hèm era pròva. Toti es dijaus que mos amassem aciu, en aguest cornèr, ara ombra d'aguesti arbes tan colossaus, apròp d'aguesta hònt tan polida damb era lum electrica, m'aufrisqui a condar-vos ua istòria d'eleccion conjugau masculina… que vos semblarà incredibla. Començaram ara madeish. Vaquí era d'aué:
  Quan perdí ath mèn marit, me calec víuer quauqui ans en ua capitau de província, desenredant ahèrs de molt interès entà jo e entàs mèns hilhs. Ja sabetz que non sò esquiua, e un còp passat eth dòu, profitè es compdades ocasions de veir gent que s'aufrie per aquiu. Que i auie ua societat de divertiment que daue pendent eth Carnaval dus o tres balhs de masques, e m'agradaue sèir-me en ua lòtja, acompanhada de diuèrses amigues e amics des que solien hèr-me tertolia, e divertir-me en tot contemplar es desguisaments capriciosi, era animacion e es badinades que se hègen per baish, en revolum dera sala. Qu'èren balhs qu'en eri se barrejauen eth senhoriu e era mesocracia damb moltes familhes artesanes, sense que se coneishessen massa es diferéncies entre aguestes classes sociaus

(pr'amor qu'es artesanes M*** se vestissen, pienten e ornen damb gust, son beròies e an ua mina fina). Era Junta directiua solet excludie rigorosament as hemnes clarament indignes; e imaginatz-vos er espant dera concurréncia quan, era net deth deluns de Carnavau, comencèc a escampilhar-se era votz de qué ère en balh, desguisada e deth braç d'un sòci, era celèbra Natalia, damb un aute nòm *Era Bestiòla* (era *Colobra*); li balhauen aguest fausnòm pera sua fama de dolenta e enganhaira, o, segontes d'auti, perque auie eth cap petit, eth ròstre brun e d'oliva e eth peu lèu blau de tan nere; causes que dera sua exactitud mo'n podem assegurar toti, coma veiratz.

En saber-se era notícia, justament se trapaue ena mia lòtja eth president dera Societat, un senhor veude, ric e respectable, pair d'ua mainada preciosa que jo me hèja a vier en casa pes tardes entà jogar damb era mia mainada. Cuelhut e trebolat, eth president se botjaue en sèti, en tot cuélher coratge, coma se sòl díder, entà baishar e complir eth sòn déuer de hèr enlà ara intrusa. Compreneratz que non existís déuer mes penible: anar a balhar-li en public un boet a ua hemna…sigue quina sigue! Toti seguiem damb est uelhs ara masca sospechosa, e era indignacion s'aumentaue. Abandonada des deth prumèr moment peth sòci que l'acompanhaue e que s'esdeguèc a desaparéisher, assautada per uns quants gojatets que l'assautauen damb insolents fissals e paraulòtes, isolada ath còp en un espaci liure (pr'amor que totes es autes hemnes se separauen) era *Colobra*, sarrant contra eth sòn ròstre era mascareta, recuelhent es plecs deth sòn mantèl de *beata*, coma entà amagar-se, s'estaue emparada en ua colomna des que sostien es lòtges, ena actitud d'ua fèra qu'assètgen. Fin finau, eth president se decidic, e, cuelhent precipitadament eth chapèu, gessec en correder; lèu lo vedérem aparéisher en salon e dirigir-se entà on ere era *Colobra*. Deuant des frases seques e rapides, coma foetades, deth president, es gojatets se desvièren, deishant soleta ara hemna; e aguesta, damb un movement de supèrbia que demostraue dignitat, en tot revoutar-se contra er otratge, se treiguec còp sec era masca de tèla nera, se metec entà darrèr eth mantèl, e damb cara descubèrta, damb eth còch dret, uelhs usclants, guardèc, desfisèc, fulminèc ath president prumèr, dempús a toti es assistents, as senhores, as senhoretes, que virauen era cara rogint-se, as òmes que gasulhauen e se n'arrien… E, pòc a pòc, sense baishar eth front, passèc entre era multitud apilerada que s'estrementie ath sòn contacte, e encara, des dera pòrta, virant-se, disparèc era flècha des sòns vistons (quina guardada aquera, mon Diu!) ath president, que se botjaue entre un cercle d'individús dera Directiva, e de senhors que lo felicitauen pera sua accion… Menutes dempús, molt exaltat, tornaue ena lòtja eth brave senhor, e quan m'acompanhèc, ena gessuda, encara parlaue dera pòca vergonha dera individua, en tot refereir-mos, damb tota era cautèla possibla, era sua vida e miracles, capables, de hèr rogir a ua estatua de pèira.

Ath cap de cinc mesi, quan as gelades diversions deth Carnavau les remplaçauen es idilics gòis des excursions e des campanhardi romieuatges, comencèc a gasulhar-se en M*** qu'eth president dera Societat *Centre d'Amics*, er aunèst e formau senhor Mariano Subleiras, damb es sòns cinquanta e mès, era sua

veudesa e era sua hilha encantadora, se maridaue en dusaus nòces… e ja auetz endonviat damb qui?... Damb era pròpria Natalia, era *Bestiòla*, era individua hèta enlà deth balh! Quan me'n sabí, non ajatz cap de dobte que non m'estranhè bric. Dideratz que sò pessimista… Didetz çò que volgatz. Eth cas ei que jo, de seguit, credí fèrmament qu'ère vertat aquerò qu'a toti les semblaue er arràs der absurd! Mès non vo'n brembatz vos?, m'objectauen. Que siguec eth madeish que la hec enlà…Donques per aquerò, precisament per aquerò contestaua jo, en tot deishar-les damb un pam de nas. Fin finau, autan m'aluguèren eth cap damb era nòça mentada qu'entre eth desir de complàder e era pietat que me costaue era petita, aquera roieta plan beròia, menaçada per ua mairastra semblabla, me decidí a meter-me a on non me cridauen e a hèr-li ath senhor Mariano, eth tostemp inoportun present d'un bon conselh…Lo cridè a capitol, li prediquè un sermon que ne un pair capuchin; siguí eloqüenta! vos asseguri que ne siguí…E me botè molt seriosa quan, en acabar era mia platica, eth senhor Mariano, per çò que semble esmoigut, gasulhèc en tot aplicar eth sòn mocador enes uelhs: vos prometi que non me maridarè damb Natalia…

- E ath cap de pòc temps se maridèc?, preguntèren damb malicia es deth gropet.
- Non, senhors, non se maridèc ath cap de pòc temps…Quan me prometie bèra causa inviolabla… ère ja maridat…secretament!

Que i auec en grop exclamacions, arridalhes, e Ramiro, que se les daue d'observador, prononcièc damb enfasi:

- Be n'ei d'uman aquerò!
- Aquerò que me preocupèc a jo molt alavetz, seguic era senhora, siguec saber-me'n de com se les auie apraiat era astuta entà hèr era presa en senhor Mariano. Eth sòn motiu qu'ère evident: ua resvenja que quilhe es peus… Mès, com s'ac auie hèt? Quan siguec expulsada deth balh, eth senhor Mariano sonque la coneishie de vista, e pera sua lamentabla reputacion….Ahiscat eth mèn curiosèr, qu'entraue en eth er interès pera prauba mainada, m'en podí saber de quauaurren… Quauquarren que tanben a vos vos semblarà *molt uman*, amic Nozales, pr'amor que coneishi era vòsta escòla!...Semble qu'era *bestiòla* se presentèc ena casa deth senhor Mariano, dempús dera expulsion, e negada en lèrmes, e damb molti estavaniments e alendades, manèc que reparèsse er otratge; reparacion… com ac diderè? ua reparacion privada, ua paraula benevòla, ua desencusa, quauquarren que la consolèsse, pr'amor que des d'aqueth moment s'auie sentut malauta, aclapada e a man de morir… "De ua auta persona, guardatz, non me n'auria hèt tan, mès de vos… au, de vos…un senhor tan digne, un senhor tan vertuós…" diden que fiulaue era *Colobra*, en tot començar insesiblament e entornejar-se…. D'aciu ath veire d'aigua, a condar ua longa istòria, a èster escotada e planhuda, visitada dempús, enquia enlaçar damb er anèth prumèr, a esguitlar-se, a abraçar ja damb es retortilhs flexibles deth pièch, eth cap e tot eth còs…eth camin non ei long ne deficil, e en quate mesi e miei l'artenhèc era *Bestiòla*… enquia arribar ara glèisa. Er an a vier, era net deth

deluns de Carnavau, eth senhor Mariano e era sua senhora ocupauen era lòtja de deuant dera mia… Siguec eth prumèr viatge qu'apareisheren amassa en public. Dempús, ja jamès vedérem solet ath senhor Mariano; ada era, òc. Condauen qu'era sua hemna lo manaue de tau sòrta que, en gésser de casa, lo deishaue embarrat…

- E era mainada? preguntèc Nozales damb mina trista.
- Ai! alendèc era senhora. Era mainada…m'escriueren d'aquiu que moric tisica!...

Sang deth braç

Eth deluns de Pasca de Resurreccion, damb un solei esplendid e un aire tèbe e perhumat, que costaue impaciéncia e fervors primaueraus enes rames fresques des arbes e enes corsères que desirauen florir e a on es darrères violetes descolorides hègen era competéncia as prumères campanetes blanques e as margarides de rosat cercle, amassèren es sòns destins, ena capèra deth restaurat castèth senhoriau, era polida eretèra dera nòbla casa e des estats d'Abenderraje, damb er elegant marqueset d'Alcalà des Hidalgos.

Tot ère agradiu en aquera nòça, madeish era natura qu'er avier des nòvis. Ath quadre dera joenessa, der amor deth nòvi, que revelauen mil fineses e extrèms, e ara candida beresa dera nòvia, servien de marc d'aur e ròses de grana isenda, er illustre neishement, eth respècte e era afeccion dera bona gent campanharda, e enquia era venturosa circonstància de veder-se estacades per era, deuant deth cèu e deth mon, es dues cases mès riques e nòbles dera província, es que la representauen ena istòria nacionau.

Ena pòrta dera capèra demoraue eth coche familhau qu'auie d'amiar as esposi entara gara deth tren. Qu'anauen a començar un d'aguesti viatges que son era realitat d'un saunei divin: Italia e es sòns ciutats-musèus; Suissa e es sòns lacs, tròci dera vòuta blaua deth firmament queigudi sus era nhèu; Alemania, damb es sòns arrius, enes quaus es ondines naden ara lum dera lua; dempús er Orient, Grècia, Constantinòpla, e, a tot darrèr, er iuèrn en París, entre es prestigis deth luxe e dera magia dera plan refinada civilizacion. París, damb es sues hèstes e elegàncies esquistes, es sòns nins de coquetaria e de comoditat entara felicitat renauida… Era perspectiva de tanti dies erosi e venturosi, mès que mès era der amor pur, nòble, legitim, constanta alegria e secreta e doça efusion dera anma, hège bategar eth còr de gòi ara nòvia, era ròia e trenda Maria des Azucenas, quan eth coche arringuèc ath tròt des quate valents shivaus que l'arrossegauen, en tot hèr-se a vier ada era, ath que ja ère eth sòn patron, e ara puncèla Luiseta, plebèua viua e fidèu, escuelhuda e designada enta acompanhar e servir a Maria pendent eth viatge…

Pendent quauqui mesi anèren arribant ath castèth granes notícies des nòvis. Encara qu'era amagada vila d'Abencerraje distaue tan d'aqueres tèrres luenhanes per a on passejauen era fòrça dera sua felicitat, per mil non sospechadi conduits (cartes, tròci de jornaus, referéncies de d'auti viatjaires, de consuls, d'amics, de desconeishudi dilhèu) en Abencerraje se sabie confusament qu'eth viatge ère erós, alègre, fecond en incidents agradables, e que marit e hemna gaudien de salut e d'alegria. Passèc atau er ostiu,

passèc era tardor, e se sabec que, seguint estrictament eth programa, se trapauen ja ena capitau dera republica francesa es marquesi, divertidi, hestejadi, negadi en revolum deth plaser. Entà Hereuèr e Mars se parlèc de qué era nauèth maridada patie ua malautia grèu, mès tanlèu se sabec eth mau coma eth melhorament. E pòques setmanes dempús, eth deluns de Pasca de Resurreccion, pendent era queiguda d'ua tarde admirabla per çò de serena, quan es darrères violetes descolorides exalauen era sua delicada flaira e es arbes descordauen era sua flor de primauèra, eth país vedec estonat qu'eth coche familhau tornaue dera gara damb fòrça repiquet de cascavèls, e era gent, que pistauen curiosi pes pòrtes des cabanes, non vederen laguens deth coche mes qu'a Maria des Azucenas, tan descolorida coma es darrères violetes des corsères e a Luiseta, seiguda ath sòn costat, tanben desmilhorada e auriòla, tient ena sua espatla era fatigada tèsta dera sua senhora; andues mudes, andues tristes, andues damb era tralha deth patiment en ròstre. E ne aqueth dia, ne es dies a vier, ne bric mès, pistèc eth Marqués d'Alcala en castèth dera sua hemna, ne tansevolh peth parçan. E Maria e Luiseta viueren soletes, tostemp amassa, mès que coma patrona e sirventa, coma fraies estimades e inseparables.

Repiquèren es lengües, e se condèren istòries d'illicites passions e capviraments deth Marqués, tragèdies òrres, desfisaments, assagi d'empodoament, e d'autes invencions novelesques que demòstren era arderosa imaginacion des naturaus d'Abencerraje. Era vertat ei que non se sabec enquia quauqui ans dempús, quan eth Marqués d'Alcala comissionèc a un prèire entà artènher dera sua esposa que lo perdonèsse e li consentisse víuer ath sòn costat. En tot auer fracassat complètament era diplomàcia deth prèire, enes prumèrs moments de contrarietat aguest se comuniquèc damb eth prèire d'Abenderraje, aguest damb eth farmaceutic, aguest damb eth mètge, eth notari, er Alcalde… e atau s'arribèc a saber peth parçan era següenta aventura.

Dempús d'un viatge que siguec un idili, arribèren en París es enamoradi esposi ara cèrca de tranquillitat, donques que la reclamaue er estat interessant de Maria, expausada as contratemps en ostaus e trens. A maugrat deth suenh e des formes que tenguec era Marquesa, tath siesau mes der embarràs queiguec en lhet, damb simptòmes de jasilha prematura. Se passèc era temuda desgràcia e siguec pejor qu'ua emorràgia violenta que metec en perilh era sua vida. "Se sanguine, se'n va", auie dit eth mètge, un espanhòu illustre, dempús de sajar toti es recorsi dera sua sciéncia, lutant sense pòsa contra era mòrt que s'apressaue silenciosa. E alavetz eth marit, que vedie ara sua esposa estavanir-se en ua sincòpa mortau, blanca coma era coishinèra a on emparaue eth sòn front de cera, preguntèc ath doctor:

- Mès non i a cap manèra de sauvar-la? Non n'a deguna?
- Que n'auem ua encara, responec eth doctor. Se se trape ua persona sana, robusta, e que volgue pro ad aguesta senhora entà balhar-li sang des venes deth sòn braç…practicaram era transfusion e veiratz vos ressuscitar ara malauta.

En parlar atau, eth doctor guardaue tu per tu ath Marqués, en tot tachar-li en ròstre, e milhor encara en esperit, es sòns uelhs interrogadors e desenganhadi der òme qu'a presenciat en aguest astut mon moltes misèries; e en veir qu'eth Marqués non

contestaue e se tornaue tan palle coma se ja l'auessen extrèt era sang des venes que li demanaue en aumòina er amor, eth mètge arroncilhèc es espatles, gasulhant vagament:

- Mès ei dificil… molt dificil. Auram de renonciar ad aguesta esperança.

En aqueth madeish moment se lheuèc ua hemna que s'estaue ajocada as pès deth lhet dera moribonda, e senzilhament, presentant eth sòn braç quèr nud, blanc, gròs, solcat de venes blues, exclamèc:

- Vaquí… senhor, aciu que l'auetz… Sang non me'n manque e sò sana coma es madeishes pomes der arbe… Aciu que l'auetz, e pro qu'era sang d'ua prauba plebèua servisque entà resuscitar ad aguesta senhora.

Ne ua soleta menuta se tardèc eth doctor en acceptar aquera ofrena de Luiseta. Aplicant era canula, sagnèc copiosament eth fòrt braç, donques que se n'auie de besonh molta, molta sang, sèt cents grams, entà reparar es pèrtes patides. Era gojata, arridolenta, non botjaue es uelhs, repetint a cada pas:

- Treiguetz, senhor; que jo è un mar de sang bona entà aufrir ara mia senhora.

Eth Marqués auie hujut dera cramba. Quan era subtila seringa comencèc a injectar eth preciós licor en còs dera agonizanta, e aguesta a notar eth calor deliciós que des venes passaue ath còr en tot reanimar-lo; quan eth sòn ròstre de marme se colorèc e es sòns uelhs se dauriren lentament, aquerò prumèr que cerquèc siguec ar estimat, ara mitat deth sòn èsser, donques qu'auie comprenut en revíuer que quauquarrés li balhaue era sua sang en compensacion dera qu'auie perdut, e credie que sonque podie èster eth sòn espós, eth companh, er adorat, era idòla dera sua anma. E en non veder-lo, en veir a Luisa, ara quan bendauen, e ara quau li hègen béuer, entà reanimar-la der estavaniment, cafè pur, era esposa comprenec, e tornèc a barrar es uelhs, coma s'aspirèsse a un estavaniment que d'eth se desvelhèsse en braça dera mòrt…

A penes podec meter-se en camin, Maria partic sense mès companhia qu'era sirventa, qu'era sua umila sang amiaue enes venes e ara quau li deuie era existéncia. Totes es gestions deth Marqués d'Alcala tumèren contra era invencibla repugnància o mèslèu contra er orror dera sua hemna. Massa orgulhosa entà cercar consolament per aquera decepcion, viuec damb Luiseta, hènt caritat e plorant soleta molti viatges, mès que mès ena Pasca de Ressurrreccion quan era implacabla natura tornaue a florir.

Consòl

Teodoro s'anaue a maridar perdudament enamorat. Era sua nòvia e eth profitauen enquiath darrèr segon entà hestejar e apurar aguesta doça comunicacion qu'exalte er amor mejançant era esperança proxima a realizar-se. Era nòça serie en Mai, se non i auesse cap inconvenent en camin dera felicitat des nòvis. Mès en apropar-se era data acordada i auec un inconvenent terrible: Teodoro entrèc en sorteg d'oficiaus, e era sòrt li siguec advèrsa: lo cridaue era patria.

Ja se sap çò que se passe en semblables ocasions. Era nòvia patic sincòpes e atacs de nèrvis; vessèc lèrmes que corrien pes sues caròles fresques, palles coma huelhes de magnòlia, o banhauen eth mocadoret de punta; e enes darrèrs dies que Teodoro podec passar ath costat dera sua estimada, s'escambièren juraments de constància e s'ajornèc era felicitat enquiara tornada. Taus sigueren es extrèms dera nòvia, que Teodoro se n'anèc damb era anma mens trista, content lèu per moments, donques qu'ère coratjós e non refusaue, ne enquia e tot de pensament, era acceptacion deth déuer.

Escriuec tostemp que podec, e non li manquèren cartes amoroses e fervoroses, coma responsa as sues un shinhau laconiques, redigides dempús d'ua jornada de terribla fatiga, panant temps ath repaus, e evitant condar es problèmes e es privacions dera crudèu campanha, pr'amor de non aclapar ara mainada absenta. Un amic a pròva, pagat entà espiar ara nòvia de Teodoro (non i a cap òme que non quèigue en aguestes mainadeses, se s'n va luenh e estime de vertat) enviaue notícies de qué era gojata viuie retreiguda coma ua veuda. En saber-se'n, Teodoro sentie un gòi que li hège desbrembar era ardenta set deth solei qu'uscle, dera fèbre que flòte en aire e des espines que trinquen era epidermis.

Un dia, des d'un espès matarràs, gesseren quauqui traits ath pas dera colomna que Teodoro manaue. Teodoro barrèc es uelhs e oscillèc sus eth shivau: lo cuelheren e sagèren de guarir-lo, mentre hugie covardament er invisible enemic. Trasladat eth herit ar espitau, se vedec que s'auie trincat eth uas dera cama, fractura complicada, molt grèu. Eth mètge hec eth sòn pronostic: entà sauvar-li era vida s'auie de practicar urgentament era amputacion per dessús dera rotula, en tot avertir qu'ère perilhós balhar-li cloroform ath pacient. Teodoro resistic era operación damb es uelhs dubèrts, e vedec com eth bistorí talhaue era pèth e ressecaue es sòns musculs, com era sèrra mossegaue en uas enquia a arribar ath medoth, e com era sua cama dreta, sagnosa, mòrta ja, ère amiada entà que l'enterrèssen… E non deishèc anar un solet gemiment; sonque, en çò mès naut deth dolor, trinquèc damb es dents eth cigar que lecaue.

Segontes eth cirurgian, era operación auie gessut divinament. Non i auec inflamacion ne gangrena; cicatrizèc ben e lèu, e Teodoro non se tardèc a caminar damb ua cama de pau, ua pauta vulgara, mentre non ne podie encargar ua auta en Alemania, hèta segontes es darrèrs avencis…

Quan escriuec ara sua nòvia des der espitau, sonque l'auie parlat dera herida, e d'ua herida leugèra. Non volie aclapar-la ne espaurir-la. Totun aquerò, çò dera herida alarmèc ara gojata tan, qu'es sues cartes èren crits de terror e efusions d'afeccion. Per qué non ère aquiu era entà assistir-lo e acompanhar-lo e adocir eth sòn patiment? Com porie resistir enquiara carta següenta, quan eth li parlèsse dera sua milhorança?

Aqueres pagines trendes e senzilhes, que deuien consolar a Teodoro, li costèren, contrariament, ua inquetud prigonda. Pensaue en cada moment que tornarie, veirie ara sua adorada, e era lo veirie tanben…mès com! Quina diferéncia! que ja non ère eth galhard oficiau d'eleganta figura e caminar decidit e valent. Qu'ère un invalid, un praubet invalid, un malerós inutil. Adishatz as marches, adishatz as shivaus, adishatz ath

vals qu'embriague, adishatz ara escrima qu'enfortís: aurie de víuer seigut, poirir-se ena inaccion, e recéber ua aumoina d'amor o de pietat, autrejada per caritat ara sua desgràcia. E Teodoro, quan hec es sòns prumèrs passi emparat ena muleta, presentie era impression dera sua nòvia quan eth arribèsse atau, coish e mutilat (eth, er elegant nòvi qu'abans envejauen es amigues). Veir era lum dera compassion en uns uelhs adoradi…be ne serie de trist, de trist! Se guardèc ath miralh e comprovèc en sòn ròstre es tralhes deth patiment, e pensèc en bronic sec dera pauta de husta sus es escales dera casa dera sua futura… Damb eth dorsièr dera man se sequèc ua lèrma de ràbia que baishaue deth lacrimau: demanèc pluma e papèr, e escriuec ua brèu carta de trincament e d'adiu etèrn.

Dus ans se passèren. Teodoro auie tornat ara Peninsula, encara que non ara ciutat a on estimèc e demorèc. Per necessitat li calec anar aquiu en pòcs dies e encara qu'evitaue gésser en carrèr, ua tarde se trapèc ara imprevista damb era que siguec era sua nòvia e (sufocat, tremolós) s'arturèc e la deishèc passar. Qu'anaue era deth braç d'un òme, eth sòn marit. Er amputat, remetut, fèrm ja sus era sua pauta abilament fabricada en Berlin, meravilha d'ortopèdia, que dissimulaue era ranquièra e acabaue en brilhanta bòta, notèc qu'er espós dera sua estimada ère ridiculament format, de cames torçades, de jolhs uasudi e d'innòble pè…e un arridolet de melancolia burlesca joguèc en sòn ròstre grèu e varonil.

Era novèla de Raimundo

Vos pensatz que non i a enes mèns rebrembes arren de dramatic, arren que desvelhe interès, ua novèla tremenda?, mos didec lèu ofensat eth tranquil Raimundo Ariza, ath quau consideràuem eth gojat mès formau de guairi mos banhàuem en aquera tranquilla plaja e mos amassàuem pes tardes a jogar as cartes, en Casino. Non deishèrem de guardar a Raimundo damb estonament e damb un shinhau d'incredulitat. Ça que la, Raimundo non ère lèg: auie ua estatura proporcionada, faccions corrèctes, uelhs grisi e doci, arridolet simpatic e blanca cara; mès era sua polida figura destilaue bajanada; que non auie neishut fascinador; semblaue format pera natura entà èster enes quaranta un bon pair de familha, e Alcalde deth sòn pòble.

- Qu'èm dobtes dera tua novèla romantica, exclamèc, a tot darrèr, un de nosati.
- Donques ei des milhores… repliquèc Raimundo. I a dues classes de novèles, senhors scèptics: es volontàries e es involuntàries. Es prumères les cèrquen pera man es sòn eròis. Es autes…se meten enes mans. D'aguestes siguec era mia. A cèrtes persones se sòl díder que "les arribe tot" e ei perque eres van ara caça d'eveniments… A fe de Diu que se s'estèssen quiets, es hemnes non se precipitarien entà lançar-les memoriaus.
  En mèn pòble, coma ja sabetz, non i sòl auer granes emocions, e quinsevolh causa arribe a èster un eveniment. Tot ei ua distraccion, trincant era monotonia d'aquera manèra de víuer. Harà causa de tres ans, ena primauèra, mos capvirèc era arribada d'ua tribú erranta de gitanos o zingars. Plantèren es sues neres tendes e estaquèren es sues montures en un cèrt camp arid, apròp d'un des barris

en construccion, e cuelhérem eth costum d'anar pes tardes a petofiar es fesomies e es abits de tan estranha gent.
Mos agradaue veir com apraiauen e estanhauen caudèrs e bastien cabestres e pitrals, tot en plen solei e damb eth cap descubèrt, pr'amor que laguens des tendes non s'i botjauen. Se comentaue molt era notícia de qué eth cap d'ua faccion tan sordida e esperrecada auesse depausat en Banc, eth dia dera sua arribada, fòrça milèrs de *duros* en riques *onzes* espanhòles, que d'eres ja non se'n trape en nunlòc. Viatjauen damb es sues proprietats e entà non èster panadi, quan arribauen, es sues causes les protegien d'aguesta manèra. Se didie tanben que possedien dotzenes de cadies d'aur, e joièrs barbars de peireria; mès era vertat ei que, en exterior, solet mostrauen misèries, pelhòts e densa capa de ronha, en non ester estonant que tan mala capa non siguesse pro entà tapar era nòbla beresa e originalitat des boèmis qu'admiràuem.
Se vedie aguesta beresa en toti es individús joeni dera tribú; mès, coma ei naturau, jo m'estimaua mès veder-la enes hemnes, e solia apressar-me ara tenda a on abitaue ua gitaneta deth mès pur tipe orientau que se posque imaginar. Eleganta, de ròstre plan fin, de uelhs de gasèla, tristi, ametladi e immensi; de cabeladura blaua a truca de neror e repartida en dues trenes en andús costats deth ròstre, era gitana ère en tot reclamar un pintor que s'inspirèsse ena sua figura. Encara qu'ère, segontes se sabec dempús, esposa deth cap dera tribú, era sua vestimenta ère formada per ua hauda molt vielha e ua casaca esquinçada, que pes sues trincadures gessie era popa, e en sòrta des fantastics joièrs deth misteriós tresòr, ornaue eth sòn còth ua sòrta de coraus faussi. Era sua trenda joenessa e era sua singulara beresa brilhauen illuminant es liròts e er interior dera tenda, qu'ère, ath delà, semblabla a un caprici de Goya, a on humejaue un topin sus ues brases deth huec, peishut eth huec per ua gitana vielha, tan caracterizada de bruisha que pensè qu'anaue a gésser volant, cama aciu cama enlà, sus ua escampa.
Tanlèu me vedec era gitaneta, damb votz molt melodiosa e ua prononciacion guturau estrangèra, me demanèc era man entà lançar-me era bona ventura. L'ac estirè, damb dues pessetes coma senhau, e dempús d'entenudes es profecies que diden tostemp es gitanes, li deishè damb plaser es dues pessetes en sòn poder. Era hemna parlaue ara prèssa, pr'amor qu'un mainatget nud, de ròstre moret, arrossegant-se peth solèr, ploraue; quan era mair lo cuelhec enes sòns braci, carèc agarrant era popa. De ressabuda, era gitana deishèc anar un sorriscle de dolor: eth mainatge venguie de mossegar-la crudèument, e era, lèu de broma, li fotèc dus patacs leugèrs ara creatura. Sabi pas se qué siguec prumèr, se trincar eth plor eth mainatge o entrar ena tenda eth cap dera tribú, un arrogant boèmi d'energiques faccions e peu retortilhat en longui recauquilhs; e sense encomanar-se a Diu ne ath diable, deishant anar renecs damb eth sòn argòt, li fotec ara sua esposa un fòrt còp de pè que la hec quèir en solèr.
Indignat per tau brutalitat, m'esdeguè a lheuar-la; se lheuèc esblancossida e tremolant; es sòns uelhs tan doci pòc abans, ludien damb ua lum ombriua que me semblèc d'òdi e de ràbia; mès, en tachar-les en jo me mostrèren agraïment.

Que non ac podí remediar; encara que normaument non me meti damb arrés ne en arren, aquera scèna m'auie capvirat: repoteguè e li cridè ath gitano, e enquia e tot lo menacè, se mautractaue de tau sòrta a ua creatura indefensa, damb denonciar-lo ara autoritat, que l`aplicarie un castig avient. Sabi pas se qué passarie pera anma deth boèmi; sai que m'escotèc seriosament, que gasulhèc desencuses, e ath còp, a manèra de patron dera casa m'acompanhèc, en tot trèir-me dehòra deth sòn domicili, damb era desencusa d'ensenhar-me es shivaus e es carros; de sòrta que, en dider-me adiu d'aqueth òme, me vedí en déuer de deishar-li anar ues monèdes… qu'acceptèc sense pèrder era dignitat.

A londeman, e es dies a vier, tornè en campament e anè dret de cap ara tenda dera gitana…Non armetz tarrabastalh ne hescatz badinades! Jo non sentia arren semblable ad aquerò que sòl cridar-se, non ja amor, senon solet caprici o interès per ua hemna. Dilhèu per çò deth lorditge sauvatge que viuie enrodada era gitana, o peth caractèr exotic dera sua beresa de setze abrius, aquerò que m'inspiraue ère ua sòrta de pietat afectiva amassada a un desviament estranh: jo non concebia, damb aguesta hemna, senon era contemplacion desinteresada e remòta que desvelhen un quadre o un trasto de musèu. A viatges me credia inferior ada era, que venguie de raça mès pura e nòbla, d'aqueth Orient qu'en eth era umanitat auec eth sòn breç; d'auti còps, ath contrari, se me figuraue un animau sauvatge, un èsser d'instint e de passion ath quau jo dominaua pera intelligéncia. E trapaua gust en vier a veder-la, solet perque era, quan jo apareishia, mostraue ua alegria mainadenca, ua exaltacion enexplicabla, arrint damb pòts molt ròis e dents molt blanqui, en tot dider-me paraules flatoses, condant-me era sua istòria, es sues fatigues e es sòns desirs de tornar ara sua patria a on eth firmanent non auesse bromes, ne plorèsse aigua jamès. "Lèg quan plò", repetie. Ad aquerò se redusic eth nòste idilli… Que non è arren d'eròi, e quan notè qu'er arrogant gitano arroncilhaue es celhes quan me trapaue enes sòns domènis, espaciè es mies visites, e ne tansevolh me didí adiu dera mia amiga (pr'amor qu'es boèmis lheuèren eth campament, de ressabuda, un maitin, e desapareisheren sense deishar mès tralhes deth sòn pas que diuèrsi molons de carbon e cendre en reiau, e dus o tres panatòris que les atribuiren dilhèu faussament.

Enquia aciu era istòria ei ben senzilha… Aquerò novelesc comence ara… e s'està en un solet hèt que vosati explicaratz coma volgatz… pr'amor que jo m'ac expliqui ara mia manèra e dilhèu equivocadament. Ath cap d'un mes d'aluenhar-se dera mia ciutat era tribú *zingara*, se sabec pera premsa qu'enes asprors dera sèrra des Castros auien descubèrt uns pastors eth còs d'ua hemna molt joena qu'es sòns senhaus inequivòcs coincidien damb es dera mia gitaneta. Eth còs auie estat acogat prigodament, mès airejat pes gosset, e desenterrat lèu, dèc ara justícia indicis de qué se tractaue d'un òrre crim. Se comencèc eth procediment sense cap resultat, pr'amor qu'es dera tribú erranta declarèren qu'era gitaneta auie hujut en tot separar-se d'eri, e qu'eri non s'auien apropat ne a vint lègues dera sèrra de Castros. Era mòrt dera gitaneta siguec un nere mistèri mès, des molti qu'era justicia non arribe ath hons jamès. Sonque jo credí veir clar er

ahèr… M'en brembè des paraules que Cervantes bote en boca deth gitano vielh: "Liuri e exempti viuem dera amara pestiléncia dera gelosia; nosati èm es jutges e es borrèus des nòstes esposes e amigues; damb era madeisha facilitat les aucim e les enterram enes montanhes e desèrts, coma se siguessen animaus dolents; que non i a parent que les resvenge, ne pairs que mos demanen era sua mòrt…"

Er encaish trincat

Convidada ara nòça de Micaelita Aranguiz de Meneses, e en non auer pogut assistir-i, grana siguec era mia suspresa quan me'n sabí a londeman (era ceremònia s'auie de hèr tàs dètz dera net ena casa dera nòvia) qu'aguesta, ath pè deth madeish autar, quan li preguntèc eth Bisbe de San Juan de Acre se recebie a Bernardo coma espós, deishèc anar un *non* clar e energic; e coma que tornèsse a hèr era pregunta e se repetic era madeisha responsa, eth nòvi, dempús d'acarar pendent un quart d'ora era situacion mès ridicula deth mon, li calec retirar-se, en tot des.hèir-se era reunion e era nòça ath còp.

Que non son estranhs taus cassi, e les solem liéger enes jornaus; mès arriben entre gent de classa umila, de molt modèst estat, en esfères a on es convivéncies sociaus non embolhen era manifestacion franca e espontanèa deth sentiment e dera volontat.

Çò de particular dera scèna provocada per Micaelita, ère eth miei ambient que se desvolopèc. Me semblaue veir eth quadre, e non podia consolar-me per non auer-lo contemplat damb es mèns pròpris uelhs. M'imaginaua eth salon ar arràs de gent, era escuelhuda concurréncia, es senhores vestides de seda e de velot, damb colharets de peireria, en braç era mantiha blanca entà tocar-se-la en moment dera ceremònia; es òmes damb reludentes plaques o mostrant insignes d'Ordes militares ena part de deuant deth frac; era mair dera nòvia, ricament vestida, afasendada, sollicita, de grop en grop, recebent felicitacions; es frairetes, esmoigudes, molt beròies, de ròsa era màger, de blau era mendre, ostentant es braçalets de turqueses, present deth futur cunhat; eth Bisbe qu'a de benedir era nòça, conversant grèu e afablament, arrint, en tot dignar-se deishar anar facècies urbanes o discrèts elògis, mentre aquiu ath hons s'endovie eth mistèri der oratòri revestit de flors, un revolum de ròses blanques, deth solrr enquiara copòla a on convergissen radis de ròses e de lillàs coma era nhèu, sus rama verda, artisticament dispausada; e en autar, era figura dera vèrge protectora dera aristocratica mansion, miei amagada per ua cortina color taronja, eth contengut d'un departament plen dr flor d'irangèr qu'envièc des de Valencia eth plan ric proprietari Aranguiz, oncle e pairin dera nòvia, que non venguec en persona per vielh e malautís (detalhs que corren de boca en boca, en tot calcular-se era magnifica eréncia que li corresponerà a Micaelita, ua esperança mès de felicitat entath matrimòni, eth quau anarà a Valencia a passar era lua de mèu). En un grop d'òmes me representaua ath nòvi, un shinhau nerviós; leugèrament palle, mossegant-se era mostacha sense voler, inclinant eth cap entà contestar as delicades badinades e as frases amanhagadores que li dirigien…

E fin finau, vedia aparéisher en marc dera pòrta que da as abitacions interiores ua sòrta d'aparicion, era nòvia, qu'es sues faccions a penes se ven jos era brometa deth tul, e que

passe en tot hèr croishir era seda deth sòn vestit, mentre en sòn peu brilhe coma semiat de rosada era ròca anciana dera vestimenta noviau… E ja era ceremònia s'organize, era parelha auance amiada pes pairins, era candida figura s'ajulhe ath costat dera eleganta e airosa deth nòvi… S'amasse en prumer lòc era familha, cercant un bon lòc entà veir amics e curiosi, e entre eth silenci e era respectuosa atencion des presents… eth Bisbe formule ua interrogacion, ara quau respon un *non* sec coma un trait, categoric coma ua bala. E (tostemp damb era imaginacion) notaua eth movement deth nòvi, que se botge herit; eth vam dera mair, que se lance entà protegir e ajudar ara sua hilha, era insisténcia deth Bisbe, forma deth sòn estonament, era estrementida des presents, era ansia dera pregunta transmetuda en un segon: "Qué se passe? Qué i a? Era nòvia s'a botat malauta? Que ditz *non*? Impossible…Mès ei segur? Quin episòdi!..."

Tot aquerò, laguens dera vida sociau, constituís un terrible drama. E en cas de Micaelita, ath delà de drama, siguec un enigma. Jamès arribèc a saber-se de cèrt era causa dera sobtada negativa.

Micaelita se limitaue a díder qu'auie cambiat de pensada e qu'ère ben liura e patrona de hèr repè, encara que siguesse ath pè der autar, mentre er *òc* non gessesse des sòns pòts. Es intims dera casa se hègen brigalhs eth cervèth, emetent supausicions inversemblables. Çò de cèrt ère que toti vederen, enquiath moment fatau, as nòvis contents e molt enamoradi; e es amiguetes qu'entrèren a admirar ara nòvia ondrada, menutes abans der escandal, referien qu'ère lhòca d'alegria, e tan illusionada e satisfèta que non se cambiarie per arrés. Aguestes donades èren entà escurir encara mès er estranh enigma que pendent molt de temps balhèc pè ara mormoracion, irritada damb eth mistèri e premanida a explicà'c desfavorablament.

Ath cap de tres ans (quan ja lèu arrés se'n brembaue der eveniment dera nòça de Micaelita), me la trapè en un balneari de mòda a on era sua mair anaue a cuélher es aigües. Que non i a arren que facilite mè es relacions coma era vida de balneari, e era senhoreta Aranguiz se hec tan intima mia, qu'ua tarde, passejant entara glèisa, me revelèc eth sòn secret, en tot afirmar que me permetie divulgar-lo, damb era seguretat de qué ua explicacion tan simpla non se la creirie arrés.

- Que siguec ua causa molt pèga… De tan pèga non la volí díder; era gent tostemp atribuís es eveniments a causes prigondes e transcendentaus, sense encuedar-se'n de qué a viatges eth nòste destin lo fixen es mainajums, es *petiteses* mès petites…. Mès son petiteses que signifiquen quauquarren, e entà cèrtes persones, signifiquen massa. Veiratz se qué se passèc; e non compreni que non se'n sabesse arrés, pr'amor qu'eth cas se passèc aquiu madeish, deuant de toti; encara que non ac avertissen, pr'amor que siguec, reaument, un díder Jesús.
  Ja sabetz vos qu'era mia nòça damb Bernardo de Meneses, semblaue amassar totes es condicions e garanties de felicitat. Ath delà, cohèssi qu'eth mèn nòvi m'agradaue molt mès que cap aute des que coneishia e coneishi; me pensi qu'èra enamorada d'eth. Era soleta causa que sentia ère que non podessa estudiar eth sòn caractèr: quauques persones lo jutjauen violent; mès jo lo vedia tostemp

cortés, deferent, mofle coma un gant, e sospechaua que cuelhie aparences destinades a enganhar-me e a amagar ua fèra e avinagrada condicion. Maudidia jo mil còps era subjeccion dera hemna fradina, entara quau ei impossible seguir es passi ath sòn nòvi, conéisher era realitat e obtier infòrmes leiaus, sincèrs enquiara crudeutat, es solets que me padegarien. Sagè de someter a diuèrses pròves a Bernardo e gessec ben d'eres, era sua conducta siguec tan corrècta, qu'arribè a pensar que podia fidar-li sense cap de pòur eth mèn avier e era mia felicitat.

Arribèc eth dia dera nòça. A maugrat dera naturau emocion, quan me vestí eth vestit blanc vedí un còp mès eth supèrb volant der encaish que l'ornaue, e qu'ère un present deth mèn nòvi. Qu'auie pertanhut ara sua familha, aqueth vielh Alenzon autentic, d'ua *tercia* d'ample (ua meravilha), d'un diboish esquist, perfèctament conservat, digne dera veirina d'un musèu. Bernardo me l'auie autrejat, en tot soslinhar eth sòn valor, causa qu'arribèc a despacientar-me, donques que per molt qu'er encaish valesse, eth mèn futur deuie supausar qu'ère pòca causa entà jo.

En aqueth moment solemne, en veder-lo lheuat peth dens satin deth vestit, me semblèc qu'era plan delicada labor significaue ua promesa de felicitat, e qu'en sòn teishut tan fragil e ath còp tan resistent penjauen, en subtiles malhes, dus còrs. Aguest sòmi me fascinaue quan comencè a caminar entath salon, qu'ena sua pòrta me demoraue eth mèn nòvi. En precipitar-me entà saludar-lo, plia d'alegria, per darrèr viatge abans de pertanher-li en anma e còs, er encaish s'aganchèc en un hèr dera pòrta, damb tan mala sòrt, qu'en tot voler-me liberar entení eth bronit caracteristic der esquinçament, e podi veir qu'un tròç deth magnific ornament penjaue ena hauda. Mès tanben vedí ua auta causa: era cara de Bernardo, arroncilhada e desfigurada per anuèg mès viu; es sòns vistons usclants, era sua boca miei dubèrta prèsta a proferir eth repotec e era injúria…Non arribèc a tan, perque se trapèc enrodat de gent; mès en aqueth instant fugaç se lheuèc ua cortina e darrèr d'era apareishec nuda ua anma.

Que me deuí immutar; erosament eth tul deth mèn vel me caperaue eth ròstre. En men interior bèra causa croishie e se trincaue, e era alegria que trauessè eth lumedan deth salon se convertic en orror prigond. Bernardo se m'apareishie tostemp damb aquera expression d'ira, duretat e mesprètz qu'acabaua de suspréner ena sua cara; aguesta conviccion s'apoderèc de jo, e damb era venguec ua auta causa: era de qué non podia, era de qué non volia autrejar-me a tau òme, ne alavetz, ne jamès… E, ça qua la, anè apressant-me entar autar, m'ajulhè, escotè es exortacions deth Bisbe… Mès quan me preguntèren, era vertat me gessec des pòts impetuosa, terribla…

Aqueth *non* gessie sense prepausar-me-lo; me lo didia a jo madeisha… entà que l'entenessen toti!

- E per qué non declaréretz eth vertadèr motiu, quan se heren tanti comentaris?
- Ac torni a díder: pera sua simplicitat… Non s'aurien convençut jamès. M'estimè mès deishar creir que i'auie rasons d'aguestes que criden serioses…

Martina

Soleta hilha d'afectuosi pairs que l'auien elevat doçament, sense un repotec ne un solet castig, Martina siguec era alegria der aunèst larèr a on neishec e creishec. Quan arribèc ara edat adulta, era gent comencèc a díder qu'ère polida, e era mair, plia d'innocenta vanitat, s'esdeguèc en apraiar-la e ornar-la entà que ressautèsse era sua beresa virginau e fresca. En teatre, enes balhs, en passeg des tardes d'iuèrn e des nets d'ostiu, Martina, vestida ara mòda e damb ròba tostemp fina e graciosa, agradaue e ère en prumèra linha entre es senhoretes de Marineda. Se laudaue tanben eth sòn sen, era sua vivesa, era manèra d'agradar, que non ère coquetaria, e era sua alegria, tan naturau coma eth cant des audeths. Ua atmosfèra de simpatia adocie era sua vida. Credie que toti eren bravi, pr'amor que toti li parlauen damb benvolença enes uelhs e mèu ena boca. Se sentie erosa, mès se prometie entath futur encara majores felicitats, mès riques e prigondes, que deuien començar eth dia que s'enamorèsse. Degun des cavalierets que hègen era aleta ar entorn de Martina, atiradi pera sua joenessa e era sua cara, ath de là d'ua non mespredabla isenda, meritèc qu'era gojata tachèsse en eth es grani e arridolents vistons mès enlà d'ua menuta. E en aguesta menuta, mès qu'es vestits e seduccions deth cavalieret, solie veir Martina es sòns defèctes, en tot burlar-se'n dempús d'eri damb es sues amigues. Burles inofesives, qu'en eres es vèrges, damb maliciós candor, hèn era anatomia des sòns pretendents, aubedint ad aguest instint d'ostilitat burlesca que caracterize eth prumèr periòde dera joenessa.

Atau se passèren tres o quate iuèrns; en Marineda comencèc a mormolhar-se que Martina ère delicada de gust, qu'afustaue naut e que trapar era sua mieja iranja li serie dificil.

Ça que la, en aparéisher ena ciutat eth capitan d'artilheria Lorenzo Mendoza, se sabec que Martina auie recebut plomb ena ala. Lorenzo Mendoza venguie de Madrid; ère elegant, cortés, reservat, seriós, mèslèu un shinhau trist, encara qu'en societat s'esforçaue en aparéisher graciós e expansiu; era sua manèra de vestir e eth sòn anament revelauen er abit d'un tracte escuelhut e d'un respècte ada eth madeish que non degeneraue en fatuitat ne en afectacion; sense presumir de bon gojat, ère fòrça simpatica era sua cara morena d'escura barba e faccions expressiues. Damb tot aquerò, auie mès causes de çò necessari entà avalar-li eth sen a ua mainada provinciana, enquia e tot sense pretenè'c, coma en realitat non ac pretenie Mendoza ath començament. Es facècies des companhs, era fama *d'afustar naut* de Martina e tanben es sòns atractius e gràcies, era sua beresa en plia fluorescencia alavetz, possèren a Mendoza a apressar-se ada era, a preferir era sua convèrsa, e, de man en man, a hestejar-la.

Eth pintor que volesse traçar ua personificacion dera felicitat poirie cuélher a Martina coma modèu en aquera epòca deliciosa qu'en era credie sénter qu'era sua sang circulaue coma un arriu de nectar e eth sòn còr s'illuminaue coma ardent robin ena perpetua hèsta des sues esperances divines.

Quan ocupèc Lorenzo era cagira liura ath costat de Martina, aguesta se botaue alternativament ròia e esblancossida; es sues aurelhes brunzien, ludien es sòns uelhs, se

heredauen es sues mans d'emocion; e as prumères paraules deth capitan, un gòi embriagador fixaue ena boca de Martina un arridolet coma d'extasi.

Pòqui viatges dèishe de costar enveja aguesta felicitat, e mès quan non s'amague, coma non amagaue Martina era sua, pr'amor que non vedie motiu entà amagar un sentiment pur e legitim. Se non siguec era enveja, siguec eth curiosèr qu'escorcolhèc eth passat de Mendoza, coma s'escorcolhe ua casa entà trapar aquiu ua arma amagada e herir damb era. Se sabec, sense massa esfòrç, pr'amor que lèu tot se sap, encara que sigue a mieges e sense massa logica, que Mendoza, quan venguec, auie talhat ua d'aguestes istòries passionaus, auratjoses, longues, complicades, un impossible adorat e funèst, d'aguesti laci qu'obliguen a húger entàs confinhs deth mon e que, encara qu'elastics a mida dera abséncia, non tostemp se trinquen per mès que s'estiren. Damb era manca de penetracion que caracterize ath plebèu, opinauen es curiosi de Marineda que Mendoza auie desbrembat immediatament ara sua tirana, era quau, per çò de costar-li amarums e desgràcies sense compde, ne ère mainada ne ère beròia. Ath costat d'aqueth capuret, d'aquera Martina candida e radianta coma era auba, e qu'amiaue enes sues polides mans un capitau, qué podie trapar mens eth valent capitan d'artilheria?

Totun aquerò, anmes caritatives se deleitèren en hèr-li saber era vielha istòria ath pair de Martina, segurs de qué eth, sollicit e inquiet, l'ac condarie ara sua hilha. Non s'enganhauen: ua net, en passeg deth terralh, ara ora qu'era salada brisa deth mar refrèsque eth ròstre e arrefortís era animositat, e ena quau era musica militara, sonora e vibranta, capère era votz e sonque permet eth mormolh intim e doç des enamoradi, Martina preguntèc leiaument e Lorenzo que contestèc trebolat e ombriu… Qui l'ac auie dit?... Pegaries. Qu'èren causes passades, ben passades; mòrtes e ben mòrtes. Mendoza non comprenie ne eth per qué les rebrembaue arrés ne per qué les treiguie a lúder Martina… E era, lheuant es uelhs plei de lèrmes e reludents de passion, arrint d'aquera manèra extatica, desbrembant eth lòc a on se trapaue, gasulhèc prigondament: "Non m'è de maridar damb cap aute que non sigues tu; e me semble just saber se i a bèra causa qu'ac empedisque". Esmoigut, sense encuedar-se'n de çò que hège, Mendoza s'inclinèc, e cercant dissimuladament era man dera gojata, e sarrant-la fòrtament entre eth revolum de passejaires, qu'amagaue taus expressions, li gasulhèc ara aurelha:

- Plan, donc, que non i a arren… e entà jo que sigue lèu… T'estimi!

Quan acabèc era frasa Mendoza, Martina se virèc entath sòn pair, que venguie darrèr, exclamant:

- Que non sò ben… amia-me a sèir… Eth braç!

Lèu se remetec, pr'amor qu'era alegria pòt capvirar, mès rarament hè mau; e ath cap de dues setmanes, era nòça de Martina e Mendoza ère notícia oficiau, e se sabie er encargue dera equipa e des ceremònies, e se discutien es mòbles e eth lotjament des nòvis.

S’acordèc era ceremònia tà finaus de Seteme. Enta qué s’auie de demorar? Er amor que ja ei madur s’a de recuelhe, coma era fruta madura. Anauen arribant calaishi de ròba blanca, vestits de seda, estugs de jòies: ena sala des pairs de Martina servie de veirina ua ampla taula; amics e amigues venguien, contemplauen, aprovauen, censurauen e gessien contents, displicents o taciturs, segontes eth sòn caractèr mès o mens generós. Martina, cada maitin, arringaue trionfaument ua huelha deth calendari, talhat ja entara data dera nòça. Pòques huelhes mancauen ja! Dètz… ueit…ua setmaneta solet! Aguest dimenge ère eth darrèr de fradina… Quate dies… deman…òc deman, tàs ueit; vaquí eth vestit blanc, es gants blancs, eth ventalh, era flor d’irangèr qu’arribèc de Valencia e qu’embaumaue er ambient. Lorenzo venguie pes nets entà her tertólia damb era sua nòvia e se mostraue galan, encara que tostemp grèu.

Era vesilha dera nòça, Martina lo demoraue, coma de costum, en petit gabinet. Era mair, que susvelhaue es sues convèrses, non pensèc qu’aquera net calesse hèr de sentinèla: tenguda a molti ahèrs, deishèc soleta ara sua hilha. E Martina, en sòrta d’alegrar-se, sentec de pic ua pena aclapanta, immensa, ua desolacion sense limits, ua pòur òrra a quauquarren que non s’explicaue, ne se fondaue en arren racionau. Se tardaue ja Mendoza. Sonèc era campaneta, e per instint, Martina se lancèc entara escala. Eth sirvent li balhèc ua carta que venguie d’amiar “er assistent deth senhoret”. Ua carta! Es cames de Martina semblauen de coton; credec que jamès poirie caminar eth tròç que separaue era avantcramba deth gabinet. S’apressèc ara lampa, trinquèc era envolòpa, liegec…Abans qu’es sòns uelhs ja auie liejut eth sòn còr, fidèu endonviaire.

Aqueres desencuses, aqueres forçades frases d’afeccion, aqueres mentides que sajaue damb eres amagar era infama desercion, les pressentie Martina des d’ua ora abans. E es motius dera sobtada marcha, pro sabie Martina que non èren es que simulaue era carta, senon d’auti, que non se podien díder, mès qu’explicauen ath còp eth viatge e era contunha tristesa, invencibla, misteriosa, deth sòn futur… Que lo cridaue un aute còp er abisme; ressuscitaue aquerò que sense cap de dobte non auie mòrt. Martina queiguec estavanida en fautuélh: non ploraue, gemegaue baishet, coma aqueth que reprimís era quèisha de mortau dolor. Ça que la, era madeisha violéncia deth còp, era indignacion (mil sentiments confusi), la possèren a lheuar-se, a cuélher ua aluqueta, usclar era carta, daurir era hièstra e lançar a volar es cendres, coma se cranhesse que la delatèssen. En tot cercar alavetz as sòns pairs, les declarèc damb votz fèrma e serena qu’auie renonciat, peth sòn gust e de bon voler, a maridar-se damb Mendoza, ath quau ja non tornarien a veir, donques qu’aquera net gessie en tren entà Madrid.

Qu’auien es pairs de Martina ua casa de camp non massa luenh dera ciutat e en era s’amaguèren damb era sua hilha, entà deishar esbugassar-se eth prumèr povàs dera des.hèta nòça. Aquiu passèren er iuèrn; Martina semblaue contenta. Li parlèren de viatjar ara cort, ar estrangèr; refusèc era idèa damb desengust. Arribèc era primauèra e ja non pensauen deishar era residéncia deth camp. En apressar-se er aute iuèrn li preguntèren a Martina, e era demanèc, per favor, tu per tu, un an mès de solitud. Era madeisha scèna se repetic er an a vier; es pairs comencèren a impacientar-se: les semblaue que ja ère ora de qué era sua hilha tornèsse ath mon e se li cerquèsse un aute

nòvi formau e autentic, qu'esfacèsse dera sua memòria eth passat. Mès alavetz se passèc qu'es vielhs emmalautiren e ath pòqui dies se les hec a vier eth sepulcre, ath pair per ua fèbre reumatica e ara mair per un vielh patiment de còr. Martina, ja soleta, de dòu rigorós, se remic a recéber condolences, a adméter consòls des sues amigues, e s'embarrèc mès que jamès entre es parets dera sua tapia, e entre es arbes dera sua solitària finca. En Marineda ja lèu non se parlaue de Martina. Era majoritat la credien maniatica. Non la tractaue arrés.

Ua tarde piquèc eth picapòrt dera pòrta un cavalièr, que montaue un shivau castanh. Er ortalan gessec a daurir, e contestèc era frasa sacramentau: era senhora non i ère e ath delà non acostumaue a adméter visites.

- Didetz-li, objectèc eth cavalièr, baishant era votz, qu'ei Lorenzo Mendoza… Dilhèu alavetz…

Tàs dètz menutes tornaue er ortalan damb ua responsa negativa decidida. Mendoza baishèc eth cap e hec senhau de tornar a montar. De pic, coma se cambièsse d'opinion e aubedisse a ua inspiracion sobtada, crosèc era pòrta, se metec pati ensús, pugèc ua escala exteriora tapissada de mare-seuves, que daue accès ara casa, e entrèc en ua sala escura, de hièstres miei barrades, silenciosa. Entenec un crit de hemna; anèc dret entà on sonaue e sarrèc a Martina damb es sòns braci. Non i auec paraules, tot se hec damb flataries, inarticuladi sons, amorasses insensates per part d'eth, prumèr refusades fèblament e pagades dempús. Ara seguida arribèren es desencuses, es precs, es explicacions que Mendoza balhèc lèu de jolhs, e era escotèc tremolosa, aflaquida, damb eth cap emparat en pièch deth suplicant. E seguiren es promeses, es juraments, es prepausi d'esmenda e leiautat, es laci de felicitat que Mendoza desvolopaue content, en tot aganchar es sòns dits damb es de Martina, que ja non botaue resisténcia. Era net queiguie, era lua se lheuaue blanca e tranquilla, es mare-seuves exalauen era sua balsamica flaira. Es ancians nòvis qu'èren ja aimants, era primauèra se cambiaue en ostiu e er capvirat Mendoza non deishèc de veir que Martina, ath miei deth delèri, a viatges, gemegaue de forma baisha, coma aqueth que reprimís era quèisha de mortau dolor (coma auie gemegat ans abans en recéber era carta d'adiu).

A londeman, quan se desvelhèc Mendoza, non vedec a Martina; la cridèc a votzes, e non contestèc arrés. Fin finau acodiren es sirvents; sabien qu'era sua patrona se n'auie anat d'ora, mès non sabien entà on…

En Marineda se sabec sense cap estonament, era setmana a vier, que Martina viuie embarrada, coma *senhora d'estatge*, en un convent de Compostela. Aquerò que jamès se hec saber siguec eth hèt de qué auie cuelhut tau decision entà evitar era vergonha de senter-se morir de felicitat apròp d'aqueth qu'un dia l'enganhèc e venec.

Apològ

Que s'auie enamorat Vicente de Laura en entener-la cantar ua opereta que representaue, damb gràcia deliciosa, un papèr entre comic e patetic. Era naturau beresa dera cantanta semblaue màger, reauçada pera vestimenta capriciosa e originau, peth reflèx des bataries de lum, que galejauen a torrada cristalina des sòns retortilhadi e deishats peus, que flotauen mès entà baish deth jolh. Se trapaue Laura enes sòns prumèrs ans erosi dera profession qu'en era un òme, dempús d'èster coneishut, arribe a èster famós; aguesti ans qu'en eri eth bualh de lum se convertís en astre, e es omenatges, es contractes, es ramelets, es jòies, es retraits en publicacions illustrades, es articles elogiosi, escauhadi peth entosiasme, quèn sus era artista lirica, ahiscant era sua vanitat, exaltant eth sòn amor pròpri e hènt-la soniar damb era glòria. Per qué, entre eth revolum d'adoradors que brunzie ath sòn entorn, Laura distinguic a Vicente, escuelhec a Vicente, oficiau que non possedie qu'ua espada e un cognòm, aquerò plàn, molt illustre; eth sonor cognòm ispano-arab d'Alcantara Zegri?

Çò de cèrt ei qu'era eleccion de Laura siguec molt damnajosa entara sua tranquillitat e felicitat. Vicente Zegri, coma lo cridauen es sòns amics, per atavisme e tradicions de raça amie ena sang eth virus corrosiu dera gelosia; e s'aguesta malautia morau hè estralhs a on sigue que campe, non se pòden calcular es sues conseqüéncies en un òme qu'estime a ua hemna de profession artistica, qu'es sues gràcies, de bèra manèra n'a eth dret eth public entà gaudir. Mèslèu ère Vicente rabiós que gaujós; s'avalèc eth hèu quan encara non auie provat era mèu, e jamès recebec eth divin prèmi des flataries dera estimada, sense que se l'amarguèssen damb amarum de mòrt neres sospeches, infames imaginacions e desesperadi mesfidances. Autan l'afectèc aguesta fatiga e gelosia, qu'un dia (o, entà non mancar ara vertat, ua net, qu'ara gessuda deth teatre auie acompanhat a Laura) ja non podec tier-se, e dauric eth sòn còr, mostrant çò mès prigond dera herida.

- Eth mèn patiment ei tau, declarèc sarrant es mans dera sua amiga, en aqueth moment gelades de terror, que me cau cuélher eth camin deth miei, realizar ua accion decisiva: se seguissa atau, acabaria lhòco, e hèsca çò que hèsca, ac voi hèr en tot èster senat, tient era consciéncia des mies accions. Quan t'aplaudissen, senti talents de calar huec ath teatre; quan se t'aumplís de pècs e d'atrevits eth *camerino,* se m'acodis trèir era espada e entrar talhant a dreta e quèrra. Era temptacion ei tan fòrta, qu'entà non cedir, me'n vau entà casa, mès coma que me coneishi e me'n sai que tard o d'ora cediria, m'estimi mès consultar-te, cohessar-me damb tu, entà veir s'entre es dus acordam era manèra de sauvar-mos.

Laura guardaue fixament ar oficiau, en tot notar damb prigonda estrementida, era ludentor sinistra des sòns uelhs, era tremoladera involuntària des sòns pòts ròis, er arroncilhament des sues celhes, era crispacion des dits, era alteracion dera sua votz; e damb un doç arridolet e un accent que vessaue trendesa, li preguntèc, entre un assag d'amorassa que refusèc eth gelós:

- E qué as pensat hèr, Vicente mèn? Donques que discutim amigablament, parla-me sense embuts e jo te contestarè damb sinceritat.

- È pensat que mos maridem, que sigues era mia esposa!, declarèc Zegri
- E que jo… renoncia ar art?
- Se non renoncièsses, quin negòci serie aguest!, exclamèc er enamorat damb exaltada veeméncia. T'auies pensat ua auta causa, non? Des deth moment que Vicente Zegri se cride eth tòn marit, pertanheràs ath tòn marit e eth e solet eth, poirà contemplar es tòns encantaments, enténer eth tòn cant e veir desligada aguesta cabeladura.

En parlar atau cuelhec eth dens flòc de peu en tot secodir-lo damb furor apassionat.

Se botèc Laura mès esblancossida qu'era sua blòda de seda; era causa l'auie dolut; mès ne er arridolet se separèc des sòns pòts ne cambièc un solet punt era langorosa e amorassadora expression des sòns uelhs. En tot dirigir-se a Vicente damb tranquillitat e doçor, li preguntèc:

- Me permetes que te conda un conde orientau? Me lo condèren aquiu en Russia a on cantè hè dus iuèrns, e a on an fòrça talents entà que i torna un tempsada.

En tot passar-se era man peth front, coma entà espaurir a ua malajadilha, Vicente hec un senhau damb eth cap mostrant qu'ère prèst a escotar.

- Semble, comencèc Laura, que i auec en Russia, sabi pas en quin sègle, un Rei molt dolent e herotge, ath quau lo botèren per çò des sòns abusi eth subernòm de *Ivan eth Terrible*. Encara que non deuie èster massa ben damb Diu, eth cas ei que se l'acodic bastir ua catedrau magnifica, dedicada a un sant qu'aquiu criden *Vassili Blagennoi*, que signifique eth *Benaurat Basili*…
- E qué a a veir aquerò…? mormolhèc Vicente, non sense impaciéncia.
- Demora, demora…! Eth Rei cerquèc pendent fòrça temps un arquitècte capable de compréner tota era somptuositat e granesa qu'eth desiraue entara catedrau, enquia que fin finau se presentèc un arquitècte damb un projècte estonant, que deishèc ath Rei encantat. Se bastic eth temple, e siguec era admiracion de toti, e eth Rei, plan content, aumplic de presents, aunors e distincions ar arquitècte. Un dia, acabades es òbres, lo cridèc en palai e li preguntèc se serie capable de bastir un aute temple tan magnific e estonant coma aqueth. Er arquitècte, vantat, responèc que òc, e qu'enquia e tot demoraue bastir un edifici que superèsse ath prumèr en beresa e esplendor. Alavetz eth barbar deth Rei, en tot servir-se der agudent punhau de hèr qu'amiaue tostemp ena centura, li uedèc ath praube arquitècte es dus uelhs, un darrèr der aute, entà que jamès podesse bastir entad arrés un temple…

Laura carèc, e Vicente Zegri, qu'acabaue de compréner era moralitat der apològ, la guardèc damb ua sòrta de desviacion. Ua leugèra esgluma pistèc peth cant dera sua boca, e pes sues venes serpegèc eth hered subtil dera aura epileptica, qu'ahisque ath crim. En tot tier-se damb un gran esfòrç, s'incorporèc prèst a anar-se'n, e gasulhèc pausadament mentre recuelhie era sua eleganta capa espanhòla:

- Aguest Rei actuèc mau. Trèir es uelhs ei ua accion pròpria d'un borrèu. S'ei que volesse inactivar ar arquitècte, l'auie d'auer aucit.

Parlant atau, damb un sobtat impuls s'apressèc a Laura, l'enrodèc enes sòns braci, e tan violentament la sarrèc, d'ua manèra tan asenada, en tot foter-li es dits entre es costelhes, qu'era artista deishèc anar un crit de pòur, un sorriscle qu'auie gessut deth hons deth sòn èsser, d'aguesti que solet dicte er instint de conservacion, er orror ar arren e ath sepulcre. En enténer eth crit, Vicente la deishèc, s'embolhèc ena sua capa e gessec estramuncant damb es parets.

Aquerò que mancaue arribèc a punta de dia, vagant pes carrèrs, en un estat tan orrible, que dus o tres còps s'apuèc en ua pòrta entà plorar. Eth dia que seguic ad aquera net non siguec mens crudèu. L'escriuec a Laura cent cartes, qu'esbocinaue dempús damb ràbia; cuelhec e deishèc anar dempús mil plans contradictòris; pensèc en ajulhar-se, en suicidar-se, en usclar eth barri, en sequestrar ara sua estimada ara fòrça, e, a tot darrèr, era idèa dera mòrt siguec era que se calec en sòn esperit poderosament. Era sua anma demanaue sang, hèr e huec, violéncia, anequeliment; er instint anarquic que tanti viatges acompanhe ar amor, se quilhaue brusent e deishat d'anar, coma un auragan. Ja ne tansevolh sajaue Vicente de recuperar era rason, eth sen e era tranquillitat. Es imatges suscitades pera gelosia, Laura atirant entada era es uelhs de tanti òmes, que se recreauen damb es sues gràcies e sagacitats, que beuien era sua votz, que l'admirauen pera sua cabeladura, èren flèches d'ahlama que lo capvirauen, madeish qu'ath tòro era ardenta banderilha. Ne se pensaue enquia e tot qu'estimaue a Laura: la consideraue ua enemiga mortau. S'imaginaue per moments que l'auie en òdi damb tota era sua volontat irascibla, e aguest òdi clamaue entà assadorar-se e gaudir ena destruccion.

Arribada era ora d'anar ath teatre, a on cantaue Laura ua des sues operetes qu'en era se trapaue mès beròia e recebie mès aplaudiments, Vicente, decidit, un shihau aleugerit pera fèra decision, concreta, irrevocabla, se metec ena pòcha era pistòa. Se patie massa… aquiu qu'auie eth remèdi. Ja auien lheuat es cortinatges, mès Laura non apareishie; e Vicente, cuelhut ena sua frenesia, notèc qu'era gent deishaue anar exclamacions de maucontentament e qu'era foncion non ère era anonciada, era que Laura auie de representar. Alarmat, abans d'acabar-se er acte deishèc eth sòn sèti, correc a informar-se entre es encastres…Aqueth madeish maitin, era cantanta auie rescindit eth sòn contracte en tot pèrder tot çò que volec er empresari, e se n'auie anat en direccion a Sant Peterburg.

A secret grèuge…

Aquera botiga d'oltramarins deth carrèr Major alegraue es uelhs e ère orgulh des abitants dera ciutat, es quaus, dempús de mostrar as forastèrs es sòns dus o tres monuments romanics e es sòns Docks, non deishauen de híger: "Guardatz er establiment de Riopardo, que s'està entre es milhors der estrangèr."

E competie. Es amples cristaus; es veirines de marme blanc; es reludentes balances; es aishetes de daurat laton; eth plafon deth tet; es banquetes folrades de ric verd velot

d'Utretch; es ludentes lhaunes de consèrva formant piramides; es pinhes e platanes madures en trofèu; es bateries de botelhes de licor, de formes estranhes e d'envernissades etiquetes, tot illuminat per arradims d'ampoles electriques, hègen der establiment un somptuós palai dera lecaria. Dera madeisha manèra qu'en Madrid gessen es senhores a voludar liròts, ena apacibla capitau provinciana gessien "a veir qué auie Riopardo de nauèth". Riopardo substituie ath teatre e a d'autes diversions dera civilizacion; e es torrons e es hormatges e es higues d'Esmirna èren eth pecadet doç des pacifiques patrones de casa e des sòns sedentaris marits, pera quau causa non mancauen censors de mala encolia qu'acusauen a Riopardo d'auer corromput es costums e cambiat era patriarcau senzilhesa des minjars en un fast babilonic…

Mentretant, er establiment creishie, e Riopardo, brun, alisat, ludent, aquerie aguesta seguretat qu'acompanhe ara prosperitat. Es negòcis anauen coma ua seda, e demoraue morir capitalista, madeish que d'auti negociants dera madeisha plaça qu'auien auut començaments mès umils encara… Aué s'auie de trabalhar en to profitar eth vigor des trenta ans e era salut de hèr. De dia, des des sies deth maitin, ath pè deth canon, hènt netejar e aprair, pesant, despachant, crubant; de net, comprovant registres, copiant factures, constestant cartes… e atau, sense pòsa ne mès intervau que bèth cuert viatge a Madrid e Barcelona.

D'un d'aguesti viatges tornèc Riopardo maridat; era sua hemna, polida gojateta, hilha d'un perfumaire apareishec ena botiga des deth prumèr dia, ajudant en trabalh ath sòn marit e ath dependent. Era cara jovenila e eth fin parlar castelhan de Maria sigueren un atractiu mès entara clientèla. Sense èster tan activa e trabalhadora coma eth sòn marit, Maria ère agradiua e sollicita e hège gòi veder-la, ben sarrada de corsé, molt escura de pientat, veder-la talhar damb era sua blanca maneta d'ahilats dits ua bagueta de Gruyère o ua sèria de talhs de salsissòt, subtils coma òsties, pesar-les pulcrament e embolhar-les en papèrs de seda estacadi damb cinta blaua. Era botiga arrie, animada peth revolum d'ues haudes leugères, e arrés coma Maria entà padegar ara parroquiana descontenta, entà vantar a un parrioquian exigent, entà regalar un pegasolet a un mainatge o deishar anar un sarpat de dàtils en devantau d'ua codinèra rondinaira…

Er exemple de Maria, eth sòn atractiu, era sua complacéncia, auien influit en dependent German. Mentre siguec solet damb Riopardo, German ère esquiu, indiferent e maladreit; non se mudaue, non s'alisaue. Maria l'apraièc eth quarto (pr'amor que German s'estaue damb es sòns patrons en estatge principau), lo provedic de lavabo, de tovalholes, li repassèc era ròba blanca e li crompèc còthi e punhs, damb era quau causa eth dependent treiguec ara lum era figura afemelida, eth sòn ròi peu retortilhat damb gràcia sus eth front, e es sirventes e es patrones tanben crompèren de mès boni talents en establiment, qu'a tot darrèr es causes de minjar ei bon de receber-les de gent apraiada, joena, e non lèja…"Que tanben se minge damb era vista", solien díder.

Ua tarde, lèu escurint, Riopardo, tornant d'apraiar uns ahèrs urgents ena Doana, s'estimèc mès entrar ena casa pera pòrta deth darrèr, que queiguie entara Marina, en tot estauviar-se atau dètz menutes de carrèr inutil, donques qu'ère, a truca d'òme d'accion,

avar deth temps. Qu'auie ena pòcha era clau: dauric, passèc un correder, e possèc era pòrta deth magazèm, que cedic sense carrinclar. Eth magazèm, plen de lhaunes de petròli, tonèls d'aiguardent e òli, e saques d'arròs e de haria, ère ena escurina, e aquiu ath finau, Riopardo credec aubirar un mormolh estofat e suau. S'arturèc, amagat per ua barrica grana, e guardèc. Ara prumeria non vedec arren, vient de dehòra, quan era lum ei pòca; mès, ath cap de tres menutes, era vista s'acostume, e bèra causa s'aubire. Riopardo artenhec a distinguir a dues persones. De ressabuda, ua d'eres, German, didec en votz nauta: "Que i a quauquarrés ena botiga". E era manèra de separar-se, brusca, aclapada, siguec encara mès indobtabla qu'era proximitat des dues siloètes…

Arreculèc Riopardo: gessec per a on auie entrat, e sense pensar ja en profitar eth temps, entrèc pera botiga ena sua casa. Barrèc aguesta ara ora normau; sopèren es tres, marit, hemna e dependent; e se retirèren en patz enes sòns respectius dormitòris es dus darrèrs. Riopardo tornèc a baishar: qu'ère eth moment de repassar compdes e manejar libres. Amiaue era sua lantèrna sorda que li servie entà escorcolhar eth magazèm, en prevision d'un incendi; e ja laguens der ample recinte, comencèc emborsant era pòrta que daue that correder, e provar es barralhes dera pòrta que comunicaue damb era botiga.

Dempús, s'autregèc a un trabalh estranh: dauric un centenat de lhaunes de petròli e les inclinèc entà qu'eth minerau corresse peth solèr; de seguit, banhant ua grana escampa enes badines que se formauen, envernissèc ben un punt determinat deth tet, en tot esposcar-lo damb fòrtes esposcades. D'un cornèr se hec a vier braçats de palha, papèrs e estères (residús des embalatges des botelhes) e les apilerèc enquia formar ua piramida, que damb era ajuda d'ua escala pugèc enquiara nautada des bigues deth tet, en madeish punt que les auie onhut de petròli. Hèt aquerò, seguic daurint lhaunes e dauric era canèla d'un immns barril d'alcoòl. Eth trabalh auie estat long. Riopardo sentie qu'ua sudor gelada gessie des sòns peus. Descansèc un instant e campèc eth relòtge: ère era ua mens quart. Alavetz se descaucèc, dauric era pòrta exteriora e, en tot deishar-la miei barrada, pugèc furtivament era escala e non parèc enquiara sua cramba. Maria dormie o hège veir que dormie tranquillament. Era cramba non auie hièstra. Riopardo, damb un silenci meravilhós, placèc deuant dera veirièra cagires, fautuélhs, ròba, un còfre, e guairi objèctes podec trasladar sense hèr bronit.

Se retirèc, e quan gessec barrèc per dehòra era pòrta deth gabinet que comunicaue damb era cramba. Baishèc un aute còp ena botiga, se metec en magazèm, rasquèc un aluquet e l'apliquèc a ua meca cuerta deishant-la en solèr qu'ère banhat d'òli minerau. Era ahlama sobtada que se lheuèc li sharramostic pestanhes e peu. Sonque auec temps de hùger entara botiga. Eth magazèm non se tardèc tres menutes a èster un brasèr enòrme.

Eth marit, damb flèuma, se caucèc, se netegèc es mans e pugèc cauishigant fòrt. Piquèc ara pòrta deth dormitòri de German, que gessec miei despolhat, espaurit. "Me pensi que i a huec… flaire a hum… Baishatz… Non, abans de demanar ajuda mos cau assegurar-mos!", German se precipitèc sense mès ròba qu'uns pantalons botadi ara prèssa e baboches. Mau desvelhat encara deth prumèr saunei des vint ans, lèu non comprenie se qué se passaue. Lo precedie Riopardo damb ua lantèrna.

Botiga e lumedan èren ja plei de hum espés, asfixiant. “Passatz, guardatz a on ei…” Trantalhaue eth dependent, cèc e estonat; Riopardo lo possèc, lo precipitèc, ja sense dissimular, laguens deth horn, e encara auec fòrces entà passar es sarralhes e hùger, en tot gésser en portau e en carrèr. En eth alendèc damb delícia en tot assegurar-se’n de qué per aquiu non passaue eth susvelhant, ne passaue arrés, probablament succederie madeish pendent eth quart d’ora que li calie…

Ça que la, en dètz menutes eth hum ère tau que, cranhent que se daurissen es hièstres e s’entenessen votzes d’auxili, eth madeish Riopardo cridèc. En arribar es prumèrs auxilis, era casa, sustot er embaish e eth principau, non èren qu’ua hoguèra. Isolèren es cases vesies e se sauvèren es logataris deth dusau e tresau estatge. Era fatalitat (observèc era gent) volec qu’eth huec comencèsse ena part deth magazèm que corresponie ath dormitòri de Maria, era quau, estofada de hum, non podec lheuar-se a demanar ajuda. Apareishec carbonizada madeish qu’eth dependent, presumpte acusat d’imprudéncia temerària per çò de humar en magazèm.

En non èster assegurades es existéncies der establiment, sus eth patron non requeigueren es sospeches, senon ua prigonda compassion. Complètament arroïnat, non manquèc qui, estimant es sues qualitats mercantiles, era sua laboriositat, l’auancèsse sòs entà daurir ua auta botiga, mès Riopardo didec tristament ara sua anciana e fidèu clientèla:

- Que ja non è cap illusion… Ua esposa e un dependent coma es qu’è perdut, non les traparè jamès!

Era religion de Gonzalo

E qué tau eth tòn marit?, preguntèc Rosalia ara sua amiga dera mainadesa Beatriz Cordoba, en tot profitar eth moment d’intimitat e confiança que cree entre dues persones era atmosfèra comuna, tèba d’alendades e saturada de leugèrs perhums, d’ua veitura ben barrada, ben capitonada, rodant pes desèrts carrèrs deth Retiro tàs onze d’un esplendid e glaciau maitin de Deseme.

- Eth mèn marit? contestèc Beatriz hènt veir estonament, pr’amor que credie qu’era sua complèta felicitat s’auie de liéger ena sua cara. Eth mèn marit? Qu’ei que non me ves? Macareu…! Pera sòrt d’arrés cambiaria jo era mia…

Rosalia hec un petit gèst, eth gèst der instint dolent que damb eth es milhors amics acuelhen era exibicion dera felicitat autrú, e gasulhèc impacienta:

- Guarda, jo non te pregunti per interioritats. Que non sò tan indiscrèta…Me referia as idèes religioses… Non te’n brembes?... Gonzalo ère…atau…dera clòsca amara, au!

Beatriz sauvèc silenci pendent un instant; e dempús, coma se se tenguesse a revelacions complètes, d’aguestes que hèm mès entà entener-mos nosati qu’entà que mos escote un amic, se virèc entara sua companha d’embarrament, e lheuant eth vel ara nautada deth nas, entà eméter liurament era votz, parlèc ara prèssa:

- Era irreligiositat de Gonzalo! E se te didessa que per era siguérem a man de non maridar-mos jamès? Era pura vertat. Ja sabes que Gonzalo ei eth mèn cosin, e era mia familha e era sua sonièren en hèr era nòça, enquia qu'era mala reputacion de Gonzalo en matèries religioses cambièc complètament eth projèccte. Pro coneishies ara mia mair, e per tant non t'estranharàs se te digui qu'arribèc enquiath punt de barrar-li era pòrta a Gonzalo damb sarralha e clau; que venguec aumens dètz viatges e tostemp auíem gessut! "Ja veigui didie mama, qu'eth mèn nebot ei molt simpatic, qu'a recebut ua educacion escuelhuda, que possedís ua illustracion superiora ara mejana; non posqui remir era sua beròia figura, ne era sua clara intelligéncia, ne era sua cavalerositat, qu'a era mia sang, non li manquen bens de fortuna… mès m'orrifique pensar que non cre en arren, e ne tansevolh ac vò dissimular. Qu'ei dolent patir desvaris dera anma e pejor encara non amagar-les". En escotar aguestes causes jo gessia a deféner a Gonzalo; non m'ère possible deishar d'estimar-lo… un shinhau…ei a díder fòrça! De vertat, lo seguia estimant, incapabla de desbrembar es tempsi que lo consideraua eth mèn nòvi. Mama se n'encuedèc de quin pè coishejaue era sua hilha, e, entà distrèir-me, apraièc era mia nòça damb Leoncio Diaz Saravia, eth qu'ara ei subsecretari de Governacion; qu'ère un gojat de grana valor e se li presentaue un avier brilhant; mès totun aquerò, jo non èra entosiasmada; coma molt me resignaua, sense hered ne calor, ath matrimòni. Qu'èm tan estranhs! Era soleta causa que me balhaue ua cèrta tranquillitat, aquerò que me balhaue fòrces quan sentia sus jo eth pes aclapant d'ua tristesa involontària, ère era votz que corrie de qué Gonzalo non volie amors, de qué auie decidit non maridar-se jamès. "Aquerò ac hè per jo, peth mèn rebrembe,", pensaua jo, e me consolaua en pensà'c.
- Qui non se consòle… mormolhèc arrint Rosalia, mentre amorassaue damb era sua maneta blanca e densa era pèth dera sua manja.
- Un dia… non, ua net, donques qu'èrem en teatre quan mo'n sabérem…arribèc era notícia de qué Gonxalo, en un cafè, s'auie fotut còps damb un individú, e que s'auien desfisat; duèl seriós, en condicions d'aqueres que ja non s'acostume a quedar qu'un de solet sus eth terren… Era causa deth conflicte? Votz unanima: "Ua hemna!" Eth madeish Gonzalo ac cohessaue, segontes didien es ben informadi: se tractaue d'ua senhora insultada deuant de Gonzalo, e qu'era sua defensa auie cuelhut aguest en tot herir eth ròstre deth vilan ofensor… Aquerò que sentí jo! En quin estat tornè entà casa! Quina net passè, estimada Rosalia! Qu'ei quauquarren que non se pòt pintar… Ath delà deth terrror de qué aucissen a Gonzalo, ua auta causa m'alugaue era sang e m'exaltaue es nèrvis…
- Era gelosia?, preguntèc Rosalia damb malicia gaujosa.
- Plan que òc. Pensa que se n'anauen per tèrra totes es mies illusions. Que Gonzalo non m'estimèsse, d'acòrd, e ja ere molt èster d'acòrd; mès qu'estimèsse a ua auta, enquia arribar a foetejar ara gent, enquia jogar-se era vida… Per çò que semble jo auia estat en sòmis… soniant coma ua pèga! Eth mèn nòvi des prumèrs ans, eth mèn amagat desir de tota era vida, ne s'ocupaue de jo; per ua auta anaue a crosar era sua espada, per ua auta que secretament tanben

preferie… alavetz me semblaue estupida ua resignacion, inconcebibla, absurda era mia aubediéncia, absurda era mia nòça; e a penes hèc dia, me n'anè dreta de cap ara abitacion dera mia mair, e m'abracè ada era en tau estat d'afliccion e capvirament, qu'era praubeta (pro rebrembaràs guaire m'estimaue) me didec atau: "Petita, padega-te… vau a veir se qué l'a arribat ar alabardèr deth mèn nebot…S'ei herit, te prometi suenhar-lo coma era sua pròpria mair lo suenharie…"

Plan que òc qu'ère herit, encara que non de gravetat; eth sòn adversari, òc que se hec a vier ua bona estocada, que se non l'auesse arturat ua costelha…! Tanlèu coma Gonzalo podec gésser (e siguec lèu) venguec ara prèssa a balhar-li es gràcies ara mia mair. Ai, Rosalia! Quina impression! Notè que me guardaue…tè… coma d'auti viatges… e as prumères paraules que deishèc anar en tot estar-mos es dus en uet d'ua hièstra que daue that jardin… non ac podí remediar…e deishè anar era pregunta dificila…

- Aguesta hemna que per era t'as pelejat…?

Se rogic tot, era quau causa me semblèc un mau senhau, e contestèc molt confonut e miei arrint:

- Hemna!... Òc, ua hemna siguec era causa!...

Hec un movement entà separar-me, entà húger (qu'èra furiosa, l'auria picat), e alavetz eth, damb aguesta manèra de díder es causes, que non i a mès remèdi que creder-lo, exclamèc:

- Beatriz, non penses mès… a jo non m'a balhat temps entà pensar, en cap terren ne per cap estil, en cap auta hemna qu'ua…que tu coneishes fòrça!... Au, non te'n hèsques, non botes aguesta cara… Se non t'en burles, t'ac harè saber… Eth barbar ath quau balhè ua leçon ère en tot insultar…
- A qui?, preguntè en veir que Gonzalo s'arturaue.
- A… Ara Vèrge Maria!...
- Ara Vèrge Maria! repetí jo estonada.
- Justament… Peth mèn aunor qu'ei vertat… ja sai que te semblarà estranh… Plan per aquerò non deishè que s'escampilhèsse; que vau mès que se pensen ua auta causa; aumens atau non se n'arriràn de jo… non me cridaràn Quishòt…
- Mès tu… Gonzalo… tu… alavetz, mama, que ditz que tu…qu'es tues credences… quequegè cranhent estofar-me d'alegria.
- Qué an a veir es credences?, me repliquèc eth, damb duretat. Era Vèrge ei ua hemna...e deuant de qui age vergonha e mans a ua hemna non se l'ofense…

Rosalia ère estonada; Beatriz, esmoiguda, afectada en guardar entà dehòra, as arbes despolhadi de huelhes, fini coma arborizacions d'agata sus eth cèu pur.

- E dempús, sense mès, vos maridéretz?, interroguèc era amiga damb astúcia e burla.

- Sense mès, responec Beatriz damb energia. Mama didec que Gonzalo, ara sua manèra, auie religion, auie ua fe… er aunor, sabes? e qu'era Vèrge harie aquerò que mancaue… E ac hec, Rosalia. Eth mèn marit, quan jo vau a missa… non se quede ja ena pòrta!

Eth panorama dera Princessa

Eth palai deth Rei de Magna ère trist, molt trist, des de qué un patiment estranh, incompresnsible entàs mètges, obligaue ara Princessa Rosamora a non gésser des sues abitacions. Un silenci glaciau s'estenie, coma broma baisha grisa, pes vastes galaries d'arrogantes vòutes e pes salons revestidi de tapissi, damb nauti tets de granes pintures; e eth pas rapid e sollicit des sirvents, eth caminar respectuós e contengut des cortesans, eth còp mat deth conde des alabardes sus es tapissi, es convèrses en votz baisha, mormolhant a penes, costauen ua impression particulara d'avant cramba de malaut grèu. Auie eth Rei ua cara tan sevèra, un gèst tan desalenat e indiferent entàs cortesans, enquia e tot entàd aqueri qu'abans èren es sòns amics e favorits! Entà qué lutar? Era Princessa se morie de languison… Arrés sabie sauvar-la e era sciéncia se declaraue agotada enes sòns recorsi!

Un maitin arribèc ena pòrta deth palai cèrt vielh de barba longa e rosigada tunica de color d'aueràs sec, precedit d'un petit saumet qu'es sues espatles aclapaue ua enòrma caisha ennerida. Sagèren es gardes de desviar asprament ath vielh e ath sòn saumet, mès trantalhèren quan enteneren dìder qu'en aquera caisha basta i anaue era salut e era vida dera Princessa Rosamor. E mentre se consultauen, indecisi, dominadi a maugrat sòn pera fòrça e seguretat que parlaue eth vielh, un galhatd cavalièr desconeishut, mosso de bona mina, qu'era sua tòca de plumes heregaue eth vent, qu'era sua cabeladura escura queiguie densa e sedosa sus un còth moren e quilhat, s'apressèc as gardes, e, damb era superioritat que prèsten eth ric vestit e er elegant anament, les ordenèc que deishèssen passar ar ancian, se non volien èster responsables deuant deth Rei dera mòrt dera sua hilha; e es gardes, espauridi, heren repè, er ancian passèc, e eth petit saumet heric damb es sues pautes es sonores lòses de marme deth gran pati a on demorauen en eraudes carròces des poderosi. Darrèr deth vielh e deth saumet, entrèc tanben eth mosso.

Avisat eth Rei de qué en embaish i auie un òme qu'asseguraue amiar en un calaish era salut dera Princessa, ordenèc que pugèsse de seguit; pr'amor qu'es desesperadi s'agarren a un clau ardent, e jamès se sap de quin costat vierà era Providéncia. I auec entre es cortesans mormolhs e enquia e tot bèth arridolet contengut, en veir pujar a dus portèrs aclapadi jos eth pes dera enòrma caisha de husta, e darrèr d'eri ath vielh dera tunica d'aueràs e ath polit edaud de somptuós vestit, qu'arrés coneishie; mès eth curiosèr, mès agudent qu'eth sarcasme, les avalaue era anma damb es sòns petits dents d'arrat e non aueren repaus enquia qu'eth prumèr Ministre, tanben un shinhau alarmat pera nauetat, les hec saber qu'era beròia caisha deth vielh sonque contenguie un panorama, e qu'en ensenhar-li es vistes ara Princessa, aqueth singular medecinaire responie dera sua garison. Per çò deth mosso, qu'ère er ajudant encargat de calar-se darrèr dera cortina, sense ester vist, e hèr desfilar es quadres mejançant un mecanisme

originau. Me semble inutil híger que, en saber en qué s'estaue et remèdi, es cortesans, sense pèrder eth compàs dera veneracion monarquica, se burlèren suaument e deishèren anar molt burlèsques facècies.

Mentretant, s'instalaue eth panorama ena cramba dera Princessa, era quau, des deth fautuèlh a on ère ajaçada sus pilèrs de coishins, podie recrear-se en aqueres vistes que, segontes eth vielh seguie afirmant, l'auien de guarir. Amagat e invisible, eth gojat hec virar ua manivèla e comencèren a campar, sus eth hons dera immensa tela estenuda que caperaue tot eth costat dera cramba, e a trauès der ample cristau, quadres plan interessants. Damb ua realitat e un relèu estonant, desfilèren deuant des uelhs dera Princessa es ciutats mès magnifiques, es monuments mès importants e es paisatges mès admirables de tot eth mon. Damb votz trincada, mès damb grana eloqüéncia, explicaue eth vielh es esplendors, per exemple, de Roma, eth Colisèu, es Tèrmes, eth Vatican, eth Foro; e tanlèu mostraue ara Princessa un combat navau, damb es sues lutes e mònstres marins e es sòns combats navaus entre galères incrustades d'evòri, coma la hège baishar entàs ombriues Catacombes e presenciar er enterrament d'un martir, mòrt en patz, damb era sua botelha plia de sang ath costat. Des des famosi penduls de Semiramis e es colossaus construccions de Nabucodonosor, enquiàs alègres vals dera Arcadia, a on ath hons d'un sagrat bòsc centenari dançauen es blanques ninfes en rondèu ar enrorn d'ua siloèta de Pan, qu'enrame ua espèssa mata de gèdra; des des nheuadi cimalhs des Aups enquias voloptuoses cales deth gòlf partenopèu, qu'es sues aigües penetren convertides en safir jos es vòutes celèstes dera tuta d'Azur, non auec aspècte sublim dera istòria, monument dera natura ne òbra importanta dera activitat umana que non se presentèsse deuant des uelhs dera Princessa Rosamor (aqueri uelhs grani e soniaires, enrodadi d'ua taca de lividesa ombriua, que delataue es estralhs dera malautia). Mès es uelhs non se remetien; es caròles no perdien eth sòn pallitge de transparenta cera; es pòts seguien estropiadi, es arridolets desbrembadi; es anhiues marcides e blanques hègen aparéisher auriòl eth dentat, e es mans ahilades seguien usclant de fèbre o congelades peth gèu mortau. E eth Rei, furiós en veir defraudada era darrèra esperança, mès viua coma mès quimerica, jurèc plan anujat que penjarie naut de tot ath vielh impostor, e ordenèc que pugèsse eth borrèu, aprovedit d'ua bona còrda, ara tor mès nauta deth palai entà penjar ena muralha, ara vista de toti, ad aqueth que l'auie enganhat. Mès eth vielh, tranquil e enquia e tot mespredós, li demanèc ath Rei un plaç brèu: li mancaue mostrar ara Princessa ua vista, ua soleta, deth sòn panorama, e se dempús de contemplar-la non se sentie milhor, que lo pengèssen a tot darrèr, per çò de bastrús e ignorant. Ac acceptèc eth Rei, en non voler hèr enlà encara era esperança darrèra, e gessec dera cramba, entà non veir era decepcion. Ath cap d'un quart d'ora, non podent tier mes era impaciéncia, entrèc, e notèc damb estonament ua singulara variacion en aspècte dera malauta: es sòns uelhs ludien; un leugèr color ròsa tintaue es sues caròles aflaquides; es sòns pòts bategauen rogidi e era sua figura se lheuaue aurosa coma un jonc. Que semblaue aquerò un miracle, e eth Rei, ena sua alienacion, s'arringuèc deth còth ua cadia d'aur e l'ac autregèc ath vielh, que refusèc eth present. Era soleta recompensa que demanaue ère que lo deishèssen contunhar era garison dera Princessa, sense condicions ne obstacles, en tot aufrir-se a acabar-la en un mes. E, lhòco de gòi, eth Rei s'avenguec a tot, enquia e

tot a respectar eth mistèri d'aquera vista prodigiosa que l'auie començat a entornar era salut ara sua hilha.

Ça que la, passada ua setmana e confirmada era melhorança dera malauta, melhorança tan evidenta que ja era Princessa auie deishat eth sòn fautuélh, e, eleganta coma un liri, se passejaue pera cramba e pes galaries pròches, desirosa d'alendar aire pur, encoratjada e arridolenta, desirèc eth Rei saber quina ueitau meravilha deth mon, quin prodigiós quadre ère aqueth qu'era sua contemplacion auie ressuscitat a Rosamor moribunda. E coma qu'era Princessa, tota rogida, se lancèsse as sòns pès en tot suplicar-li que non escorcolhèsse eth sòn secret, eth Rei, cada còp damb mes curiosèr, ordenèc que sense pòsa se li hesse contemplar aquera vista deth darrèr panorama. Ò suspresa inaudida! Aquerò que campèc sus eth hons dera immensa tèla nera, a trauès deth clar cristau, non siguec ne mens ne mès qu'eth ròstre d'un òme, joen e beròi, plan, mès que non auie arren d'extraordinari ne de prodigiós. Eth ròstre arrie damb doçor e passion ara Princessa, e era pagaue eth sòn arridolet damb un aute mès trende e extatic…Eth Rei arreconeishec ath supausat ajudant deth mètge, aqueth mosso galhard, e comprenec que, en sòrta de mostrar es vistes deth sòn panorama, se mostraue ada eth madeish, e sonque damb aguest remèdi auie guarit eth còr malaut e er esperit trist e aclapat dera mainada, e se li quedaue bèth dobte sus aguest punt, l'ac treirie era madeisha Rosamor, en tot dider-li, confusa, tremolosa e en votz baisha, coma aqueth que demane perdon per auança:

- Pair, toti es monuments e totes es bereses deth mon non se pòden comparar damb era vista d'un ròstre estimat…

Remordiment

Coneishí ena sua vielhesa a un famós calavèra que viuie solitari, tranquil per çò que semble, en ua supèrba casa, suenhant-se fòrça e damb un sirvent entà cada dit, donques qu'era fortuna (capriciosa a truca de hemna, diderie quauque escrivan d'aguesti que ne son tan segurs deth sèxe dera fortuna coma jo deth mosquit que me crucifiquèc aguesta net) auie dispausat (seguisqui en to referir-me ara fortuna) qu'aqueth perdut degalhèsse prumèr era sua legitima, dempús era des sòns frairs, que moriren joeni, dempús era d'ua tanta fradina, e fin finau era d'un tutor opulent e lhòco peth sòn pupil. E, fin finau, lo tornèren a méter ara vida normau eth jòc e d'autes causes que non se saben, quan ja auie entrat ena sua tèsta era idèa de qué ei bon sauvar-se quauquarren entàs ans tristi. Des de qu'eth mèn alhocardit (atau cridauen ath bescomde de Tresmes) arribèc a persuadir-se de qué interessaue ara sua felicitat non morir-se en espitau, suenhèc era sua isenda damb era perseverància der egoïsme, e non i aue capitau milhor governat e conservat. Plan per aquerò, quan jo coneishí ath bescomde, (pòc abans de qué un reüma ath còr se lo hesse a vier en aute barri) ère un vielh ric, e era sua casa (en tot desmentir era opinion deth plebèu respècte as larèrs des fradins) modèl de netetat e orde elegant.

Guardaua jo ath bescomde damb interès curiós, cercant ena sua fesomia era istòria intima deth terrible avala-còrs, peth quau s'estaue en manicòmi ua duquessa e infanta d'Espanha qu'auie estat a man de lançar peth bòrd er infantat e tot aquerò que se posque

imaginar. Se non sabessa que vedia ath mès refinat epicurèu, me pensaria qu'èra en tot guardar es rèstes d'un poèta, d'un artista, d'un d'aguesti òmes que fascinen perque era sua accion dominadora non se limite ara matèria, senon que domine era imaginacion. Es nòbles faccions deth sòn ròstre rebrembauen es de Volfango Goethe, non ena sua gloriosa ancianitat, senon mèslèu ena epòca deth famós viatge a Italia; ei a díder, aquerò que serien, se Goethe, en envielhir, conservèsse es linhes dera joenessa. Aquera finesa de traits; aquera boca un shinhau carnosa; aqueth nas de mida prima, de grèga puretat ena sua forma; aqueres celhes plan neres, subtiles, d'arc gentil, qu'accentuauen era expression des viui e prigonds uelhs; aqueres maishères palles, dures, de grani plans, coma se siguessen talhades en marme, maishères viriles (pr'amor qu'es redones son de hemna o de mainatge); aqueth còth long, que destaque des ben baishades espatles er orgulhós cap… tot aquerò, ara ja en roïnes, subsistie encara, e ath madeish temps eth còs delataue enes sues proporcions justes, ena sua musculosa elegància, un shinhau recuelhuda, coma de gimnasta, era fortalesa d'acèr der òme ath quau es excèssi ne vencen ne consumissen. Qu'ei vertat qu'aguestes singulares condicions deth bescomde les endonviaua jo pera aptitud qu'è entà restar es estralhs dera vielhesa e reconstruir as persones tau que sigueren enes sòns milhors ans.

L'agradaue ath bescomde parlar damb jo, e a viatges me condaue ahèrs dera sua vida agitada, que non serien entà condar-les, s'eth non sabesse sauvar es detalhs escabrosi damb un esquist aticisme, e tapar era pòca vergonha deth hons damb ua forma ben escuelhuda. Ça que la, enes narracions deth bescomde i auie bèra causa que revoutaue, e ère era absoluda manca de sens morau, eth cinisme hered, visible jos era delicada capa deth lenguatge. M'ahiscaue eth curiosèr, e pensaua ath mèn laguens: "Serà possible qu'aguest òme qu'entàs sòns semblables a estat non sonque inutil, senon nociu; qu'a absorbit eth chuc de totes es flors en tot trèir-les era mèu entà embriagar-se d'era, encara que la destilèsse damb sang e lèrmes; aguest corsari, aguest negrèr der amor, torni a díder, serà possible que non age conservat arren viu e san jos es teishuts marcits peth libertinatge? Non aurà un remordiment, non aurà realizat un acte d'abnegacion, ua òbra de caritat?

Un dia decidí preguntar-l'ac dirèctament.

- Pr'amor qu'a tot darrèr, enes batalhes, didí, que vos solíetz guanhar i a mòrts e herits; sonque que, coma enes herides de floret, era emorràgia ei intèrna, donques qu'er aunor ordene carar e perir en silenci. Guairi marits, guairi frairs, guari pairs (sense parlar des pròpries victimes) auràn usclat per tòrt vòste en un lunfèrn de vergonha!
- Bè!, non ac credatz, contestaue eth Don Juan sense alterar-se bric. En aguestes qüestions, es expèrts èm un shinhau fatalistes. Aquerò qu'ei escrit se complís! E aquerò que jo, per escrupuls mès o mens justificadi, dilapidèssa, un aute ac recuelherie, dilhèu damb mens art, afustament e consideracion que jo. Eth frut madur penge dera rama e en brèus moments què d'era. Aqueth que passe lo recuelh suaument, e l'estauvie era vergonha de què ir en solèr, de marcir-se, d'èster cauishigat…

En veir qu'eth sòn estranh rasonament me deishaue un shinhau confonut, eth bescomde higec:

- A maugrat de tot, cohèssi que hi un acte d'abnegacion e qu'è un remordiment…

Demorè, e eth vielh, emparant era barba enes sòns dits dera man quèrra, parlèc lentament e en un ton mens ironic que de costum.

- Vos cau saber qu'auí ua fraia que se maridèc e se moric lèu de seguit (ena mia casa toti moriren joeni e tisics, mens jo, que me quedè era fòrça que s'auie de repartir entre toti es auti). Eth mèn cunhat, pòc dempús, queiguec d'un shivau e non subervisquec dera queiguda. Quedèc ua mainada, polida coma un serafin. Jo èra eth sòn tutor, e encara que suenhè ben era sua educacion e es sòns interèssi, la vedia pòc, pr'amor que non m'agraden es mainatges. Arribèc era pubertat, e alavetz era creatura cuelhec formes mens serafiques e mès apetissentes entàs umans. E, causa rara, se de mainada, en veder-me, se des.hège en hèstes e se tornaue lhòca d'alegria, ja de hemneta non semblaue senon que l'aclapaue era mia preséncia, e m'en brembi qu'enquia e tot patic ua sincòpa perque li balhè un punet pairau… Pairau (ac afirmi jos paraula d'aunor) pr'amor qu'auem era pegaria d'imaginar-mos qu'es que coneishérem de mainatges non arriben jamès a persones majores…
  Totun, cèrti rumors non s'evaporen, e coma es simptòmes s'anauen accentuant, non me tardè a saber era sòrta de malautia… Era gojata torni a díder qu'ère ua beresa. Vos vau a mostrar un retrait e ja me dideratz s'exagèri. Ath delà d'aquerò dera beresa, jamès vedí ua hemna que se mostrèsse mès traspasada. Renduda ja, vençuda pera fòrça superiora dera sua volontat, luenh de húger de jo, me seguie e cercaue tu per tu, e se liegie enes sòns uelhs, ena sua votz e enes sues accions, qu'ère tan mia, tan mia que podia jo mercar-la en front era S e eth clau. Era mia edat ère alavetz era des passions violentes; qu'auia trenta ueit ans… mès, totun aquerò!...
- Non vos decidíretz a cuélher era fruta?
- Que non ère fruta, coma veiratz, responec eth calavèra, arroncilhant es celhes. Çò que vos posqui díder ei qu'en compréner era realitat, hugí dera mia neboda, viatgè, siguí absent pendent mès d'un an, e en veir, quan tornè, ara mainada malauta de passion e encamardada coma jamès, li parlè coma se siguessa eth sòn pair, l'expliquè era mia vida, era mia condicion e enquia e tot es mèns vicis…
- Lenha ath huec, interrompí.
- Lenha ath huec, òc, dilhèu!... En fin, li didí clarament que jo era decidit a non maridar-me jamès; que non me maridaria ne damb Eugenia de Montijo, emperairitz de França…
- E era?...
- Era… Era…dempús de plorar e de meter-se mes esblancossida e mès ròia e mès tremolosa qu'ua sentenciada…acabèc en tot dider-me…que fradin o maridat, dolent o brave, ric o praube…
- Compreni!...

- Plan, donc, jo, non solet refusè, desviè, arturè, senon que cerquè marit, joen, beròi, brave…e damb tota era mia influéncia, damb eth mèn mandat, lo hi acceptar…
- Ja me semblaue!, exclamè entosiasmada. Ua accion generosa, polida! Que non podie èster mens!
- Ua accion detestabla, repliquèc eth bescomde, qu'es sòns pòts tremolèren leugèrament. Tanlèu se maridèc era mia neboda, me queigueren a jo es escates des uelhs, e me n'encuedè de qué èra en tot morir-me per era… E la cerquè, e la perseguí, e l'assetgè, e agotè es recorsi, e sonque trapè refús, glaciau mesprètz, rigor tan sistematic e tan perseverant, que me balhè per vençut, e me gesseren es prumèrs peusblanqui…
- Tè, qu'era nebodeta se trapaue fòrça ben damb eth marit que vos l'alistèretz…
- Tan ben, higec eth Don Juan ombriuament, qu'as sies mesi, era mia neboda emmalautic de passion; e as dètz mesi, ena agonia, me cridèc entà dider-se adiu de jo e dider-me ara aurelha que… coma tostemp!

Tresmes joquèc eth cap e me semblèc veir qu'ua broma crosaue eth sòn front olimpic.

- Aciu qu'auetz, mormolhèc dempús d'ua pausa, eth mèn remordiment. Arrés se n'a d'anar dera sua vocacion; e era mia non ère amiar ad arrés pera corsèra deth déuer e dera vertut.

D'ora e damb solei…

Er emplegat que despachaue es bilhets ena taquilha dera gara deth Nòrd non podec reprimir un movement de suspresa quan era mainadenca votz prononcièc, en ton imperatiu:

- Dus de prumèra… entà París!...

Apropant eth cap tot çò que permetie eth horat deth hiestron, guardèc ara sua interlocutora, e vedec qu'ère ua morena d'onze o dotze ans, de uelhs coma tintèrs, d'espessa cabeladura nera, vestida damb rica e ben talhada rauba de flanèla anglesa ròia, e ludent un poetit chapèu *jockey* de velot granat que l'anaue as mil meravilhes. Cuelhut dera man amiaue era senhoreta a un cavaleret que representaue era madeisha edat pòc mès o mens, e tanben auie mina en sòn ròstre e vestimenta de pertànher a ua plan distinguida classa, e a molt acomodada familha. Eth gojat semblaue aclapat: era mainada, alègra, damb ua alegria nerviosa. Er emplegat arric ara gentila parelha, e gasulhèc coma aqueth que balhe un pairau avís:

- Dret de cap ara frontèra? Ara frontèra… son cent cinquanta pessètes, e…
- Vaquí es sòs, contestèc era intrepida senhoreta, mostrant-li un portamoneda dubèrt. Er emplegat tornèc a arrir, ja damb mercada estranhesa e compassion, e avertic:
- Aciu que non n'a pro…
- Que i a quinze duros e tres pessètes!, exclamèc era viatjaira.

- Donques non ei pro… E entà convencer-vos, preguntatz-l'ac as vòsti pairs.

En díder aquerò er emplegat, se rogiren es aurelhes deth galan, qu'era sua man non auie deishat ara senhoreta e aguesta, en tot fóter un impacient còp de pè en solèr, didec:

- Plan, donc… alavetz… un bilhet mès barat!
- Com mès barat? De dusau classa? De tresau? Entà ua gara mès proxima? Escorial, Avila?...
- Avila, oc… Avila… justament, Avila!... responec damb energia era deth ròi balandran.

Trantalhèc er emplegat pendent un moment; a tot darrèr, arroncilhèc es espatles coma aqueth que ditz: "A jo qué? Ja s'ac haràn!" e balhèc es dus bilhets en tot entornar-li molt aleugerit eth portamoneda…

Sonèc era campana d'avís; gesseren es gojats disparatz entara andana; se meteren en prumèr vagon que trapèren, sense pensar en cercar un departament a on siguessen solets, e damb gran estonament d'un torista britanic qu'ère en tot acomodar en un cornèr era sua maleta de cuer, en veder-se laguens deth coche, s'agarrèren dera centura e se meteren a sautar…

Com comencèc aquera passion avaladora, frenetica, incendiària? A! Es origines prumères de çò grèu e transcendentau des nòstes vides, son insignificantes menudalhes, petiteses miserables, atòms moraus que s'assòcien a un revolum molecular, e a truca de hèr torns e mes torns sus eth madeish, eth revolum s'arredonís, se solidifique, aquerís forma, cuelh era consisténcia deth diamant…Non desconfietz jamès ena vida des causes granes, que se presenten damb un gran aparelh; aguestes ja avisen, e i a formes de protegir-se: cranhetz es temptacions petites, es perilhs subtils e insidiosi. Tota era teoria des micròbis, aué admetuda, qué ei senon era demostracion dera importància capitau d'aquerò infinitament petit?

Era passion comencèc, donc, dera manèra mès senzilha, mès innocenta e mès pèga… comencèc per ua mania… andús èren colleccionistes. De qué? Ja vos ac podetz imaginar vosati es qu'auetz era edat des mèns eròis. Era afeccion a colleccionar se sòl desvolopar entre es quaranta e es seishanta: a penes è vist un biblioman joen, e es botigues barates son mès freqüentades pes senhors respectables que pes alègres gojats. Que i a, totun, ua excepcion ad aguesta norma generau e ei era passion d'amassar sagèths de corrèus. Sense que jo remisca que la pòden patir molt grèus personatges, era vertat ei qu'eth periòde que sòl hèr tarrabastalhs ei era etapa comprenuda entre es dètz e es quinze. E en aguest lustre maitiau que separe era edat dera gaudrofa e era còrda dera edat deth piòt, viuien es mèns dus enamoradi hujutius en tren.

Ja s'a dit qu'eth sòn galiòt, eth libre de Lanzarote e Ginebra a on beueren eth podom amorós, siguec eth colleccionisme, era mania dera filatelia, comuna a andús. Eth papa de Serafina, vulgarament Finita, e era mama de Francisco, vulgarament Currin, se tractauen pòc; ne tansevolh se visitauen, a maugrat de víuer ena madeisha opulenta casa

deth barri de Salamanca: en estatge principau eth papa de Finita, e en dusau era mama de Currin. Currin e Finita, totun, se trapauen molt soent ena escala, quan eth anaue a classa e era gessie entath collègi; mès qu'ei vertat que ne aurien reparat er un sus er aute se non auesse estat qu'un maitin, en baishar es escales, Currin notèc que Finita amiaue jos eth braç un objècte, un libre enquadernat en tafilet ròi…Libre tanti viatges cobejat e soniat per eth! "Que me n'auie d'auer crompat mama un atau, macareu! Tanlèu m'examina e treiga nota, me l'aurà de crompar. Mancarie mès! Eth mèn ei ua mèrda…" D'aquerò a pregar-li a Finita que li mostrèsse eth magnific album de sagèths, non i auie qu'un pas. Finita, en madeish soleret dera escala, accedic as prècs de Currin; botèren er album sus era estatgèra d'ua hièstra, e se meteren a huelhetar-lo damb vivacitat. "Aguesta pagina ei deth Perú… guarda es de Hawai… Qu'è era colleccion complèta…"

E desfilauen es menuts e artistics sagèths que damb eri cada nacion mèrque e autorize era sua correspondéncia; es aristocratics perfils des dinasties sajones, que se desdenhen en tot guardar-mos ara cara, e es burgeses e aunèstes fesomies des presidents d'Estats americans tostemp de cara; era republica francesa, damb es sues dues airoses figures que se balhen era man; e eth reiet espanhòu, damb eth sòn redon cap de bebé; es sagèths chinesi e eth sòn dragon, es turcs e era sua cimitarra; Don Carlos, rebrembe des nòstes vicisituds politiques, e Don Amadeo, efimèra memòria dera madeisha agitada epòca, es preciosi sagèths de Terranova, damb era tèsta alavetz ideau deth prince de Gales, e es fastuosi sagèths des colònies britaniques qu'en eres era mairia Victoria apareish oficiant d'emperairitz… Currin s'embadoquie e cridaue de quan en quan hènt bots: "Ai, ai! macareu, qué polit! Aguest non l'è jo…" Fin finau, en arribar en un de molt estranh, eth dera republica de Liberia, non se podec tier: "Me l'autreges?" "Tè", responec damb expansion Finita. "Gràcies, beròia", contestèc eth galan; e coma que Finita, en enténer era floreta, se rogisse coma eth color deth sòn album, Currin se n'encuedèc que Finita ère molt beròia, mès que mès atau, rogida de plaser e damb es neri uelhs ludents, vessant alegria. "Sabes que me cau dider-te ua causa?", gasulhèc eth gojat. "Tè, au, ditz-me-la". "Aué non". Era puncèla francesa qu'acompanhaue a Finita ath collègi, auie mostrat enquia aguest moment ua alègra tolerància damb era convèrsa filatelica, mès li semblèc que s'alongaue massa, e prononcièc un "Mademoisella, s'ils vous plat" que signifique. "Mos cau anar ath collègi rabiant o cantant, per tant…ua bona resolucion".

Currin se quedèc admirant eth sòn sagèth… e pensant en Finita. Qu'ère Currin un gojat de caractèr doç, non massa coquin, afeccionat as drames tristi, as novèles d'aventures extraordinàries, e a liéger vèrsi e aprener-les de memòria. Tostemp ère pensant que l'auie d'arribar quauquarren estranh e meravilhós; de net soniaue molt, e damb causes der aute mon o damb bèra causa procedenta des sues lectures. Des de que collecionaue sagèths, soniaue tanben damb viatges de circonvallacion per païsi desconeishudi, ara quau causa contribuie molt er èster decidit admirador de Juli Verne… Aquera net realizèc dormint ua excursioneta brèu…a Terranova, ath país des sagèths beròis. Milhor dit, non ère ua excursion, senon ua traslacion instantanèa, e en ua plaja ornada de

monolits de gèu, qu'alugaue ua auròra boreau. Finita e eth se passejauen seriosi, cuelhudi deth braç…

A londeman, un aute encontre ena escala. Currin amiaue es sagèths duplicadi entà obsequiar a Finita. Tanlèu era dauna vedec ath galan, arric e s'apressèc damb misteri. "T'amii aquerò… gasulhèc eth…. Finita botèc un dit sus es pòts, coma entà indicar qu'eth gojat se n'encuedesse dera francesa; mès en tot constar-li a Currin que non auie en obsèqui des sagèths cap malícia, anèc decidit a autrejar-se-les. Finita se quedèc, semble, un shinhau aclapada, solide demoraue ua auta causa e apressant-se viuament a Currin, li didec entre dents:

- E… aquerò?
- Aquerò?
- Aquerò que m'anaues a díder ager…

Currin alendèc, se guardec es bòtes, e sautèc dam aguesta gessuda:

- Que non ère arren….
- Com arren! didec Finita furiosa. Que sembles pèc! Arren, non?

E eth gojat, balhant torment ath rei Leopoldo de Belgica que sarraue damb es sòns dits, se botèc molt apròp dera aurelha dera mainada e mormolhèc suaument: "Òc, ère quauquarren…Volia dider-te qu'ès… mès beròia!" E espaurit dera sua gojardaria se metec a córrer escala enjós e deth lumedan gessec en un vòl en carrèr.

Ar aute dia, Currin escriuec uns versi (qu'è er originau) qu'en eri li didie ath sòn torment:

Neish er amor der arren,

d'ua guardada tranquilla

en virar ua pupilla

se trape ua anma enamorada….

Fèbles e tot, grèus autors asseguren que Currin les treiguec d'un libre que li deishèc un companh… Mès, qué se passe? Eth cas ei que Currin se sentie coma lo pintauen es versi: enamorat, atròçament enamorat… Non pensaue mès qu'en Finita; se hège era rega suenhosament; se crompèc ua corbata naua, e alendaue solet.

Ena dimenjada ja èren nòvis coma cau. Era puncèla francesa barraue es uelhs… o non vedie, en creir bravament que solet se parlaue de sagèths, e profitaue era estona parlant tanben damb eth sòn compatrióta eth codinèr…

Ua tarde credec eth portèr que soniaue e se hereguèc es uelhs. Non ère aquera era senhoreta Serafina, que passaue soleta, damb ua borsa de pèth en braç? E non ère aqueth

qu'anaue darrèr eth senhoret Currin? E non pujauen es dus en un coche, que gessie ath mès córrer? Jesús, Maria e Jusèp! Com se trapen es tempsi e es costums! E a on deuen anar? Avisi o non as pairs? Qué li cau hèr en aguest embolh a un òme de ben? Me receberàn damb mala encolia… o queirà ua estrea des granes?

- Escota, tu, didie Finita a Currin a penes eth tren se metec en marcha. Avila, com ei? Molt grana? Polida madeish que París?
- Non…responec Currin damb cèrt escepticisme amargant. Que deu èster un pòble de pesca.
- Alavetz… non mos conven quedar-mos aquiu. Mos cau seguir entà París. Jo voi veir París, tu per tu, e tanben voi veir es Piramides d'Egipte.
- Òc… gasulhèc Currin, que pera sua boca parlaue eth bon sen e era realitat, mès… e es sòs?
- Es sòs?, contestèc Finita en tot reportegar-lo. Qu'ès mès pèc qu'eth que codinèc eth bodèr. Lo demanam prestat!
- E a qui?
- A quinsevolh!
- E se non mo'lo volen dar?
- E per qué non, pòcvau? Jo è un relòtge que se pòt empenhar. Tu tanben. Posqui empenhar ath delà er abric nau; que ja m'uscli de calor. Que non servisses entada arren… Les escriuem as pairs entà que mos manen…un… un bon… non, ua letra! Papa les mane cada dia a París e pertot.
- Eth tòn pair deu èster lançant bualhs pera boca… Mos manarà un diantre!...Madeish qu'era mia mair… Que l'auem cagat, Finita… Sabi pas qué mos arribarà.
- Donques empenha eth relòtge, e tranquil… Ai! Guaire mos divertiram en Avila! M'amiaràs ath cafè… ath teatre… e a passejar…

Quan enteneren cridar "Avila! vint-e-cinc menutes!..." sautèren deth tren, mès en botar es pès en andana, se quedèren trantalhant, aclapadi. Era gent gessie e tumauen es uns damb es auti entà anar en ostau, e es enamoradi non sabien se qué hèr. "Per a on se va a Avila?" preguntèc Currin a un mosso de còrda, qu'en veir a dus mainatges sense equipatge, arroncilhèc es espatles e s'aluenhèc. Per instint se filèren de cap a ua pòrta, autregeren es bilhets e assetjadi per un sollicit mosso d'ostau, se meteren en un coche, que se les hec a vier ar ostau der Anglés…

Venguie de recéber eth senhor governador d'Avila un telegrama de Madrid, "demanant era captura" dera apassionada parelha. Qu'ère un avís urgent e delataue era situacion morau d'ua familha negada ena agonia e ena desesperacion, (milhor dit, dues familhes deuien èster es desesperades). Era captura se hec damb tota normalitat, non sense arridolets per un costat e declamacions sus aquerò de qué "com abonde era immoralitat", per un aute. Es hujutius sigueren amiats a Madrid, e, ara seguida, Finita quedèc internada enes *Dames anglaises*, e Currin en un collègi d'a on non se li permetec gésser en un an, ne tansevolh es dimenges. Damb motiu deth tragic eveniment, eth papa de Finita e era mama de Currin se relacionèren, e parlèren molta estona, quedant

d'acòrd en qu'ère de besonh "méter tèrra", "desorientar ara opinion…" "hèr era conspiracion deth silenci". Plan per aquerò, eth pair de Finita se n'encuedèc de çò de ben conservada que se trapaue era mama de Currin, e aguesta notèc en banquèr excellentes condicions d'òme practic enes negòcis e de cavalièr galan damb es daunes. Era sua amistat se consolidèc, e i a qui cre que se tien visites soent. Non se pense, totum, que jamès s'agen escapat amassa… Entà qué?

Òc, senhor

Aquerò que vau a condar non m'ac è inventat. S'ac auesse inventat quauquarrés, se non siguesse exacta era vertat, digui que ben inventat serie, mès tanben me correspon declarar qu'ac è entenut a condar… Era quau causa amendrís molt eth merit d'aguesta narracion, e obligue a supausar qu'era mia fantasia non ei tan feconda coma se pòt pensar, en moments de benvolença.

Ès timid, ò! tu que me lieges? Pr'amor qu'era timiditat ei un des martiris ridiculs; mos met en ridicul, mos estaque a un banc dur. Era timiditat qu'ei un laç escorrent ena gòrja, ua pèira en cogòt, ua camisa de plomb sus es espatles, ua cadia enes punhets, ues cadies enes pès… E eth pejor gènre de timiditat non ei eth que ven dera modèstia, dera desconfiança per manca de facultats. Que n'a un aute mès temible: era timiditat per excès d'emocion, era timidatat der enamorat deuant dera sua aimada, deth fanatic deuant dera sua idòla.

D'un enamorat se tracte en aguest conde, e tan enamorat, que sabi pas se Romeo eth veronés, Marsilla eth turolenc, o Macias eth galhèc, ne sigueren damb màger veeméncia. Non envegetz jamès ad aguesta sòrta de lhòcos. Ad aqueri qu'estimèren molt se les poirà perdonar; mès, envejar-les, serie non conéisher era sua vida. Son mès malerosi qu'er indigent que demane caritat; mès qu'eth sentenciat qu'ena sua preson compde es ores que li rèsten de vida òrra…Son malerosi perque tien trincada era anma, e les hè mau en cada movement… Dobla era sua desgràcia se l'acompanhe eth suplici dera timiditat. E era timiditat, en pro cassi, se guarís damb confiança; mès n'a de cronica qu'ei invencibla; n'a en marits qu'amien vint ans d'union conjugau e non s'an acostumat a tier franquesa damb es hemnes; en hemnes que, viuent damb un òme ena màger intimitat non s'aprèssen ada eth per temor e tremolor…Normaument, totun, se presente eth fenomèn pendent aguest periòde qu'er amor, sense fòrs e sense galhardies s'estrementís deuant d'un gèst o d'ua paraula… E aguest ère eth cas d'Agustin Oriol, perdudament esclau dera coquina e encantadora Comdessa veuda de Dolfos.

Se ditz qu'ua veuda ei mès aisit de galantejar qu'ua fradina; mès en aguestes qüestions tan dificiles, jo digui que non i a normes ne axiòmes; cada persona diferís o per çò deth sòn caractèr o per çò deth madeish excès d'apassionament. Agustin sentie, en apressar-se ara Comdessa, toti es simptòmes dera timiditat malautissa, e mentre solet premanie declaracions usclantes, discorsi perfèctament pensadi e tan convenceires que atrendrien es pèires, çò de cèrt ei qu'en preséncia dera sua diva non sabie despegar es pòts; era sua gòrja non deishaue anar sons, ne eth sòn pensament coordinaue idèes… Toti reconeisheràn qu'aguest estat a pòc d'agradiu, e qu'Agustin non ere erós, ne plan mens.

En bades apelaue ara sua rason entà véncer aquera timiditat estupida… Era sua rason li didie qu'eth, Agustin Oriol de Lopardo, cavalièr pes quate costats, joen, damb isenda, intelligéncia e aptituds entà daurir-se camin, ère un excellent candidat ara man de quinsevolh hemna, per polida e escopetada que se la supause… Per qué non l'auie d'estimar era Comdessa? Per qué, a veir, per qué? Eth s'auie d'apressar ada era ufanós, arrogant, segur dera sua victòria. E cada net, en retirar-se ena sua casa, s'ac prepausaue… a londeman se passaue madeish qu'eth dia anteior. Se pelejaue ada eth madeish e se tractaue de pòcvau, de pèc, mès non podie vencer-se… Non podie e non podie.

De sòrta que, ar an apruprètz d'un enamorament tan intens que li costaue tarrabastalhs cardiacs, violents enquiath sincòp, Agustin non auie crosat encara ua soleta paraula, aquerò que se ditz paraula, damb era sua idolatrada veuda. Anaue pertot a on podie trapar-se damb era, passaue molt soent per dejós des sòns balcons, se trasladaue a San Sebastian eth madeish dia qu'era e en madeish tren…e enquia e tot ignorarie eth son dera sua votz se non auesse prestat ansiósa aurelha as convèrses qu'era tenguie damb d'autes persones…

Fin finau, un dia (precisament en San Sebastian) se presentèc ua ocasion rodada entà trincar eth gèu. Siguec ena terrassa deth Casino, ara ora qu'ua gentada enòrma elegantament vestida alende er aire e escote, o, milhor dit, non escote era musica, senon es infinites charradisses, que hèn un aute rumor mès contengut e mès suau, coma d'abelhèr. Agustin ère molt apròp dera sua estimada, e s'avalaue damb es uelhs eth perfil fin, pistant jos eth chapèu tot emplumat de plumes. Era lo guardaue de reuelh, e en veder-lo tan apròp, de pic sentec vams de dirigir-li era paraula. Que non ère corrècte, non ère seriós, non ère pròpri d'ua senhora… Plan. Per dessús des formules sociaus i son es circonstàncies, e aguestes irregularittats toti les cometen quan ad aquerò les posse un fòrt estimul… Era veudeta non podie mens d'auer notat aquera adoracion prigonda, contunha, que l'enrodaue coma eth còs astrau ath còs visible, e sentie un curiosèr femenil, un arderós in de saber qué diderie aqueth adorador mut, que se la beuie e se l'alendaue. Decidida, damb arridolenta afabilitat, damb ua ostentacion mainadenca que dissimulaue çò d'aclapat dth procediment, exclamèc:

- Quina net tan beròia! Vertat qu'ei ua delícia?

Agustin sentec coma s'es campanes toquèssen en sòn cervèth, non sabie s'a mòrt o a glòria; era sua sang virèc còp sec, es sues aurelhes bruniren…e damb tremolosa lengua, damb ua votz impossibla de reconéisher, damb un accent raucós e gasulhaire deishèc anar aguesta frasa:

- Òc… senhor! Òc… senhor!

Que siguec coma s'auesse parlat un aute… Un individú trufaire, laguens d'Agustin, se n'arrie sardonic, se'n burlaue dera extravaganta responsa… Acabaue de cridar "senhor" ara soleta hemna qu'entada eth existie en mon! Non se l'auie acodit que tau inaptitud! E ara, damb era lengua seca e eth còr negat de vergonha, tanpòc se l'acodie arren mès.

Qué se l'auie d'acodir! Era terrassa hège torns, eth solèr hugie jos es sòns pès… Exalèc un gemiment raucós, se hec a vier es mans en cap, e lheuant-se, trantalhant, hugec sense guardar entà darrèr. Aquera net pensèc diuèrsi viatges en suicidi.

A londeman, en tot senter-se incapable de presentar-se de nauèth deuant dera que lo deuie mespredar, gessec entà França en prumèr tren. S'estèc absent pendent molti ans; en aguest temps non arribèc a saber arren dera sua adorada. Un dia liegec en un jornau que s'auie maridat. Encara era notícia li costèc ua gran pena. Dempús, lentament, se n'anec desbrembant, encara que jamès deth tot.

S'auien passat lèu quate lustres; es peusblanqui anauen caperant eth nere peu d'Agustin, quan en un des sòns viatges entrèc ua senhora, damb dues senhoretes, en madeish departament. Agustin l'arreconeishec… e encara eth sòn còr, que d'eth patie, l'avisèc de qué ère era (molt cambiada, molt envielhida) mès era. Siguec arreconeishut Agustin? Que non se sap. Era vertat ei que se comencèc ua conversa entre andús viatjaires, e qu'aguest còp, en non auer cap destorb d'un amor tan asenat, Agustin parlèc sense vergonha, e es ores correren sense encuedar-se'n. Era viatjaira parlèc dera sua joenessa, e mormolhèc confidenciaument:

- De guairi omenatges m'an pogut tributar, eth que mès arregraí, perque ère eth mès sincèr, siguec eth d'un joen que me seguie coma era mia ombra, me contestèsse, quan jo li dirigí pet prumèr viatge era paraula: "Òc, senhor…" Comprenetz? Qu'ère tau eth sòn aclapament, que non endonvièc díder ua auta causa… Es galantaries mès afogades non pòden vantar tan a ua hemna coma un trebolament, que semble èster senhau de passion vertadèra.
- De sòrta,… que vos non vo'n arríretz d'aqueth òme? preguntèc Agustin.
- Ath contrari… responec era senhora, damb un accent que semblaue tremolar en eth ua lèrma.

fin

Generalitat de Catalunya
Generalitat de Catalonha

GOBIERNO DE ESPAÑA
MINISTERIO DE CIENCIA E INNOVACIÓN

Diputació de Lleida

INSTITUT D'ESTUDIS ILERDENCS

Ajuntament Naut Aran

BAQUEIRA/BERET